

การศึกษาภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

พัชราวลี จินนิกร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย

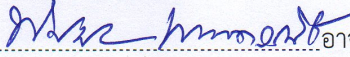
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

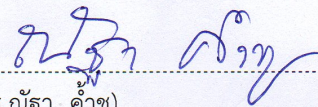
สิงหาคม 2559

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

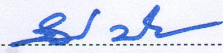
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์และคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณา
วิทยานิพนธ์ของ พัชรราวลี จินนิกร ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

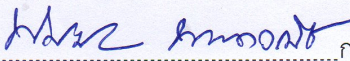
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

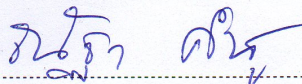

.....อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(รองศาสตราจารย์ ทศนีย์ ทานตวนิช)

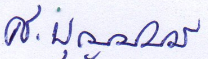

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ดร.ณัฐา คำชู)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สรตี ปรีชาปัญญากุล)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ทศนีย์ ทานตวนิช)

.....กรรมการ
(ดร.ณัฐา คำชู)

.....กรรมการ
(ดร.ศักดินา บุญเปี่ยม)

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยบูรพา

.....คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญรอด บุญเกิด)
วันที่.....๘.....เดือน.....สิงหาคม.....พ.ศ. 2559

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์ทัศนีย์ ทานตวนิช อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ที่เมตตาและให้คำปรึกษาตั้งแต่เริ่มทำงานวิจัย แนะนำการสร้างความคิด ในงานวิจัย ปลุกฝังนิสัยรักการอ่านและการเรียนรู้ กรุณาเสียสละเวลาในการตรวจทานแก้ไขงานวิจัย ให้ถูกต้องชัดเจน ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ ดร.ณัฐา คำชู อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ให้คำแนะนำในการสอบ คำโครงวิทยานิพนธ์ด้วยความปรารถนาดี ชี้แนะแนวทางในการศึกษาค้นคว้า และช่วยแก้ไขงานวิจัย ให้มีความละเอียดสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สรตี ปรีชาปัญญากุล ผู้เป็นประธานสอบ วิทยานิพนธ์ และ ดร.ศักดินา บุญเปี่ยม กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำแนะนำอันเป็น ประโยชน์ เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขงานวิจัยให้สมบูรณ์ต่อไป

ขอกราบขอบพระคุณ คณาจารย์ภาควิชาภาษาไทยทุกท่าน ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ด้วยความเมตตา ตลอดจนขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่น รุ่นพี่ และรุ่นน้อง ที่ให้คำปรึกษาและให้ ความอนุเคราะห์ในเรื่องต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องกับการทำวิจัยเสมอมา

ขอกราบขอบพระคุณครอบครัว บิดา มารดา บุคคลอันเป็นที่รักยิ่งของผู้วิจัย ผู้ซึ่งปลุกฝัง ให้ผู้วิจัยเห็นความสำคัญของการศึกษามาตั้งแต่เด็ก คอยให้กำลังใจและอยู่เคียงข้างผู้วิจัยตลอดมา รวมทั้งเป็นแรงผลักดันให้ผู้วิจัยมีความมานะพยายามในการทำวิจัยอย่างเข้มแข็ง จนกระทั่งงานวิจัย สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

พัชราวลี จินนิกร

52920408: สาขาวิชา: ภาษาไทย; ศศ.ม. (ภาษาไทย)

คำสำคัญ: ภาพลักษณ์/ กลวิธีการนำเสนอภาพลักษณ์/ ตัวละครหญิง/ ผู้ชนะสิบทิศ

พัชรราวลี จินนิกร: การศึกษาภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ (A STUDY OF FEMALE CHARACTERS' IMAGE IN PHUCHANASIBTHIT) อาจารย์ผู้ควบคุม
วิทยานิพนธ์: ทศนีย์ ทานตวนิช, กศ.ม., ธีรภัฏ คำชู, Ph.D. 166 หน้า. ปี พ.ศ. 2559.

งานวิจัยนี้ มุ่งศึกษาภาพลักษณ์และกลวิธีการนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ จากวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศของ ยาขอบ เล่ม 1-2 ฉบับพิมพ์เผยแพร่ของ สำนักพิมพ์ศรีปัญญา เมื่อ พ.ศ. 2551 โดยศึกษาตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์ที่ชัดเจนจำนวน 10 ตัว ได้แก่ ตละแม่จันทร์ ตละแม่กุสุมา นันทะวดี กันทิมา อเทตยา ตองสา ปอละเตียง เซงสอญ โขอ้ว และตละเจ้ามูขอย

ผลการวิจัยพบว่า ภาพลักษณ์ของตัวละครหญิง แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1. ภาพลักษณ์เชิงบวก ประกอบด้วย ภาพลักษณ์ด้านรูปโฉมที่งดงาม ภาพลักษณ์ด้านความมีคุณธรรม และภาพลักษณ์ด้านความมีวุฒิภาวะ 2. ภาพลักษณ์เชิงลบ ประกอบด้วย ภาพลักษณ์ด้านการขาดคุณธรรม และภาพลักษณ์ด้านการขาดวุฒิภาวะ

กลวิธีการนำเสนอภาพลักษณ์ แบ่งเป็น 2 กลวิธี ได้แก่ 1. กลวิธีการนำเสนอตัวละคร ประกอบด้วย การบรรยายลักษณะของตัวละคร ทั้งการบรรยายลักษณะของตัวละครทางตรงและการบรรยายลักษณะของตัวละครทางอ้อม การตั้งชื่อตัวละคร และการใช้คู่ตรงข้าม 2. กลวิธีการใช้ภาพพจน์และสัญลักษณ์ ได้แก่ การใช้ภาพพจน์ ประกอบด้วย อุปมา นามนัย อติพจน์ อุปลักษณ์ และการอ้างอิง และการใช้สัญลักษณ์ ยาขอบสามารถใช้กลวิธีการนำเสนอภาพลักษณ์ได้สอดคล้องเหมาะสม ส่งผลให้ผู้อ่านเห็นภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงได้อย่างชัดเจน

52920408: MAJOR: THAI; M.A. (THAI)

KEYWORDS: IMAGE/ METHODS TO PRESENT THE IMAGE/ FEMALE CHARACTERS/
PHUCHANASIBTHIT

PHATCHARAWALEE CHINNIKORN: A STUDY OF FEMALE CHARACTERS' IMAGE
IN PHUCHANASIBTHIT. ADVISOR: TASSANEE THANTAWANIT, M.E.d., NATTHA
KHAMCHOO, Ph.D. 166 P. 2016.

The objectives of this research are to study image and to investigate the methods used for presenting the image of female characters in Phuchanasibthit fiction. Yacob's version of Phuchasibthit volumes 1 and 2, published by Sri Panya Publishing in 2008 is used as the data source. Ten studied female characters are Chanthra, Kusuma, Nanthawadee, Kanthima, Athettaya, Tongsa, Porlatiang, Chengsobu, Cho-ua, and Mukka-ai.

It is found that the image of female characters can be divided into two types: 1. positive image and 2. negative image. The positive image is consisted of good appearance, virtue the female characters, and maturity. The negative image is consisted of immorality and solecism.

The image presentation methods are 1. character presentation and 2. making use of figure of speech. Character presentation is consisted of character description (direct and indirect description), character naming and contrast. Figure of speech is consisted of simile, metonymy, hyperbole, metaphor, and allusion and symbol. It can be concluded that Yacob, the author of Phuchanasibthit, used appropriate methods to present the image of the studied female characters.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	3
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	3
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
วิธีดำเนินการวิจัย.....	7
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
2 ภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ.....	45
ภาพลักษณ์เชิงบวก.....	46
ภาพลักษณ์เชิงลบ.....	94
3 กลวิธีการนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ.....	109
กลวิธีการนำเสนอตัวละคร.....	110
การใช้ภาพพจน์และสัญลักษณ์.....	138
4 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	153
สรุปผลการวิจัย.....	153
อภิปรายผล.....	156
ข้อเสนอแนะ.....	160
บรรณานุกรม.....	161
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	166

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2-1 ตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์เชิงบวก.....	93
2-2 ตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์เชิงลบ.....	108

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วรรณกรรมร้อยแก้วประเภทบันเทิงคดีโดยทั่วไป มักมีองค์ประกอบที่ผสมผสานกันอย่างได้ สดส่วนจนกลายเป็นเรื่องราวที่สมบูรณ์ องค์ประกอบเหล่านั้น ได้แก่ แก่นเรื่อง โครงเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฉาก และบรรยากาศ ในบรรดาองค์ประกอบเหล่านี้ ตัวละคร (Character) นับว่าเป็น จุดดึงดูดความสนใจ ความประทับใจของผู้อ่านได้มากกว่าส่วนอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะตัวละครเป็น ผู้ที่แสดง พฤติกรรมต่าง ๆ หรือเป็นผู้ทำให้เกิดเหตุการณ์ผันแปรหรือเกิดปมความขัดแย้งขึ้น ทำให้การผูกเรื่อง เป็นไปอย่างน่าสนใจและนำไปสู่จุดหมายปลายทางได้ในที่สุด (วนิดา บำรุงไทย, 2544, หน้า 13)

ตัวละครในวรรณกรรมมีอยู่สองระดับ (Perrine, 1978, p. 1491 อ้างถึงใน ัญญา สังขพันธานนท์, 2539, หน้า 173) ระดับแรก หมายถึง บุคคลใดบุคคลหนึ่งที่มีบทบาทในเรื่อง ระดับ ที่สอง หมายถึง คุณลักษณะของตัวละคร เช่น รูปร่างหน้าตา หรือคุณสมบัติพิเศษทางศีลธรรม ซึ่ง บุคคลและคุณลักษณะดังกล่าวนี้มีความสัมพันธ์กัน โดยผู้อ่านสามารถรับรู้ได้จากการแสดงออกของ ตัวละคร ไม่ว่าจะเป็นการกระทำ คำพูด กิริยา และปฏิกิริยาของตัวละครผ่านผู้แต่งที่เป็นผู้เล่าเรื่อง หรือจากตัวละครอื่นในเรื่อง ซึ่งหากตัวละครสามารถแสดงพฤติกรรมได้อย่างชัดเจน ก็ย่อมทำให้ผู้อ่าน มองเห็นภาพลักษณ์ของตัวละครและเกิดอารมณ์ร่วมไปกับตัวละครนั้น

การสร้างตัวละครที่ดีของผู้แต่งจะส่งผลให้ผู้อ่านจดจำตัวละครได้ ดังนั้นผู้แต่งจึงต้องให้ ความสำคัญกับการสร้างภาพลักษณ์ของตัวละคร ภาพลักษณ์ของตัวละครที่ยังคงสร้างความประทับใจ ให้แก่ผู้อ่าน เช่น นางผีเสื้อสมุทรกับนางเงือก ในวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณี ทั้งสองถือเป็นตัวละคร คู่ตรงข้าม เนื่องจากมีภาพลักษณ์ที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ นางผีเสื้อสมุทรมีรูปร่างใหญ่ น่าเกลียด นิสัยดุร้าย ส่วนนางเงือกมีรูปลักษณ์สวยงาม นิสัยอ่อนโยน นุ่มนวล หรือตัวละคร พจมาน พินิตนันทน์ (สว่างวงศ์) ในนวนิยายเรื่องบ้านทรายทอง ผู้มีภาพลักษณ์เป็นหญิงสาวที่เข้มแข็งและหยิ่ง ทะนงในศักดิ์ศรีของตน มีการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือ ไว้ผมเปียและนุ่งกางเกงขาสั้น (อิงอร สุพันธ์ุณี, 2554, หน้า 122) ทั้งยังมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของผู้อ่านจนเกิดการ แต่งกายเลียนแบบพจมานอีกด้วย เมื่อผู้อ่านรู้สึกคล้อยตามไปกับตัวละครก็จะสนใจใคร่รู้ในการดำเนิน เรื่องของวรรณกรรมมากขึ้น แม้กระทั่งตัวละครที่มีภาพลักษณ์เพียงด้านเดียวก็อาจเป็นตัวละครที่ ติดปากและอยู่ในความทรงจำของผู้อ่านได้ เช่น แม่พลอย ในนวนิยายเรื่องสี่แผ่นดิน แม่พลอยเป็น เสมือนตัวแทนของหญิงไทยที่มีความงาม เป็นกุลสตรี และเป็นข้างเท้าหลัง อาจกล่าวได้ว่า แม่พลอย เป็นหญิงในอุดมคติของคนในสมัยหนึ่ง ผู้อ่านจะสนใจอ่านชีวิตของแม่พลอย เริ่มจากวัยเด็กที่มารดา

นำเข้าถวายตัวอยู่ในวัง แม่พลอยที่เป็นสาวและรักกับคุณเปรม ผู้อ่านจะเอาใจช่วยแม่พลอยหลังทราบว่าคุณเปรมมีบุตรแล้ว เมื่อแม่พลอยมีบุตรก็ส่งไปศึกษาต่อที่ต่างประเทศ ผู้อ่านย่อมรู้สึกโศกเศร้าไปกับแม่พลอยด้วย ผู้อ่านจะติดตามแม่พลอยที่มีชีวิตอยู่ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ไปจนถึงสิ้นรัชกาลที่ 8 ที่ถึงแก่กรรม (อิงอร สุพันธ์วิช, 2547, หน้า 151)

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีวรรณกรรมเรื่องหนึ่งที่คุณแต่งสามารถสร้างภาพลักษณ์ของตัวละครได้อย่างชัดเจน ส่งผลให้มีผู้อ่านจำนวนมากเกิดความนิยมชมชอบ จนมีผู้นำไปดัดแปลงสู่ศิลปะแขนงอื่น ๆ ที่หลากหลาย นอกจากนี้ยังเป็นวรรณกรรมที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นหนังสือดี 1 ใน 100 เล่ม ที่คนไทยควรอ่าน วรรณกรรมเรื่องนี้คือ เรื่องผู้ชนะสิบทิศ ของ โชติ แพร่พันธุ์ หรือ ยาขอบ

ผู้ชนะสิบทิศ เป็นวรรณกรรมที่ยาขอบนำเค้าโครงมาจากข้อความเพียงแปดบรรทัดของพระราชพงศาวดารพม่าซึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงนิพนธ์ไว้ เดิมใช้ชื่อว่า “ยอดขุนพล” แต่ภายหลัง มาลัย ชูพินิจ ได้ตั้งชื่อให้ใหม่เป็น “ผู้ชนะสิบทิศ” มีโครงเรื่องเกี่ยวกับการทำศึกสงครามของพม่ากับชนชาติอื่น ๆ อันได้แก่ มอญ โมนอิน ยะช่าย และสยามประเทศ อย่างไรก็ตาม ยาขอบได้ให้ความสำคัญกับการสร้างตัวละครมากกว่าการยึดโครงเรื่องตามประวัติศาสตร์พม่า ภาพลักษณ์ของบุเรงนองในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศจึงเป็นวีรบุรุษผู้ทรงเสน่ห์ มีทั้งความเป็นนักรบ นักปกครอง และนักรัก (สุนทร ชุตินทรานนท์, 2548, หน้า 194) อันเป็นที่มาของการสร้างตัวละครหญิงจำนวนมากให้มีความสัมพันธ์เชิงความรักกับบุเรงนอง

กุหลาบขาว (2504, หน้า 231) กล่าวถึงกลวิธีการสร้างตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศว่า ยาขอบใช้ภาษาภาพพจน์ที่ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการประหนึ่งว่าตัวละครนั้นปรากฏอยู่จริง ไม่ว่าจะเป็นภาพของทะเลแม่จันทราผู้มีดวงหน้าอ่อนโยนเต็มไปด้วยสงาราศี หรือทะเลแม่กุสุมาผู้มีจริตงอน มีวงพักตร์งามชนิดจับใจเหล่าบุรุษ นอกจากนี้การสร้างลักษณะนิสัยของตัวละครหญิง ยาขอบก็สามารถทำได้อย่างสมจริง ซึ่ง มัทนา นาคะบุตร (2523, หน้า 57-61) ให้เหตุผลว่า ด้วยประสบการณ์ในเรื่องความรักและความใกล้ชิดกับสตรี จึงทำให้ยาขอบมีความเข้าใจในสตรีได้ดี และยาขอบได้นำมาใช้ให้เป็นประโยชน์กับการสร้างตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ โดยเฉพาะลักษณะนิสัยหึงหวง งงอน ประชดประชัน ตามอารมณ์สตรีของตัวละครหญิงหลายตัว หรือการสร้างลักษณะนิสัยของตัวละครหญิงที่มีคุณสมบัติตามแนวคิดอุดมคติในสังคมไทย

ตัวละครหญิงที่ยาขอบสร้างขึ้นมีความน่าสนใจ เพราะตัวละครหญิงมีบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ หรือเกิดความขัดแย้งในเรื่อง เช่น ความขัดแย้งด้านความรักระหว่างอเทยยากับจะเด็ด ที่ถูกทะเลแม่กุสุมากัดกันในความรัก เมื่อทะเลแม่จันทราล่วงรู้ก็เมตตาช่วยเหลือ อเทยยากจึงได้เป็นภรรยาอีกคนของจะเด็ด หรือความขัดแย้งด้านสถานภาพของทะเลแม่กุสุมากับจะเด็ด อัน

สืบเนื่องมาจากพระอัครเทวี ผู้สนับสนุนสอพิण्या พระราชอนุชาของกษัตริย์เมืองหงสาวดี ให้รักใคร่กับตละแม่กุ่มามากกว่าจะเด็ด นายทัพเมืองตองอูที่เป็นคนสามัญ

ด้วยเหตุนี้ ภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงที่มีบทบาทสำคัญในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศซึ่งยาขอบได้นำเสนอผ่านกลวิธีต่าง ๆ จึงนับเป็นเรื่องที่น่าสนใจอย่างยิ่ง และแม้ว่าจะมีผู้ศึกษาวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศมาบ้างแล้ว เช่น มัทนา นาคะบุตร (2523) ศึกษา ศิลปะการแต่งผู้ชนะสิบทิศของยาขอบในด้านท่วงทำนองแต่งและกลวิธีเสนอเรื่อง สมรรัตน์ พันธุ์เจริญ (2533) ศึกษา วาทศิลป์ของยาขอบที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ สุเนตร ชุตินธรานนท์ (2538) ศึกษา บุรณองกะยอติณนธรา กษัตริย์พม่าในโลกทัศน์ไทย ชนกานต์ ศิลปรัตน์ (2540) ศึกษา วิเคราะห์ความขัดแย้งและการคลายปมขัดแย้งในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ หญิงประเสริฐ ไพศาลพิสุทธิสิน (2547) ศึกษา จะเด็ดและตัวละครหญิงในผู้ชนะสิบทิศ สุวดี บุญราศรี (2548) ศึกษา วิเคราะห์โวหารในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ และอรจิรา อัจฉริยไพบุลย์ (2550) ศึกษา กลวิธีสร้างภาพลักษณ์ตัวละครชายในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ แต่ก็ยังไม่พบงานวิจัยใดที่ศึกษาภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงมาก่อน ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาภาพลักษณ์และกลวิธีการนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงของยาขอบ ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศได้ละเอียดลึกซึ้ง และประจักษ์ในคุณค่าที่ว่า เหตุใดตัวละครหญิงจึงเป็นที่จดจำและมีนามติดปากผู้อ่านมาอย่างยาวนาน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ
2. เพื่อศึกษากลวิธีการนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. การวิจัยนี้ช่วยให้ทราบภาพลักษณ์และกลวิธีการนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงอันจะเป็นผลให้ผู้อ่านวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศมีความเข้าใจและได้รับอรรถรสในการอ่านวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศยิ่งขึ้น
2. สามารถใช้เป็นแนวทางในการวิจัยเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของตัวละครในวรรณกรรมต่อไป

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การอ้างอิงข้อความจากวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ จะยึดตามการพิมพ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศของ สำนักพิมพ์ศรีปัญญา ฉบับพิมพ์เผยแพร่ปี พ.ศ. 2551

2. ในการยกตัวอย่างที่ระบุตัวละครหญิงแต่ละตัว ผู้วิจัยได้ระบุชื่อตัวละครหญิง ข้อความเกริ่นนำ ลำดับตัวอย่าง ข้อความเล่าเหตุการณ์ที่นำมาสู่ตัวบท ตัวอย่างซึ่งพิมพ์อักษรตัวเอนเน้น ข้อความที่แสดงภาพลักษณ์หรือกลวิธีนำเสนอภาพลักษณ์

การอ้างอิงตัวบท ระบุเล่มและเลขหน้าที่อ้างถึงไว้ใต้ข้อความที่อ้างถึง ทั้งนี้ในแต่ละย่อหน้าของตัวอย่าง ผู้วิจัยจะเว้นระยะห่างเข้ามาสลับตัวอักษร และจะเว้นระยะห่างของข้อความตัวอย่างในส่วนหัวข้อความ ส่วนก่อนลำดับตัวอย่าง ส่วนก่อนข้อความจากตัวบท และส่วนท้ายข้อความ เพื่อความชัดเจนและสะดวกแก่การอ่าน ดังนี้

ชื่อตัวละคร

ข้อความเกริ่นนำ.....
.....

ลำดับตัวอย่าง

ข้อความเล่าเหตุการณ์ที่นำมาสู่ตัวบท.....
.....

ข้อความจากตัวบท (พิมพ์ตัวเอนเน้นข้อความที่แสดงภาพลักษณ์หรือกลวิธีนำเสนอภาพลักษณ์)
.....

(เล่มที่, หมายเลขหน้า)

3. ในงานวิจัยนี้ ใช้คำเรียกประเภทของเรื่องผู้ชนะสิบทิศว่า วรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

4. ตัวละครบางตัวในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศมีชื่อมากกว่าหนึ่งชื่อ ได้แก่ กันทิมา มีชื่อที่ใช้สำหรับปลอมเป็นชายว่า นาคะตะเซโบ จะเด็ด มีอีกชื่อหนึ่งว่า บุเรงนอง และมีชื่อที่ใช้สำหรับปลอมตัวว่า มังฉงาย กับ เมงจะ และมังตรา มีอีกชื่อหนึ่งว่า พระเจ้าตะเบงชเวตี้ ในการอธิบายข้อความที่อ้างจากตัวบทของผู้วิจัย จะยึดตามชื่อเดิมดังนี้ กันทิมา จะเด็ด มังตรา ยกเว้นข้อความที่ยกมาปรากฏเป็นชื่ออื่น ผู้วิจัยจึงใช้ชื่อตามตัวบทที่ยกมาอ้างอิง เพื่อให้มีความสัมพันธ์สอดคล้องกัน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้มีขอบเขตในการศึกษา คือ ขอบเขตด้านข้อมูลและขอบเขตด้านเนื้อหา ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ขอบเขตด้านข้อมูล

ขอบเขตที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ วรรณกรรมเรื่อง “ผู้ชนะสิบทิศ” ของ ยาขอบ เล่ม 1-2 ฉบับพิมพ์เผยแพร่ของ สำนักพิมพ์ศรีปัญญา เมื่อ พ.ศ. 2551 โดยศึกษาตัวละครหญิงที่มีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินเรื่องและมีภาพลักษณ์ที่ชัดเจน จำนวน 10 ตัว ได้แก่ ตละแม่จันทร์รา ตละแม่กุสุมา นันทะวดี กันทิมา อเทตยา ทองสา ปอละเตียง เสงสูบุ โขอ้ว และตละเจ้ามุขอายุ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยนี้ศึกษาภาพลักษณ์ของตัวละครหญิง จำนวน 10 ตัว ดังที่กำหนดไว้ในขอบเขตด้านข้อมูลในประเด็นต่อไปนี้

1. ภาพลักษณ์ของตัวละครหญิง ผู้วิจัยสร้างกรอบการวิเคราะห์ โดยประมวลจากแนวคิดของ ชุมสาย สุวรรณชมภู (2546) และ สุนทร คำยอด (2552) ดังนี้

1.1 ภาพลักษณ์เชิงบวก

1.1.1 ภาพลักษณ์ด้านรูปโฉมที่งดงาม

1.1.2 ภาพลักษณ์ด้านความมีคุณธรรม ได้แก่ มีความซื่อสัตย์ต่อความรัก มีความกตัญญูต่อกเวที และมีความเมตตา

1.1.3 ภาพลักษณ์ด้านความมีวุฒิภาวะ ได้แก่ เป็นผู้ที่มีสติปัญญาและความสามารถ และเป็นผู้วางตนได้เหมาะสม

1.2 ภาพลักษณ์เชิงลบ

1.2.1 ภาพลักษณ์ด้านการขาดคุณธรรม ได้แก่ ไม่ซื่อสัตย์ต่อสามี มีความมักใหญ่ใฝ่สูง และมีความอาฆาตพยาบาท

1.2.2 ภาพลักษณ์ด้านการขาดวุฒิภาวะ ได้แก่ เป็นผู้วางตนไม่เหมาะสม

2. กลวิธีการนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครหญิง ผู้วิจัยสร้างกรอบการวิเคราะห์ โดยปรับจากกลวิธีการนำเสนอตัวละครของ ัญญา สังขพันธ์ (2539); ยูวพาส์ (ประทีปเสนา) ชัยศิลป์วัฒนา (2544) และ Rimmon-Kenan (1983 อ้างถึงใน อีราวดี ไตลังคะ, 2543) และ วิเคราะห์การใช้ภาพพจน์และสัญลักษณ์ตามเกณฑ์ของ ธเนศ เวศร์ธาดา (2549); สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา (2549) และ สมเกียรติ รัชฌมณี (2551) ดังนี้

2.1 กลวิธีการนำเสนอตัวละคร

2.2.1 การบรรยายลักษณะของตัวละคร

2.2.1.1 การบรรยายลักษณะของตัวละครทางตรง

2.2.1.1.1 การบรรยายลักษณะของตัวละครโดยผู้เขียน

2.2.1.1.2 การบรรยายลักษณะของตัวละครโดยตัวละครอื่น ๆ

2.2.1.2 การบรรยายลักษณะของตัวละครทางอ้อม

- 2.2.1.2.1 การบรรยายลักษณะของตัวละครจากการกระทำของตัวละคร
- 2.2.1.2.2 การบรรยายลักษณะของตัวละครจากบทสนทนาของตัวละคร
- 2.2.1.2.3 การบรรยายลักษณะของตัวละครจากความคิดของตัวละคร
- 2.2.2 การตั้งชื่อตัวละคร
- 2.2.3 การใช้คู่ตรงข้าม
- 2.2 การใช้ภาพพจน์และสัญลักษณ์
 - 2.2.1 การใช้ภาพพจน์
 - 2.2.1.1 อุปมา (Simile)
 - 2.2.1.2 นามนัย (Metonymy)
 - 2.2.1.3 อติพจน์ (Hyperbole)
 - 2.2.1.4 อุปลักษณ์ (Metaphor)
 - 2.2.1.5 การอ้างถึง (Allusion)
 - 2.2.2 การใช้สัญลักษณ์

นิยามศัพท์เฉพาะ

ภาพลักษณ์ของตัวละครหญิง หมายถึง ภาพของรูปร่างหน้าตา บุคลิกลักษณะ และการแสดงออกทางพฤติกรรมของตัวละครหญิงที่มีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินเรื่อง จำนวน 10 ตัว ที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ซึ่งสามารถทำให้ผู้อ่านรับรู้ เกิดเป็นมโนคติ และมีอารมณ์ร่วมไปกับตัวละครนั้น

ภาพลักษณ์เชิงบวก หมายถึง ภาพของรูปร่างหน้าตา บุคลิกลักษณะ และการแสดงออกทางพฤติกรรมของตัวละครหญิงที่เป็นไปในทางที่ดีงาม ถูกต้องเหมาะสม ประกอบไปด้วยภาพลักษณ์ด้านรูปร่างที่งดงาม ภาพลักษณ์ด้านความมีคุณธรรม และภาพลักษณ์ด้านความมีวุฒิภาวะ

ภาพลักษณ์เชิงลบ หมายถึง ภาพของบุคลิกลักษณะ และการแสดงออกทางพฤติกรรมของตัวละครหญิงที่เป็นไปในทางที่ไม่ดีงามหรือไม่ถูกต้องเหมาะสม ประกอบไปด้วย ภาพลักษณ์ด้านการขาดคุณธรรม และภาพลักษณ์ด้านการขาดวุฒิภาวะ

กลวิธีการนำเสนอภาพลักษณ์ หมายถึง วิธีการต่าง ๆ ที่ยาขอบใช้ในการสร้างตัวละครและสื่อความหมายให้ผู้อ่านเห็นภาพของรูปร่างหน้าตา บุคลิกลักษณะ และการแสดงออกทางพฤติกรรมของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

กลวิธีการนำเสนอตัวละคร หมายถึง วิธีการที่ยาขอบใช้ในการสื่อความหมายของรูปร่างหน้าตา บุคลิกลักษณะ และการแสดงออกทางพฤติกรรมของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ประกอบไปด้วย การบรรยายลักษณะของตัวละคร การตั้งชื่อตัวละคร และการใช้

คู่ตรงข้าม

ภาพพจน์ หมายถึง กลวิธีการเรียบเรียงถ้อยคำที่ผิดแผกไปจากการกล่าวอย่างตรงไปตรงมาของยาขอบ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายอย่างลึกซึ้งแจ่มแจ้ง และเกิดเป็นภาพของตัวละครหญิงในมโนคติที่ชัดเจน ประกอบไปด้วย อุปมา นามนัย อติพจน์ อุปลักษณ์ และการอ้างถึงสัญลักษณ์ หมายถึง สิ่งที่ยาขอบนำมาใช้แทนอีกสิ่งหนึ่ง เพื่อสื่อความให้ผู้อ่านมองเห็นภาพของตัวละครหญิงในมโนคติที่ตรงกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การศึกษาภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล

1.1 ผู้วิจัยได้รวบรวมและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ดังนี้

1.1.1 ศึกษาวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศอย่างละเอียด เพื่อคัดเลือกตัวละครหญิงที่มีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินเรื่องและมีภาพลักษณ์ที่ชัดเจน รวมถึงรวบรวมและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องไว้สำหรับเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ตัวละครหญิงต่อไป

1.1.2 รวบรวมและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชีวประวัติและผลงานของยาขอบ เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิหลังของยาขอบ ตลอดจนการสร้างผลงานและการสร้างตัวละคร

1.1.3 รวบรวมและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาพลักษณ์ เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์และสร้างกรอบความคิดในการวิจัย

1.1.4 รวบรวมและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสร้างตัวละคร กลวิธีการนำเสนอตัวละคร และการใช้ภาพพจน์และสัญลักษณ์ เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์และสร้างกรอบความคิดในการวิจัย

1.1.5 รวบรวมและศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ในงานวิจัย พร้อมกับนำผลการวิจัยหรือส่วนที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการอ้างอิงได้

2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามที่กำหนดไว้ในขอบเขตด้านเนื้อหาด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical description)

3. ขั้นสรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ผู้วิจัยสรุปผล อภิปรายผล และให้ข้อเสนอแนะ เพื่อการวิจัยต่อไป

4. ขั้นเสนอผลการศึกษาวิจัย

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไว้ ดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับยาขอบและวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ
2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับตัวละครในวรรณกรรม
3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาพพจน์และสัญลักษณ์
4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาพลักษณ์
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับยาขอบและวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

1.1 ชีวิตประวัติของยาขอบ

เนื่องจากยาขอบเป็นนักประพันธ์ผู้มีชื่อเสียง จึงมีผู้เขียนประวัติของยาขอบไว้เป็นจำนวนมาก (กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ, 2520, หน้า 159-161; ส.พลายน้อย, 2535, หน้า 1-67 และ ประทีป เหมือนนิล, 2542, หน้า 97-103) สามารถสรุปได้ ดังนี้

ยาขอบ เป็นนามปากกาของโชติ แพร่พันธุ์ เกิดเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2450 บิดาคือ เจ้าอินแปง เจ้าเมืองแพร่ เจ้าเมืองเจ้าเมืองแพร่ เป็นบุตรบุญธรรมของสมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ อาศัยอยู่ในวังตำรงสถิต ส่วนมารดาชื่อนางจ้อย เป็นนางต้นห้องของหม่อมเจ็ดย พระมารดาของหม่อมเจ้าหญิงพูนพิสมัย ดิศกุล ทั้งคู่ลักลอบได้เสียกันจนตั้งครรภ์ นางจ้อยเกรงอาญาจึงหนีไปอยู่กับคุณนายจันทร์ ผู้ดูแลโรงเรียนเด็กของสมเด็จพระวิมาดาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมพระสุทธาสินีนาฏฯ ส่วนเจ้าอินแปงหลังจากจบการศึกษาที่พระนคร ได้กลับไปเมืองแพร่และสมรสกับเจ้าเทพเกษร ธิดาเจ้าเมืองน่าน

นางจ้อยตั้งชื่อบุตรว่า โชติ และให้ใช้ชื่อสกุล แพร่พันธุ์ ซึ่งสมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เป็นผู้ประทานให้ แทนการใช้ชื่อว่า อินทรเดช สกุล เทพวงศ์ ตามความประสงค์ของเจ้าอินแปง เพราะนางจ้อยโกรธแค้นในสิ่งที่เจ้าอินแปงทำไว้กับนางและคอยกีดกันไม่ให้บิดากับบุตรพบกัน แม้กระทั่งเจ้าอินแปงสิ้นชีวิต นางจ้อยก็ไม่ให้บุตรไปงานศพและให้สาบานว่าจะไม่ขอความช่วยเหลือใด ๆ จากวงศาคณาญาติของบิดา

ในวัยเด็กยาขอบเข้ารับการศึกษาที่โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ แต่ผลการเรียนไม่ดี มักสอบตกซ้ำชั้นอยู่บ่อย ๆ ยาขอบได้รับความอุปการะจากหม่อมเจ้าจุลดิศ ดิศกุล ซึ่งสนพระทัยในกีฬาขี่ม้า และทรงมีคอกม้าส่วนพระองค์ ทำให้ยาขอบมีโอกาสเลี้ยงม้าและขี่ม้าตั้งแต่เด็ก ต่อมานางจ้อยเริ่มล้มป่วยลง ก่อนสิ้นชีวิตได้พยายาขอบไปฝากไว้ในความดูแลของพันตำรวจเอกพระยาบริหารนครินทร์ ซึ่งรับเลี้ยงดูเด็กและเข้มงวดเรื่องความประพฤติเป็นอย่างมาก ยาขอบถูกบังคับให้อ่านหนังสือ เช่น

พงศาวดารจีน สามก๊ก ตำรายุทธศาสตร์ เป็นต้น จากสภาพความกดดันทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน ทำให้ ยาขอบหนีออกจากบ้านและเลิกเรียนหนังสือในขณะที่ศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

ยาขอบใช้ชีวิตตระหกระเหินก่อนเริ่มทำงานเป็นคนรับจ้างจูงวัว จากนั้นยาขอบไปอาศัยอยู่กับอา ต้องอ่านหนังสือประโลมโลกให้อาฟัง พร้อมรับหน้าที่เป็นคนทรงเจ้า แล้วออกมาอาศัยอยู่ที่บ้านของหม่อมหลวงต้อย ชุมสาย เพื่อนสมัยเรียนโรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ แต่ทั้งสองแห่งอาศัยอยู่ได้ไม่นาน ยาขอบมีนิสัยรักในการขี่ม้าจึงไปอยู่ตามคอกม้าแข่ง เป็นทั้งผู้เลี้ยงและฝึกซ้อมม้า ภายหลังไปสมัครเป็นเด็กรับใช้ติดตามพระยาพิทักษ์ภูบาล ยาขอบมีปฏิภาณไหวพริบและทำงานคล่องแคล่ว ทำให้พระยาพิทักษ์ภูบาลเมตตา โดยมอบหมายอีกหน้าที่หนึ่งให้คือการดูแลห้องสมุด จนยาขอบมีอายุ 17 ปี ก็ได้เป็นสารวัตรทหารติดตามรับใช้ในงานพระราชพิธีอยู่เสมอ ก่อนจะออกมาเป็นนักขี่ม้าแข่งตามที่ปรารถนา ระหว่างนั้นยาขอบพบกับครูถนิม เลาหะวิไล ครูประจำชั้นที่เขี่ยนตียาขอบบ่อยครั้ง ยาขอบก็เคยแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวตอบโต้ ด้วยความเป็นครูที่เมตตาต่อศิษย์จึงพาไปฝากทำงานเขียนหนังสือตามคำบอก นับเป็นจุดเปลี่ยนให้ยาขอบหันมาสู่งานหนังสือ ยาขอบได้เขียนงานหนังสือให้กับหนังสือพิมพ์ธงไทย จากนั้นไปเขียนโฆษณาขายยาของห้างเพ็ญภาค

ใน พ.ศ. 2472 กุหลาบ สายประดิษฐ์ นักเขียนคณะสุภาพบุรุษ เจ้าของหนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษรายปักษ์ ชักชวนยาขอบ และมาลัย ชูพินิจ เพื่อนร่วมรุ่นมาทำงานด้วย โดยกุหลาบ สายประดิษฐ์ ให้ยาขอบเขียนเรื่องแนวตลกขบขัน และตั้งนามปากกาให้ว่า “ยาขอบ” เลียนมาจากชื่อเจ.ดับบลิว ยาค็อบ นักเขียนเรื่องตลกชาวอังกฤษ ต่อมา กุหลาบ สายประดิษฐ์ ให้ยาขอบมาเป็นผู้ช่วยเขียนนวนิยายปลอมพงศาวดารชื่อ ยอดทหารหาญ ในหนังสือพิมพ์ไทยใหม่ และให้เป็นนักเขียนอย่างเต็มตัวในเรื่อง ยอดขุนพล ลงในหนังสือพิมพ์สุริยา อันเป็นตอนต้นของการเกิดเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ภายหลังหนังสือพิมพ์นี้มีการเขียนพาดพิงถึงการเมืองอย่างรุนแรงจึงถูกสั่งระงับไป

ต่อมา พ.ศ. 2475 คณะสุภาพบุรุษอันมี สนิท เจริญรัฐ เป็นกำลังสำคัญ ได้จัดทำหนังสือพิมพ์ประชาชาติ ยาขอบกลับมาเขียนเรื่องต่อจากเรื่องยอดขุนพล โดยมาลัย ชูพินิจ ตั้งชื่อให้ใหม่ว่า ผู้ชนะสิบทิศ และได้รับการตอบรับอย่างดีมาจากผู้อ่าน สามารถขายหมดในเวลาอันรวดเร็ว หลังจากนั้นเกิดปัญหาความขัดแย้งภายในขึ้น ยาขอบจึงไปทำงานเขียนภาพยนตร์ให้แก่พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล แล้วกลับมาเขียนเรื่องผู้ชนะสิบทิศอีกครั้งในหนังสือพิมพ์สยามนิกรของเทียน เหลียวรักวงศ์ กระทั่งโรงพิมพ์ต้องปิดลงเพราะประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ แม้ว่ายาขอบจะมีเค้าโครงเรื่องของเรื่องผู้ชนะสิบทิศในตอนจบแล้ว แต่ยังขาดความรู้เกี่ยวกับตำนานเพชรจึงไม่ได้เขียนเรื่องผู้ชนะสิบทิศต่อ ภายหลังเปลี่ยนไปเขียนเรื่องสามก๊กฉบับวณิกอย่างเอาจริงเอาจังแทน

ยาขอบได้ทำงานกับคณะทำหนังสือพิมพ์ประชามิตรและหนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษ ซึ่งต่อมารวมเป็นฉบับเดียวชื่อ ประชามิตร-สุภาพบุรุษ และจัดทำประชามิตรรายสัปดาห์ จนกระทั่งประสบกับปัญหาทางการเมืองและปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างหนักทำให้ต้องยุติลง ต่อมาใน

พ.ศ. 2489 ยาขอบได้รับเกียรติให้เป็นกรรมการจัดวางหลักสูตรวิชาหนังสือพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และใน พ.ศ. 2491-พ.ศ. 2493 เป็นนายกสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย

ในช่วงชีวิตของยาขอบ ยาขอบเป็นผู้มีอัธยาศัยดี สุภาพอ่อนโยน เจ้าชู้ และเจ้าคารม ด้วยเหตุนี้ทำให้มีสตรีมาติดพันจำนวนมากราวยี่สิบคน แต่ที่ปรากฏว่าเป็นภรรยาที่ชัดเจน ได้แก่ นางจรัส เป็นภรรยาคนเดียวที่มีบุตรกับยาขอบ ชื่อ นายมานะ แพร่พันธุ์ นอกจากนี้ยังมี นางสาวนศรี นางชะลูด และนางประกายศรี ภรรยาทุกคนของยาขอบล้วนเป็นสตรีรูปร่างและเพียบพร้อม แต่เนื่องจากยาขอบใช้ชีวิตอย่างสำราญ ใจกว้างกับมิตรสหายจนไม่เหลือทรัพย์สินสมบัติ ประกอบกับติดสุรา อย่างหนัก ทำให้ในที่สุดยาขอบเหลือภรรยาเพียงคนเดียว คือ นางประกายศรี ศรุดานนท์

ตั้งแต่ พ.ศ. 2492 เป็นต้นมา ยาขอบเริ่มป่วยเป็นโรคพิษสุราเรื้อรัง วัณโรค และเบาหวาน จนกระทั่งในวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2499 ยาขอบถึงแก่กรรมลงด้วยอายุ 48 ปี จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น ให้เกียรติมาเป็นประธานในพิธีงานฌาปนกิจของยาขอบ ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม ด้วย

1.2 ผลงานของยาขอบ

ผลงานด้านวรรณกรรมของยาขอบมีหลากหลายประเภท (ประทีป เหมือนนิล, 2542, หน้า 102-103 และ อักษรารณ, 2551, หน้า 294-296) สามารถสรุปความได้ ดังนี้

โชติ แพร่พันธุ์ มีนามปากกาที่ใช้ในงานเขียน คือ ยาขอบ กฤษณา ช.ช้าง และกรทอง ยาขอบพิถีพิถันในงานเขียนทุกเรื่อง โดยเขียนหนังสือด้วยลายมือหวัดแกมบรรจง ใช้หมึกสีน้ำเงินบนกระดาษสีชมพู และมุมบนกระดาษทุกแผ่นจะต้องปรากฏชื่อยาขอบ

ระยะแรกของการสร้างงาน ผลงานที่ปรากฏล้วนแต่เป็นแนวตลกขบขัน เช่น จดหมายเจ้าแก้ว บันทึกของกุ่มภรรยา ต่อมายาขอบเปลี่ยนแนวในการเขียนให้หลากหลายขึ้น ทำให้มีผลงานจำนวนมาก โดยสามารถจำแนกตามประเภทของงานเขียนได้ ดังนี้

1. นวนิยาย เช่น ยอดขุนพล ผู้ชนะสิบทิศ เป็นไทยต้องสู้ อยู่เพื่อความรัก พรานสวาท ฯลฯ
2. เรื่องสั้น เช่น มารหัวใจ อารมณ์ กามวาสี รอยโครอยเกวียน รักแท้ หลังจากผู้ชายเพื่อนแพง สวรรค์ของคนยาก หล่อนชั่วเพราะชาย เมียน้อย ผู้หญิง ฯลฯ
3. เรื่องแปล เช่น สนมพระจอมเกล้า ขวัญใจจอมขวาน บุปผาในกุณจิตทอง กามเทวนิยาย ฯลฯ
4. สารคดี เช่น สิ้นในหมึก เรื่องไม่เป็นเรื่อง หนุมานลูกใคร ที่ว่าไปไบนั้นประการใด ฯลฯ
5. ผลงานเรียบเรียง เช่น มหาภารตยุทธ์ สามก๊กฉบับวณิพก ฯลฯ
6. ร้อยกรอง เช่น อะไรเอ่ย? ยาขอบสอนตนเอง ฯลฯ

นอกจากนี้ ยาขบยังมีผลงานเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ อีกจำนวนหนึ่ง เช่น คำไว้อาลัย คำนำ ฯลฯ

1.3 ผลงานเด่นของยาขบ

ในช่วงชีวิตของการเป็นนักเขียน ยาขบได้สร้างผลงานไว้มากมาย ทั้งนี้ มีผู้กล่าวถึงผลงานเด่นของยาขบไว้ ดังนี้

กุหลาบ สายประดิษฐ์ (2504, หน้า 74-76) เล่าถึงความสำเร็จของวรรณกรรมเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ สรุปได้ว่า ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2475 หนังสือพิมพ์ประชาชาติคิดจะล้มเลิกการลงพิมพ์ นิยายประเภทพงศาวดารจีน ทำให้ยาขบเขียนเรื่องผู้ชนะสิบทิศ มาลัย ชูพินิจ เขียนเรื่องชายชาติตรี และสันต์ เทวรักษ์ เขียนเรื่องบันไดแห่งความรัก มาลงแทน และเรื่องผู้ชนะสิบทิศก็เป็นเรื่องที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงและจับใจผู้อ่านมากที่สุด จนผู้อ่านหยุดเรียกร้องหาเรื่องพงศาวดารจีน ส่งผลให้หนังสือพิมพ์ประชาชาติรุ่งเรืองและเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง สอดคล้องกับ สงัด เปล่งวานิช (2504, หน้า 95) ที่กล่าวถึงความนิยมชมชอบของผู้อ่านที่มีต่อวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศว่า ใน พ.ศ. 2476 เรื่องผู้ชนะสิบทิศลงพิมพ์ในหนังสือรายวันประชาชาติและได้รับความนิยมจากผู้อ่านมากขึ้นตามลำดับ จนถึงกับมีผู้อ่านมากอยุ่หน้าสำนักงาน เพื่อให้ได้อ่านต่อเรื่องผู้ชนะสิบทิศที่เพิ่งพิมพ์ออกมาจากแท่นพิมพ์

หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2520, หน้า 90-91) กล่าวถึงการสร้างวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศของยาขบและยกย่องการเขียนเรื่องสั้นของยาขบไว้ว่า ยาขบใช้กลวิธีการแต่งแบบนิยายดั้งเดิม คือ ใช้กลวิธีบรรยายเรื่องตามเหตุการณ์ การใช้สำนวนภาษาเป็นสำนวนร้อยแก้วที่คล้ายกับสำนวนในหนังสือราชาธิราชและหนังสืออิงพงศาวดารจีน แต่เป็นสำนวนของยาขบเอง โดยเฉพาะโวหารอุปมาถือเป็นที่จับใจผู้อ่าน ยาขบได้ลอกเลียนอุบายศึกของบุเรงนองมาจากสามก๊ก อิเหนา และราชาธิราช ก่อนดัดแปลงให้เข้ากับวรรณกรรม ลักษณะนิสัยของตัวละครโดยเฉพาะตัวละครเอกสร้างความประทับใจให้แก่ผู้อ่านเป็นอันมาก นอกจากนี้ยาขบยังเป็นนักเขียนเรื่องสั้นที่มีฝีมือดีในสมัยนั้น มีความเป็นอัจฉริยะ สามารถสังเกตชีวิตและอารมณ์มนุษย์ได้อย่างประณีต

จูไรรัตน์ ลักษณะศิริ (2534, หน้า 70-71) กล่าวว่า ยาขบมีความสามารถในการนำเสนอเรื่อง และมีศิลปะในการใช้ภาษาที่งดงาม สละสลวย คมคาย และอ่อนหวาน ทำให้วรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่อง และได้รับการถ่ายทอดสู่ศิลปะแขนงต่าง ๆ ทั้งลิเก ภาพยนตร์ ละครโทรทัศน์ และละครวิทยุ จำนวนหลายครั้ง ต่อมานักประพันธ์เพลงได้นำเรื่องราวของตัวละครในเรื่องมาแต่งเป็นบทเพลงไทยสากลอีกด้วย นอกจากนี้ วิวัฒน์ รุ่งวรรณวงศ์ ยังแปลวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศเป็นภาษาจีนออกเผยแพร่สู่มหาชนอีกด้วย สอดคล้องกับ ธรรมเกียรติ กันนารี (2542, หน้า 218-221) ที่กล่าวว่า ผู้ชนะสิบทิศเป็นศิลปะวรรณกรรม จากการตีพิมพ์เป็นหนังสือในหลายสำนักพิมพ์และหลายครั้ง ยังขยายผลสู่ศิลปะแขนงอื่น ๆ ที่หลากหลาย

ไม่ว่าจะเป็นจิตรกรรม ละครเวที ละครวิทยุกระจายเสียง ลิเก ภาพยนตร์ ละครพันทางของกรมศิลปากร หรือการเกิดบทเพลงไทยสากลถึง 17 เพลง อย่างไรก็ตาม นอกจากเรื่องผู้ชนะสิบทิศแล้ว ยาขอบยังมีผลงานวรรณกรรมที่ดียุ่ยมอื่น ๆ ได้แก่ สามก๊กฉบับวณิพก เรื่องสั้น งานแปล และกวีนิพนธ์

พรรัตน์ ดำรง (2547, หน้า 136-137) กล่าวว่า วรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศประสบความสำเร็จเพราะตัวละครและการพัฒนาโครงเรื่อง โดยยาขอบใช้การบรรยายและพรรณนาความรู้สึกต่าง ๆ ด้วยภาษาที่ไพเราะ และเน้นการให้เหตุผลในการกระทำของตัวละคร

อรพินท์ คำสอน (2548, หน้า 212-213) กล่าวยกย่องการใช้สำนวนโวหารในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศว่า สำนวนโวหารของยาขอบมีเสน่ห์ที่ทำให้ผู้อ่านชื่นชอบและประทับใจ โดยเฉพาะโวหารรัก มีข้อความตอนหนึ่งของเรื่องที่จะเด็ดกล่าวกับตัวละครแม่จันทราและยังคงอยู่ในความทรงจำของผู้อ่าน คือ “ข้าพเจ้ารักน้องท่านนี้โดยใจภักดี ส่วนที่รักตัวละครแม่เมืองแปร์สิรักโดยใจปอง” ยาขอบสามารถเลือกและนำโวหารที่สละสลวยในจดหมายรักของตนที่ส่งให้สตรีคนรักในชีวิตจริงมาใช้ได้ตรงกับบุคลิกของตัวละครแต่ละตัว โวหารรักของยาขอบมักจะเป็นความเปรียบ ซึ่งก่อให้เกิดจินตภาพอย่างชัดเจน

กล่าวโดยสรุป ผลงานที่โดดเด่นที่สุดของยาขอบคือ วรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ โดยองค์ประกอบของวรรณกรรมที่ยาขอบสร้างขึ้น นับเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้วรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ยังมีผลงานเด่นอื่น ๆ ได้แก่ สามก๊กฉบับวณิพก เรื่องสั้น งานแปล และกวีนิพนธ์

1.4 ลักษณะเด่นในการสร้างผลงานของยาขอบ

ลักษณะเด่นในการสร้างผลงานของยาขอบตามทัศนะของนักวิชาการมีดังต่อไปนี้

กุหลาบขาว (2504, หน้า 229-231) กล่าวถึงวิธีการแต่งวรรณกรรมของยาขอบไว้ว่ามีสองประการ คือ ประการแรก ยาขอบเป็นนักประพันธ์ที่ไม่ทำร้ายตัวละคร ซึ่งหมายถึง ไม่สร้างตัวโกงให้เลวร้ายแบบที่หาข้อดีไม่ได้ เพื่อยกตัวละครเอกให้ดีจนผิดแผกไปจากสามัญชนธรรมดา หรือการสร้างตัวละครที่ไม่มีความสมจริง และอีกประการหนึ่ง ยาขอบจะไม่เขียนหนังสือล่วงเกินสตรี เพราะยาขอบเป็นคนให้เกียรติสตรี ดังนั้นยาขอบจะมีเหตุผลรองรับในการกระทำของตัวละครหญิงเสมอ และด้วยลักษณะเฉพาะตัวนี้ อาจกล่าวได้ว่า ยาขอบเป็นผู้ที่ซื่อสัตย์ต่ออารมณ์และอุปนิสัยของตนเองอย่างยิ่ง

กรรณิการ์ ฤทธิเดช (2522, หน้า 335) กล่าวถึงการใช้ภาษาของยาขอบว่า ยาขอบมีความสามารถในการเลือกสรรถ้อยคำที่นำมาสื่อความหมายได้ดี และนิยมใช้ประโยคยาวที่ประกอบ

ไปด้วยสำนวนโวหารอันไพเราะกินใจ มีความหมายลึกซึ้ง และให้ความรู้สึกทางอารมณ์อย่างเด่นชัด โดยเฉพาะโวหารรัก มีการใช้ความเปรียบทั้งทางตรงและทางอ้อม ตลอดจนการใช้ภาษาสัญลักษณ์ เพื่อสร้างความรู้สึกและอารมณ์ร่วมให้เกิดแก่ผู้อ่านอย่างน่าประทับใจ

ธรรมเกียรติ กันอริ (2542, หน้า 220) กล่าวว่า ลักษณะเด่นทางเนื้อหาในงานของ ยาขอบ ได้แก่ การให้เกียรติสตรี และมีความสามารถทางรูปแบบการประพันธ์ด้วยการใช้คำที่กินใจ ลึกซึ้ง

ผดุงศึกษาบุรพา (2550, หน้า คำนิยม) ได้ยกย่องยาขอบว่าเป็น “เอตทัคคะ” คือ ผู้ยอดเยี่ยมในการเขียนเรื่อง สามารถย่อหนังสือสามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ให้เข้าใจง่ายและเนื้อหายังคงไว้ตามเดิม มีการนำลักษณะเด่นของตัวละครมาตั้งชื่อเป็นเรื่อง ๆ เช่น ตั้งโต๊ะ ผู้ถูกสาปแช่งทั้งสิบทิศ โจโฉ ผู้ไม่ยอมให้โลกทรยศ เล่าปี่ ผู้พนมมือให้แก่ชนทุกชั้น เป็นต้น สอดคล้องกับ อรพินท์ คำสอน (2548, หน้า 210) ที่กล่าวถึงการแบ่งเรื่องเป็นตอน ๆ ในเรื่องผู้ชนะสิบทิศ โดยนำเหตุการณ์สำคัญหรือตัวละครที่มีบทบาทในตอนนั้นมาตั้งเป็นชื่อตอนว่า วิธีการนี้ได้ช่วยทำให้ผู้อ่านมองเห็นพัฒนาการ บุคลิกภาพ และนิสัยใจคอของตัวละคร โดยตอนทั้งหมดเป็นเสมือนเรื่องย่อย ๆ ที่ยาขอบกล่าวถึง ผู้อ่านจึงรู้ว่ายาขอบกำลังให้ความสำคัญไปที่ตัวละครตัวใด

จากทัศนะข้างต้น สรุปความได้ว่า ในการสร้างผลงานของยาขอบ มีลักษณะเด่นอยู่ที่การสร้างตัวละครอย่างสมจริง การนำลักษณะเด่นของตัวละครมาตั้งชื่อเรื่องหรือชื่อตอน และการให้เกียรติตัวละครหญิง โดยยาขอบสามารถให้เหตุผลในการกระทำต่าง ๆ ของตัวละครหญิงได้นอกจากนี้ ยาขอบยังมีความสามารถในการใช้สำนวนโวหารให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ร่วมได้ ทั้งการใช้ความเปรียบ และการใช้สัญลักษณ์ที่ไพเราะและลึกซึ้งกินใจ

1.5 ภูมิหลังของยาขอบที่มีความเกี่ยวข้องกับการสร้างตัวละครในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

มัทนา นาคะบุตร (2523, หน้า 308-310) ศึกษาภูมิหลังของยาขอบที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการสร้างตัวละครในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ สรุปได้ดังนี้

1. ประสบการณ์ที่มีส่วนสัมพันธ์กับการแต่งวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ได้แก่

1.1 ประสบการณ์จากการอ่านหนังสือของยาขอบ การนำความรู้จากการอ่านมาดัดแปลงใช้ในเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ทำให้เนื้อเรื่องมีคุณค่าและมีความสมจริงตามลักษณะนวนิยายอิงประวัติศาสตร์

1.2 ประสบการณ์จากชีวิตจริง ได้แก่ ประสบการณ์ในวัยเด็ก ประสบการณ์เกี่ยวกับการดื่มสุรา และประสบการณ์เกี่ยวกับความรัก

2. บุคลิกภาพและอุปนิสัยของยาขอบ รวมถึงบุคคลที่มีส่วนสัมพันธ์กับการแต่งวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ แบ่งออกเป็น

2.1 บุคลิกภาพ ได้แก่ รูปลักษณะ ความสุภาพอ่อนโยน และการมีวาทีศิลป์ในการพูด

2.2 อุปนิสัย ได้แก่ รักเพื่อน โอบอ้อมอารี เป็นระเบียบและละเอียดรอบคอบ มองโลกในแง่ดี เปิดเผยและสุจริตใจ รักษาคำสัตย์ มกน้อย และกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ

2.3 บุคคลที่มีส่วนสัมพันธ์กับการแต่งวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ได้แก่ เพื่อนหรือผู้ใกล้ชิด คนรัก และผู้อ่าน

1.6 การตั้งชื่อตัวละครในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

เนื่องจากเนื้อหาของวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ เป็นเรื่องที่น่าเคำโครงเรื่องมาจากพงศาวดารของพม่า ยาขอบจึงตั้งชื่อตัวละครบางตัวให้เป็นภาษาพม่า และบางตัวมีสำเนียงพม่า เรื่องการตั้งชื่อตัวละครของยาขอบนี้มีผู้อธิบายไว้ดังนี้

เวทวงศ์ (2504, หน้า 136-137) กล่าวถึงการตั้งชื่อตัวละครในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศไว้ว่า ยาขอบนำมาจากหนังสือพงศาวดารพม่าของ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมมราธิปประพันธ์พงศ์ หนังสือสามก๊ก ราชธาธิราช ตลอดจนหนังสือตำรายุทธศาสตร์ของอัคนี พลจันทร์ โดยเฉพาะในหนังสือพงศาวดารพม่าที่ท้ายเล่มจะมีคำภาษาพม่าหรือภาษามลายูพร้อมทั้งคำแปล

ยาไทย (2556, หน้า 385-407) กล่าวว่า ยาขอบได้นำชื่อตัวละครมาจากหนังสือพงศาวดารพม่า ซึ่งตั้งเป็นชื่อตรง ๆ มากถึงร้อยละ 85 นอกจากนั้นมีการดัดแปลงแก้ไขปรับปรุงหรือแม้แต่ตั้งขึ้นใหม่ โดยยาขอบได้ใช้วิจารณ์ญาณพิจารณาอย่างรอบคอบ ทำให้ชื่อตัวละครเป็นที่ติดปากและสร้างความประทับใจแก่ผู้อ่าน

การตั้งชื่อตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ตามกรอบความคิดในการวิจัยมีตัวละครหญิงจำนวน 10 ตัว ตามทัศนะของยาไทยคาดว่า ยาขอบมีที่มาจากที่ตั้งชื่อตามกษัตริย์ในพงศาวดารพม่า สรุปได้ดังนี้

1. ตละแม่จันทรา ยาขอบอาจจะนำมาจากชื่อกษัตริย์ผู้ครองกรุงยะข้าย จำนวน 3 องค์ ได้แก่ กษัตริย์องค์ที่ 9 วงศ์ธัญญะวดี นามว่า “ทวารา จันทรา” กษัตริย์ผู้ครองกรุง ก่อน พ.ศ. 1787 ปีรัชกาล 40 กษัตริย์องค์ที่ 1 วงศ์เมืองเวศาสิ นามว่า “มหาเตยจันทรา” กษัตริย์ผู้ครองกรุงใน พ.ศ. 1331 ปีรัชกาล 22 และกษัตริย์องค์ที่ 4 วงศ์เมืองเวศาสิ นามว่า “ปอละเตยจันทรา” กษัตริย์ผู้ครองกรุงใน พ.ศ. 1392 ปีรัชกาล 26

2. ตละแม่กุสุมา นามกุสุมาไม่ปรากฏชื่อในพงศาวดารพม่า จึงสันนิษฐานว่ายาขอบคิดขึ้นเอง โดยอาศัยเค้าจากคำว่า “กุสุมาลยชาติ” ที่แปลว่า เกิดมาจากสกุลที่ดีทั้งฝ่ายบิดามารดา อีกประการหนึ่ง “กุสุมา” ยังเป็นนามสกุลของราชสกุลหนึ่งในพระราชวงศ์จักรี ยาขอบได้รู้จักและผูกพันกับคนในราชสกุลนี้หลายท่าน เช่น อาจารย์เทือก กุสุมา ณ อยุธยา

3. นันทะวดี ยาขอบคิดนามนันทะวดีขึ้น โดยน่าจะดัดแปลงแก้ไขจากพระนามกษัตริย์วงศ์อลองพญาองค์หนึ่ง ที่เรียกแบบไทย ๆ ว่า สรวาดตีมินทร์ หรือ ตายาวตีมินทร์ คาดว่ายาขอบนำคำว่า “วดี” มาใช้ และนำมารวมกับ “นันท” จากพระเจ้าันทบุเรง โอรสของบุเรงนอง

4. กันทิมา ยาขอบน่าจะดัดแปลงชื่อมาจาก “จันทิมา” กษัตริย์องค์ที่ 7 วงศ์ธัญญะวดี ชั้น 2 กษัตริย์ผู้ครองกรุง ก่อน พ.ศ. 71 ปีรัชกาล 37 และในตอนปลอมตัวเป็นชายได้ใช้ชื่อว่า นาคะตะเซโป ซึ่งคงมาจากกษัตริย์ผู้ครองกรุงยะชาย องค์ที่ 8 วงศ์ธัญญะวดี นามว่า “นาคะตะเซโป” กษัตริย์ผู้ครองกรุง ก่อน พ.ศ. 1808 ปีรัชกาล 21

5. อเทตยา ยาขอบอาจจะนำมาจากชื่อกษัตริย์ผู้ครองกรุงสเรขะเตรหรือกรุงแปร องค์ที่ 26 ตามมหาธาตวงษ์พม่า กษัตริย์ผู้ครองกรุงใน พ.ศ. 624 ปีรัชกาล 3

6. ตองสา นามตองสาไม่ปรากฏชื่อในพงศาวดารพม่า จึงสันนิษฐานว่ายาขอบคิดขึ้นเอง

7. ปอละเตียง ยาขอบอาจจะนำมาจากชื่อกษัตริย์ผู้ครองกรุงยะชาย จำนวน 2 องค์ ได้แก่ กษัตริย์องค์ที่ 1 วงศ์เมืองเวศาสิ นามว่า “มหาเตียงจันทรา” กษัตริย์ผู้ครองกรุงใน พ.ศ. 1331 ปีรัชกาล 22 และกษัตริย์องค์ที่ 4 วงศ์เมืองเวศาสิ นามว่า “ปอละเตียงจันทรา” กษัตริย์ผู้ครองกรุงใน พ.ศ. 1392 ปีรัชกาล 26

8. เซงสบู ยาขอบน่าจะนำมาจากชื่อราชินีองค์ที่ 13 ผู้ครองเมืองพะโคใน พ.ศ. 1996 ปีรัชกาล 7 หรือกรุงหงสาวดีในเวลาต่อมา

9. โซอ้าว ยาขอบอาจจะนำมาจากชื่อกษัตริย์ผู้ครองเมืองพะโค นามว่า “โซอ้าว” หรือเจ้าอาวหรือเสงมเฮียว (แสนเมืองมิ่ง) กษัตริย์ผู้ครองกรุงใน พ.ศ. 1853 ปีรัชกาล 13

10. ตละเจ้ามูชಾಯ นามมูชಾಯไม่ปรากฏชื่อในพงศาวดารพม่า จึงสันนิษฐานว่ายาขอบคิดขึ้นเอง

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2557, หน้า 4-6) กล่าวว่า ยาขอบอ้างถึงหนังสือที่ได้อ่าน คือ พระราชพงศาวดารพม่า ฉบับของกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ และประวัติศาสตร์สากลของ หลวงวิจิตรวาทการ แล้วยังเชื่อว่ายาขอบได้อ่านพงศาวดารมอญ ฉบับแปล ด้วย เนื่องจากชื่อเฉพาะที่ใช้ในเรื่องผู้ชนะสิบทิศล้วนออกเสียงตามสำเนียงมอญทั้งสิ้น เช่น บุเรงนอง เมงกะยินโย และมักใช้ตามที่กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ทรงถอดมาจากภาษาอังกฤษ เช่น โสหันพวา โมนยิน นอกจากนี้ตัวละครหลายตัวที่มีชื่อในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ได้ปรากฏว่ามีชื่ออยู่จริงในพระราชพงศาวดารพม่า เช่น เซงสบู พม่าออกเสียงว่า Shinsawbu เป็นชื่อของราชินีมอญที่ได้ครองราชย์นานหลายปี เป็นแม่ยายของพระเจ้าธรรมเจดีย์และเป็นผู้สืบเชื้อสายองค์ท้าย ๆ ของราชวงศ์ราชาธิราช (มะกะโท) ของมอญ หรือสการะวุตพี พม่าออกเสียงว่า Takayutpi มีน้องเขยนาม

ว่า สอพิณยา เป็นเจ้าเมืองเมาะตะมะ ซึ่งเป็นเมืองใหญ่และสำคัญอันดับสองในดินแดนมอญสมัยนั้น โดยเป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองเพราะได้ติดต่อค้าขายกับชาวต่างชาติมาก

จันทร์ดำ สมใจ (สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2558) กล่าวว่า ชื่อตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศพ้องกับชื่อเมืองในประเทศพม่าหรือเมียนมาร์ ได้แก่ อเทตยา พ้องกับเมือง Taya Ketayar ในอดีต ซึ่งเป็นเมืองใหญ่ ปัจจุบันเป็นเมืองขนาดกลางอยู่ในภาคกลางของประเทศ และ ไชอั่ว พ้องกับเมือง Chaung U เป็นเมืองขนาดเล็ก อยู่ในภาคกลางของประเทศที่อยู่ไม่ไกลจากเมือง Taya Ketayar นี้

สรุปได้ว่า การตั้งชื่อตัวละครของยาขอบนั้น ยาขอบอาจนำมาจากพงศาวดารพม่าของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมมราธิประพันธ์พงศ์ พงศาวดารมอญ ฉบับแปล ประวัติศาสตร์สากลของหลวงวิจิตรวาทการ ตำรายุทธศาสตร์ของอัสนี พลจันทร์ รวมถึงวรรณคดีเรื่องสามก๊กและราชาธิราช โดยมีการดัดแปลงแก้ไขปรับปรุงหรือตั้งขึ้นใหม่

1.7 การสร้างลักษณะตัวละครของยาขอบในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงการสร้างลักษณะตัวละครของยาขอบในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศไว้ ดังนี้

กุหลาบขาว (2504, หน้า 231) กล่าวถึงวิธีการวางตัวละครในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศว่า ตัวละครทุกตัวมีลักษณะสุภาพ ตั้งแต่การแต่งกาย กิริยาท่าทาง คำพูด แม้จะมีตัวละครที่มีนิสัยนักเลงแต่ก็เป็นนักเลงที่ใจกว้างขวาง ไม่มีนิสัยอันธพาลทั้งเรื่อง

ธรรมเกียรติ กันอริ (2542, หน้า 215-216) กล่าวว่า ยาขอบสามารถกำหนดบทบาทและบุคลิกภาพของตัวละครได้อย่างชัดเจน กินใจ เป็นกระพี้ที่สำคัญต่อแก่น และประสมประสานเป็นองค์เอกภาพเดียวกัน

กุสุมา รักขมณี (2547, หน้า 177) กล่าวว่า แม้ยาขอบจะไม่ได้เคร่งครัดในการดำเนินเรื่องราวตามพงศาวดาร แต่ก็รักษาอุปนิสัยของบุเรงนองในประวัติศาสตร์และในวรรณกรรมให้ใกล้เคียงกัน บุเรงนองในประวัติศาสตร์ทำศึกสงครามเกือบตลอดชีวิตแต่มีโอรสถึงสามสิบสามองค์ และธิดาอีกสามสิบห้าองค์ ในการแต่งวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ยาขอบจึงแทรกบทรักลงไปมาก นอกจากนี้ กุสุมา รักขมณี (2547, หน้า 216) ยังกล่าวว่า ยาขอบรู้ว่ากลุ่มเป้าหมายของตนคือนักอ่านหญิง ตัวละครที่ยาขอบสร้าง เช่น จะเด็ดหรือบุเรงนอง ส่วนหนึ่งจึงเกิดจากความฝันและแรงบันดาลใจของผู้แต่งซึ่งเป็นผู้ชาย คือ กล้าหาญ มีฝีมือ รูปร่าง และมีเสน่ห์ แต่อีกส่วนหนึ่งมีไว้สำหรับความต้องการของผู้อ่าน คือ สุภาพ ให้เกียรติ และรักษาศักดิ์ศรีของผู้หญิง

สุนทร ชุตินทรานนท์ (2548, หน้า 188-195) กล่าวว่า ยาขอบสร้างบุเรงนองให้มีอารมณ์ความรู้สึกเช่นเดียวกับมนุษย์ปุถุชน มีอารมณ์รักและอารมณ์แค้น มีคุณสมบัติที่เพียบพร้อมอย่างชายชาติวี เป็นทั้งนักรบและนักรักผู้ทรงเสน่ห์ เป็นวีรบุรุษที่เหนือสามัญชนผู้ยึดมั่นในอุดมคติ

อย่างไรก็ตาม ยายชอบไม่เพียงให้ความสนใจเฉพาะตัวบุเรงนอง แต่ยังพิถีพิถันกับตัวละครสำคัญทุกตัว ในฐานะเป็นมนุษย์ผู้มีชีวิต เช่นเดียวกับที่ อรพินท์ คำสอน (2548, หน้า 209) กล่าวว่า ยายชอบสร้างให้ตัวละครทุกตัวที่ปรากฏในเรื่องมีชีวิต มีบุคลิกลักษณะและความคิดที่เหมือนคนจริง ๆ คือ มีทั้งความดีและความเลว สามารถทำถูกและทำผิดได้อยู่ตลอดเวลา โดยนำเหตุผลมาชักจูงให้ผู้อ่านคล้อยตามเหตุแห่งการกระทำนั้นได้

วัฒน์ วรรณยางกูร (2550, หน้า 21) กล่าวว่า เหตุผลที่ยายชอบแต่งวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศได้เป็นที่จับใจ ส่วนหนึ่งมาจากความเป็นสุภาพบุรุษของยายชอบที่ถ่ายทอดผ่านตัวละครจะเด็ด จะเด็ดจึงเป็นตัวละครที่ให้เกียรติสตรี รู้จักความพอเหมาะพอควร ไม่โกหกปิดบัง และไม่ถือพรหมจรรย์ของสตรี

วันชนะ ทองคำเภา (2554, หน้า 192-194) กล่าวว่า การสร้างตัวละครอื่นขึ้นมาเทียบเคียงพบในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ดังตัวละครสมเด็จพระสุริโยทัยและตัวละครพระมหาธรรมราชา กล่าวคือ แม้ตัวละครสมเด็จพระสุริโยทัยและตัวละครพระมหาธรรมราชาต้องเผชิญหน้าข้าศึกพม่าที่มารุกรานเหมือนกัน แต่ตัวละครสมเด็จพระสุริโยทัยออกต่อกรกับข้าศึกจนสิ้นพระชนม์ ในขณะที่ตัวละครพระมหาธรรมราชาไม่กล้าต่อสู้ กลับยอมตามข้าศึกทุกอย่างเพราะเกรงแสนยานุภาพ การเทียบเคียงตัวละครแบบนี้จึงส่งผลให้ตัวละครพระมหาธรรมราชาถูกนำเสนอในด้านไม่ดีให้เป็นคนไทยผู้ฉลาดกล้ว นอกจากนี้ยังส่งผลต่อการเทียบเคียงตัวละครเอกคือบุเรงนองกับพระเจ้าตะเบงชเวตี้ในโครงเรื่องหลัก เพื่อชี้ให้เห็นความสามารถในเชิงกลยุทธ์ของบุเรงนองที่สามารถเอาชนะตัวละครพระมหาธรรมราชาได้โดยง่ายและไม่เสียเลือดเนื้อ

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2557, หน้า 8-14) กล่าวว่า ยายชอบอ่านหนังสือวรรณคดีไทยมาจำนวนมาก ทั้งสามก๊ก พระอภัยมณี อิเหนา ขุนช้างขุนแผน หรือไตรภูมิพระร่วง แล้วนำมาดัดแปลงให้เข้ากับวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ความสัมพันธ์ระหว่างจะเด็ดกับตัวละครหญิงในเรื่องหลายคนพบว่า มีเรื่องของเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์นั้นด้วย เช่น การตีบ้านเมืองของบุเรงนอง แล้วได้นางกษัตริย์มาเป็นบริจาริกา ในแง่หนึ่งเป็นเช่นเดียวกับเรื่องอิเหนาหรือวรรณคดีไทยเรื่องอื่น ๆ แต่ในอีกแง่หนึ่งเกิดขึ้นจริงตามประวัติศาสตร์พม่า คือ มเหสีของกษัตริย์ที่แพ้ศึกหรือถูกยึดราชบัลลังก์มักตกเป็นมเหสีหรือบริจาริกาของกษัตริย์องค์ใหม่ หรือมีการริบเอามเหสีหรือราชธิดาเพื่อผูกสัมพันธ์ของเมืองให้จงรักภักดีต่อไป ดังกรณีของตละแม่มีนบูและตละเจ้ามูขอยายในเรื่อง

สรุปได้ว่า ยายชอบสามารถนำแรงบันดาลใจในการแต่งร่วมกับประสบการณ์ในชีวิตและอุปนิสัยของตนเอง มาปรับใช้ในการสร้างบุคลิกลักษณะและบทบาทของตัวละครในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศได้ดี การที่ยายชอบให้ความสำคัญในการสร้างตัวละครและสร้างตัวละครอย่างประณีตนั้นส่งผลให้ตัวละครมีภาพลักษณ์ที่ชัดเจนและมีความสมจริงเสมือนมนุษย์ปุถุชนทั่วไป

1.8 เนื้อเรื่องย่อวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

ในสมัยพุทธกาลผ่านไป 2073 ปี ณ แคว้นพุกามประเทศ เมงกะยีนโยได้ตั้งตนเป็น กษัตริย์แห่งเมืองตองอู ทรงพระนามว่า พระเจ้ามหาสิริชัยะสุระ เทียบเท่ากับเมืองหงสาวดี เมืองอังวะ และเมืองแปร ภายหลังพระอัครมเหสีสิ้นพระชนม์จากการประสูติพระราชธิดาชื่อ “จันทรา” ในขณะที่พระองค์ก็มีพระราชบุตรชื่อ “มังตรา” จากพระราชเทวีอีกองค์หนึ่ง มีนางเลาซีซึ่งมีบุตรวัย ใกล้เคียงกันชื่อว่า “จะเด็ด” เป็นนางนมให้กับพระราชธิดาและพระราชบุตร

ครั้นเมื่อเจริญวัย จะเด็ดและตละแม่จันทราได้รักใคร่กัน แต่พระราชเทวีก็ดักใจโดยให้ ตละแม่จันทรามาคาศัยอยู่ในพระราชวังหลวง ส่วนจะเด็ดถูกกลโกงให้ไปเป็นเจ้าพนักงานผู้น้อยใน กรมวัง ทำให้พบกับนันทะวดี ธิดาของขุนวังทกะยอดิน นันทะวดีรักจะเด็ดในเวลาต่อมา

เมื่อพระเจ้ามหาสิริชัยะสุระเกิดประชวร กษัตริย์เมืองหงสาวดีและกษัตริย์เมืองแปร ต้องการสอดแนมความมั่นคงของเมืองตองอู จึงส่งสอพิญาพระอนุชาของกษัตริย์เมืองหงสาวดีและ รานองอุปราชของเมืองแปรมาเยี่ยมอาการ ทูตทั้งสองอาศัยอยู่กับขุนวังทกะยอดิน สอพิญาชอบพอน นันทะวดี ในขณะที่มังตราก็ชอบพอนางเช่นกัน จะเด็ดถูกทั้งคู่วางให้เป็นพ่อสื่อ ต่อมาสอพิญาเห็นว่า นันทะวดีรักจะเด็ดก็วางอุบายใส่ความเพื่อให้จะเด็ดต้องโทษ พระมหาเถรมังสินธุได้ฟังความจริงจาก จะเด็ดจึงปลอมตัวให้ โดยการบวชเป็นเณรชื่อว่า มังฉาย จากนั้นจะเด็ดได้ช่วยมังตราให้ครองคู่กับ นันทะวดีได้สำเร็จ

พระมหาเถรมังสินธุส่งจะเด็ดไปเรียนวิชาดาบกับตะคะณี ครูดาบชาวกะเหรี่ยง ทำให้ พบกับจาเลงกะโบและกันทิมา ผู้เป็นบุตรและธิดา พร้อมด้วยเนงบากับสื่อ่ง ผู้เป็นศิษย์ กันทิมารัก จะเด็ด ส่วนเนงบารักกันทิมาอยู่ฝ่ายเดียว เมื่อใกล้ถึงวันคัดเลือกทหารเอกของตองอู ทั้งหมดได้ เข้ามาพักอาศัยอยู่ที่วัดกุโสดอ สอพิญาแค้นจะเด็ดโดยให้ต้องสา นางข้าหลวงของตละแม่จันทรา หลวงจะเด็ดให้ออกมาถูกทำร้าย แต่ตองสากลับหลังรักจะเด็ดและเปลี่ยนใจให้ความช่วยเหลือ

มังตราขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์แทนพระราชบิดาที่สวรรคตลง มีพระนามใหม่ว่า พระเจ้าตะเบงชเวตี้ มังตราให้จะเด็ดไปทำหน้าที่สืบชัยภูมิที่เมืองแปร พร้อมเสนอว่าหากตีเมืองแปร ชนะจะพระราชทานพระพี่น้องหรือตละแม่จันทราให้เป็นการตอบแทน

พระเจ้านระบตี กษัตริย์เมืองแปร โปรดปรานจะเด็ดที่เล่นมหรสพเป็นต้นนายโรง จึง รับมาเป็นมหาดเล็กและให้สอนพิณสิบสามสายแก่ตละแม่กุสุมา ผู้เป็นพระราชธิดา ทั้งสองเกิดผูกพัน รักใคร่กัน อเทตยา หลานหลวงผู้เป็นคู่หมั้นของสอพิญา สังเกตเห็นก็ลวงรู้ถึงความสัมพันธ์ ต่อมา รานองจำได้ว่า มังฉายคือจะเด็ดแห่งเมืองตองอู จึงวางแผนให้พระเจ้านระบตีบีบบังคับจะเด็ดให้อภิเษกกับตละแม่กุสุมา เพื่อป้องกันมิให้เมืองตองอูยกทัพมาทำศึกด้วย แต่จะเด็ดไม่ยินยอมทำให้ถูก จำคุก มังตราคิดว่าจะเด็ดทรยศก็ยกทัพมาตีเมืองแปรแต่พ่ายแพ้กลับไป

ด้านกองทัพโมนินของพระเจ้าโสहनพวยกทัพมาตีกระหนาบเมืองแปร เพราะเห็นว่า เหล่าทหารกำลังอดโรยจากการทำศึก เป็นการเปิดโอกาสให้สอพิณวางแผนให้ทหารโมนินสามารถ บุกเข้าเมืองไปได้ แล้วสอพิณยกทัพมาตละแม่กุสุมาหลบหนีไปเมืองหงสาวดี ตละแม่กุสุมารู้ไม่ทันเล่ห์ จึงตกเป็นบาทบริจาริกาของสอพิณยา ส่วนจะเด็ดได้รับความช่วยเหลือจากกันทิมาหรือในนาม ชายปลอมว่า นาคะตะเซโบ จะเด็ดต่อสู้กับชาวโมนินและสามารถฆ่าเมงกวงแงผู้เป็นแม่ทัพได้ก่อน จะกลับไปเมืองตองอู

มังตรายังโกรธแค้นจะเด็ด จะเด็ดจึงแสดงความจงรักภักดีด้วยการยกทัพไปตีเมืองแปร จะเด็ดทำศึกกับทัพโมนินและทัพแปรจนได้รับชัยชนะ มังตราจารึกพระราชสาส์นออกนามยศจะเด็ด เป็นบุเรงนองกะยอติณนะธา เมื่อจะเด็ดรู้ว่าตละแม่กุสุมาหนีไปกับสอพิณยกทัพตามไปเมืองหงสาวดี พร้อมด้วยจาเลงกะโบ จะเด็ดใช้ชื่อว่า เมงจะ ส่วนจาเลงกะโบใช้ชื่อว่า เมงจา ทั้งคู่ได้รับความอุปการะ จากไปพยุ จำบ้านทุ่งหันสาวดีดี ผู้มีธิดาอยู่สองคน คนแรกคือ ปอละเตียง เป็นนางข้าหลวงของ พระอัครเทวีเมืองหงสาวดี ส่วนอีกคนหนึ่งคือ เชงสอบู อาศัยอยู่กับบิดา หญิงสาวทั้งสองรักจะเด็ด

ต่อมาสอพิณยาไปราชการที่เมืองเมาะตะมะ จะเด็ดใช้อุบายหลอกเชงสอบูลอบเข้าไป พบตละแม่กุสุมา จนรู้ความจริงว่านางถูกสอพิณยามอมยาเพื่อให้ตกเป็นบาทบริจาริกา จะเด็ดจะพา ตละแม่กุสุมาหลบหนี แต่ตละแม่กุสุมาเกรงพระราชบิดาเสียพระเกียรติจึงตัดสินใจไปหาสอพิณยาที่ เมืองเมาะตะมะ ปอละเตียงและเชงสอบูช่วยเหลือจะเด็ดในการติดตามนางไป ทำให้จะเด็ดเผา เมืองเมาะตะมะและสามารถชิงตัวตละแม่กุสุมากลับคืนมาได้สำเร็จ

ในระหว่างเดินทางกลับ ปอละเตียงกับจาเลงกะโบได้อยู่ใกล้ชิดและรักใคร่กัน จึงครองคู่ กันเป็นสามีภรรยา เมื่อมังตรารู้ว่าจะเด็ดตามไปชิงตัวตละแม่กุสุมาและพำนักอยู่ที่เมืองแปร ก็สั่ง ให้จะเด็ดกลับเมืองตองอูเพื่อมาอภิเษกกับตละแม่จันทรา จะเด็ดคิดจะกลับโดยมีตละแม่กุสุมาไปด้วย แต่โชอั้ว ธิดาของปะขันหุณญี ขุนพลเมืองแปรผู้ฆ่าตัวตายเพราะอุบายของจะเด็ด ได้ร่วมมือกับ อเทตยา หญิงสาวผู้หลงรักจะเด็ด วางแผนให้ตละแม่กุสุมาหึงหวงอเทตยาจนไม่ยอมไปเมืองตองอูด้วย พระอัครเทวี พระราชมารดาของตละแม่กุสุมา ลอบส่งข่าวให้สอพิณยกทัพมาชิงตัวตละแม่กุสุมาคืน เมื่อมังตราพบจะเด็ดได้เกิดการโต้เถียงกันอย่างรุนแรง จะเด็ดฆ่าทหารที่เข้ามาจับตัวจนเสียชีวิต ตละแม่จันทราอ่อนวอนให้นางเลาซีไปขอพระราชทานอภัยโทษด้วยการให้จะเด็ดบวชเป็นพระภิกษุ

หลังจากทัพโมนินตีเมืองอังวะได้แล้ว พระเจ้าโสहनพวยกทัพขึ้นเป็นกษัตริย์เมืองอังวะ สอพิณยาร่วมมือกับพระเจ้าโสहनพวยกทัพมาล้อมเมืองตองอูกับเมืองแปร จะเด็ดให้ตละแม่จันทรา ช่วยสีกจากพระเพื่อช่วยมังตราสู้รบป้องกันบ้านเมือง จนในที่สุดทัพเมืองอังวะได้ล่าถอยไป ส่วนศึกที่ เมืองแปร ไซลูกับโชอั้วหลอกจิสะเบง บุตรแม่ทัพตองอูหุณญี ผู้รักและซื่อสัตย์ต่อโชอั้ว ให้ทรยศ บ้านเมืองของตน จะเด็ดพบกับตองสาและใช้นางเป็นไส้ศึกลวงทัพเมืองหงสาวดี ภายหลังการทำศึก

จิสะเบงถูกตองห่วนญี่ฆ่าตาย ส่วนไขลูถูกจับเป็นเชลย จะเด็ดนำไขอ้วไปถวายเป็นบาทบริจาริกาของมังตรา แล้วเกลี้ยกล่อมตละแม่จันตราให้นางยินยอมที่จะให้ตละแม่กุสุมาเข้าร่วมพิธีอภิเษกพร้อมกัน แต่นางเลาซีคัดค้านและขู่ว่าหากจะเด็ดไม่เชื่อฟังจะผูกคอตาย จะเด็ดให้ตละแม่กุสุมากลับเมืองแปรและตามไปอภิเษกด้วยในเวลาต่อมา

จะเด็ดเป็นแม่ทัพเมืองแปรแทนปะชันห่วนญี่ ไขอ้วช่วยเหลือไขลูให้หลุดพ้นจากการถูกจองจำ ไขลูไปลอบฆ่าพระมหาเถรมังสินธุ สร้างความโกรธแค้นให้แก่จะเด็ดเป็นอันมาก จะเด็ดตีเมืองหงสาวดีควบคู่กับเมืองอังวะจนทัพทั้งสองพ่ายแพ้ย่อยยับ พระเจ้าโสหันพวยอมสวามีภักดี ส่วนพระเจ้าสการะวุตพี สอพิเนีย และไขลู หลบหนีไปเมืองเมาะตะมะ กองทัพของจะเด็ดตามไปและจับไขลูเป็นเชลยได้อีกครั้ง พระเจ้าสการะวุตพี กษัตริย์เมืองหงสาวดี ตัดสินใจเชือดพระศอปลงพระชนม์ตัวเอง สอพิเนียถูกจะเด็ดส่งสาส์นไปเยาะเย้ยจนฆ่าตัวตายเช่นกัน

หลังจากยึดเมืองหงสาวดีได้ จะเด็ดถวายตละแม่มินบุ พระมเหสีของพระเจ้าสการะวุตพีเป็นบาทบริจาริกาของมังตรา แต่เมื่อมังตราเห็นว่าตละแม่มินบุรักจะเด็ดก็ยกนางคืนให้ ในวันที่ถวายเพลิงศพพระมหาเถรมังสินธุ จะเด็ดจับไขลูมาแล้วเนื้อเผาใส่ไปด้วยเพื่อระบายแค้น เมื่อเมืองตองอูขึ้นเป็นใหญ่เหนือทุกเมือง มังตราทำพิธีปราบดาภิเษกเป็นจักรพรรดิแห่งพุกาม ส่วนจะเด็ดขอรับเพียงตำแหน่งมหาอุปราชเมืองหงสาวดี จะเด็ดย้ายกลับไปอยู่ที่เมืองตองอูโดยครองรักกับภรรยาทั้งหกคน ได้แก่ ตละแม่จันตรา ตละแม่กุสุมา ตละแม่มินบุ อเทตยา เซงสอบู และตองสา ขณะนั้นเนงบารู้ว่ากันทิमारักอยู่กับจะเด็ดก็เสียใจและตัดสินใจหนีไป แม้จะเด็ดจะพยายามตามหาแต่ไม่พบตัว

พยัตตะบะ ฝรั่งเศสชาวโปรตุเกส เข้ามาติดต่อค้าขายปืนไฟกับมังตรา และกลายเป็นที่โปรดปรานของมังตราเพราะฝีมือการป้อนน้ำจันท์ จะเด็ดไม่เห็นด้วยที่พยัตตะบะทำให้มังตราเมามายขาดสติ พยัตตะบะไม่พอใจที่จะเด็ดห้ามปรามตนจึงสมคบกับสมิงสอดตุด ปลัดวังของเมืองหงสาวดี หาโอกาสแค้นจะเด็ด ต่อมามังตรายกทัพไปตีเมืองยะข้าย แต่พระเจ้าเมงบา ผู้เป็นกษัตริย์ขอสวามีภักดีพร้อมกับถวายตละเจ้ามุขಾಯ พระราชธิดาเชื้อสายมองโกล ให้เป็นบาทบริจาริกา มังตราหลงใหลตละเจ้ามุขಾಯอย่างมาก ตละเจ้ามุขಾಯเป็นผู้มีความทะเยอทะยานอยากเป็นใหญ่จึงลอบเป็นชู้กับสมิงสอดตุดและร่วมกันคิดก่อการกบฏ โดยวางแผนให้มังตราหวาดระแวงจะเด็ดแต่ไม่สำเร็จ สมิงสอดตุดเปลี่ยนแผนการมายุยงให้มังตรายกทัพไปตีกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเป็นศึกใหญ่เพราะต้องการให้มังตราสวรรคตและจะเด็ดเสียชีวิตในสมรภูมिरบ จะเด็ดสามารถยึดเมืองสุพรรณได้ แต่ทั้งสองไม่สามารถตีกรุงศรีอยุธยาได้

จะเด็ดและนันทะวดีสืบรู้ความสัมพันธ์ของสมิงสอดตุดกับตละเจ้ามุขಾಯ จะเด็ดเนรเทศสมิงสอดตุดให้ไปกำกับเมืองยะข้าย แต่สมิงสอดตุดสมคบกับพระเจ้าเมงบาวางอุบายให้จะเด็ดไปเยี่ยมเยือนเมืองยะข้ายในฐานะเป็นเมืองออก มังตราประกาศตั้งให้จะเด็ดเป็นรัชทายาท

ต่อมาพัตตะประนํ้าจันท์ใส่ยาพิษถวายมंत्रาขณะไปคล้องช้างเผือกจนสิ้นพระชนม์ แล้วสมิงสอดตุดก็สถาปนาตั้งตนเป็นกษัตริย์เมืองหงสาวดี มีตละเจ้ามูชಾಯเป็นอัครมเหสี และนันทะวดีเป็นบาทบริจาริกา โขอ้วไม่ต้องการเป็นบาทบริจาริกาจึงยอมทำลายรูปโฉมของตนเอง กันทิมาไปส่งข่าวการสิ้นพระชนม์ของมंत्रาและการยอมตกเป็นบาทบริจาริกาของนันทะวดีแก่จะเต็ดที่เมืองยะช่าย จะเต็ดโกรธแค้นมากเพราะไม่ทราบเหตุผลที่แท้จริงของนันทะวดีว่า เป็นการกระทำเพื่อประวิงเวลาให้จะเต็ดกลับมาครอบงำราชบัลลังก์ จะเต็ดพาลกล่าวโทษกันทิมาโดยโยงไปถึงเรื่องการเป็นต้นเหตุที่ทำให้เนงบาทหายสาบสูญ สร้างความเสียใจให้กับกันทิมาจนนางตัดสินใจผูกคอตาย ส่วนสมิงสอดตุดหลังเป็นกษัตริย์ได้สามเดือนก็ถูกมะเตารามะ พระเชษฐาของพระเจ้าสการะวุตพีโค่นราชบัลลังก์

ในระหว่างที่จะเต็ดเดินทางกลับเมืองหงสาวดี เนงบาได้ข่าวว่าพระเจ้าโสหันพวกก่อการกบฏ เนงบาร่วมกับพรรคพวกในการตีทัพเมืองอังวะแต่เนงบาพลาดท่าถูกไฟคลอกเสียชีวิต เมื่อจะเต็ดมาถึงก็เข้ายึดเมืองอังวะได้ ก่อนยกทัพมาเมืองหงสาวดีและสำเร็จโทษมะเตารามะได้ จากนั้นจะเต็ดตั้งพิธีปราบดาภิเษก เฉลิมพระนามว่า “พระเจ้าสิริสุธรรมราชา” มีนันทะวดีที่ออกบวชชีเป็นผู้สวมพระมหาพิชัยมงกุฎแห่งพระมหากัณฑ์พรดิพุกามประเทศ

จากเนื้อเรื่องดังกล่าว หากได้ศึกษาวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศอย่างละเอียด จะพบว่าพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ตัวละครหญิงในเรื่องแสดงออกมา สามารถสะท้อนภาพลักษณ์บางประการของตัวละครหญิงซึ่งควรศึกษาต่อไป

1.9 ภูมิหลังของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

ตัวละครหญิงทั้งสิบตัวในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ มีภูมิหลังโดยสังเขปดังนี้

1.9.1 ตละแม่จันทรา

ตละแม่จันทราเป็นพระราชธิดาของพระเจ้าสิริชัยะสุระ กษัตริย์เมืองตองอูกับพระอัครมเหสีที่สิ้นพระชนม์ไปแล้ว และเป็นพระพี่นางของมंत्रา ตละแม่จันทราได้รับการเลี้ยงดูจากนางเลาชี นางนมหลวงผู้เป็นมารดาของจะเต็ด ตละแม่จันทรากับจะเต็ดผูกพันรักใคร่กัน แต่พระประยูรญาติเห็นถึงความไม่เหมาะสม ตละแม่จันทราอดทนรอให้จะเต็ดไปทำราชการ เพื่อให้มียศถาบรรดาศักดิ์และเป็นที่ยอมรับของพระประยูรญาติ ด้วยเหตุผลนี้ทำให้จะเต็ดยกย่องเทิดทูน ตละแม่จันทราเป็นนางแก้ว เนื่องจากนางมีส่วนผลักดันให้จะเต็ดมูมานะสร้างชื่อเสียงเกียรติยศแห่งตน โดยนางยังแสดงความห่วงใยและช่วยเหลือจะเต็ดอยู่เสมอ นอกจากนี้ตละแม่จันทรายังให้อภัยในความเจ้าชู้ของจะเต็ดและมีเมตตาต่อหญิงสาวที่รักจะเต็ดอีกด้วย หลังจากการทำศึกกับเมืองต่าง ๆ จะเต็ดได้รับชัยชนะและกลับมาเมืองตองอูเพื่ออภิเษกกับตละแม่จันทรา ทั้งสองมีโอรสหนึ่งองค์ชื่อว่า นันทะบุเรง

1.9.2 ตละแม่มกุสุมา

ตละแม่มกุสุมาเป็นพระราชธิดาของพระเจ้านระบตี กษัตริย์เมืองแปรกับพระอัครเทวี ตละแม่มกุสุมาใกล้ชิดกับจะเด็จที่ใช้ชื่อปลอมว่า มังฉงาย ในฐานะครูสอนพิณ จนกลายเป็นความรัก อเทตยา หลานหลวงผู้ซึ่งอาศัยอยู่ในพระตำหนักเดียวกันก็ชอบพอจะเด็จ ครั้นเมื่อตละแม่มกุสุมาเห็น ทั้งสองอยู่ใกล้ชิดกัน ตละแม่มกุสุมาจะแสดงอารมณ์หึงหวงโดยขาดการควบคุมอารมณ์เสมอ สอพิณยารักตละแม่มกุสุมาจึงวางอุบายลวงนาง จนในที่สุดนางก็ตกเป็นบาทบริจาริกาของสอพิณยา และแม้ ตละแม่มกุสุมาจะไม่มีความสุข แต่นางก็รับผิดชอบต่อหน้าที่ของภรรยาได้ดี จะเด็จติดตามตละแม่มกุสุมา ไปถึงเมืองหงสาวดีและจะพานางหลบหนี ตละแม่มกุสุมาไม่ต้องการให้พระราชบิดาและวงศ์ตระกูล เสื่อมเสียชื่อเสียง จึงไปหาสอพิณยาที่เมืองเมาะตะมะ จะเด็จตามไปชิงตัวนางคืนมาได้ แล้วทั้งสองก็ อภิเษกกันที่เมืองแปร

1.9.3 นันทะวดี

นันทะวดีเป็นธิดาของขุนวังทกะยอดิน นางต้องทำหน้าที่ดูแลบ้านเรือนและปกครอง ข้าหาสบริวารแทนมารดาที่เสียชีวิตไป นางจึงเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบและมีความเป็นผู้ใหญ่ เมื่อ จะเด็จถูกลงโทษให้เป็นพนักงานผู้น้อยและอาศัยอยู่กับบิดาของนาง นันทะวดีก็รู้สึกชอบพอจะเด็จ จะเด็จพึงพอใจในตัวนางแต่ก็เกรงว่าอาจทำให้ตละแม่มังฉงายเสียพระทัย ในเวลาต่อมาสอพิณยากับ มังศราก็หลงรักนันทะวดีเช่นกัน ทั้งสองขอร้องให้จะเด็จรับหน้าที่พ่อสื่อ จะเด็จช่วยเกลี้ยกล่อม นันทะวดีให้มังศราได้สำเร็จ ทั้งนี้เพราะจะเด็จเติบโตมาพร้อมกับมังศราจึงมีความรักใคร่ผูกพัน แม้ว่า นันทะวดีจะรักและซื่อสัตย์ต่อจะเด็จ แต่ก็ยอมอภิเษกกับมังศราเพื่อตอบแทนพระคุณของบิดา พร้อมกับทำหน้าที่ของภรรยาที่ดี นางได้รับการแต่งตั้งเป็นพระอัครมเหสีของมังศรา (พระเจ้าตะเบงชเวตี้) ภายหลังมังศรามีโช้วเป็นบาทบริจาริกา แต่โช้วไม่เคารพอ่อนน้อมต่อนันทะวดี กระทั่งโช้ว สำนึกผิด นันทะวดีก็ให้อภัยและมีเมตตากับนาง

1.9.4 กันทิมา

กันทิมาเป็นธิดาของตะคะฉฐี ครูดาบชาวกะเหรี่ยง นางจึงมีความสามารถในการใช้ ดาบได้เป็นอย่างดี กันทิมามีพี่ชายหนึ่งคนชื่อว่า จาเลงกะโบ เนงบาผู้เป็นศิษย์ของตะคะฉฐี พึงพอใจใน ตัวนาง แต่กันทิมานับถือเนงบาเป็นเพียงพี่ชาย จะเด็จมาเรียนวิชาดาบกับตะคะฉฐี กันทิมารู้สึก หวั่นไหวจนเกิดเป็นความรัก เมื่อจาเลงกะโบไปรับราชการก็ให้กันทิมามาถวายตัวเป็นนางข้าหลวงของ ตละแม่มังฉงาย กันทิมابلอมตัวเป็นชายหลายครั้ง โดยใช้ชื่อว่า นาคะตะเซโบ เพื่อสืบข่าวและส่งข่าว ที่เกี่ยวข้องกับจะเด็จให้แก่ตละแม่มังฉงายหรือตละแม่มกุสุมา และสามารถช่วยเหลือจะเด็จและ จาเลงกะโบให้หนีออกจากคุกกลับเมืองตองอูได้ ภายหลังเนงบารู้ว่ากันทิมากับจะเด็จรักกันจึงหนีไป แม้กันทิมาจะไม่ได้ครองคู่กับจะเด็จเพราะจะเด็จไม่ต้องการให้เนงบาเสียใจ แต่นางก็สวามิภักดิ์ต่อ

จะเด็ดเพียงผู้เดียว ภายหลังกันทีมาตัดสินใจผูกคอตายเพราะความน้อยใจในการกระทำของจะเด็ดที่มี
ต่อนาง

1.9.5 อเทตยา

อเทตยาเป็นราชธิดาของพระอนุชาพระเจ้านระบตี ผู้กำพร้าบิดามารดา พระอัครเทวีจึงรับอเทตยามาอุปการะเลี้ยงดูและให้ความรักเสมือนเป็นธิดา อเทตยาจึงมิได้ให้ความเกรงใจในตัวตละแม่กุสุมานัก อเทตยาหมั่นหมายกับสอพิण्याโดยความเห็นชอบของผู้ใหญ่ ทั้งที่ทั้งสองไม่เคยเห็นหน้ากัน เมื่อสอพิण्याพบอเทตยาก็ตื่นชมในรูปโฉมของนาง แต่เมื่อเห็นนางอยู่กับจะเด็ดจึงเปลี่ยนใจไปชอบตละแม่กุสุมาผู้งดงามและสูงศักดิ์กว่า ต่อมามังกรได้พบกับอเทตยาก็ตกลงนางและต้องการให้เป็นบาทบริจาริกา แต่อเทตยาไม่ยินยอมเพราะนางรักจะเด็ด จะเด็ดไม่ได้รักนางแต่เห็นใจในความรักของนางที่มีต่อตน ต่อมาจะเด็ดขอร้องให้ตละแม่จันทราช่วยหว่านล้อมตละแม่กุสุมาให้ตละแม่กุสุมารับอเทตยาเป็นภรรยาของจะเด็ด ทำให้อเทตยาสมปรารถนาในความรัก

1.9.6 ตองสา

ตองสาเป็นนางข้าหลวงของตละแม่จันทราที่มีรูปโฉมงดงาม เมื่อสอพิण्याพบตละแม่จันทราแล้วเกิดความหลงใหล ได้วานตองสาช่วยเหลือให้ตนใกล้ชิดกับตละแม่จันทรา โดยเสนอว่าจะรับนางเป็นนางสนมหลังจากที่กลับเมืองหงสาวดีแล้ว ตองสากระทำตามเพราะต้องการมียศศักดิ์ ตองสาร่วมมือกับสอพิण्या ผู้เป็นสามี ลวงจะเด็ดมาเพื่อให้ถูกพรรคพวกของสอพิण्याทำร้าย แต่นางรักจะเด็ดจึงเปิดเผยแผนการให้จะเด็ดล่วงรู้ เมื่อตองสาดังครั้น สอพิण्याก็ทอดทิ้งตองสา ทำให้นางได้รับความลำบากและยังต้องโทษกฏมณเฑียรบาลฐานหนีออกจากวังโดยพลการ ตองสาจะมาพบจะเด็ดโดยขอให้ช่วยดูแลบุตรเพราะนางจะออกบวช แต่จะเด็ดแนะนำให้ตองสาช่วยราชการเพื่อลบล้างความผิดด้วยการทำหน้าที่สื่อข่าวถึงทัพเมืองตองอู เมื่อนางกระทำสำเร็จจะเด็ดก็รับนางมาเป็นภรรยาอีกคนหนึ่ง

1.9.7 ปอละเตียง

ปอละเตียงเป็นธิดาของไปพยู จำบ้านทุ่งหันสาวดี ปอละเตียงมีน้องสาวหนึ่งคนชื่อว่า เชนงสูบุ นางได้เข้าไปเป็นนางข้าหลวงรับใช้พระอัครมเหสีเมืองหงสาวดี เพราะพระอัครมเหสีพอใจในรูปโฉมของนาง เมื่อปอละเตียงกลับมาเยี่ยมบิดาและพบจะเด็ด นางก็รู้สึกหลงรักจะเด็ด ต่อมาจะเด็ดคล้องช้างเผือกได้ ปอละเตียงขอให้บิดาแจ้งว่าจะเด็ดเป็นพี่ชายต่างมารดา โดยหวังให้จะเด็ดมีความดีความชอบ ปอละเตียงช่วยเหลือจะเด็ดในการชิงตัวตละแม่กุสุมาจากสอพิण्या ซึ่งระหว่างเดินทางกลับเมืองแปร นางได้ใกล้ชิดสนิทสนมกับจาเลงกะโบ ทั้งสองตัดสินใจใช้ชีวิตคู่ด้วยกันที่หมู่บ้านชาวกะเหรี่ยง

1.9.8 เชนงสบู

เชนงสบูเป็นน้องสาวของปอละเตียง เชนงสบูรู้จักจะเด็ดกับจาเลงกะโปในฐานะคนเร่ร่อนพนเจรที่มาขอพำนักอยู่กับไปฟู บิดาของนาง เชนงสบูหลงรักจะเด็ด ในขณะที่ปอละเตียงก็รักจะเด็ดเช่นกัน เมื่อพระเจ้าสการะวุตพี พระอัครมเหสี และตระแม่กุสุมา เสด็จมางานสมโภชพญาช้างเผือก ด้วยรูปโฉมที่งดงามของนางทำให้เชนงสบูได้เป็นนางข้าหลวงของตระแม่กุสุมา ต่อมาจะเด็ดพานางไปถวายตัวเป็นข้าหลวงของตระแม่จันทรา เชนงสบูช่วยเหลือจะเด็ดในเรื่องต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องกับตระแม่กุสุมาหลายครั้ง ได้แก่ ทำให้จะเด็ดได้ปรับความเข้าใจกับตระแม่กุสุมา ให้ความช่วยเหลือในการชิงตัวตระแม่กุสุมากลับคืนมาจากสอพิเนีย หรือช่วยหว่านล้อมตระแม่จันทราให้ยอมรับตระแม่กุสุมาเข้าพิธีอภิเษกพร้อมกัน จะเด็ดต้องการให้นางมีคู่ชีวิตเหมือนปอละเตียงจึงทาบทามให้กับสื่อ่ง ผู้เป็นเพื่อน แต่เชนงสบูไม่ยินยอมโดยจะขอลาบวชชีแทน ด้วยความซื่อสัตย์ของนางที่มีต่อจะเด็ด เมื่อตระแม่จันทราล่วงรู้ก็รับเชนงสบูไว้เป็นภรรยาของจะเด็ด

1.9.9 โชอ้าว

โชอ้าวเป็นธิดาของปะขันห่วนญี ขุนพลเมืองแปรกับนางโชอ๊อป โชอ้าวผูกพยาบาทต่อจะเด็ดที่ใช้กลอุบายทำให้บิดาของนางฆ่าตัวตาย นางจึงหาช่องทางในการล้างแค้นให้บิดาทุกครั้งที่มีโอกาส เช่น ทำให้ตระแม่กุสุมาหึงหวงอเทยยากับจะเด็ดจนไม่ยอมกลับเมืองตองอูด้วย หรือร่วมมือกับไขลูวางจิสะเบง บุตรตองห่วนญี ให้ช่วยกำจัดจะเด็ดและทรยศต่อเมืองตองอู ต่อมาจะเด็ดถวายโชอ้าวให้เป็นบาทบริจาริกาของมังตรา นางรักและซื่อสัตย์ต่อมังตราแต่ไม่ให้ความเคารพนอบน้อมนันทะวัตี พระมเหสีเอก ภายหลังโชอ้าวคลายทิฐิความอาฆาตแค้นในตัวจะเด็ดลง จะเด็ดจึงวางอุบายให้โชอ้าวได้สำนึกในความผิดของตนที่มีต่อนันทะวัตี ซึ่งนางก็สามารถปรับเปลี่ยนนิสัยให้ดีขึ้นได้ในที่สุด

1.9.10 ตระเจ้ามุขาย

ตระเจ้ามุขายเป็นพระราชธิดาของพระเจ้าเมงบา กษัตริย์เมืองยะข่าย กับพระมเหสีฝ่ายซ้าย ซึ่งเป็นเชื้อพระวงศ์ชาวมองโกล พระเจ้าเมงบาได้ถวายนางให้เป็นบาทบริจาริกาของมังตรา เพื่อแลกกับการเจรจาขอยอมเป็นเมืองออก ตระเจ้ามุขายเป็นหญิงสาวที่มีรูปโฉมงามและมีความสามารถในการขี่ม้า จึงเป็นที่โปรดปรานของมังตรา นางมีเรื่องบาดหมางกับโชอ้าวทำให้พาลไม่ชอบนันทะวัตี ตระเจ้ามุขายสนิทสนมกับสมิงสอดตุด ปลัดวังผู้ใกล้ชิดกับมังตรา ทั้งสองลักลอบเป็นชู้กัน และด้วยความมักใหญ่ใฝ่สูงของตระเจ้ามุขายกับสมิงสอดตุด ทำให้ร่วมมือกันก่อการกบฏจนสามารถโค่นราชบัลลังก์ของมังตราได้สำเร็จ ดังนั้นนับว่าตระเจ้ามุขายมีส่วนทำให้มังตราสิ้นพระชนม์และเกิดศึกสงคราม

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับตัวละครในวรรณกรรม

2.1 ความสำคัญของตัวละคร

ธัญญา สังขพันธานนท์ (2539, หน้า 174) เสนอว่า ตัวละครในวรรณกรรมที่เป็นคน มักเป็นแบบจำลองของคนที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไป ทั้งหน้าตา อุปนิสัยใจคอ สถานภาพทางสังคม ซึ่งแบบของคนที่ถูกนำมาปรุงแต่งตามจินตนาการจะทำให้เกิดภาพลวงตาขึ้น ทำให้ผู้อ่านเห็นรูปแบบต่าง ๆ ของมนุษย์ในหลายลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรม บุคลิกภาพ และภาวะอันเป็นธรรมชาติสากลของมนุษย์ อันจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจชีวิตและผู้คนรอบข้างมากขึ้น

หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2539, หน้า 71-72) กล่าวว่า ตัวละครที่มีลักษณะหลากหลายแง่มุมและมีความเป็นไปได้อย่างยืดหยุ่นดึงดูดความสนใจของผู้อ่านได้มาก และวรรณกรรมนั้นก็อยู่ในความนิยมของผู้อ่านไปอย่างยาวนาน

เถลิง พันธุ์เถลิงอมร (2541, หน้า 628) กล่าวว่า ตัวละครมิได้มีความสำคัญในฐานะมีบทบาทร่วมอยู่ในเหตุการณ์ของวรรณกรรมเท่านั้น แต่ตัวละครยังเป็นเครื่องมือที่ผู้แต่งใช้สำหรับแสดงทัศนะหรือวัตถุประสงค์ในการแต่งวรรณกรรมนั้น ๆ อีกด้วย โดยอาจแสดงออกผ่านคำพูด อากัปกิริยา ท่าทาง หรือความนึกคิดของตัวละคร

อิรวดี ไตลังคะ (2543, หน้า 49) แสดงทัศนะว่า ตัวละครเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของบันเทิงคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในนวนิยายที่มีขนาดความยาวมากพอที่ผู้แต่งจะพรรณนาบุคลิกลักษณะและนิสัยใจคอของตัวละครได้ละเอียด ผู้อ่านจะรู้สึกที่ตัวละครสมจริงเสมือนมีตัวตนหรือทำให้นึกถึงคนที่เคยรู้จัก ในนวนิยายบางเรื่องเราจะจดจำตัวละครได้ดีกว่าองค์ประกอบอื่น ๆ ทั้งนี้มาจากสิ่งที่ผู้แต่งทำให้เรารู้สึกชื่นชม สมเพช ฯลฯ ในตัวละครนั้น

สรุปได้ว่า ตัวละครเป็นองค์ประกอบในวรรณกรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ผู้แต่งที่พิถีพิถันในการสร้างตัวละคร สามารถสร้างได้สมจริง จะทำให้ผู้อ่านจดจำตัวละครและเกิดอารมณ์ร่วมไปกับตัวละคร นอกจากจะส่งผลให้วรรณกรรมได้รับความนิยมแล้ว ยังช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจในแก่นแท้ของวรรณกรรมที่ผู้แต่งต้องการสื่อสาร ตลอดจนเข้าใจชีวิตหรือคนในสังคมมากขึ้นด้วย

2.2 แนวในการสร้างตัวละคร

วิภา กงกะนันท์ (2533, หน้า 89-94) กล่าวว่า ผู้แต่งมีแนวการสร้างตัวละครอย่างน้อย 5 แนว ได้แก่

1. การสร้างให้สมจริง (Realistic) คือ การสร้างตัวละครให้มีลักษณะที่เป็นไปได้ตามธรรมชาติ ผู้แต่งจึงจำเป็นต้องรู้ว่าของจริงมีลักษณะและธรรมชาติเป็นอย่างไร ตัวละครที่เป็นคนจะดูสมจริงก็ต่อเมื่อแสดงธรรมชาติของปุถุชน คือ กิเลสและอวิชชา เช่น ความโลภ โกรธ หลง อิจฉา โง่เขลา เป็นต้น โดยในแต่ละคนจะมีสัดส่วนที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญคือ กำเนิดของ

ตัวละครหรือพันธุกรรม และสิ่งแวดล้อม อันได้แก่ การเลี้ยงดู การศึกษา อบรม รวมถึงประสบการณ์ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

2. การสร้างตามอุดมคติ (Idealistic) คือ การสร้างตัวละครขึ้นตามความนึกคิดของผู้แต่ง โดยมีความปรารถนา ความศรัทธา ค่านิยมในเรื่องความดีงาม และความถูกต้องยุติธรรม เป็นเกณฑ์ในการสร้างตัวละคร ฉะนั้นตัวละครแบบอุดมคติจึงมักจะมีลักษณะดีงามเกินกว่าคนธรรมดาสามัญจนขาดความสมจริงไปบ้าง แต่มีโอกาสเป็นจริงได้เช่นกัน

3. การสร้างแบบเหนือจริง (Surrealistic) คือ การสร้างตัวละครให้มีลักษณะเหนือธรรมชาติวิเศษ เพื่อสร้างความตื่นตะลึงให้แก่ผู้อ่านเป็นสำคัญ ดังนั้นผู้แต่งต้องใช้จินตนาการและใช้ภาษาให้ผู้อ่านเห็นภาพหรือเกิดความรู้สึกนั้น ลักษณะเหนือธรรมชาติอาจปรากฏในทางกายภาพของตัวละครหรือพฤติกรรมของตัวละคร

4. การสร้างแบบบุคลาธิษฐาน (Personification) คือ การสร้างตัวละครจากสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่ใช่มนุษย์ แต่ผู้แต่งกำหนดบทบาทและพฤติกรรมของสรรพสิ่งเหล่านั้นไว้ราวกับเป็นมนุษย์ การสร้างตัวละครแบบนี้ของผู้แต่งอาจมีเหตุผลที่แตกต่างกัน

5. การสร้างโดยใช้ตัวละครแบบฉบับ (Type) คือ การสร้างตัวละครให้มีบุคลิกลักษณะคงที่ โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะนิสัยและพฤติกรรมไม่ว่าจะอยู่ในเวลาและสถานที่เช่นใดก็ตาม มักพบในบันเทิงคดีที่มีแนวเรื่องตลกและวรรณคดีประยุกต์ประเภทให้บทเรียนทางจริยธรรม

2.3 การสร้างบุคลิกลักษณะของตัวละคร

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2538, หน้า 112-114) กล่าวถึงการสร้างบุคลิกลักษณะของตัวละครว่าสามารถทำได้ดังนี้

1. ผู้แต่งสามารถสร้างตัวละครได้สองแบบ แบบแรกคือตัวละครที่มีลักษณะนิสัยอย่างเดียวหรือน้อยอย่าง และแบบที่สองคือตัวละครที่มีลักษณะนิสัยหลายอย่างหรือหลากหลาย ซึ่งการสร้างตัวละครแบบนี้จะทำไต่ยากกว่าและต้องอาศัยฝีมือหรือกลวิธีมากกว่าแบบแรก
2. ผู้แต่งจะต้องเข้าใจในธรรมชาติของมนุษย์ ตัวละครที่มีลักษณะสมจริงจะมีความคิดความต้องการขั้นพื้นฐานอย่างมนุษย์ การหยั่งรู้ถึงแก่นแท้ในจิตใจมนุษย์จะทำให้ถ่ายทอดลักษณะของตัวละครได้สมจริง
3. ผู้แต่งต้องให้ตัวละครมีความคงที่ในบุคลิกลักษณะ เมื่อผู้แต่งสร้างตัวละครให้มีบุคลิกลักษณะอย่างไรก็ให้คงไว้เช่นนั้น หากจะให้ตัวละครมีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่อาจเป็นไปได้ตามประสบการณ์ เหตุการณ์ หรือกาลเวลาที่ผ่านไป ก็ต้องให้มีอิทธิพลมากพอแก่การเปลี่ยนแปลงและมีความสมเหตุสมผล

สมเกียรติ รักษ์มณี (2558, หน้า 53-55) กล่าวถึงการสร้างตัวละครของผู้เขียนว่า จะทำให้ผู้อ่านเห็นความมีตัวตนของตัวละคร ความมีชีวิตจิตใจ จนทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกรัก ชัง สงสาร เห็นใจ ตัวละครเหล่านั้น จากนั้นได้สรุปข้อควรคำนึงถึงในการสร้างตัวละครของผู้เขียนที่มีเนื้อหาเป็นไปในทำนองเดียวกันกับ กุหลาบ มลลิกะมาส (2538, หน้า 112-114) ดังนี้

1. รูปแบบของตัวละคร ตัวละครที่ผู้เขียนสร้างขึ้นไว้ในเรื่องแต่งโดยทั่วไปมีสองรูปแบบ คือ ตัวละครหลายลักษณะหรือตัวละครแบบตัวกลม (Round character) เป็นตัวละครที่คล้ายกับ มนุษย์ที่มีอยู่จริงในสังคม คือ มีทั้งด้านดี ด้านชั่ว หรือด้านบวก ด้านลบ อยู่ในตัวตนของแต่ละคน ตัวละครแบบนี้จึงเน้นความเหมือนจริงหรือสมจริง และตัวละครน้อยลักษณะหรือตัวละครแบบ ตัวแบน (Flat character) ซึ่งจะมุ่งให้เห็นลักษณะนิสัยเพียงด้านเดียวเพื่อให้เป็นแบบอย่างแก่ผู้อ่าน หรือเพื่อให้เห็นเป็นแบบของตัวละครที่มีพฤติกรรมและอุปนิสัยที่แตกต่างกัน ตัวละครแบบนี้จะทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกได้ว่าไม่สมจริงในความเป็นมนุษย์

2. ความต้องการขั้นมูลฐานของมนุษย์ ผู้เขียนอาจใช้ความต้องการขั้นมูลฐานของ มนุษย์มาแต่งเรื่อง ดังที่ อับราฮัม เอช. มาสโลว์ (Abraham H. Maslow) ได้ศึกษาความต้องการของ มนุษย์ไว้ 5 ชั้น ได้แก่ ชั้นที่ 1 ความต้องการทางกายภาพ ชั้นที่ 2 ความต้องการความปลอดภัย ชั้นที่ 3 ความต้องการทางสังคม ชั้นที่ 4 ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และ ชั้นที่ 5 ความต้องการสัมฤทธิ์ผลในสิ่งที่ตนปรารถนา ซึ่งจะเป็นแนวทางในการสร้างตัวละครที่มี ลักษณะสมจริง มีความคิด ความต้องการอย่างมนุษย์ ทำให้ตัวละครมีความเป็นมนุษย์มากขึ้นได้

3. ความคงที่ของตัวละคร ตัวละครที่ผู้เขียนสร้างขึ้นต้องบุคลิกลักษณะที่ชัดเจน ไม่ ผันแปรไปตามอารมณ์ของผู้เขียน หากมีการเปลี่ยนแปลงต้องมีเหตุการณ์สำคัญ อันมีน้ำหนักพอที่จะ มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงนั้น

สรุปความได้ว่า ก่อนที่ผู้เขียนจะสร้างตัวละครต้องกำหนดรูปแบบของตัวละคร ศึกษา ความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างตัวละคร และสร้างตัวละครให้มี บุคลิกลักษณะที่คงที่

2.4 การนำเสนอรายละเอียดของตัวละคร

เจือ สตะเวทิน (2518, หน้า 85) กล่าวว่า ผู้เขียนต้องเสนอลักษณะของตัวละครในด้าน ร่างกาย ด้านสติปัญญา กิริยาท่าทาง ลักษณะแห่งการสนทนา และปฏิกิริยาต่อสิ่งแวดล้อมของ ตัวละคร ซึ่งในการบอกลักษณะควรพยายามเน้นลักษณะเด่นประจำตัวของตัวละคร โดยการกล่าวซ้ำ บ่อย ๆ เช่น ภูมิเสมอ กระดุมหลุดเพราะความสะเทือนใจ แม้อาจจะถูกวิจารณ์ว่าเป็นภาพล้อ (Caricature) แต่มีประโยชน์คือ ทำให้ตัวละครไม่ถูกลืม ผู้อ่านจะจดจำตัวละครเหล่านี้ได้ดี

ธัญญา สังขพันธานนท์ (2539, หน้า 174-175) กล่าวถึงการนำเสนอรายละเอียดของ ตัวละครว่า ส่วนใหญ่ผู้แต่งจะบรรยายองค์ประกอบพื้นฐานของตัวละคร ดังต่อไปนี้

1. รายละเอียดเชิงประวัติ เช่น ชื่อ เพศ อายุ สถานภาพทางครอบครัว สังคม อาชีพ ประวัติย่อ เป็นต้น
2. ลักษณะทางกายภาพ ได้แก่ หน้าตา ท่าทาง รูปร่าง การแต่งกาย หรือบางครั้ง อาจจะเน้นลักษณะเด่นประจำตัวบางอย่างเป็นพิเศษ
3. ลักษณะทางจิตใจ ได้แก่ ความรู้สึกนึกคิด อุปนิสัยใจคอ วิธีคิดปรัชญาชีวิต หรือ ภาวะจิตใจของตัวละคร ซึ่งลักษณะทางจิตใจอาจมีความสัมพันธ์กับลักษณะทางกายภาพ หรือ รูปร่างหน้าตาตามแบบโหงวเฮ้งของจีนได้ เช่น ตัวละครที่มีนัยน์ตาเล็กหรือมีแก้มและหวาดระแวง
4. วัตถุที่เกี่ยวข้องกับตัวละครอย่างมีนัยสัมพันธ์ ได้แก่ สิ่งของเครื่องใช้ประจำตัวของ ตัวละครที่มีความหมายบ่งบอกสถานะของตัวละครนั้น ๆ เช่น ไม้เท้ากับคนแก่ ยานพาหนะที่ ทรุคโทรม วัตถุเหล่านี้บางครั้งอาจแฝงสัญลักษณ์ไว้ด้วย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ผู้เขียนควรนำเสนอรายละเอียดของตัวละครที่เกี่ยวข้องกับประวัติหรือ ภูมิหลังของตัวละคร ลักษณะภายนอกที่ปรากฏและลักษณะภายในจิตใจของตัวละคร รวมถึงวัตถุ สิ่งของที่เกี่ยวข้องให้ผู้อ่านทราบ ทั้งนี้ผู้เขียนอาจมีการเน้นลักษณะเด่นของตัวละคร เพื่อให้ผู้อ่าน สามารถจดจำตัวละครได้ดียิ่งขึ้น

2.5 กลวิธีการนำเสนอตัวละคร

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวกับการสร้างตัวละครและการนำเสนอตัวละคร พบแนวคิด ของนักวิชาการ ดังนี้

ธัญญา สังขพันธานนท์ (2539, หน้า 174-176) กล่าวว่า การปรากฏตัวของตัวละครใน วรรณกรรมมาจากกลวิธีการนำเสนอของผู้แต่ง ได้แก่

1. การนำเสนอโดยตรง (Direct method) หมายถึง การที่ผู้แต่งให้รายละเอียดและ ข้อมูลเกี่ยวกับตัวละครในลักษณะของการบรรยายภาพตัวละคร
2. การนำเสนอโดยอ้อม (Indirect method) หมายถึง การที่ผู้แต่งนำเสนอข้อมูล เกี่ยวกับตัวละครโดยไม่บรรยายโดยตรงไปตรงมา แต่ผู้แต่งจะสอดแทรกอยู่ในการเล่าเหตุการณ์ ต่าง ๆ แล้วทำให้ผู้อ่านรู้จักตัวละครผ่านทางพฤติกรรมที่แสดงออก คำพูด ความคิด หรือการบรรยาย ถึงกิริยาอาการ สายตา หรือ อวัจนภาษา ซึ่งผู้อ่านสามารถสรุปสถานภาพลักษณะทางกายและ นิสัยใจคอของตัวละครได้

การนำเสนอตัวละครทั้งโดยตรงและโดยอ้อมนี้ ผู้แต่งสามารถทำได้โดยใช้วิธีการดังนี้

1. การให้ผู้เล่าเรื่องเป็นผู้รู้แจ้งเกี่ยวกับตัวละครนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมภายนอก สภาพจิตใจ ความคิดทั้งในอดีต ปัจจุบัน หรืออนาคต ซึ่งเป็นการมองผ่านสายตาของผู้เล่าเรื่องเพียง คนเดียว
2. การบอกเล่าผ่านสายตาของตัวละครอื่น ๆ โดยมักจะให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งเป็น

ผู้บอกกล่าวกับผู้อ่านหรือกับตัวละครอีกตัวหนึ่ง ซึ่งบางครั้งอาจเป็นการสนทนากันระหว่างตัวละคร แทนการบอกเล่าโดยตรงก็ได้ ดังนั้นผู้อ่านจึงสามารถรู้จักตัวละครตัวนั้นได้จากความคิดเห็นของ ตัวละครที่ผู้แต่งใช้เป็นสื่อกลาง

Rimmon-Kenan (1983, pp. 59-70 อ้างถึงใน อีราวตี ไตลิ่งคะ, 2543, หน้า 54-59) กล่าวว่า การที่ตัวละครจะมีลักษณะอย่างไรขึ้นอยู่กับวิธีการสร้างตัวละคร จากนั้นได้สรุปวิธีการสร้าง ตัวละครทั้งทางตรงและทางอ้อม อันมีเนื้อหาเป็นไปในทำนองเดียวกันกับ ธัญญา สังขพันธ์านนท์ (2539, หน้า 174-176) ดังนี้

1. การรู้จักลักษณะนิสัยตัวละครทางตรง ทำได้สองทาง คือ

1.1 การรู้จักลักษณะและนิสัยตัวละครโดยผู้เล่าเรื่อง มักพบในวรรณกรรมที่ใช้ ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ (Omniscient narrator) หรือผู้เล่าเรื่องแบบผู้ประพันธ์ (Authorial narrator) ลักษณะการบรรยายตัวละครในวรรณกรรมที่นิยมกันก็คือ การบรรยายรูปร่างหน้าตา บางครั้งการ สรุปหน้าตาและนิสัยตัวละครนั้น ผู้เล่าเรื่องอาจแสดงความคิดเห็นหรือตีความเข้าไปด้วย ผู้อ่านจะ เชื่อว่าตัวละครมีลักษณะเช่นนั้นจริงเพราะถือว่าผู้เล่าเรื่องเป็นผู้ที่เชื่อถือได้

1.2 การรู้จักลักษณะและนิสัยของตัวละครโดยตัวละครตัวอื่น บางครั้งผู้อ่านก็รู้จัก ตัวละครจากทัศนคติของตัวละครตัวอื่น วิธีการนี้จะเชื่อถือได้ไม่เท่ากับการสรุปโดยผู้เล่าเรื่องเพราะ ตัวละครนั้น ๆ อาจมีความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องหรือมีอคติ

2. การรู้จักนิสัยตัวละครทางอ้อม ได้แก่

2.1 การรู้จักนิสัยจากการกระทำของตัวละคร อาจเป็นการกระทำที่เกิดครั้งเดียว หรือการกระทำที่เกิดเป็นนิสัย

2.2 การรู้จักนิสัยตัวละครจากบทสนทนา เป็นวิธีการที่ทำให้ผู้อ่านรู้จักตัวละครได้ ทั้งนิสัยใจคอ ขนชั้น การศึกษา และอาชีพ

2.3 การรู้จักนิสัยและทัศนคติของตัวละครจากความคิดของตัวละครนั้น ๆ ทำได้ โดยผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ถ่ายทอดความคิดของตัวละครออกมา

2.4 การรู้จักตัวละครทางอ้อมจากการที่ผู้เขียนบรรยายลักษณะภายนอกของ ตัวละคร ผู้อ่านจะต้องตีความเองว่าตัวละครที่มีลักษณะภายนอกนั้น ๆ เป็นคนอย่างไร

นอกจากนี้ Rimmon-Kenan ยังกล่าวถึงวิธีการอื่น ๆ ที่ผู้แต่งใช้เพื่อเน้นให้ผู้อ่านรู้จัก ตัวละครมากขึ้น เช่น

1. การตั้งชื่อตัวละคร ผู้แต่งอาจตั้งชื่อที่แสดงลักษณะตัวละคร หรือตั้งชื่อที่มีความหมายตรงกันข้ามกับตัวละครเพื่อยั่วล้อหรือเยาะเย้ย หรือนำเอาชื่อจากเทพปกรณัมหรือนิทาน มาใช้เพื่อโยงลักษณะหรือแนวคิด หรือเลือกชื่อที่เป็นสัญลักษณ์ที่สามารถนำไปตีความลักษณะของ ตัวละครนั้น ๆ ได้

2. การสร้างตัวละครอื่น ๆ เพื่อเทียบเคียงกัน คือ ผู้แต่งได้สร้างให้ตัวละครหลายตัวที่อยู่ในสภาพเดียวกัน มีลักษณะที่เหมือนหรือต่างกัน เช่น การให้ตัวละครหลายตัวเติบโตมาด้วยกันแต่มีอุปนิสัยและวิถีชีวิตต่างกัน

ยิวพาส์ (ประทีปเสนา) ชัยศิลป์วัฒนา (2544, หน้า 124-128) ได้กล่าวถึงวิธีการในการสร้างตัวละครทั้งทางตรงและทางอ้อม อันมีเนื้อหาใกล้เคียงกัน ดังนี้

1. ผู้แต่งบรรยายอุปนิสัยของตัวละครโดยตรง คือ ผู้แต่งบอกลักษณะ รูปร่าง หน้าตา ผิวพรรณ ความสูง น้ำหนัก การศึกษา อาชีพ สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม หรือรายละเอียดอื่น ๆ เกี่ยวกับตัวละครให้ผู้อ่านรับรู้อย่างแจ่มแจ้ง
2. ผู้แต่งให้ตัวละครอื่นพูดถึงตัวละครอีกตัวหนึ่ง คือ ผู้แต่งบอกให้ผู้อ่านรับรู้จากคำพูด คำวิจารณ์ของตัวละครอื่น ๆ ซึ่งจะเป็นการเปิดเผยลักษณะของตัวละครได้ในหลายแง่มุม
3. ผู้แต่งบอกอุปนิสัยของตัวละครผ่านพฤติกรรม คำพูด และทัศนคติของตัวละครเอง คือ ผู้แต่งบอกให้ผู้อ่านรับรู้จากการกระทำและทัศนคติของตัวละคร ซึ่งสามารถสะท้อนอุปนิสัยที่แท้จริงของตัวละครได้
4. ผู้แต่งบอกอุปนิสัยของตัวละครผ่านความรู้สึกนึกคิดของตัวละครเอง คือ ผู้แต่งบอกให้ผู้อ่านรับรู้ผ่านทางความรู้สึกนึกคิดและความในใจอันเป็นโลกส่วนตัวของตัวละคร เพื่อบอกถึงสภาพภายในจิตใจของตัวละครนั้น ๆ ผู้อ่านสามารถเข้าถึงความต้องการ ความหวัง ความฝัน หรือความกลัวของตัวละคร และรู้จักตัวละครได้อย่างใกล้ชิดที่สุด
5. ผู้แต่งบอกอุปนิสัยของตัวละครจากสัมพันธภาพของตัวละครนั้นกับตัวละครอื่น ๆ คือ ผู้แต่งบอกให้ผู้อ่านรับรู้จากความสัมพันธ์และปฏิกริยาระหว่างตัวละครอื่น ๆ ในแต่ละเหตุการณ์ หรือสถานการณ์ สะท้อนให้เห็นอารมณ์ นิสัย ความคิด ความฉลาด ความมีไหวพริบ ความสุขุมรอบคอบ ความเอาตัวรอด และการรู้จักแก้ไขสถานการณ์ของตัวละครได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม ผู้แต่งอาจสร้างตัวละครในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ ให้ตัวเอกของเรื่องมีคุณสมบัติส่วนใหญ่ตรงข้ามกับตัวเอกตามแบบฉบับ เช่น เป็นคนคดโกง ไม่มีเกียรติยศศักดิ์ศรี หรือโง่เขลา และให้ตัวละครแต่ละคูมีลักษณะแตกต่างกัน เพื่อเน้นหรือเสริมให้ลักษณะที่ตรงข้ามกันของอีกฝ่ายหนึ่งเด่นขึ้น

สรุปได้ว่า ผู้แต่งสามารถนำเสนอตัวละครได้ 2 กลวิธี คือ กลวิธีนำเสนอโดยตรง และกลวิธีนำเสนอโดยอ้อม ในการนำเสนอโดยตรงทำได้โดยบอกผ่านผู้เล่าเรื่องในฐานะผู้รู้แจ้งและผ่านตัวละครตัวอื่น ส่วนการนำเสนอโดยอ้อมทำได้โดย ผู้แต่งบอกให้ผู้อ่านรับรู้ได้จากการกระทำ ความคิด ทัศนคติ บทสนทนา จากลักษณะภายนอกของตัวละคร หรือจากความสัมพันธ์ของตัวละครกับตัวละครอื่น นอกจากนี้ผู้แต่งอาจนำเสนอด้วยกลวิธีอื่น ๆ เช่น การตั้งชื่อตัวละคร หรือการใช้คู่ตรงข้าม

3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาพพจน์และสัญลักษณ์

3.1 การใช้ภาพพจน์

นักวิชาการได้นิยามความหมายของภาพพจน์และความสำคัญของภาพพจน์ พร้อมทั้งจำแนกประเภทของภาพพจน์ไว้ ดังนี้

3.1.1 ความหมายของภาพพจน์

ราชบัณฑิตยสถาน (2545, หน้า 182) ให้ความหมายของภาพพจน์ไว้ว่า ภาพพจน์ (Figure of speech) เป็นสำนวนภาษารูปแบบหนึ่ง เกิดจากการเรียบเรียงคำด้วยวิธีการต่าง ๆ ให้ผิดแผกไปจากการเรียงลำดับคำหรือความหมายของคำตามปกติ เพื่อให้เกิดภาพหรือให้มีความหมายพิเศษ

จูไรรัตน์ ลักษณะศิริ และบาทยัน อิมสำราญ (2548, หน้า 53) ให้นิยามของภาพพจน์ไว้ว่า ภาพพจน์ หมายถึง ถ้อยคำที่ทำให้เกิดภาพในใจ โดยใช้กลวิธีหรือชั้นเชิงในการเรียบเรียงถ้อยคำให้มีพลังที่จะสัมผัสอารมณ์ของผู้อ่านจนเกิดความประทับใจ เกิดความเข้าใจลึกซึ้ง และเกิดอารมณ์สะท้อนใจมากกว่าถ้อยคำที่กล่าวอย่างตรงไปตรงมา

สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา (2549, หน้า 37) ให้คำจำกัดความของภาพพจน์ไว้ว่า ภาพพจน์ หมายถึง คำหรือกลุ่มคำที่เกิดจากกลวิธีการใช้คำ เพื่อให้เกิดภาพที่แจ่มชัดและลึกซึ้งขึ้นในใจของผู้อ่านหรือผู้ฟัง

สรุปได้ว่า ภาพพจน์ หมายถึง กลวิธีการเรียบเรียงถ้อยคำที่ผิดแผกไปจากการกล่าวอย่างตรงไปตรงมา เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายอย่างลึกซึ้งแจ่มแจ้งและเกิดเป็นภาพในมโนคติที่ชัดเจน

3.1.2 ความสำคัญของภาพพจน์

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2538, หน้า 132) กล่าวถึงความสำคัญของภาพพจน์ไว้ดังนี้

1. ภาพพจน์ก่อให้เกิดจินตนาการ อันเป็นความบันเทิงด้านอารมณ์ เช่น อารมณ์เศร้า ครีครื้น อ่อนหวาน ชื่นชม เป็นต้น บางครั้งมีความแปรผันของอารมณ์อย่างรวดเร็ว บางครั้งก็อาจเป็นไปอย่างเชื่องช้า ซึ่งจะให้ความรู้สึกลึกซึ้งเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของผู้อ่าน

2. ภาพพจน์สามารถทำให้สิ่งที่เป็นนามธรรมมีความเป็นรูปธรรม ทำสิ่งที่เลือนลางให้กระจ่างชัดขึ้น ส่งผลให้วรรณคดีกระทบกับสัมผัสประสาทของผู้อ่านได้ง่าย

3. ภาพพจน์สร้างความเข้มข้นทางอารมณ์ กล่าวคือ มิใช่เป็นเพียงการใช้ถ้อยคำบอกกล่าวให้รู้เรื่องเท่านั้นแต่ยังกระทบใจให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ร่วมอีกด้วย

4. ภาพพจน์สร้างความกระชับรัดกุม โดยที่ผู้แต่งไม่จำเป็นต้องกล่าวขยายความมากก็เข้าใจได้กว้างขวาง เสมือนเป็นการสร้างมิติในการเข้าถึงสิ่งอื่น ๆ และอารมณ์ต่าง ๆ จากจินตนาการของผู้อ่านเอง

3.1.3 ประเภทของภาพพจน์

ราชบัณฑิตยสถาน (2545, หน้า 10-424) ได้ให้คำจำกัดความของภาพพจน์แต่ละประเภทไว้ดังนี้

1. อุปมา (Simile) เป็นภาพพจน์ที่นำสิ่งต่างกันสองสิ่งมาเปรียบเทียบกัน โดยใช้คำเชื่อมว่า ดัง เช่น เหมือน ฯลฯ
2. นามนัย (Metonymy) เป็นภาพพจน์ที่ใช้คำหรือกลุ่มคำซึ่งบ่งลักษณะหรือคุณสมบัติของสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาแสดงความหมายแทนสิ่งนั้นทั้งหมด
3. อติพจน์ (Hyperbole) เป็นภาพพจน์ที่ใช้ข้อความที่กล่าวให้เกินจริงสำหรับเน้นความ
4. อุปลักษณ์ (Metaphor) เป็นภาพพจน์ที่นำสิ่งที่ต่างกันสองสิ่งหรือมากกว่า แต่มีคุณสมบัติบางประการร่วมกันมาเปรียบเทียบกัน โดยเปรียบเทียบว่าสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่งโดยตรง
5. การอ้างถึง (Allusion) เป็นภาพพจน์ที่กล่าวถึงเรื่องอื่นนอกเรื่องที่เขียน เช่น บุคคล เหตุการณ์ นิทาน หรือวรรณกรรมอื่น ๆ อันเป็นการแสดงความรอบรู้ของผู้เขียนเพื่อที่จะขยายงานเขียนนั้นให้ชัดเจนยิ่งขึ้น หรือให้เกิดความหลากหลาย หรือให้ถ้อยคำมีน้ำหนัก หรือให้น่าสนใจ น่าประทับใจยิ่งขึ้น โดยผู้เขียนมักจะคาดว่าผู้อ่านมีพื้นความรู้ร่วมกับผู้เขียน

ธเนศ เวศร์ธาดา (2549, หน้า 41-58) ให้ความหมายของภาพพจน์ทั้ง 5 ประเภท สอดคล้องกับราชบัณฑิตยสถาน (2545, หน้า 10-424) ดังนี้

1. อุปมา หมายถึง การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเหมือนอีกสิ่งหนึ่ง คำเชื่อมที่ใช้ได้แก่ เหมือน ราว ราวกับ เปรียบ ดุจ ประดุจ ดัง ดั่ง เฉก เช่น เพียง เพียง ประหนึ่ง ถนัด กล เล่ห์ ปาน ละม้าย แม้น เป็นต้น
2. นามนัย หมายถึง การใช้คำหรือวลีที่บ่งลักษณะหรือคุณสมบัติของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มาแสดงความหมายแทนสิ่งนั้นทั้งหมด เช่น มงกุฏ แทน กษัตริย์
3. อติพจน์ หมายถึง การเปรียบเทียบโดยการกล่าวข้อความที่เกินจริง มักเปรียบเทียบในเรื่องปริมาณว่ามีมากเหลือเกิน มีเจตนาเน้นข้อความที่กล่าวนั้นให้มีน้ำหนักยิ่งขึ้น เช่น เหนื่อยสายตัวแทบขาด
4. อุปลักษณ์ หมายถึง การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีคุณสมบัติบางประการร่วมกัน มักใช้คำว่า “คือ” และ “เป็น” หรือบางครั้งไม่มีคำเชื่อมโยง
5. การอ้างถึง หมายถึง การกล่าวถึงเรื่องอื่น เช่น กล่าวถึงบุคคล เหตุการณ์ นิทาน หรือวรรณกรรมอื่น ๆ

สมเกียรติ รัชมณี (2551, หน้า 73-88) ได้อธิบายความหมายของภาพพจน์ทั้ง 5 ประเภทไว้ ดังนี้

1. อุปมา (Simile) หมายถึง การเปรียบเทียบของสิ่งหนึ่งให้เหมือนหรือคล้ายกับอีกสิ่งหนึ่ง โดยพิจารณาจากรูปสมบัติเป็นสำคัญ มีการใช้คำเปรียบต่าง ๆ เป็นคำเชื่อม เช่น กล ดั่ง ดุจ ประดุจ ประหนึ่ง เล่ห์ ประเล่ห์ เพียง ถนัด ละม้าย แม้น เหมือน เฉก เช่น เฉกเช่น ราว รวากับ เป็นต้น

2. นามนัย (Metonymy) หมายถึง การใช้คำหรือวลีแทนสิ่งหนึ่งที่มีลักษณะเด่นหรือมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสิ่งที่แทนนั้น โดยอาจจะเป็นรูปธรรมและนามธรรมก็ได้ เพื่อให้มีภาพลักษณ์เป็นรูปธรรมมากขึ้น นอกจากนี้ยังใช้เปรียบเทียบเพื่อแสดงความแตกต่างที่ชัดเจน

3. อติพจน์ (Hyperbole) หมายถึง การกล่าวเกินจริง ซึ่งเกิดจากความคิดของกวีหรือผู้แต่งที่ต้องการย้ำความรู้สึกที่มีต่อความหมายนั้นให้เห็นเป็นเรื่องสำคัญหรือยิ่งใหญ่ นิยมใช้ในการพรรณนาอารมณ์ เช่น รัก โศก เพื่อให้ผู้อ่านซาบซึ้งประทับใจ

4. อุปลักษณ์ (Metaphor) หมายถึง การเปรียบเทียบของสิ่งหนึ่งว่ามีคุณสมบัติร่วมหรือเช่นเดียวกับอีกสิ่งหนึ่ง โดยพิจารณาจากคุณสมบัติเป็นสำคัญ มีการใช้คำเปรียบ เป็น คือ เท่า เท่ากับ หรือไม่มีคำเปรียบก็ได้

5. การอ้างถึง (Allusion) หมายถึง การนำบุคคล เหตุการณ์ เรื่องราวในอดีตนิทาน วาทีสำคัญ ประวัติ สถานที่ หรือวรรณคดีที่มีมาก่อน มากกล่าวอ้างให้เห็นเป็นอุทาหรณ์เปรียบเทียบ เพื่อให้เรื่องราวที่กล่าวถึงเด่นชัดขึ้น

3.1.4 ความสัมพันธ์ของภาพพจน์กับภาพลักษณ์

ยูวพาส์ (ประทีปะเสน) ชัยศิลป์วัฒนา (2544, หน้า 21) ได้กล่าวถึงการใช้ภาษาภาพพจน์ที่มีความสัมพันธ์กับภาพลักษณ์ (Image) ในวรรณกรรมไว้ว่า เป็นวิธีการที่ผู้แต่งเลือกใช้ภาษาโวหารหรือภาษาเปรียบเทียบ เพื่อพยายามทำให้สิ่งที่ป็นนามธรรมหรือเป็นที่รู้จักน้อยหรือกลางเลือนให้มีความเป็นรูปธรรม เป็นที่รู้จัก และมีความชัดเจนขึ้น โดยผู้แต่งมักนำไปเปรียบกับสิ่งที่เป็นที่รู้จักดีอยู่แล้ว ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกที่ลึกซึ้งยิ่งกว่าการกล่าวอย่างตรงไปตรงมา ส่งผลให้เกิดจินตนาการและมองเห็นภาพได้

3.2 การใช้สัญลักษณ์

สัญลักษณ์เป็นกลวิธีอีกอย่างหนึ่งที่นักเขียนนิยมใช้ เพื่อสื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายที่ชัดเจนโดยใช้ภาษาอย่างกระชับแต่มิ้นยยะลึกซึ้ง อย่างไรก็ตาม นักวิชาการได้นิยามความหมายของสัญลักษณ์และจำแนกประเภทของสัญลักษณ์ไว้ดังนี้

3.2.1 ความหมายของสัญลักษณ์

ราชบัณฑิตยสถาน (2545, หน้า 423) ให้ความหมายของสัญลักษณ์ไว้ว่า สัญลักษณ์ (Symbol) หมายถึง สิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตซึ่งเป็นตัวแทนหรือสิ่งแทนของอีกสิ่งหนึ่ง เช่น ตราชูคือ สัญลักษณ์ของความยุติธรรม สิ่งโตคือกำลังและความกล้าหาญ สัญลักษณ์ทางวรรณกรรมจะผสมผสานจินตภาพกับมโนภาพไว้ด้วยกัน

ยุวพาส์ (ประทีปเสนา) ชัยศิลป์วัฒนา (2544, หน้า 44) ให้คำนิยามของสัญลักษณ์ว่า สัญลักษณ์ คือ คำหรือวลีที่มีความหมายในตัวเองและในเวลาเดียวกันก็มีความหมายถึงสิ่งอื่น ๆ อีกหลายสิ่งนอกเหนือไปจากนั้น ฉะนั้น ความหมายของสัญลักษณ์จึงมีความหมายหลากหลายและดูเหมือนว่าคำทุกคำก็เป็นสัญลักษณ์ได้ทั้งสิ้น เพียงแต่ผู้เขียนไม่ใช่คำทุกคำเป็นสัญลักษณ์ทั้งหมด

สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา (2549, หน้า 48) กล่าวถึงสัญลักษณ์ไว้ว่า สัญลักษณ์ เป็นการใช้อย่างหนึ่งแทนอีกสิ่งหนึ่ง โดยมิต้องใช้กลวิธีการเปรียบเทียบ เช่น ดอกไม้งามเป็นสัญลักษณ์ของหญิงงาม น้ำค้างเป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์ ดวงอาทิตย์เป็นสัญลักษณ์ของกำลังอำนาจ เป็นต้น ทั้งนี้ สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา (2549, หน้า 47-48) ได้อธิบายว่า สัญลักษณ์เป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับภาพพจน์ แต่มิใช่ประเภทหนึ่งของภาพพจน์ สัญลักษณ์หลายอย่างพัฒนาจากการใช้ภาพพจน์เปรียบเทียบ แต่เนื่องจากการเปรียบเทียบจนเกิดเป็นความเข้าใจร่วมกัน ทำให้ภาพพจน์นั้นกลายมาเป็นสัญลักษณ์

สรุปได้ว่า สัญลักษณ์ หมายถึง สิ่งที่ผู้เขียนนำมาใช้แทนอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งอยู่ในรูปของคำหรือวลี เพื่อสื่อความให้ผู้อ่านมองเห็นภาพในมโนคติที่ตรงกัน

3.2.2 ประเภทของสัญลักษณ์

ยุวพาส์ (ประทีปเสนา) ชัยศิลป์วัฒนา (2544, หน้า 147-148) แบ่งสัญลักษณ์ออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. สัญลักษณ์แบบคตินิยม (Traditional symol) คือ สัญลักษณ์ที่มีความหมายเป็นสากล หรือเป็นที่รู้จักกันดีโดยทั่วไปในหมู่คนที่มีภาษาและวัฒนธรรมประเพณีเดียวกัน ความหมายดังกล่าวมักมีที่มาเกี่ยวข้องกับสังคม ความเชื่อ ความเข้าใจ ประเพณีนิยม และการยอมรับของคนส่วนใหญ่

2. สัญลักษณ์แบบเฉพาะตัว (Private symol) คือ สัญลักษณ์ที่ได้ความหมายมาจากเหตุการณ์และเนื้อเรื่องภายในเรื่องของการงานเขียนนั้น ๆ และผู้แต่งเป็นผู้สร้างความหมายของสัญลักษณ์ขึ้นโดยมีความเกี่ยวข้องกับเนื้อเรื่องหรืออะไรบางอย่างในเรื่อง สัญลักษณ์ประเภทนี้จึงเป็นสัญลักษณ์เฉพาะเรื่อง เพราะสัญลักษณ์เดียวกันนี้จะไม่มีความหมายใด ๆ เมื่ออยู่นอกบริบทของมัน

ธเนศ เวศร์ธาดา (2549, หน้า 52) แบ่งสัญลักษณ์ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. สัญลักษณ์ที่เป็นลักษณะสากล สัญลักษณ์ลักษณะนี้จะปรากฏใช้ในภาษาศิลปะทุกแขนงและในภาษาทั่วไป เช่น นกพิราบ แทนสันติภาพ รุ่ง แทนความหวัง กำลังใจ หมอก แทนมายา อุปสรรค สิ่งที่สลายตัวรวดเร็ว ฤดูใบไม้ผลิ แทนการเริ่มต้นหรือความเบิกบาน ฤดูหนาวแทนการสิ้นสุดหรือความตาย

2. สัญลักษณ์ที่เป็นลักษณะเฉพาะ สัญลักษณ์ลักษณะนี้มักจะปรากฏใช้ในงานศิลปะ กล่าวเฉพาะศิลปะด้านวรรณคดี กวีหรือนักเขียนอาจสร้างสัญลักษณ์บางประการแทนความคิดเชิงนามธรรมที่ต้องการสื่ออย่างแยบยล ผู้อ่านต้องอาศัยบริบทในการตีความ

3.2.3 สัญลักษณ์ในวรรณกรรมไทย

อิรวดี ไตลังคะ (2543, หน้า 80) กล่าวว่า การใช้สัญลักษณ์ในวรรณกรรมไทยส่วนใหญ่จะปรากฏเป็นวัตถุหรือเหตุการณ์ย่อยที่แทรกอยู่ในเรื่อง และมักเป็นสัญลักษณ์สากลที่ผู้อ่านตีความได้ทันที เช่น กุหลาบแดง เสื้อผ้าสีขาว หรือฉากรุ่งอรุณ เช่นวรรณกรรมเรื่อง หม้อที่ขูดไม่ออกของ อัญชัน ชื่อเรื่องแนะนำให้เข้าใจว่าเป็นสัญลักษณ์ที่ต้องตีความ ซึ่งอาจหมายถึงธาตุแท้ของมนุษย์ที่แก้ไขยาก มีแต่จะพอกพูน ดังนั้น หม้อที่ขูดไม่ออก จึงเป็นสัญลักษณ์ที่สร้างจากพื้นฐานของอุปมาอุปลักษณ์ ส่วนพฤติกรรมไล่คนกระจอกทุกเข้าของภรรยาในเรื่องก็อาจตีความได้เช่นกัน เพราะนกเป็นสัญลักษณ์สากลของอิสรภาพ การกระทำของภรรยาแสดงถึงชีวิตที่ตกเป็นเบี้ยล่างของสามี แม้จะเป็นชีวิตที่ไร้อิสรภาพแต่ก็ยังยอมรับในสภาพนั้น

นอกจากนี้ อิรวดี ไตลังคะ (2543, หน้า 76-80) ยังกล่าวว่า การตีความสัญลักษณ์ในวรรณกรรมต้องอาศัยการอ่านอย่างละเอียดและการใช้ประสบการณ์ของแต่ละบุคคล สัญลักษณ์ในเรื่องหนึ่ง ๆ อาจตีความได้มากกว่าหนึ่งความหมาย ในการตีความผู้อ่านควรพิจารณาให้สอดคล้องกับบริบทของเรื่อง บางครั้งการตีความสัญลักษณ์จากตัวบทอาจไม่ตรงหรือขัดแย้งกับความหมายของสัญลักษณ์สากลก็ได้ ฉะนั้นการตีความสัญลักษณ์จึงเป็นการยากที่จะกำหนดลงไปได้อย่างชัดเจน แต่เป็นเรื่องของการหาคำตอบที่มีเหตุผลรองรับ

4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาพลักษณ์

ภาพลักษณ์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งต่อบุคคลนั้นและผู้ที่พบเห็น ภาพลักษณ์ของบุคคลจะมีลักษณะใกล้เคียงกับภาพลักษณ์ของตัวละคร ผู้วิจัยจึงใช้เนื้อหาข้อมูลที่เป็นภาพลักษณ์ของบุคคลมาประกอบ ในเรื่องของภาพลักษณ์มีนักวิชาการแสดงทัศนะไว้ ดังนี้

4.1 ความหมายของภาพลักษณ์

ราชบัณฑิตยสถาน (2545, หน้า 218) ให้ความหมายว่า ภาพลักษณ์ (Image) หมายถึง ลักษณะหรือท่าทีของบุคคลหรือขององค์กรที่ปรากฏแก่สายตาหรือความรู้สึคนึกคิดของสาธารณชน เช่น ภาพลักษณ์ของนักการเมือง ภาพลักษณ์ขององค์การสหประชาชาติ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2552, หน้า 188) ให้ความหมายว่า ภาพลักษณ์ หมายถึง ภาพของสิ่งต่าง ๆ หรือความคิดรวบยอดที่วาดขึ้นในความคิด ภาพที่เกิดขึ้นในจิตใจนี้อาจเป็นผลมาจากการได้รับประสบการณ์ทางตรงหรือประสบการณ์ทางอ้อมที่บุคคลนั้นรับรู้มา

เสรี วงษ์มณฑา (2541, หน้า 13) แสดงทัศนะว่า ภาพลักษณ์เป็นข้อเท็จจริงกับการประเมินส่วนตัว ซึ่งกลายเป็นภาพที่ฝังอยู่ในความรู้สึกนึกคิดของบุคคลจนยากที่จะเปลี่ยนแปลง เสนาะ เจริญพร (2548, หน้า 299) ให้คำนิยามของคำว่า ภาพเสนอในวรรณกรรม ซึ่งมีความหมายเดียวกับคำว่า ภาพลักษณ์ ว่า เป็นภาพจำลองสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งนำเสนอผ่านวรรณกรรม โดยภาพนั้นถูกสร้างจากการคัดเลือก ประูแต่ง ชับเน้นคุณลักษณะบางอย่างจากความเป็นจริงตามคติ ความเชื่อและค่านิยมบางประการ ซึ่งภาพเสนอมิได้เป็นเครื่องบ่งชี้ว่าความจริงเป็นเช่นไร แต่บ่งบอกว่าผู้คนในสังคม มีความเชื่อ ความคาดหวัง และให้ความหมายต่อสิ่งที่ถูกนำเสนออย่างไร

ลิลลี่ (2558) กล่าวว่า ภาพลักษณ์แปรตามศัพท์ว่า ลักษณะของภาพที่เห็น ภาพที่เกิดขึ้นในใจของคนที่เห็นมักเกิดจากลักษณะ การกระทำ หรือพฤติกรรมของบุคคล เช่น เปาบุ้นจิ้น มีภาพลักษณ์เป็นคนที่ดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรม เป็นคนตรงและเด็ดขาด

สรุปได้ว่า ภาพลักษณ์ หมายถึง ภาพของคุณลักษณะของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ปรากฏต่อสาธารณชน ซึ่งผู้ที่พบเห็นหรือผู้คนในสังคมจะรับรู้ผ่านประสบการณ์โดยตรงหรือโดยอ้อมของตน เกิดเป็นภาพขึ้นภายในจิตใจ และมีอิทธิพลต่อการแสดงออกกับบุคคล (ตัวละคร) นั้น

4.2 ความสำคัญของภาพลักษณ์

อภิชาต พุกสวัสดิ์ (2556, หน้า 37) กล่าวว่า ภาพลักษณ์เปรียบได้กับหางเสือกำหนดทิศทางพฤติกรรมของปัจเจกชนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่อยู่รอบตัว หากบุคคลมีภาพลักษณ์เชิงบวกต่อสิ่งเหล่านั้นก็มีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมเชิงบวก แต่หากบุคคลนั้นมีภาพลักษณ์เชิงลบ เขาก็จะมีแนวโน้มที่แสดงพฤติกรรมเชิงลบเช่นกัน กล่าวได้ว่าภาพลักษณ์ก่อให้เกิดอคติในใจของคนได้ เพราะภาพลักษณ์เป็นเรื่องฝังใจยากที่จะแก้ไข เป็นสิ่งที่ค่อนข้างถาวรและเปลี่ยนแปลงยาก ด้วยเหตุนี้ภาพลักษณ์จึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคล

สิ่งสำคัญที่มีผลต่อภาพลักษณ์ของบุคคล คือ สถานภาพ บทบาท และบุคลิกภาพทางสังคมของบุคคลนั้น ซึ่งสังคมจะกำหนดสถานภาพและบทบาทให้แก่แต่ละบุคคลตั้งแต่เด็กจนเป็นผู้ใหญ่ ควบคู่ไปกับการพัฒนาบุคลิกภาพและสร้างเสริมวุฒิภาวะ สิ่งเหล่านี้จะทำให้ภาพลักษณ์ของบุคคลเด่นชัดในสายตาของผู้อื่น (อภิชาต พุกสวัสดิ์, 2556, หน้า 123)

สรุปความได้ว่า ภาพลักษณ์ของบุคคล (ตัวละคร) เป็นภาพของบุคลิกลักษณะและการแสดงออกทางพฤติกรรมของบุคคลที่ปรากฏในเรื่อง สามารถทำให้ผู้อ่านรับรู้ เกิดเป็นมโนคติ และมีอารมณ์ร่วมไปกับบุคคลนั้น

4.3 ประเภทของภาพลักษณ์

อำนาจ วีรวรรณ (2540, หน้า 90) ได้แบ่งประเภทของภาพลักษณ์ไว้ ดังนี้

1. ภาพลักษณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เป็นการปล่อยให้ภาพลักษณ์เป็นไปตามสภาวะแวดล้อมที่มากกระทบ ซึ่งภาพที่ออกมาอาจผิดเพี้ยนไปจากความเป็นจริง เพราะอิทธิพลของทัศนคติในแต่ละสังคมไม่เหมือนกัน

2. ภาพลักษณ์เกิดขึ้นจากการปรุงแต่ง เป็นการใช้กระบวนการในการสร้างภาพลักษณ์ให้เกิดภาพตามความต้องการที่อยากจะให้เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นภาพจริงหรือภาพลวงก็ตาม

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2552, หน้า 200-201) จำแนกประเภทของภาพลักษณ์ไว้ ดังนี้

1. ภาพลักษณ์ซ้อน (Multiple image) เป็นภาพลักษณ์ที่ตั้งมาจากสมมติฐานว่า บุคคลในสังคมมีความรู้ ความเชื่อ ฐานะ การศึกษา และอื่น ๆ ที่แตกต่างกัน ในตัวบุคคลหนึ่งจึงอาจมีทั้งภาพลักษณ์ในทางบวกและภาพลักษณ์ในทางลบ ขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางความคิดของแต่ละคน เช่น นักการเมือง อาจมีภาพลักษณ์ในสายตาประชาชนที่สนับสนุนว่าเป็นบุคคลที่มีความคล่องตัวในการบริหารงาน กล่าวถึง ในขณะที่เดียวกันประชาชนบางกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยอาจมองว่าเป็นการนำเงินของประเทศมาใช้อย่างฟุ่มเฟือย เป็นต้น

2. ภาพลักษณ์ปัจจุบัน (Current image) เป็นภาพลักษณ์ตามความเป็นจริงในปัจจุบัน ซึ่งอาจเป็นภาพลักษณ์เชิงบวกหรือภาพลักษณ์เชิงลบก็ได้

3. ภาพลักษณ์สะท้อน (Mirror image) เป็นการเปรียบเทียบลักษณะการเกิดของภาพลักษณ์กับกระจกเงา ยามที่เราส่องกระจกก็จะเห็นภาพของตัวเองในกระจก ในภาพนั้นเราอาจมองว่าดีแต่ก็อาจไม่ใช่ภาพลักษณ์ในปัจจุบันที่คนอื่นเห็น

4.4 องค์ประกอบของภาพลักษณ์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2552, หน้า 204-205) กล่าวถึงองค์ประกอบของภาพลักษณ์ไว้ ดังนี้

1. องค์ประกอบเชิงการรับรู้ เป็นสิ่งที่บุคคลได้จากการสังเกตโดยตรง แล้วนำสิ่งนั้นไปสู่การรับรู้ สิ่งที่ถูกรับรู้นี้อาจจะเป็นบุคคล สถานที่ เหตุการณ์ ความคิด หรือสิ่งของต่าง ๆ

2. องค์ประกอบเชิงความรู้ ได้แก่ ส่วนที่เป็นความรู้เกี่ยวกับลักษณะ ประเภท ความแตกต่างของสิ่งต่าง ๆ ที่ได้จากการสังเกตและรับรู้

3. องค์ประกอบเชิงความรู้สึก ได้แก่ ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ อาจเป็นความผูกพัน ยอมรับหรือไม่ยอมรับ ชอบหรือไม่ชอบ

4. องค์ประกอบเชิงการกระทำ เป็นความมุ่งหมายหรือเจตนาที่เป็นแนวทางในการปฏิบัติตอบโต้สิ่งเร้านั้น โดยเป็นผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบเชิงความรู้และองค์ประกอบเชิงความรู้สึก

4.5 การสร้างภาพลักษณ์บุคคล

อภิชาต พุกสวัสดิ์ (2556, หน้า 123-125) กล่าวว่า ภาพลักษณ์บุคคลเกิดจากการผสมผสานกันขององค์ประกอบ อันได้แก่ การรับรู้ ความรู้ ความรู้สึก และการกระทำ แล้วเกิดเป็นภาพของโลกที่บุคคลมีประสบการณ์ จะมีสิ่งที่ถูกสังเกตซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกรับรู้ โดยอาจเป็นบุคคล เหตุการณ์ สถานที่ วัตถุประสงค์ของ ผ่านเข้ามาทางช่องทางการรับรู้หรือการสัมผัสทั้งห้าของบุคคล อาจเป็นการสังเกตจากประสบการณ์โดยตรงหรือโดยอ้อม จากนั้นจึงให้ความหมายแก่สิ่งที่สังเกตและนำไปสู่การรับรู้ แยกแยะ และตีความ ซึ่งความรู้ที่สร้างขึ้นเองจะเกี่ยวข้องกับพื้นฐานประสบการณ์เดิม เช่น ทศนคติ ค่านิยม เป็นความรู้สึกที่มีต่อสิ่งที่ถูกสังเกตในรูปแบบของความผูกพัน การยอมรับหรือไม่ยอมรับ การชอบหรือไม่ชอบ ความรู้สึกนี้จะแสดงออกมาเป็นพฤติกรรม

พฤติกรรมของบุคคลล้วนเป็นความผสมผสานกันระหว่างความเป็นลักษณะเฉพาะตัว และความเป็นสาธารณะ ภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในบุคคลแต่ละคน (Private image) ซึ่งแตกต่างกัน แต่ขณะเดียวกันภาพลักษณ์บุคคลแต่ละคนต่อสิ่งหนึ่ง ๆ ก็มีบางส่วนที่เหมือนกัน หรือเป็นภาพลักษณ์ร่วม (Public image) ด้วยเหตุนี้ทั้งภาพลักษณ์ส่วนบุคคลและภาพลักษณ์ร่วมจึงมีได้ในตัวบุคคลคนเดียวกัน

อาภรณ์ ภูวิทย์พันธ์ (2547) กล่าวถึงปัจจัยในการสร้างภาพลักษณ์ของบุคคลว่าควรประกอบไปด้วยสิ่งต่อไปนี้

1. ภาพลักษณ์ภายนอก ได้แก่ การแต่งกาย ใบหน้าและทรงผม
2. กิริยาท่าทางที่แสดงออก ได้แก่ การเดิน การนั่ง และการยืน
3. การใช้คำพูด ควรใช้ถ้อยคำที่สุภาพไพเราะ การใช้คำพูดจะบ่งบอกได้ถึงอุปนิสัยของบุคคล

4. คุณลักษณะส่วนบุคคล เป็นทัศนคติ ความคิด ความเชื่อ หรือแรงจูงใจที่มีอยู่ภายในตัวบุคคล ซึ่งเป็นสิ่งที่บุคคลมีและถูกปลูกฝังจนติดเป็นนิสัย เช่น การควบคุมอารมณ์ การมองโลกในแง่ดี ความกระตือรือร้น การรักษาความลับ ความเชื่อมั่นในตนเอง การมีกาลเทศะ เป็นต้น

สรุปได้ว่า ภาพลักษณ์เกิดจากการผสมผสานกันขององค์ประกอบ ได้แก่ การรับรู้ ความรู้ ความรู้สึก และการกระทำ ภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่สามารถสร้างขึ้นหรือปรับเปลี่ยนได้ด้วยตนเอง โดยภาพลักษณ์ที่ปรากฏอาจเป็นได้ทั้งภาพลักษณ์ส่วนบุคคลและภาพลักษณ์ร่วม

4.6 ภาพลักษณ์ของผู้หญิงในวรรณกรรม

ชุมสาย สุวรรณชมภู (2546, หน้า 76-87) ศึกษาภาพลักษณ์ของผู้หญิงลาวในบทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน พบว่าตัวละครหญิงลาวมีสองกลุ่ม คือ ลาวล้านช้างกับลาวเชียงใหม่ ตัวละครหญิงที่มีชาติกำเนิดเป็นลาว ได้แก่ สร้อยทอง เป็นลาวล้านช้าง มีบทบาทเป็นตัวประกอบที่มีภาพลักษณ์ดีงาม ลาวทองและสร้อยฟ้า เป็นลาวเชียงใหม่ มีบทบาทเป็นตัวละครปรปักษ์ ทั้งนี้ได้ใช้เกณฑ์การจำแนกภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงตามลักษณะและคุณสมบัติที่ปรากฏ คือ ศักดิ์ตระกูล รูปร่าง จริตกิริยา ความสามารถพิเศษ การควบคุมอารมณ์ และผู้สนับสนุน ผลการศึกษามีดังนี้

ตัวละครปรปักษ์คู่แรกคือ ลาวทองกับวันทอง แม้วันทองจะเป็นตัวละครเอกแต่ก็มีลักษณะและคุณสมบัติด้อยกว่าลาวทอง ทั้งศักดิ์ตระกูล การควบคุมอารมณ์ และผู้สนับสนุน ส่วนตัวละครปรปักษ์อีกคู่หนึ่งคือ สร้อยฟ้ากับศรีมาลา สร้อยฟ้ามีเพียงศักดิ์ตระกูลที่สูงกว่าศรีมาลา แต่เรื่องจริตกิริยา ความสามารถพิเศษ การควบคุมอารมณ์ และผู้สนับสนุน นางด้อยกว่าทั้งสิ้น จากเนื้อเรื่องจะเห็นว่าวันทองกับสร้อยฟ้ามีลักษณะร่วมกัน คือ ขาดการควบคุมอารมณ์และขาดผู้สนับสนุน

การเป็นตัวละครปรปักษ์ของลาวทองกับสร้อยฟ้ามีความแตกต่างกัน คือ ลาวทองมีลักษณะของความเป็นตัวร้ายไม่ชัดเจน แต่สร้อยฟ้ามีลักษณะของตัวร้ายที่ขาดคุณธรรมอย่างชัดเจน สันนิษฐานว่าผู้แต่งกำหนดให้ผู้หญิงลาวเชียงใหม่เป็นตัวละครปรปักษ์เพราะกรุงศรีอยุธยา มีความขัดแย้งทางการเมืองกับเชียงใหม่ จึงให้ตัวละครหญิงลาวเชียงใหม่เป็นตัวละครปรปักษ์ไปด้วย แสดงให้เห็นว่าสังคมการเมืองมีผลต่อวรรณกรรม

สุนทร ค่ายอด (2552, หน้า 125) กล่าวว่า การสร้างภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือในวรรณกรรมหลายประเภท ได้แก่ ขุนช้างขุนแผน สาวเครือฟ้า วังบัวบาน หรือสี่แผ่นดิน ทำให้เห็นถึงการดูถูกผู้หญิงเหนือ ด้วยการสร้างภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือให้เป็นหญิงที่มีความงาม ใจง่าย ไม่รักนวลสงวนตัว สกปรก ไม่มีคุณสมบัติของแม่ศรีเรือน และรักความสบาย มีการบรรยายภาพลักษณ์ของผู้หญิงเหนือที่งดงามให้ฝังแน่นในความคิดของคนในสังคม และให้มีความสัมพันธ์กับความสวยงามของสถานที่หรือวัฒนธรรมทางภาคเหนือผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ จากการนำเสนอภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือใจง่าย ผสานเข้ากับภาพลักษณ์ด้านความงามของผู้หญิงเหนือ และสภาพสังคมภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติที่ส่งผลต่อการขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ได้ทำให้ภาพลักษณ์ของผู้หญิงเหนือเป็นผู้หญิงขายบริการทางเพศ

ทั้งนี้ สุนทร ค่ายอด (2552, หน้า 126) ได้ศึกษาการสร้างภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือในนวนิยายของ อ.ไชยวรศิลป์ สรุปได้ว่า นวนิยายของ อ.ไชยวรศิลป์ จำนวน 14 เรื่อง ได้สร้างภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือใน 5 ลักษณะ ได้แก่ การสร้างความเป็นผู้หญิงเหนือผ่านความสัมพันธ์ใน

ครอบครัว การสร้างความเป็นผู้หญิงเหนือกับการวางตัวในสังคม การสร้างความเป็นผู้หญิงเหนือที่มีความภูมิใจในอัตลักษณ์ การสร้างความเป็นผู้หญิงเหนือที่แข็งแกร่ง และการสร้างความเป็นผู้หญิงเหนือที่รักสันโดษ ซึ่งภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือที่ถูกสร้างขึ้นใหม่จะซ้อนทับกับภาพของกุลสตรีและภาพผู้หญิงในอุดมคติของสังคมไทย เพื่อตอบโต้กับการสร้างภาพลักษณ์ด้านลบของผู้หญิงเหนือ

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ มีดังต่อไปนี้

กรรณิการ์ ฤทธิเดช (2522) ศึกษาเรื่อง วิเคราะห์เรื่องสั้นของยาขอบ โดยศึกษาวิเคราะห์เรื่องสั้นของยาขอบในด้านรูปแบบ โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ปรัชญาการแต่ง กลวิธีในการแต่ง ท่วงทำนอง การแต่ง อิทธิพลของชีวประวัติและอิทธิพลเรื่องสั้นตะวันตกที่มีต่อเรื่องสั้นของยาขอบ ผลการศึกษาพบว่า ชีวประวัติของยาขอบมีส่วนสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดต่อผลงานของยาขอบ อิทธิพลเรื่องสั้นตะวันตกที่มีต่อเรื่องสั้นของยาขอบมีเฉพาะในด้านรูปแบบและกลวิธีในการแต่ง นอกจากนี้เป็นความคิดสร้างสรรค์ของยาขอบ เรื่องสั้นส่วนใหญ่ของยาขอบเป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตและความรัก ดังนั้นแก่นของเรื่องจึงแสดงให้เห็นธรรมชาติของมนุษย์ในเรื่องของความรัก ซึ่งก่อให้เกิดความทุกข์มากกว่าความสุข โครงเรื่องแสดงให้เห็นข้อขัดแย้งที่ช่วยเสริมแก่นเรื่องให้เห็นเด่นชัดยิ่งขึ้น ตัวละครส่วนใหญ่มีลักษณะสมจริง บทสนทนาที่ค่อนข้างยาวทำให้หย่อนความสมจริง การพรรณนาฉากช่วยสร้างจินตภาพแก่ผู้อ่าน กลวิธีในการแต่งมีหลายวิธีจึงทำให้เห็นถึงความแปลกใหม่ ท่วงทำนองการแต่งประกอบไปด้วยถ้อยคำภาษาและโวหารไพเราะกินใจ ก่อให้เกิดความรู้สึกละเอียดอ่อนและอารมณ์สะเทือนใจอย่างสูง คุณค่าในเรื่องสั้นของยาขอบ คือ ทำให้ผู้อ่านมองโลกในแง่ดี มีสายตากว้างไกล และเห็นว่าความดี ความซื่อ ความถูกต้องของมนุษย์วัดกันที่จิตสำนึกและมโนธรรม มิใช่จารีตประเพณีหรือค่านิยมเพียงอย่างเดียว

มัทนา นาคะบุตร (2523) ศึกษาเรื่อง ศิลปะการแต่งผู้ชนะสิบทิศของยาขอบในด้าน ท่วงทำนองแต่งและกลวิธีเสนอเรื่อง โดยศึกษาศิลปะการแต่งด้านท่วงทำนองแต่งและกลวิธีในการเสนอเรื่องผู้ชนะสิบทิศ และศึกษาชีวประวัติของยาขอบในส่วนที่สัมพันธ์กับการประพันธ์เรื่องผู้ชนะสิบทิศ ผลการศึกษาพบว่า ยาขอบเป็นนักประพันธ์ที่มีความประณีตในด้านการใช้ภาษาอย่างยิ่ง การใช้คำพบว่ามีทางเลือกเสียงของคำ การใช้คำเหมาะสมกับเนื้อเรื่องและตัวละคร มีการใช้คำที่ทำให้เกิดความรู้สึกละเอียดอ่อน จินตภาพ และเกิดความประทับใจ การใช้ประโยคพบว่ามีประโยคยาวแบบโวหาร ประโยคยาวขึ้น และประโยคสั้น นอกจากนี้ยังพบการใช้โวหารและการบรรยายความ ยาขอบใช้ท่วงทำนองแต่งที่แสดงปรัชญาและแนวนิยมทางศิลปะการแต่งแบบโรแมนติก ด้านกลวิธีในการเสนอเรื่อง ยาขอบเปิดเรื่องโดยบรรยายความและดำเนินเรื่องในตอนต้นไปอย่างรวดเร็ว ก่อนจะพัฒนาเรื่องให้ทวีความเข้มข้นด้วยกลวิธีที่หลากหลาย เช่น การสร้างปมความขัดแย้ง การเลือกผู้เล่าเรื่อง การเล่าย้อนหลัง การสร้างความสนใจใคร่รู้ และการสร้างโครงเรื่องย่อย การเสนอตัวละครของยาขอบ

พบว่าเสนอลักษณะนิสัยโดยผู้แต่งบรรยายเอง โดยอาศัยบทสนทนาของตัวละคร และโดยอาศัย พฤติกรรมของตัวละคร การใช้บทสนทนามีหลายกลวิธี เช่น ใช้บทสนทนาที่คมคาย แฝงด้วยคติและ ข้อคิด ใช้บทสนทนาที่แสดงอารมณ์ของตัวละครอย่างสมจริง และใช้บทสนทนาที่มีลักษณะชักนำหรือ จูงใจให้คล้อยตาม การใช้ฉากพบการใช้ฉากตามลำดับปฏิทิน ใช้ฉากย้อนหลัง และใช้ฉากหลาย สถานที่บรรยายสลับกันไปมา จากศิลปะการแต่งของยาขอบทำให้เรื่องผู้ชนะสิบทิศมีความสมจริงตาม ลักษณะนวนิยายอิงประวัติศาสตร์และให้ความบันเทิงใจแก่ผู้อ่าน นอกจากนี้ยังพบว่าเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศบางส่วนมีผลสืบเนื่องมาจากประสบการณ์ในชีวิต บุคลิกภาพและอุปนิสัยของยาขอบ และยังมีบุคคลผู้ใกล้ชิดที่มีอิทธิพลหรือมีบทบาทสัมพันธ์ต่อการประพันธ์อีกด้วย

รีนฤทัย สัจจพันธุ์ (2534) ศึกษาเรื่อง ตัวละครหญิงในวรรณคดีไทยสมัยอยุธยาและสมัย รัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 1893-2394) โดยศึกษาลักษณะ บทบาท และกลวิธีการสร้างตัวละคร หญิงในวรรณคดีไทยสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จากวรรณคดีคำสอน วรรณคดีนิราศ และวรรณคดีนิทานและการแสดง ผลการศึกษาพบว่า ตัวละครหญิงในวรรณคดีคำสอนมีลักษณะเป็น แบบอุดมคติในด้านความประพฤติและการปฏิบัติตนของผู้เป็นภรรยา คุณสมบัติดังกล่าวตรงกับ คำสอนหลายฉบับ ได้แก่ ความซื่อสัตย์รักเดียวใจเดียว การปรนนิบัติดูแลสามี และความรู้ ความสามารถในกิจการบ้านเรือน ตัวละครหญิงในนิราศไม่มีพฤติกรรม แต่เป็นตัวละครที่มีบทบาท สำคัญต่อแก่นเรื่องของวรรณคดีประเภทนี้ ซึ่งเป็นการคร่ำครวญถึงหญิงคนรักในความคิดคำนึงของกวี นางในนิราศเป็นหญิงที่เพียบพร้อมด้วยรูปสมบัติและคุณสมบัติ การจากนางจึงทำให้กวีเกิดอารมณ์ สะเทือนใจ ตัวละครหญิงในวรรณคดีนิทานและการแสดงบางเรื่องไม่ใช่เป็นเพียงนางเอกแต่เป็น ตัวละครเอก การสร้างตัวละครในวรรณคดีประเภทนี้มีพื้นฐานมาจากตัวละครหญิงแบบอุดมคติใน วรรณคดีคำสอน ตัวละครหญิงส่วนใหญ่มีลักษณะเด่นตามแบบอุดมคติ แต่เนื่องจากการสร้าง ตัวละครหญิงให้เป็นมนุษย์ที่มีเลือดเนื้อ มีอารมณ์ พฤติกรรมบางตอนจึงอาจขัดแย้งกับอุดมคติ ซึ่ง ทำให้ตัวละครหญิงมีลักษณะสมจริง มีชีวิตชีวา สร้างความประทับใจแก่ผู้เสพวรรณคดีด้วยบทบาท พฤติกรรมและลักษณะนิสัยที่แสดงความซับซ้อนของจิตใจและธรรมชาติมนุษย์ ตัวละครหญิงมี ความสำคัญยิ่งในการสร้างสุนทรียรสในวรรณคดีไทย แม้วรรณคดีไทยทั่วไปจะมีโครงเรื่องคล้ายกัน แต่ความหลากหลาย หลายอารมณ์ที่น่าเสนอด้วยลีลาภาษาที่เลือกสรรแล้วของกวีทำให้วรรณคดีไทย สร้างความสำเร็จแก่ผู้เสพ จนอาจกล่าวได้ว่า ตัวละครหญิงมีส่วนในการสร้างความหลากหลายอันเป็น รสนิยมทางวรรณศิลป์ของไทย

กัญญารัตน์ ทวีรัตน์ (2541) ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์สตรีในเรื่องสั้นของยาขอบ โดยศึกษา ลักษณะและบทบาทของสตรีในเรื่องสั้นของยาขอบ จำนวน 15 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะของ สตรีทางด้านรูปธรรมจะเป็นผู้มีรูปร่างหน้าตาสวยงาม มีกิริยาสุภาพเรียบร้อย และพูดจาดีมีเหตุผล ส่วนลักษณะทางนามธรรมจะเป็นผู้ที่มีสติปัญญาที่เฉลียวฉลาด มีอารมณ์รัก โลภ โกรธ ดีใจ เสียใจ

เหมือนสตรีโดยทั่วไป และมีคุณธรรมในการดำเนินชีวิต อาทิ มีความกตัญญูรู้คุณ มีความเสียสละ ศรัทธาในศาสนา เป็นต้น บทบาทด้านเศรษฐกิจพบว่าสตรีมีบทบาทในการประกอบอาชีพนอกบ้าน และมีฐานะทางเศรษฐกิจดี บทบาทด้านครอบครัวพบว่า ในฐานะบุตรให้ความเคารพเชื่อฟังบิดามารดา ในฐานะภรรยาที่ทั้งภรรยาแบบเดิมที่ปฏิบัติตนในหน้าที่แม่บ้าน ดูแลปรนนิบัติสามี และภรรยาแบบใหม่ที่มีความคิดเป็นของตนเอง กล่าวทำ กล่าวแสดงออก และในฐานะมารดาให้ความรักและอบรมเลี้ยงดูบุตร บทบาทด้านสังคมพบว่าสตรีชั้นสูงจะมีอิสระพอสมควรกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม

หญิงประเสริฐ ไพศาลพิสุทธิสิน (2547) ศึกษาเรื่อง จะเด็ดและตัวละครหญิงในผู้ชนะสิบทิศ โดยศึกษาบทบาทความสัมพันธ์ในเชิงความรักชายหญิงระหว่างจะเด็ดกับตัวละครหญิงจำนวน 11 ตัว ผลการศึกษาพบว่า จะเด็ดและตัวละครหญิงที่มีความสัมพันธ์เชิงความรักกับจะเด็ดล้วนมีรูปร่างงาม บุคลิกลักษณะนิสัยของจะเด็ดเป็นผู้มีคุณธรรม มีเสน่ห์ต่อเพศตรงข้าม และเจ้าชู้ ตัวละครหญิงส่วนใหญ่มีคุณธรรม โดยเฉพาะความเสียสละ ความอดทน เป็นกุลสตรี และมีความรักที่มั่นคงต่อจะเด็ด มีตัวละครหญิงบางตัวที่มีลักษณะนิสัยไม่ได้อยู่ข้างแต่เมื่อเกิดความสำนึกได้ก็สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ดีขึ้นได้ ในความสัมพันธ์เชิงความรักระหว่างจะเด็ดกับตัวละครหญิง พบว่ามีจุดเริ่มต้นแห่งความผูกพันตั้งแต่เริ่มรู้จัก มีสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ทำให้ความสัมพันธ์มีพัฒนาการ ส่วนความสัมพันธ์ที่มีอุปสรรคก็สามารถคลี่คลายลงได้ด้วยดี ด้านความสัมพันธ์ระหว่างจะเด็ดกับกลุ่มตัวละครหญิงที่มีผลกระทบต่อกัน พบว่ากลุ่มตัวละครหญิงที่เกี่ยวข้องกับตัวละครแม่จันทรมามีความสัมพันธ์ที่เป็นมิตร ช่วยเหลือกัน ส่วนตัวละครหญิงที่เกี่ยวข้องกับตัวละครแม่กุสุมา มีความสัมพันธ์ทั้งที่เป็นมิตรและขัดแย้งกัน แต่สามารถปรับตัวและประนีประนอมกันได้เพราะต้องการให้จะเด็ดมีความสุข

สุวดี บุญราศรี (2548) ศึกษาเรื่อง วิเคราะห์โวหารในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ โดยศึกษาวิเคราะห์โวหารในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ผลการศึกษาพบว่า ยาขอบใช้โวหาร 8 ประเภท ซึ่งแต่ละประเภทแบ่งลักษณะของโวหารได้ดังนี้ ประเภทแรก คือ โวหารเปรียบเทียบ ได้แก่ อุปมาอุปไมย (Simile) อุปลักษณ์ (Metaphor) และอุทาหรณ์ (Analogy) ประเภทที่สอง คือ โวหารสมมุติ ได้แก่ บุคลาธิษฐาน (Personification) สาธก (Allegory) และอาวัตพากย์ (Synesthesia) ประเภทที่สาม คือ โวหารสิ่งแทน ได้แก่ สัญลักษณ์ (Symbol) นามนัย (Metonymy) และสมพจน์ (Synecdoche) ประเภทที่สี่ คือ โวหารกล่าวเกินจริง ได้แก่ อติพจน์ (Hyperbole) ประเภทที่ห้า คือ โวหารเลียนแบบ ได้แก่ ปฏิจูพจน์ (Allusion) และสัทพจน์ (Onomatopoeia) ประเภทที่หก คือ โวหารขัดแย้ง ได้แก่ ปฏิวรรณ (Paradox) ปฏิวาทะ (Oxymoron) ปฏินัย (Antithesis) และประชดเหน็บแนม (Irony หรือ Sarcasm) ประเภทที่เจ็ด คือ โวหารสรุปความ ได้แก่ ปฏิจูจณา (Rhetorical-question) อุตมัย (Climax) และอุปนัย (Enuendo) และประเภทที่แปด คือ โวหารกล่าวนำ ได้แก่

อालปะนะ (Apostrophe) ซึ่งยาชอบได้นำสิ่งต่าง ๆ มาเป็นสื่อเปรียบเทียบอย่างหลากหลาย ส่งผลให้ผู้อ่านสามารถมองเห็นภาพได้อย่างชัดเจน ลึกซึ้งทั้งทางด้านอารมณ์และด้านความหมาย

อรจิรา อัจฉริยไพบุลย์ (2550) ศึกษาเรื่อง กลวิธีสร้างภาพลักษณ์ตัวละครชายในผู้ชนะสิบทิศ โดยศึกษาจากตัวละครชายที่มีบทบาทในการดำเนินเรื่อง จำนวน 20 ตัว แบ่งออกเป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่มตัวละครสำคัญ มี 6 ตัว และกลุ่มตัวละครประกอบ มี 14 ตัว ผลการศึกษาพบว่า ยาชอบใช้กลวิธีสร้างภาพลักษณ์ตัวละครชายในผู้ชนะสิบทิศสองกลวิธี กลวิธีแรกคือกลวิธีสื่อความโดยตรง ได้แก่ วิธีการกล่าวซ้ำ วิธีการขยายความโดยการเสริมรายละเอียด วิธีการยกเหตุการณ์ในเรื่อง วิธีการใช้คู่เทียบ วิธีการกล่าวในทำนองที่ต่างออกไป และวิธีการใช้กลวิธีแบบผสมผสาน กลวิธีที่สองคือกลวิธีสื่อความโดยการเสนอแนะ ได้แก่ วิธีการใช้ภาพพจน์ และวิธีการใช้โวหาร ยาชอบใช้กลวิธีทั้งสองในกลุ่มตัวละครสำคัญและกลุ่มตัวละครประกอบ กลุ่มตัวละครสำคัญ ยาชอบใช้กลวิธีแตกต่างกันตามลักษณะภาพลักษณ์ที่ต้องการนำเสนอในตัวละครแต่ละตัว ส่วนกลุ่มตัวละครประกอบ ยาชอบเลือกใช้กลวิธีแตกต่างกันตามสถานภาพและบทบาทของตัวละคร โดยกลวิธีการสร้างภาพลักษณ์และลักษณะภาพลักษณ์ที่ยาชอบต้องการนำเสนอมีความสอดคล้องกันเป็นอย่างดี

ทัศนีย์ ทานตวนิช (2558) ศึกษาเรื่อง ภาพลักษณ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในบทเพลงเทิดพระเกียรติ โดยศึกษาภาพลักษณ์และกลวิธีการนำเสนอภาพลักษณ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในบทเพลงเทิดพระเกียรติ จำนวน 20 เพลง ผลการศึกษาพบว่า ผู้ประพันธ์นำเสนอภาพลักษณ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ไว้ 7 ภาพลักษณ์ ได้แก่ พระผู้ทรงพระบำเพ็ญพระราชกรณียกิจอันอุดม พระผู้ทรงบุญญาบารมี พระผู้ทรงเป็นปราชญ์ พระผู้ทรงจริยาวัตรอันงดงาม พระผู้ทรงเป็นมิ่งขวัญและสายใจของชาวไทย พระผู้ทรงคุณธรรม และพระผู้เปี่ยมด้วยเมตตาธรรม กลวิธีการนำเสนอภาพลักษณ์ของผู้ประพันธ์มี 5 วิธี ได้แก่ การตั้งชื่อเพลง การสร้างความเปรียบ การใช้คู่ตรงข้าม การบรรยายรายละเอียด และการสรรคำ ภาพลักษณ์ที่นำเสนอสอดคล้องกับความเป็นจริงและสอดคล้องกับภาพลักษณ์ของผู้มีภาวะผู้นำ ส่วนกลวิธีการนำเสนอภาพลักษณ์ทำให้บทเพลงเทิดพระเกียรติสื่อภาพลักษณ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีได้อย่างชัดเจน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ รวมถึงภาพลักษณ์และกลวิธีการนำเสนอภาพลักษณ์ ผู้วิจัยได้นำความเข้าใจมาสร้างกรอบความคิดในการวิจัย เพื่อวิเคราะห์ภาพลักษณ์และกลวิธีการนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศต่อไป

บทที่ 2

ภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

ในช่วงปลาย พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา วรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศของยาขอบนับว่าประสบความสำเร็จอย่างสูง มีผู้อ่านจำนวนมากให้ความนิยมชมชอบจนถึงกับมานั่งรออยู่หน้าสำนักพิมพ์ เพื่อให้ได้อ่านต่อเรื่องผู้ชนะสิบทิศที่เพิ่งพิมพ์ออกมาในขณะนั้น ทั้งนี้ตัวละครถือเป็นองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผู้อ่าน โดยสร้างแรงจูงใจให้ผู้อ่านเกิดความสนใจใคร่รู้ในความเป็นไปหรือเรื่องราวของตัวละคร

จากการบรรจงสร้างตัวละครอย่างพิถีพิถันและการให้ความสำคัญกับตัวละครแต่ละตัวของยาขอบ ทำให้ตัวละครล้วนแต่มีเสน่ห์และมีลักษณะเฉพาะอันเป็นที่จดจำของผู้อ่าน ผู้วิจัยเห็นว่า แม้ตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศจะมีจำนวนมากและไม่ได้เป็นแก่นกลางของเรื่อง แต่ตัวละครหญิงก็มีบทบาทต่อการดำเนินเรื่องไม่น้อยไปกว่าตัวละครชาย ยาขอบสามารถสร้างภาพของรูปร่างหน้าตา บุคลิกลักษณะ และการแสดงออกทางพฤติกรรมของตัวละครหญิงได้ดี จนทำให้ผู้อ่านเกิดภาพในมโนคติอย่างชัดเจน

ด้วยการสร้างตัวละครหญิงให้มีลักษณะของมนุษย์ปุถุชนทั่วไป คือ มีทั้งความดีและความเลว สามารถทำถูกหรือทำผิดได้ตลอดเวลา จึงมองเห็นภาพลักษณ์เชิงบวกและภาพลักษณ์เชิงลบในตัวละคร ตัวละครบางตัวอาจมีภาพลักษณ์เชิงบวกหรือเชิงลบที่เด่นชัดไปทางด้านใดด้านหนึ่ง แต่บางตัวอาจมีทั้งภาพลักษณ์เชิงบวกและภาพลักษณ์เชิงลบอยู่ในตัวเอง ทั้งนี้เป็นผลดีต่อยาขอบในฐานะผู้สร้างงานคือ เกิดปมความขัดแย้งหรือการคลายปมความขัดแย้ง ทำให้วรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศน่าสนใจและน่าติดตามยิ่งขึ้น และส่งผลดีต่อผู้อ่านคือ ช่วยให้ผู้อ่านมีอารมณ์ร่วมไปกับตัวละครหญิง นำไปสู่การเข้าถึงวรรณกรรมได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยศึกษาตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์ที่ชัดเจน จำนวนทั้งสิ้น 10 ตัว ได้แก่ ตละแม่จันทรา ตละแม่กุสุมา นันทะวดี กันทิมา อเทตยา ตองสา ปอละเตียง เซงสบอ ไซอั่ว และ ตละเจ้ามุขาย โดยสร้างกรอบการวิเคราะห์จากการประมวลแนวคิดของ ชุมสาย สุวรรณขมภู (2546) และสุนทร ค้ายอด (2552) ผลศึกษาพบว่า ภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ มีดังต่อไปนี้

1. ภาพลักษณ์เชิงบวก

1.1 ภาพลักษณ์ด้านรูปร่างที่งดงาม ได้แก่ รูปร่างงามตามลักษณะเบญจกัลยาณี รูปร่างงามสง่า รูปร่างงามแบบจิ้มลิ้มพริ้มเพรา มีรูปหน้าและเครื่องหน้าที่งดงาม และมีรูปร่างบอบบาง สมส่วน

1.2 ภาพลักษณ์ด้านความมีคุณธรรม ได้แก่ มีความซื่อสัตย์ต่อความรัก มีความกตัญญู กตเวที และมีความเมตตา

1.3 ภาพลักษณ์ด้านความมีวุฒิภาวะ ได้แก่ เป็นผู้ที่มีสติปัญญาและความสามารถ และเป็นผู้วางตนได้เหมาะสม

2. ภาพลักษณ์เชิงลบ

2.1 ภาพลักษณ์ด้านการขาดคุณธรรม ได้แก่ ไม่ซื่อสัตย์ต่อสามี มีความมักใหญ่ใฝ่สูง และมีความอาฆาตพยาบาท

2.2 ภาพลักษณ์ด้านการขาดวุฒิภาวะ ได้แก่ เป็นผู้วางตนไม่เหมาะสม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ภาพลักษณ์เชิงบวก

ภาพลักษณ์เชิงบวก หมายถึง ภาพที่เกิดจากความนึกคิดของบุคคลที่เป็นไปในทางที่ดีหรือสร้างสรรค์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 656, 808) ภาพลักษณ์เชิงบวกมีความสำคัญต่อบุคคล เนื่องจากทำให้ผู้ที่รู้จักหรือพบเห็นเกิดภาพในใจที่ดีงามและมีทัศนคติที่ดีต่อบุคคลนั้น อันมีแนวโน้มให้การมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันเป็นไปอย่างราบรื่น

การศึกษาภาพลักษณ์เชิงบวก พบว่า ตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศมีภาพลักษณ์เชิงบวก 3 ด้าน ได้แก่ ภาพลักษณ์ด้านรูปโฉมที่งดงาม ภาพลักษณ์ด้านความมีคุณธรรม และภาพลักษณ์ด้านความมีวุฒิภาวะ ซึ่งภาพลักษณ์ในแต่ละด้านมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 ภาพลักษณ์ด้านรูปโฉมที่งดงาม

รูปโฉม หมายถึง บุคลิกภาพภายนอก อันเป็นลักษณะหนึ่งของตัวละคร รูปโฉมเป็นสิ่งที่ปลูกเร้าสัญชาตญาณทางเพศให้แก่บรรดาสัตว์โลก ดังนั้นในวรรณคดีจึงมีทั้งการชมโฉมตัวละครหญิง และตัวละครชาย โดยวรรณคดีไทยทุกเรื่องจะพบว่าผู้เขียนมักกล่าวชมความงามของตัวละครหญิงทั้งสิ้น (رينฤทัย สัจจพันธุ์, 2545, หน้า 23-25)

การศึกษาพบว่า มีตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศที่มีภาพลักษณ์ด้านรูปโฉมที่งดงาม จำนวน 10 ตัว ได้แก่ ตละแม่จันทรา ตละแม่กุสุมา นันทะวดี กันทิมา อเทตยา โชอ้าวทองสา เสงสบู ปอละเตียง และตละเจ้ามูขอย และพบว่ามีรูปโฉมงดงาม 5 ลักษณะ คือ รูปโฉมงามตามลักษณะเบญจกัลยาณี¹ รูปโฉมงามสง่า รูปโฉมงามแบบจิ้มลิ้มพริ้มเพรา มีรูปหน้าและเครื่องหน้า

¹ ลักษณะของเบญจกัลยาณี คือ 1. ผิวพรรณสะอาดเกลี้ยงเกลา ผิวละเอียดนวลเนียนหรือผิวพรรณมีน้ำมีนวล 2. มีความงามสมวัยหรือมองดูแล้วมีความงามยิ่งกว่าคนวัยเดียวกัน 3. ผงงาม ผุดผาดดำเนินสรวลล้อมเป็นมันวาว 4. ฟันงาม ฟันขาวเป็นมันวาวแวววาวกับเพชร แวดล้อมด้วยเหงือกสีชมพูเรื่อ ๆ และ 5. ริมฝีปากงามแบบรูปกระจับหรือราวยอดใบไม้ตอนเริ่มผลิบ่ออ่อน (บุญเกิด รัตนแสง, 2550, หน้า 155)

ที่งดงาม และมีรูปร่างบอบบาง สมส่วน ซึ่งรูปโฉมที่งดงามของตัวละครหญิงเหล่านี้ส่งผลให้ผู้ที่พบเห็นหรือล่วงรู้ไม่ว่าจะเป็นตัวละครชายหรือตัวละครอื่น ๆ ในเรื่อง เกิดความรัก ความเอ็นดู หรือเป็นที่ชื่นชมสรรเสริญ ดังที่ผู้วิจัยจะอธิบายและยกตัวอย่างดังนี้

ตัวละครแม่จันทรา

ตัวละครแม่จันทรา นางกษัตริย์ผู้เป็นที่รักของจะเด็จ และยังเป็นทีหลงใหลของสอพิณยามเมื่อครั้งมาเยือนเมืองทองอยู่ในฐานะทูตเมืองหงสาวดี ทั้งนี้มาจากรูปโฉมที่งดงามของตัวละครแม่จันทรายาขอสร้างภาพลักษณ์ด้านรูปโฉมของตัวละครแม่จันทราให้มีรูปโฉมงามตามลักษณะเบญจกัลยาณี และมีรูปหน้าและเครื่องหน้าที่งดงาม ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

หลังจากที่พระเจ้าเด็ดยุทธโศกให้ไปเป็นเจ้าพนักงานผู้น้อย จะเด็จก็คิดถึงตัวละครแม่จันทราจนต้องลอบไปหานางในยามวิกาล จะเด็จย่องด้วยปลายเท้ามาถึงหน้าพระแท่นที่ตัวละครแม่จันทรากำลังบรรทมอยู่ แล้วหยุดคุกเข่าลงพินิจรูปโฉมและเครื่องหน้าของนางทีละส่วน กล่าวคือ ใบหน้าเหมือนพระจันทร์วันเพ็ญ ผมเหมือนเมฆดำ คิ้วเหมือนคันธนูน้อย และแก้มเหมือนพุ่มของหลวง ความงามเช่นนี้ทำให้จะเด็จรู้สึกหวั่นไหวเป็นอย่างมาก

จตจ้องจะถูกตัวเล่า ริมฝีปากซึ่งเผยอเหมือนจะยิ้มทั้งกำลังหลับนั้น ยิ่งใจให้เสียดายไม่อาจต้องตัวให้นางตื่น จะเด็จพิจารณาความงามอันต้องตามลักษณะกัลยาณีของตัวละครแม่ไปทีละอย่าง หัวใจก็เหิมไหมแรงร้อนอยู่ด้วยเพลิงพิศวาส หน้านางเหมือนเดือนเมื่อวันเต็มดวงแลถูกห้อมด้วยเมฆดำในคืนวันสันตฤกษ์คือผม เหมือนคันธนูน้อยที่ถูกโค้งสายเต็มแล้วอยู่เหนือตาทั้งสองคิ้ว อันแก้มนางนั้นเล่าเหมือนกระพุ่มพุ่มของหลวงอันพิมพ์ด้วยขี้ผึ้งสีนวล ถวายไว้หน้าพระพุทธรูปในอุโบสถกุโสโต

(เล่ม 1, หน้า 35)

ตัวอย่างที่ 2

สอพิณยามาเยี่ยมอาการของพระเจ้าเมงกะยिनโย กษัตริย์เมืองแปร และได้พบกับตัวละครแม่จันทรา ผู้เป็นพระราชธิดา สอพิณยาก็ตกตะลึงในรูปโฉมของนาง และคิดว่าตัวละครแม่จันทรามีงามกว่าหญิงทุกคนในเมืองหงสาวดีมารวมกัน รวมทั้งนั้นทิวทัศน์ที่ว่างามจับใจและอยู่ในวัยเดียวกันก็ไม่อาจเทียบกับตัวละครแม่จันทราได้

สอพิณยาเห็นพระราชธิดาก็พิณิจจนตานั้นมองไม่กะพริบ ประหนึ่งจะลืมนเสียสิ้นว่า ณ ที่นั้นมีได้มีตละแม่จันทราแต่ผู้เดียว ชมพลางเจ้าสอพิณยาครุ่นคิดอยู่ในใจว่า มาตราบนั้นจะเลือกหยิบเอาแต่สิ่งที่ดีงามของบรรดาเหล่าสตรีในเมืองหงสาวดีมาบั้นรวมกันเข้า ก็คงได้ไม่งามเท่าธิดาพระเจ้าตองอูผู้นี้ ถึงนางนั้นทระวดีว่างามเป็นที่น่าพิงพิศอยู่แล้วจะเปรียบด้วยตละแม่ผู้นี้ก็ยังมีได้ แล้วสอพิณยาก็ไม่เป็นอันดูอื่น ก่นแต่ตั้งตาชม

(เล่ม 1, หน้า 56)

ตัวอย่างที่ 3

ตะคะญี ครูดาบชาวกะเหรี่ยง กล่าวชมรูปโฉมของตละแม่กุสุมา นางจึงกล่าวกับตะคะญีว่า ความงามของพระเชษฐภคินีพระเจ้าตะเบงชเวตตี้แห่งเมืองตองอูหรือตละแม่จันทราที่เป็นที่โจษจันเลื่องลือเช่นกันว่า นางมีใบหน้างามเด่นประดุจพระจันทร์พันเงาโลกเมื่อมีจันทร์ปราภา

ตละแม่ฟิงยอกก็ขวยอยู่ แล้วว่าท่านตะคะญีกล่าวตั้งว่าชาวตองอูสิ้นคนงาม ก็แลเชษฐภคินีพระเจ้าตะเบงชเวตตี้ ยินข่าวกล่าวโฉมว่าอันเรือนพักตร์แห่งตละแม่องค์นั้น แม้ไม่กขบริสุทธิ์จันทร์เด่นดวงวันข้างขึ้นคืนสุดท้ายเมื่อใด เมื่อนั้นผิวใครมิเคยเห็นหน้าตละแม่ตองอูแล้ว ดูเดือนก็ดูจหน้านางแล คำกล่าวเทิดโฉมตละแม่ตองอูได้ยินมาตั้งนี้ ท่านครูตะคะญีก็เป็นชาวเมืองนั้นคงได้ปะมากับตาโยจึงมายกข้าพเจ้าเกินตัว

(เล่ม 1, หน้า 672)

ตละแม่กุสุมา

ตละแม่กุสุมา นางกษัตริย์ผู้มีชายหนุ่มสองคนมาหลงรักนาง นั่นคือ จะเด็ดและสอพิณยา โดยทั้งสองพร้อมกระทำทุกอย่างเพื่อให้ได้นางมาครอบครอง ยาขอบสร้างภาพลักษณ์ด้านรูปโฉมของตละแม่กุสุมาให้มีรูปโฉมงามตามลักษณะเบญจกัลยาณี รูปโฉมงามสง่า และมีรูปหน้าและเครื่องหน้าที่งดงาม ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

พระเจ้าโสหันพวา ส่งพระราชสาส์นแจ้มายังพระเจ้านระบตีว่า พระองค์มีพระราชประสงค์จะขยายอาณาเขตให้กว้างขวาง จึงขอให้พระเจ้านระบตียอมสวามิภักดิ์ต่อเมืองโมนยินเพื่อความสงบสุขของราษฎรทั้งหลาย และยอมยกตละแม่กุสุมา พระราชธิดา ผู้ที่ทรงได้ยินกิตติศัพท์ว่ามีรูปโฉมงามตามลักษณะของเบญจกัลยาณี ให้เป็นบาทบริจาริกา มิฉะนั้นก็จะยกทัพเข้าตีเมืองแปร

อันการจะให้อาณาประชาราษฎร์ทั้งสองเมืองรู้สึกฉันทมิตรสนิทกันประหนึ่งญาตินั้น ข้าพเจ้าก็เห็นทางอยู่ คือราชธิดาในพระเจ้าอยู่หัวท่านนั้น ข้าวระบือไปว่างามประเสริฐด้วยลักษณะเบญจกัลยาณีโดยแท้ แลข้าพเจ้าก็ครองเมืองโมนินอยู่แต่ผู้เดียวตาย หากพระเจ้าอยู่หัวเห็นงามแล้ว ข้าพเจ้าก็ขอพระราชธิดานั้นไปสถาปนาเป็นแม่เจ้าอยู่หัวโมนิน แลถ่ายเทครัวราษฎรชาวโมนินมาสำนักในเมืองแปรให้ยิ่งขึ้น

(เล่ม 1, หน้า 347)

ตัวอย่างที่ 2

รานอง อูปราชเมืองแปร ออกอุบายให้ตละแม่กุสุมาไปอ้อนวอนจะเด็ดให้ยอม สวามิภักดิ์ต่อเมืองแปร เพื่อให้มังกรที่ขยักที่พม่าตีเมืองแปรเกิดความเกรงใจจะเด็ดในฐานะที่สนิทสนมรักใคร่กัน พระเจ้านรบดีเห็นคล้อยตามว่าอุบายนี้คงจะสำเร็จ เพราะจะเด็ดอยู่ในวัยหนุ่ม น่าจะมีจิตใฝ่ในทางกามารมณ์ ประกอบกับตละแม่กุสุมาก็มีรูปโฉมที่งดงามสมกับเป็นพระราชธิดาของ กษัตริย์

จะสำเร็จหรือมิสำเร็จก็อยู่ที่บ่วงอันตละแม่จะคล้องเจ้าหนุ่มขุนทัพเมืองตองอู เท่านั้นเอง พระเจ้าแปรว่าอุบายท่านแยบยลอยู่ จะเด็ดเป็นชายกำลังมีวัยเหลิงอยู่ใน โลกียรส กุสุมาลูกเราก็ *ทราวมกาดัดสมบุรณ์ด้วยลักษณะแก้วกัลยาณี* เห็นทีจะทำการใหญ่นี้ สำเร็จเป็นแท้

(เล่ม 1, หน้า 290)

ตัวอย่างที่ 3

สอพินยาเห็นรูปโฉมที่งามสง่าของตละแม่กุสุมาก็รู้สึกหลงใหลในความงาม และเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับบอเตตยา คู่หมั้นของตน สอพินยาคิดว่าบอเตตยายังอยู่ในสถานะที่เป็นรองกว่า ตละแม่กุสุมาอยู่มาก และเมื่อเห็นนางอยู่ใกล้ชิดสนิทสนมกับจะเด็ด สอพินยาก็มีใจเอนเอียงมารักใคร่ ตละแม่กุสุมา

ระหว่างนั้นราชอนุชาพระเจ้าหงสาวดีจับตามอยู่ที่ตละแม่กุสุมา เวียนมองมิให้เป็นที่ สงสัยแก่พระเจ้าอยู่หัวแลพระอัครเทวีได้ ส่วนดวงกลมก็ไหวหวั่นอุปมาตั้งชายธงเมื่อต้อง ลม ยิ่งพิศก็ยิ่งตระหนกว่า *พระราชธิดาประกอบด้วยยาวูรูปสิริวิลาสเป็นอันงาม* สอพินยา เป็นผู้มักกำเริบในกามรส ปะตละแม่รุ่นจำเริญประหนึ่งบุปผชาติกำลังขยายกลีบจะแบ่งบาน

ฉะนี้ สะกดใจอย่าให้กำเริบนั้นมิได้ แลเมื่อคิดเทียบตละแม่พระราชธิดากับนางอเทตยา
คู่หมั้นของตัวแล้วก็เห็นค่าไกลกันกว่ากิ่งเท่า

(เล่ม 1, หน้า 225)

ตัวอย่างที่ 4

จะเด็ดได้รับความช่วยเหลือจากเซงสบอจนสามารถลอบเข้าไปในห้องบรรทมของ
ตละแม่กุสุมาในเมืองหงสาวดีได้ ทั้งนี้จะเด็ดต้องการรู้เหตุผลที่นางเป็นบาทบริจาริกาของสอพิญา
ผู้เป็นศัตรู ระหว่างนั้นจะเด็ดจ้องมองตละแม่กุสุมาขณะที่นางบรรทมอยู่ พลังคิดว่าตละแม่กุสุมา
ยังคงมีรูปหน้าและเครื่องนุ่งห่มเหมือนเช่นเมื่อครั้งอยู่ที่เมืองแปร กล่าวคือ มีริมฝีปากแดงดั่งแต้ม
ขาด แก้มเป็นพวง

พินิจหน้านางสตรีผู้ก่อความแค้นให้แต่ความที่เคยรักก็เกิดสะท้อนสะท้อนในทรวง
สิ่งใดที่ปรากฏว่างาม สิ่งนั้นก็คงปรากฏอยู่บนวงพักตร์ตละแม่ดูจนพบที่เมืองแปร
ริมโอษฐ์จิมลิ้มสดดีตั้งว่าขาดแต้ม แลกระพุ่มแก้มที่เต่งเป็นพวงนั้นแล้วก็เตือนให้นึกถึงวันที่
ได้เคยลักจูบเอาทั้งที่ตละแม่หลับเียงนี้ จะเด็ดรำลึกตั้งนี้ความเคลิ้มก็เกิดขึ้นครอบหทัย

(เล่ม 1, หน้า 578)

นันทะวดี

นันทะวดี ธิดาของขุนวังเมืองตองอู ผู้มีชายหนุ่มถึงสามคนมาพึงพอใจนางในเวลา
ใกล้เคียงกัน คือ จะเด็ด สอพิญา และมังตรา ทั้งนี้มาจากรูปโฉมที่งดงามของนันทะวดี ยาขอบสร้าง
ภาพลักษณ์ด้านรูปโฉมของนันทะวดีให้มีรูปร่างบอบบาง สมส่วน และรูปโฉมงามสง่า ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

หลังจากที่มังตราได้พบปะสนทนากับนันทะวดีแล้ว มังตราก็เกิดรู้สึกพึงพอใจในตัว
นันทะวดี โดยเฉพาะรูปร่างอรชรอ่อนแอ้น กิริยาเข้มข้อย และการพูดจาที่เฉลียวฉลาดของนาง
มังตราจึงบอกเล่ากับจะเด็ด จะเด็ดชอบพอนันทะวดีแต่เพราะผูกพันกับมังตรามาตั้งแต่เด็ก จึงคิดจะ
ไม่สานความสัมพันธ์กับนันทะวดีเพื่อมังตรา ซึ่งจะเด็ดได้พูดให้มังตราหมดความกังวลว่าตนไม่ได้
รักใคร่นาง

พอนางลับกายไปแล้ว มังตราก็ออกปากชมว่าลูกสาวขุนวังอาเราผู้นี้ *รูปโฉมอรชร* *อ่อนแอ้น*ช่างเป็นที่ถูกใจข้าพเจ้า ข้าถ้อยคำสำนวนของนางยิ่งตรึงใจเป็นเปลาะสอง พี่ท่านอายุเกินข้าพเจ้ายังจะเห็นคำซึ่งข้าพเจ้าว่าเป็นประการใด จะเด็ดรู้ที่ว่ามังตราพึงใจนางจึงตอบให้พระราชบุตรสิ้นกังวลในตัวเสียว่า *อันกิริยาพาทีของนางเข้มช้อยนั้นจริงแล้ว* แต่จะถึงถูกตรึงใจนั้นข้าพเจ้าไม่เคยเป็น ท่านอย่าอานาทรเลย

(เล่ม 1, หน้า 51)

ตัวอย่างที่ 2

จะได้กล่าวชื่นชมความงามของนันทะวดีให้มังตราฟังว่า นันทะวดีมีรูปโฉมงามสง่าเป็นอันมาก ไม่อาจหาใครมาเทียบพระมเหสีเอกผู้นี้ได้ แม้กระทั่งไซ้อ้ว หญิงสาวที่จะเด็ดจะนำมาถวายให้เป็นบาทบริจาริกาของมังตรา

เจ้าหนุ่มก็ว่าอันรูปลักษณะนางไซ้อ้วนั้นป่วยการจะกล่าว มังตรามีพระอักรมเหสีสิริ *โสภาคย์อุดมลักษณ์*แล้ว ข้าพเจ้าไม่อาจเอาความงามแห่งนางอื่นมาสรรเสริญว่ายิ่งกว่าแม่เจ้าอยู่หัวตองอู อันไซ้อ้วมาตรงจะอยู่ในเกณฑ์หญิงงาม ข้าพเจ้าก็รักกล่าวตามตรงว่าไม่งามเกินอักรมเหสีตองอู

(เล่ม 2, หน้า 1335)

กันทิมา

กันทิมา ธิดาของครูดาบชาวกะเหรี่ยง รูปโฉมของนางเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหารักสามเส้า กล่าวคือ เนงบารักกันทิมา ในขณะที่กันทิมาก็จะเด็ดรักกัน ยาขอบสร้างภาพลักษณ์ด้านรูปโฉมของกันทิมาให้มีรูปโฉมงามแบบจิ้มลิ้มพริ้มเพรา มีรูปร่างบอบบาง สมส่วน และรูปโฉมงามตามลักษณะเบญจกัลยาณี (ผิวพรรณสะอาดเกลี้ยงเกลา) ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

ระหว่างที่กันทิมากำลังฝันว่าเพื่อให้มังฉงายทาบาดแผล มังฉงายก็สังเกตว่าแม่กันทิมาจะเป็นสาวชาวป่าที่มีได้พิถีพิถันในเรื่องความงาม แต่นางก็เป็นผู้หญิงที่มีรูปหน้าและเครื่องนุ่งห่ม มีไธมรุ่งรัง คิ้วโก่งยาวถึงหางตา หน้าตาจิ้มลิ้ม ซึ่งหากนางรู้จักตกแต่งอย่างสาวชาวเมืองก็จะงดงามยิ่งไปกว่าบุตรีของขุนนาง

เรือนผมที่มุ่นเข้าไว้ไม่เป็นระเบียบ แลวงหน้าตามตีนผมไม่ได้บรรจงจัด กัณรอย
 ปล่อยผมอ่อนขึ้นรุงรังนั้น ยิ่งดูนานยิ่งเห็นงามเด่นตามปกติวิสัย คิ้วโค้งยาวตกพันทางตารับ
 กับคางดูจิ้มลิ้มพริ้มเพราหาไข่ม้วน หากนางจะรู้จักแต่งให้เสมอหญิงสาวชาวเมืองแล้ว ก็จะมี
 สวยเกินบุตรีขุนนางผู้ใหญ่โดยมากเสียด้วยซ้ำ ต่อพิศนาน ๆ แล้ว ดูนั้นดูนี้ถึงงามไปตัวเอง
 มั่งฉวยก็อัศจรรย์ในรูปสมบัติของแม่สาวชาวป่าเป็นอันมาก

(เล่ม 1, หน้า 101)

ตัวอย่างที่ 2

กันทิมาแต่งตัวปลอมเป็นชายโดยใช้ชื่อว่า นาคะตะเซโบ เป็นชาวทรงทวย เพื่อไปสืบ
 ข่าวจะได้ให้กับตะแม่จันทรา เมื่อมองอด นายด่านเมืองแปร เห็นกันทิมาเป็นชายหนุ่มรูปร่าง
 อ่อนแอ้น กะทัดรัด เข้ามาพูดคุยย่องเมืองแปรว่าเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ก็เกิดความเอ็นดู

มองอดได้ยืมชาวต่างเมืองยกเมืองแปรฉะนั้นก็ชอบอารมณ์ ประกอบทั้งเห็น
 เหวอองค์เจ้าหนุ่มน้อยอ่อนแอ้นกะทัดรัดกระนั้นก็มีใจเอ็นดู จัดหาอาหารมาเลี้ยงเป็นอันดี

(เล่ม 1, หน้า 267)

ตัวอย่างที่ 3

นาคะตะเซโบแจ้งความจำนงแก่นางรับใช้ซึ่งรอนว่ามาขอพบบุเรงนอง นายทัพเมือง
 ตองอู นางรับใช้ผู้นั้นจึงมารายงานปอละเตียง เมื่อปอละเตียงสอบถามถึงลักษณะของผู้มาขอพบ
 นางก็บอกว่าเป็นชายที่มีผิวพรรณผุดผ่องงดงาม

ปอละเตียงยินว่ามาจากตองอูกระนั้นถามเอาลักษณะ นางรับใช้ก็ว่าแขกผู้มา
 หนุ่มน้อยผิวผ่องสะอาดลักษณะเป็นอันงามเทียบแล้วเห็นไกลกันกับบุเรงนอง
 นางปอละเตียงได้ฟังก็ใคร่จะเห็นหน้าไว้ ก็เยื้องกรายออกมารับเสียเอง

(เล่ม 1, หน้า 849)

อเทตยา

อเทตยา หลานหลวงของกษัตริย์เมืองแปร ผู้เป็นที่หลงใหลของมังตราหรือพระเจ้า
 ตะเบงเซเวตี้จึงต้องการไปเป็นบาทบริจาริกา ทั้งนี้มาจากรูปโฉมที่งดงามของอเทตยา ยาขอบสร้าง
 ภาพลักษณ์ด้านรูปโฉมของอเทตยาให้มีรูปโฉมงามสง่า รูปโฉมงามตามลักษณะเบญจกัลยาณี และมี
 รูปร่างบอบบาง สมส่วน ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

สอพิณยากล่าวยกย่องในความงามของตละแม่กุสุมาว่า นางมีรูปโฉมงดงามยิ่งกว่า
 อเทตยา คู่หมั้นของตน ตละแม่กุสุมาจึงกล่าวว่า พระประยูรญาติต่างก็ชื่นชมรูปโฉมของอเทตยาว่ามี
 ความงามสง่าตามลักษณะเบญจกัลยาณีเช่นเดียวกับนาง

ท่านนั้นแก่อายุกว่าข้าพเจ้า ไม่แจ่มหรือว่าพุทฉะนี้เหมือนสอนให้เด็กทะนงใจ
 อันน้องนางอเทตยานั้นในหมู่ประยูรญาติทั้งหลายก็ออกปากชมอยู่ว่า*สิริลักษณ์สม*
เบญจกัลยาณี ท่วงทีอิริยาบถระจุ่มระจิมเป็นที่น่าเอ็นดูไปทั้งตัว

(เล่ม 1, หน้า 227)

ตัวอย่างที่ 2

จะเด็ดหึ่งหวงตละแม่กุสุมากับสอพิณยา จึงแกล้งเดินชมสวนในพระราชอุทยานกับ
 อเทตยาเพื่อเยี่ยมตละแม่กุสุมา ในระหว่างนั้นจะเด็ดเห็นดอกมะลิซ้อนในกระถางจึงโน้มมาเทียบกับ
 ผิวพรรณที่ละเอียดขาวนวลของอเทตยา แล้วกล่าวว่า เมื่อนำดอกมะลิซ้อนมาเปรียบกับสีผิวของ
 อเทตยา สีของดอกกลับดูดำไป

โน้มมะลิซ้อนดอกใหญ่ในกระถางข้างทางมาเทียบกับเนื้อแม่หลานหลงแล้วว่า ผิว
 เนื้ออเทตยาแม่นั้นขาวละเอียดอ่อน เทียบกับไม้ดอกในกระถางนี้แล้ว ก็ดูเหมือนหนึ่งมะลิ
 ซ้อนกลับดำไปเสียสิ้น

(เล่ม 1, หน้า 230)

ตัวอย่างที่ 3

จะเด็ดกล่าวชมอเทตยาว่า นอกจากนางจะมีริมฝีปากงดงามแล้ว นางยังมีคำพูดที่จับใจ
 ผู้ฟังอีกด้วย

เจ้าหนุ่มก็ว่าปากท่านพริ้มเพราดูเมื่ออ้าปากพูดแล้วก็ชื่นตาแล้ว ยังคำที่ออกจากปาก
 งามมีหน้าฟังชื่นหูอีกเล่า หรือข้าพเจ้าจะเปื้อนฟังท่านเสีย อเทตยาเอ๋ย มาสมัยใกล้วันจะ
 จากกันนี้ ข้าพเจ้าจึงได้รู้สวาทท่านอย่างที่ไม่เคยเป็นมาเลย

(เล่ม 1, หน้า 871)

ตัวอย่างที่ 4

หลังจากพระเจ้าตะเบงชเวตี้ได้พบปะสนทนากับอเทตยาที่หลงใหลในรูปโฉมของนาง และคิดว่าเมื่ออเทตยาจะมีไฟเป็นตำหนิให้เห็นบริเวณริมฝีปาก แต่มิได้ทำให้ความงามของนางลดน้อยลง ยิ่งทำให้ดูแล้วงามเด่น จึงมาเล่าให้บุเรงนอง จาเลงกะโบ และสีอ่อง ฟัง ซึ่งนายกองทั้งสองเมื่อได้ยินการบรรยายรูปโฉมว่านางมีสะโพกผาย เรือนร่างงดงาม และไฟที่ริมฝีปากอันเป็นสัญลักษณ์ก็รู้ว่าคือ อเทตยา คนรักของบุเรงนอง

ครุณินั้นเป็นพระญาติผู้เยาว์นับสนิทในพระเจ้าแปร ตะโพกผายเรือนร่างงามนัก ทั้งหน้าได้แลแล้วก็ให้เฝ้าจำ อนึ่งไฟเม็ดน้อยจุดตำหนิอันควรตำหนินั้นซิชะพามาแต้มติตรมฝีปากหญิงนี้ก็กลับแลงามเจริญตา เมื่อพระเจ้าอยู่หัวรำพันรูปกายนางนั้น หะแรกนายกองทั้งสองก็อมยิ้มอยู่ แต่คนทั้งสองเคยอยู่แปรมาช้านาน ครั้นยินลำดับลักษณะละเอียดก็ไม่อาจยิ้มอีก เพราะแจ้งถนัดว่าอิสตรีผู้นั้นคือแม่นางอเทตยา คนต้องอภัยภัยบุเรงนองมาแต่ก่อน

(เล่ม 2, หน้า 1547)

โซอัว

โซอัว ธิดาของขุนพลชั้นผู้ใหญ่ ผู้ที่จีตะเบงหลงใหลในรูปโฉมจนยอมทรยศต่อบ้านเมือง และยังเป็นบาทบริจาริกาอันเป็นที่รักของมังตรา ทั้งนี้มาจากรูปโฉมที่งดงามของโซอัว ยาชอบสร้างภาพลักษณ์ด้านรูปโฉมของโซอัวให้มีรูปโฉมงามแบบจิ้มลิ้มพริ้มเพรา และมีรูปร่างบอบบาง สมส่วนดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

จะเด็ดพบโซอัวครั้งแรกในงานพิธีบรรจ้อัฐิของปะชันหุ่ญญี บิดาของนาง จะเด็ดพิจารณาแล้วเห็นว่าโซอัวมีความงามสมวัย มีอายุไม่เกินสิบห้าปี ไม่ได้มุ่นผมและตกแต่งใบหน้า เครื่องหน้าดูจิ้มลิ้มพริ้มเพรา รูปร่างบอบบาง จากลักษณะที่ดูเป็นเด็กของนางทำให้จะเด็ดรู้สึกเมตตา

หูดาคิ้วคางจิ้มลิ้มรับกับร่างน้อย ชนษาคะเนรู้ว่าไม่เกินสิบห้าเสียซ้ำ ประกอบทั้งครองผ้าไหมขาวกรอมแลเสื้อก็เดียวกัน ส่วนผมนั้นทอดทรงตามเครื่องทุกข์ มิได้แต่งมุ่นทรงผมให้ได้เรือน ที่หน้านางนวลแป้งสักนิคมิได้ฉาบไว้ เห็นแต่รอยน้ำตาริน ดูดังลักษณะดูจืดทวารกให้กระนั้น บุเรงนองก็ยิ่งเพิ่มน้ำใจเมตตา

(เล่ม 1, หน้า 807)

ตัวอย่างที่ 2

พระอัครเทวีเมืองแปรเมตตาเอ็นดูโช้วที่ดูงามตา น่ารักแบบจิ้มลิ้มพริ้มเพรา และยังเป็นธิดาของปะขันห่วนญี่ ขุนพลชั้นผู้ใหญ่

นางโช้วนั้นพระอัครเทวีเมืองแปรเอ็นดู *ลักษณะจิ้มลิ้มพริ้มเพรา* และเป็นเชื้อสายปะขันขุนพลคนเก่า ก็มีกรับสั่งหาตัวนางโช้วเข้าไปภายในเจรจาเล่นตั้งประยูรญาติในราชวงศ์แปร

(เล่ม 1, หน้า 812)

ตัวอย่างที่ 3

ไขลูมาพบจิสะเบง บุตรของตองห่วนญี่ ที่โรงชุมนุมทหารตองอุ และชวนทหารรับใช้ของจิสะเบงสนทนาจนรู้ว่าจิสะเบงหลงรักโช้ว ทหารรับใช้ได้กล่าวชมรูปโฉมของโช้วว่าเป็นหญิงสาวที่มีรูปร่างบอบบางอ่อนแอเหมือนภาพวาด และมีความเหมาะสมกับการเป็นคู่ครองของจิสะเบง

อันอิสตรีขึ้นชื่อเด่นในเมืองแปร ณ บัดนี้ก็ถือกันว่าแม่นางโช้วเป็นเอก อ้ายเกลอยังจะรู้ที่อยู่หรือ ไขลูว่าถ้าหุมีเกียรติยศถึงยินชื่อนางโช้วบ้างแล้ว ข้าพเจ้าหรือจะเป็นข้าพเจ้า ในฐานะนี้ ทหารใช้จิสะเบงชอบกรรมไขลูก็ว่า อันนางโช้วนั้นตั้งว่าพระพรหมสร้างมาสำหรับเป็นบริจาริกาท่านจิสะเบง *ลักษณะกายอ่อนช้อยอ่อนแอเหมือนนางที่ช่างวาด* แล้วยังเป็นหน่อเนื้อเชื้อทหารชั้นเดียวกับท่านจิสะเบงอีก

(เล่ม 1, หน้า 975)

ตองสา

ตองสา นางข้าหลวงของตละแม่จันทรา ผู้ทำให้สอพิण्याและจะเด็ดพึงพอใจในความงาม ยາชอบสร้างภาพลักษณ์ด้านรูปโฉมของตองสาให้มีรูปโฉมงามตามลักษณะเบญจกัลยาณี (มีความงามยิ่งกว่าคนวัยเดียวกัน) มีรูปหน้าและเครื่องหน้าทั้งดงาม และมีรูปร่างบอบบาง สมส่วนดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

ตองสาปรารถนาจะให้จะเด็ดเซยชมนาง นางจึงแก้มใส่จริตแงอนและเชื้อเชิญให้จะเด็ดเข้าถึงตัวนาง เมื่อจะเด็ดพิณใจใบหน้าและเครื่องหน้าของตองสา แล้วนำไปเปรียบเทียบกับบรรดานางข้าหลวงที่รุ่งราวคราวเดียวกัน ก็เห็นว่าตองสามีความงามเด่นกว่าทุกคน กล่าวคือ ผิวฉนวน

จับตา ปลายคิ้วยาวตกลึงหางตา แก้มเป็นพวงมีลักยิ้ม เวลายิ้มก็ย้วยวนใจชาย ทำให้จะเด็ดเกิดความ
หวั่นไหวเป็นอย่างมาก

คุณานางตองสาแสงอัจกลับจับพิวนวนลอร่วมตออยู่ หนึ่งนางตองสาผู้นี้ก็มีชื่อว่าโฉม
สะคราญกว่านางข้าหลวงจำพวกรุ่นทั้งปวงของพระราชเทวี ปลายคิ้วนางผู้นี้ทอดได้
ระเปียบไม่แตกเส้นยาวตกลึงหางตา แก้มนั้นเล่ามีรอยอยู่กลางพวง ยิ้มแย้มก็เป็นที่ยั่ว
สวาทอยู่ เจ้าหนุ่มมองลักษณะอันเป็นที่เจริญตาแห่งนางแล้ว ความรู้สึกในอกก็หวั่นไหวไป
ตามอารมณ์ชายปี่ว่าจะสัมพันธ์นางโดยกำหนดใจอย่าให้พลอยยินดีตามนั้นมิได้แล้ว

(เล่ม 1, หน้า 135)

ตัวอย่างที่ 2

ตองสามาเจรจาขอพบสอพิण्याกับเหล่าทหารเมืองหงสาวดี จิสะเบงสังเกตเห็นว่าตองสามี
รูปร่างและใบหน้านางตรงกันข้ามกับเครื่องแต่งกายที่นางสวมใส่อยู่

จิสะเบงเห็นนางนั้นมาตราว่าขมุขมุขมอม ทรวดทรงคิ้วคางก็ย้งลำแดงให้เห็นว่างาม
อยู่ ประกอบกับเจรจาซึ่งขังกระนั้นก็เห็นประหลาด

(เล่ม 2, หน้า 1165)

ตัวอย่างที่ 3

ตองสามาพบจะเด็ดเพื่อจะฝากบุตรของตนที่เกิดกับสอพิण्याให้จะเด็ดดูแล เพราะตั้งใจ
ว่าจะออกบวชชี จะเด็ดพิจารณารูปโฉมของตองสาหลังจากที่ไม่ได้พบกันมานาน พลังคิดว่าตองสา
ยังคงเป็นหญิงสาวผู้งดงามเหมือนเช่นเคย แม้ว่านางจะผ่านการมีสามีและบุตรมาแล้วก็ตาม

แลจะเด็ดพิจารณานางนั้นเต็มตา ก็เห็นว่ายามได้รับความสุขดังนี้ ตองสาใช้หญิงด้อย
ในกระบวนนางงาม มาตราว่าบางส่วนเสียทรงโดยธรรมดาของหญิงเสียสาวก็ใช้เสียกระทั่ง
จะถือว่าสิ้นงาม ยิ่งพิศก็เกิดเคลิบเคลิ้มสวาทไปตามประสาชาย

(เล่ม 2, หน้า 1304)

ปอละเตียง

ปอละเตียง พี่สาวของเซงสอพู ที่พระอัครมเหสีแห่งเมืองหงสาวดีรับมาเป็นนางข้าหลวง ผู้รับใช้ใกล้ชิด ทั้งนี้มาจากรูปโฉมที่งดงามของปอละเตียง ยาขอบสร้างภาพลักษณ์ด้านรูปโฉมของ ปอละเตียงให้มีรูปโฉมงามตามลักษณะเบญจกัลยาณี (มีความงามยิ่งกว่าคนวัยเดียวกัน) และมีรูปร่าง บอบบาง สมส่วน ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

เสียงโคนหุ่ญญีสอบถามสอຍ်นปายว่าปอละเตียงคือใคร สอຍ်นปายจึงกล่าวว่า นางเป็น นางข้าหลวงคนโปรดของพระอัครเทวี ซึ่งรูปโฉมของปอละเตียงยังงดงามยิ่งกว่านางข้าหลวงคนอื่น ๆ ที่อยู่ในวัยเดียวกันอีกด้วย

ภายในราชสำนักพระเจ้าสการะวุตพีนั้นในหมู่ข้าหลวงรุ่นน้อยเพิ่งแรกจำเริญวัย
นางนี้เป็นคนงามกว่าข้าหลวงผู้อื่น จึงเป็นที่โปรดปรานของพระอัครเทวียิ่งกว่านางอื่นด้วย
(เล่ม 1, หน้า 519)

ตัวอย่างที่ 2

จะเด็ดเอ่ยปากชมว่าชื่อเซงสอพูเป็นชื่อที่ไพเราะเหมือนสาวชาววัง เซงสอพูจึงเล่าว่าตน มีพี่สาวชื่อ ปอละเตียง มีรูปร่างงาม พระอัครมเหสีเห็นนางก็พอพระทัยจึงรับนางเป็นนางข้าหลวงของ เมืองหงสาวดี

นางเซงสอพูจึงว่าข้าพเจ้าหาควรเข้าไปเป็นฝ่ายในไม่ดอก แต่นางผู้พี่ของข้าพเจ้าชื่อ ปอละเตียงอันแก่ชันษากว่าข้าพเจ้าสองปีนั้นสิทรงงาม อัครมเหสีพระเจ้าหงสาวดีตามเสด็จ ประพาสคล้องช้าง ณ พุ่ญนี้แปดปีก่อน เห็นปอละเตียงผู้พี่ข้าพเจ้าแล้วขอบพระทัย ก็ขอ บิดาไปเลี้ยงเป็นนางข้าหลวงคนสนิท

(เล่ม 1, หน้า 475)

เซงสอพู

เซงสอพู สาวชาวพู่ญหันสาววัดดี ผู้มีรูปโฉมเป็นที่พอพระทัยของพระอัครมเหสีแห่ง เมืองหงสาวดี และได้เข้าไปเป็นนางข้าหลวงในวังรับใช้ตละแม่กุสุมา ทั้งนี้มาจากรูปโฉมที่งดงามของ เซงสอพู ยาขอบสร้างภาพลักษณ์ด้านรูปโฉมของเซงสอพูให้มีรูปหน้าและเครื่องหน้าทั้งงดงาม ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

พระมเหสีของพระเจ้าสการะวุตพีเห็นเชิงสบูออกมารำผีในงานสมโภชพญาข้างเผือก ณ พุ่มหินสาวัดดี พระมเหสีจึงออกปากชมเชิงสบูว่า นางเป็นสาวชาวป่าที่มีเครื่องนุ่งห่มเหมือน ปอละเตียง ผู้พี่ที่เป็นสาวชาววัง พระมเหสีจะขอเชิงสบูมาเป็นนางข้าหลวงของตละแม่กุสุมา ซึ่ง ตละแม่กุสุมาก็พึงพอใจในรูปโฉมของเชิงสบูเช่นกัน

น้องปอละเตียงงามนัก มาตราว่าผิวไม่ผ่องเสมอนางผู้พี่เพราะลมพุ่มโกรกคล้ำ แต่ดู ใบหน้างามผสมคิ้วตาจุมูกเข้าส่วนละน้อย ความงามก็มีภาซีมิได้ด้อยกว่าปอละเตียงซึ่งเข้ามาบ่มผิวฝึกกิริยาเป็นชาววัง แลพระมเหสีก็สัพยอกตละแม่น้องสะใภ้ว่า กุสุมาน้องท่านจะ ได้คนมิได้ทราบรูปไปกว่าข้าพเจ้าเลย ตละแม่ก็ยิ้มอยู่แลชอบพระทัยในร่างแม่เชิงสบู

(เล่ม 1, หน้า 546)

ตัวอย่างที่ 2

เชิงสบูนำอาหารไปให้จะเด็ดที่เรือหลังจากจาเลงกะโบอ้างว่าจะเด็ดลัมปวย เมื่อ เชิงสบูเข้ามาใกล้ จะเด็ดก็พิเคราะห์รูปโฉมของนางว่ามีความงามกว่าสาวชาวพุ่มทั่วไป ไม่ได้มี ผิวพรรณคล้ำหรือไม่ผุดผ่องเหมือนที่คิดไว้ โดยเชิงสบูมีลักษณะรุ่งรังคล้ายกับกันทิม่า ซึ่งเป็นสาว ชาวป่าเช่นเดียวกัน แต่นางดูมีเสน่ห์ มีริมฝีปากบาง และตั้งแตริมฝีปากขึ้นไปจนจดจุมูกนั้นก็มีลักษณะ เดียวกันกับตละแม่จันทรา นางกษัตริย์

จะเด็ดไม่เคยมองพิศลูกสาวชาวหงสาวดี เพราะโดยอารมณ์ไม่ปรารถนาจะใส่ใจกับ สตรีใดนั้นอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งนั้นปรามาสเสียวว่าคนปลายแดนตั้งนี้ผิวพรรณคงคล้ำโดย ไอแดดแล่น้ำโคลน คงไม่นวลผ่องเหมือนอย่างนางข้างในที่ตัวเคยพบมา แต่ครั้งนางนั้นเอา อาหารลงมาให้ตัว ได้พบกันประจันหน้าแลใกล้ ๆ ฉะนั้น เจ้าหนุ่มก็มองดูนางโดยพิเนิจ พิจารณา พิศทั่วแล้วก็หลงใจ ดำริว่านางผู้นี้มีลักษณะละม้ายน้องสาวจาเลงกะโบเป็นแท้ รุ่งรังตามวิสัยชาวป่า แม้ว่าตีนหน้าก็ได้จับรอยกันไร แต่หากวงหน้าประพิมพ์ประพายเป็น คนเจ้าเสน่ห์อยู่ ริมฝีปากบางแลมีลิ้กระหว่างเบ้องริมฝีปากขึ้นไปจนจดจุมูกนั้นพิมพ์เดียวกับ ตละแม่จันทราเมืองตองอุ

(เล่ม 1, หน้า 473)

ตละเจ้ามูขอยาย

ตละเจ้ามูขอยาย นางกษัตริย์เมืองยะข่าย บาทบริจาริกาของพระเจ้าตะเบงชเวตี้ ผู้ทำให้พระองค์หลงใหลเป็นอย่างมาก ทั้งนี้มาจากรูปโฉมที่งดงามของตละเจ้ามูขอยาย ยาขอบสร้างภาพลักษณ์ด้านรูปโฉมของตละเจ้ามูขอยายให้มีรูปโฉมงามสง่า และมีรูปโฉมงามตามลักษณะเบญจกัลยาณี ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

จาเลงกะโบเขียนสาส์นแจ้มาแย้งจะเต้เตว่า พระเจ้าตะเบงชเวตี้ทรงหลงใหลในรูปโฉมของตละเจ้ามูขอยาย บาทบริจาริกาคนใหม่ ยิ่งกว่าเมื่อครั้งที่หลงใหลโซอัว ทั้งนี้เพราะนางมีรูปโฉมงดงามผิดแผกไปจากหญิงสาวในแถบลุ่มแม่น้ำอิระวดี คือ มีเชื้อสายมองโกลที่ได้จากพระราชมารดา ด้วยชาติกำเนิดที่สูงส่ง มีรูปโฉมที่งามสง่า มีผิวพรรณผุดผ่องสมวัยแรกรุ่งที่พร้อมเจริญพันธุ์ ประกอบกับมีความสันทัดในการขี่ม้า จึงยังเป็นเครื่องส่งเสริมให้ตละเจ้ามูขอยายเป็นที่โปรดปรานของพระเจ้าตะเบงชเวตี้ ทั้งนี้ ภาสพันธ์ ปางสีดา (2558, หน้า 30-31) ได้อธิบายไว้ว่า ชาวมองโกลมีรูปร่างใหญ่ ผิวสีเข้ม ผมสีอ่อนเป็นสีน้ำตาลแดงหรืออาจเป็นสีเทาเข้ม จมูกโด่ง โหนกคิ้วสูง เบ้าตาลึก ดวงตาสีน้ำตาลอำพัน หรือสีเทา หรือสีเขียวมรกต หน้าตาคัลล้ายกับชาวอินเดียนแดง ชาวมองโกลเป็นชนเผ่าเร่ร่อนที่มีความผูกพันกับม้าเป็นอย่างมาก แม้แต่เด็กก็ยังสามารถบังคับม้าเพื่อขี่เดินทางได้

แล้วโฉมฉายราชธิดาพระเจ้ายะข่ายนั้น สิริวิลาสแลแผลลักษณะกว่าหญิงที่กำเนิด แต่เชื้อสายชาวลุ่มแม่น้ำอิระวดีที่ปวง ด้วยมารดาเป็นหญิงในราชวงศ์มองโกล องค์จักรพรรดิตะเบงชเวตี้เจ้าเราสำแดงให้ปรากฏว่าหลงใหลปฏิพัทธ์ในรูปจรัสตรีนี้นักอยู่ ทั้งราชกุมารียะข่ายนี้ ยามอยู่กับสำนักพระราชบิดาผู้เจ้าเมืองยะข่ายนั้น ก็คงฝึกปรี้อมาดูกันที่มาน้องข้าพเจ้า ก็สันทัดพิงใจนั่งม้า บังคับขับขี่ด้วยที่โอเจริญตา พระเจ้าอยู่หัวโปรดยิ่งนัก

...เมื่อครั้งจอมคนได้เชื้อสายปะขันหุ่ญญี่ครั้งนั้น ถึงข้าพเจ้าไม่รู้ที่ลึกก็พอจะยินคนโจษจันว่าพระเจ้าอยู่หัวโปรดปรานยิ่งอยู่ แต่ก็เทียบด้วยครั้งนี้เห็นที่จะยังมีได้ด้วยนอกกว่าความจำเริญสิริวิลาสแลผล่องงามด้วยวัยของตรุณีทราบก่าตัดแล้ว ความยิ่งตระกูลกำเนิดแต่บิดาได้เศวตฉัตรสิ่งนี้ก็เป็นเครื่องมีค่าสูงในน้ำพระทัยตะเบงชเวตี้

(เล่ม 2, หน้า 1846)

ตัวอย่างที่ 2

จะเด็ดบอกอุบายในการซ้อนกลตละเจ้ามุขอยายแก่นันทะวดี เพื่อพิสูจน์ความจริงว่านางได้ลักลอบเป็นชู้กับสมิงสอดตุดหรือไม่ แต่นันทะวดีกลับระแวงว่าจะเด็ดอาจต้องการใกล้ชิดกับตละเจ้ามุขอยาย ธิดาภคัตริย์เมืองยะข้าย ที่มีความงามต่างไปจากหญิงสาวชาวมอญและชาวพม่า คือ มีหน้าตาคล้ายแขกและสีผิวคล้ำเข้ม (คัทลียา เหลี่ยมดี, 2555, หน้า 123) ในขณะที่ พวงนิล คำปิงส์ (2557, หน้า 61-62) กล่าวถึงหญิงสาวชาวพม่าว่ามีผิวขาวเพราะนิยมใช้ผงแป้งสีเหลืองอ่อนที่ทำจากเปลือกไม้ตะนะคาทาหน้าเพื่อป้องกันแสงแดด

มุขอยายก็ทรมากำตัด ทั้งถือกำเนิดเป็นชาวยะข้ายงามแพกหญิงเฝ้าอิระวดีมอญพม่าแห่งเรา บุเรงนองท่านมาตระจะมีหญิงงามอยู่หลายในกรรมสิทธิ์ แต่น้ำใจท่านก็คิดโลกใครได้คนงามแพกแบบไปมากกว่าบรรดาหญิงที่ท่านมีกรรมสิทธิ์จึงทำการนี้ แลอ้างประโยชน์แห่งพระเจ้าอยู่หัวตบตาข้าพเจ้า

(เล่ม 2, หน้า 1936)

จากการศึกษาอาจสรุปภาพลักษณ์ด้านรูปร่างของตละเจ้ามุขอยายได้ว่า นางน่าจะมีหน้าคล้ายแขกหรืออินเดียนแดง สีผิวคล้ำเข้ม รูปร่างใหญ่กว่าสาวพม่าทั่วไป ซึ่ง อรวินท์ เมฆพิรุณ (2556, หน้า 331) อธิบายว่า ชาวยะข้ายกับชาวพม่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีสายเลือดเดียวกัน แต่เนื่องจากเมืองยะข้ายติดกับประเทศบังคลาเทศและประเทศอินเดีย จึงทำให้มีลักษณะบางอย่างที่คล้ายคลึงกับประเทศทั้งสอง

ภาพลักษณ์ด้านรูปร่างของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศเป็นความงามแบบนางใน และยังเป็นความงามตามขนบของนางในวรรณคดีไทย ดังที่บุญยงค์ เกศเทศ (2532, หน้า 62) ที่กล่าวว่า กวีมักสร้างภาพของผู้หญิงในวรรณคดีให้มีความงดงามบอบบาง อันควรแก่การทะนุถนอมของผู้ชาย และจะพรรณนารูปลักษณะของผู้หญิงในเกือบทุกส่วนของร่างกาย มีการเปรียบเทียบกับสิ่งต่าง ๆ ที่เห็น ให้เป็นที่ประจักษ์หรือรู้จักอย่างแพร่หลาย เพื่อแสดงถึงความงามในอุดมคติที่ถือว่าเป็นความงามเลิศสมบูรณ์ และยังสร้างภาพของผู้หญิงให้มีชีวิตจิตใจและโดดเด่นขึ้นด้วย นอกจากนี้ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2545, หน้า 216-217) ยังกล่าวว่า ผู้แต่งมักพรรณนาความงามของตัวละครหญิงในวรรณคดีนิทานและการแสดงของไทยด้วยกลวิธีการประพันธ์ตามขนบนิยม คือ ชมความงามแต่ละส่วนเปรียบเทียบกับธรรมชาติที่งดงาม

1.2 ภาพลักษณ์ด้านความมีคุณธรรม

คุณธรรม คือ สภาพคุณงามความดี (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 263) คุณธรรม เป็นคุณสมบัติเฉพาะตนที่ทุกคนควรมีเพื่อความภาคภูมิใจและความนับถือในตนเอง คุณธรรมคือรากฐานสำคัญในการพัฒนาคน หากมนุษย์เรายึดมั่นในคุณธรรมก็จะส่งผลให้สังคมเกิดความสงบสุขร่มเย็น

ในวรรณกรรมไทยมักยกย่องคุณค่าของคุณงามความดีของตัวละคร เพื่อชดเชยความด้อยของตัวละครในด้านอื่น ได้แก่ ชาตिकाาเนิด บทบาทหน้าที่ และฐานะการเงิน ตามค่านิยมแบบเดิม (กุสุมา รักขมณี, เสาวณิต จุลวงศ์ และสายวรุณ น้อยนิมิต, 2550, หน้า 182)

การศึกษาพบว่า ตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศที่มีภาพลักษณ์ด้านความมีคุณธรรม มี 7 ตัว ได้แก่ ตละแม่จันทรา ตละแม่กุสุมา นันทะวดี เสงสอพู กันทิมา อเทตยา และโซอัว โดยพบว่ามีคุณธรรม 3 ประการ คือ มีความซื่อสัตย์ต่อความรัก มีความกตัญญูกตเวทีย และมีความเมตตา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.2.1 มีความซื่อสัตย์ต่อความรัก

นักจิตวิทยากล่าวว่า ความรักเป็นความผูกพันทางอารมณ์ที่แสดงออกมาทางความรู้สึก ความคิด และการกระทำ (วาสิกา, 2546, หน้า 60) ชายหญิงที่มีความรักย่อมมีความสุขสดชื่น มองโลกในแง่ดี พร้อมทั้งจะเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น

ความซื่อสัตย์เป็นคุณธรรมที่ชายหญิงควรมีเมื่อตัดสินใจคบหากันหรือใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน เพราะทั้งสองฝ่ายต่างก็ต้องการให้คู่ของตนมอบความรักให้ตนเพียงผู้เดียว ซึ่งสังคมไทยนับตั้งแต่อดีตมีค่านิยมเรื่องความรักว่า ภรรยาจะต้องซื่อสัตย์ต่อสามี เคารพเชื่อฟัง และปรนนิบัติดูแลสามี

ตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศมีทั้งที่ซื่อสัตย์ต่อคนรักและซื่อสัตย์ต่อสามี ซึ่งก็คือการซื่อสัตย์ต่อความรักนั่นเอง ตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์ด้านความซื่อสัตย์ต่อความรัก มี 7 ตัว ได้แก่ ตละแม่จันทรา ตละแม่กุสุมา นันทะวดี กันทิมา อเทตยา เสงสอพู และโซอัว ดังตัวอย่าง

ตละแม่จันทรา

ตละแม่จันทราเป็นคนรักที่ซื่อสัตย์ของจะเด็ด ตละแม่จันทราต้องเผชิญกับปัญหาความรักระหว่างชนชั้น เนื่องจากวงศ์ตระกูลของนางเห็นว่าการรักกับจะเด็ด ผู้เป็นสามัญชนไม่สมพระเกียรติและสถานะธิดากษัตริย์ เป็นไปตามกฎหมายที่ห้ามการสมรสกันของเจ้านายฝ่ายในกับผู้ชายชั้นต่ำกว่า (พรศิริ บูรณเขตต์, 2552, หน้า 161) ตละแม่จันทราจึงอดทนรอให้จะเด็ดรับราชการเพื่อสร้างฐานะและชื่อเสียงเกียรติยศ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

พระราชเทวีเมืองตองอุเห็นว่าจะเด็ดและตละแม่จันทราเริ่มโตเป็นหนุ่มสาวแล้ว ไม่เหมาะสมที่จะให้อาศัยอยู่ที่สำนักนางเลาซีด้วยกันเหมือนตอนเด็ก จึงรับสั่งให้ตละแม่จันทราอยู่ที่ตำหนักในพระราชวัง ทำให้ทั้งสองเกิดความอาลัยซึ่งกันและกัน ตละแม่จันทราได้ให้คำมั่นสัญญาว่าจะซื่อตรงต่อความรักจนตาย

แม้จะมีไข่นอกเนื้อเชื้อแฉกเดียวกัน ข้าพเจ้าก็เคารพท่านเสมอที่ ครั้งนี้มาทราบว่าห่างก็เพียงร่างกายของข้าพเจ้าดอกที่จะมีได้อยู่คอยประโลมใจท่านเช่นเคย แต่ความเคารพแลซื่อตรงนั้นใจจันทราบัดนี้เป็นอย่างไร ก็จะเป็นอย่างนั้นสืบไปเบื้องหน้าจนสิ้นอายุขัย

(เล่ม 1, หน้า 23)

ตัวอย่างที่ 2

จะเด็ดลอบเข้าไปพบตละแม่จันทราที่ห้องบรรทมหลังกลับจากเมืองแปร จะเด็ดเชื่อมั่นในความรักของตละแม่จันทราที่มีต่อตนเพราะรู้ว่านางมีจิตใจที่หนักแน่นมั่นคงในความรัก แม้จะเด็ดจะจากนางไปนานเพียงใดก็ตาม เช่นเดียวกับฐานอันมั่นคงและทนทานต่อภัยธรรมชาติของพระมหาธาตุเจดีย์ชเวดากอง ที่ตั้งอยู่ ณ เมืองย่างกุ้ง ของพม่า

จันทราเอ๋ย ข้าพเจ้าเชื่อน้ำรักแลน้ำใจนาง เหมือนเชื่อความมั่นคงแห่งรากฐานพระสถูปชเวทะคองมหาเจดีย์ศรีพุทธามประเทศ มาตราว่าฝนจะตกสักพันห้า พายุจะพัดกล้าเป็นเวลาแรมปี รากฐานพระเจดีย์ชเวทะคองทนฝนทนลมได้ฉับใด ข้าพเจ้าจากจันทราไปถึงร้อยปี ใจนางก็คงจะมั่นคงฉนั้น

(เล่ม 1, หน้า 404-405)

ตัวอย่างที่ 3

ตละแม่จันทราตัดพ้อด้วยความน้อยใจจะเด็ดที่ไปหลงรักตละแม่กุสุมา เนื่องจากตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา นางต้องอดทนต่อการห้ามปรามและดูหมิ่นของผู้ใหญ่ นางเฝ้ารอจะเด็ดด้วยใจรักและมั่นคงต่อจะเด็ดเพียงผู้เดียว หากจะเด็ดสร้างฐานะให้เหมาะสมคู่ควรที่จะอภิเษกกับตละแม่จันทราได้ก็จะช่วยลบคำครหาของพระประยูรญาติ

อันว่าตัวข้าพเจ้านี้ชาติกำเนิดเป็นสถานใด จะเด็ดท่านยอมแฉ่งแก้ตัวแล้ว แลตาม
 ราชประเพณีนั้นข้าพเจ้าเกิดมาสำหรับตำแหน่งพระอัครเทวีศรีประเทศโดยแท้ หรือแม้ไม่มี
 กษัตริย์เมืองใดควรคู่ ก็ชอบที่จะรักษาความโสดนั้นไว้ให้เป็นสิริแก่ราชสำนักตองอู แต่ทว่า
 ข้าพเจ้าเป็นคนใจชั่วในประเพณี *ไม่รักที่จะเป็นมิ่งแม่ของเมืองใด ๆ กลับมามีใจรักชายอัน
 เป็นลูกพระนมตัว* เมื่อแรกความแตกว่าข้าพเจ้าละเมียดลอบรักด้วยชายผู้นั้น ชีวิตก็แทบ
 จะออกจากร่างด้วยราชทัณฑ์พระราชบิดา

*...จันทราไม่ฟังเสียงอันลุ่มอน้ำญาติทั้งปวงทัดทาน จงจิตสวามิภักดิ์ต่อจะเด็ดคน
 เดิมแต่โดยเดียว ญาติทั้งปวงหมิ่นอยู่แล้วว่าจันทรามีตาประหนึ่งหมดแว*

(เล่ม 1, หน้า 406)

ตละแม่กุสุมา

ตละแม่กุสุมาเป็นคนรักของจะเด็ดที่เมืองแปร ตละแม่กุสุมาซื่อสัตย์ต่อความรักที่มี
 ต่อจะเด็ดเป็นอันมาก แม้นางจะเสียรู้ตกเป็นภรรยาของสอพิณยา อีกทั้งพระราชมารดาที่ยอมรับใน
 ตัวสอพิณยา แต่ตละแม่กุสุมาก็ยังรักจะเด็ดด้วยจิตใจที่มั่นคง ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

สอพิณयरู้ว่าตละแม่กุสุมาสนใจวิชาดนตรีจึงอาสามาสอนเล่นเครื่องดนตรีที่เรียกว่า
 มิตยอง ให้นาง ตละแม่กุสุมาป่วยเปื่อยเพราะไม่ต้องการให้จะเด็ดเข้าใจผิดและนางก็เพิ่งเริ่มเรียน
 พิณสิบสามสายกับจะเด็ด พระเจ้านระบตีเกรงว่าสอพิณยาจะผิดหวังจึงให้นางเรียนมิตยองควบคู่กันไป
 ในขณะที่เรียนตละแม่กุสุมาไม่เปิดโอกาสให้สอพิณยาเกี่ยวพาราสนาง เพราะนางรักจะเด็ดและไม่คิด
 สนใจชายอื่น

*แลต่อจากนั้นพอตกเย็นสอพิณยาก็กุมมิตยองมานั่งเสนอหน้าคอย ตละแม่จำต้องมา
 นั่งด้วยก้มหน้าก้มตาเรียนพอให้สิ้นเวลา*

*...แลเวลานั่งสอนมิตยองพระราชธิดาเวลาใด สอพิณยาก็มักคอยหาช่องเจรจาอยู่เป็น
 นิจ แต่พระราชธิดาไม่เปิดช่องทางให้เห็นเป็นแบบยล เจ้าชายตะเลงก็คอยที่ค้ำอยู่กระนั้น
 ไม่สบโอกาสจะทาบตาม*

(เล่ม 1, หน้า 246)

ตัวอย่างที่ 2

จะเด็ดใช้อุบายหลอกให้เซงสบอพาเข้าไปในตำหนักหลวง แล้วลอบเข้าห้องบรรทมของตละแม่กุสุมา ตละแม่กุสุมาเล่าว่าสอพินยาได้มอมยาก่อนขึ้นใจนาง แต่นางจำเป็นต้องอยู่ที่เมืองหงสาวดีเพราะจะทำให้พระราชมารดากลับเมืองแปรได้อย่างสะดวก พร้อมทั้งกล่าวถึงความรัก ความซื่อสัตย์ที่นางมีต่อจะเด็ดอย่างเสมอต้นเสมอปลาย

ได้สำเนียงเสียงพิณสืบสามสายเมื่อใด เมื่อนั้นก็อดคิดถึงชายที่สอนทั้งรักแลสอนทั้งพิณแก่ตัวมิได้ มาตราว่าเรือนรูปแห่งข้าพเจ้าจะถูกผีกาลิเลวสิงเอาอย่างท่านว่า แต่ผีนั่นสิงเพียงเรือนรูปดอก มิได้สิงซึ่งดวงใจ ฉะนั้นหัวใจข้าพเจ้าบรรจุชายใดไว้ตั้งแต่ครั้งเมื่อตัวอยู่เมืองแปร หัวใจข้าพเจ้ายังเก็บชายนั่นไว้จนกระทั่งบัดนี้

(เล่ม 1, หน้า 581)

นันทะวดี

นันทะวดีเป็นหญิงสาวที่รักและซื่อสัตย์ต่อจะเด็ด เมื่อนันทะวดีจำเป็นต้องอภิเษกกับมังตรา นางก็ยังคงรักจะเด็ดไม่เปลี่ยนแปลง ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

นันทะวดีแสดงความเห็นใจในความรักของจะเด็ดกับตละแม่จันทรา นางสาวภาพอย่างจริงใจว่า นางรักจะเด็ดด้วยใจซื่อและมีได้หวังผลตอบแทน นางต้องการเพียงเป็นผู้ช่วยทำให้จะเด็ดคลายจากความทุกข์ลง

ปรารถนาจะได้เป็นเพียงคอยอยู่ใกล้ล้อมใจท่านให้คลายเศร้าในขณะพลัดสำนักที่อยู่บัดนี้เท่านั้นเอง ข้าพเจ้าหวังจะฝากรักแลชื่อแห่งตัวไว้แก่ท่านแต่ฝ่ายเดียว มิได้หวังประโยชน์จะให้ท่านรักแลชื่อตอบ เมื่อท่านพูดถึงมารดาแลคนรักแห่งท่านครั้งใด ข้าพเจ้าเห็นท่านมีหน้าสลดก็รู้ว่าคุณมีความทุกข์ใจข้อนี้ท่วมอก ข้าพเจ้าสุดจะดูท่านมีทุกข์สมอยู่คนเดียวได้ แลคาดว่าคุณสุจริตของตัวคงเป็นเครื่องแบ่งเบาความกังวลใจมาจากท่านได้บ้าง จึงทักใจบอกความนี้แก่ท่าน

(เล่ม 1, หน้า 68)

ตัวอย่างที่ 2

จะเด็ดรับหน้าที่พ่อสื่อมาเกลี้ยกล่อมนันทะวดีให้รักกับมังตรา นันทะวดีได้กล่าวให้
จะเด็ดรับรู้ว่ แม้นางต้องเข้าพิธีอภิเษกกับมังตราแต่นางก็จะยังคงรักจะเด็ดดังเดิม มังตราจะได้เพียง
ร่างกายของนางเท่านั้น

แต่ความรู้สึกในใจเปลี่ยนแปลงมิใช่จะง่าย ๆ จะห้ามความรู้สึกใจยากปาน ๆ กับ
ห้ามตาไม่ให้กะพริบนั้นแล้ว ข้าพเจ้ามอบหัวใจให้แก่ท่านแล้ว เมื่อมังตรามุ่งจะหมายมั่นปั้น
มือในข้าพเจ้าจริงจัง เป็นหญิงคงไม่พินมือเขา แต่ขอให้รู้เถิด มังตราจะได้ข้าพเจ้าไปแต่
ร่างกาย

(เล่ม 1, หน้า 82)

กันทิมา

กันทิมาเป็นหญิงสาวที่เนงบาทหลงรักมานานแต่ในใจของนางมีเพียงจะเด็ดเท่านั้น แม้
จะเด็ดจะพูดจาหวานล่อมให้นางรักกับเนงบาทเพราะเห็นแก่ความเป็นเพื่อน แต่มิได้ทำให้กันทิมาคลาย
ความซื่อสัตย์และมั่นคงจากจะเด็ดได้ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

กันทิมาได้มีโอกาสใกล้ชิดกับจะเด็ดที่มาพักอยู่กับตะคะณี บิดาของนาง เพื่อเรียน
วิชาดาบ ทำให้นางเกิดความหวั่นไหวและกลายเป็นความรักที่ซื่อสัตย์ แม้ว่าจะเด็ดจะกลับเมืองตองอู
ไปแล้วก็ตาม

แลนางมีวัยเพิ่งรุ่นกำดัด ความคิดอันเบนไปสู่แนวปฏิบัติทำนองชู้สาวถึงหากไม่เคย
จะมีพ้องทางน้ำจิตมาแต่ก่อน แต่ทว่าความใฝ่ใจต่อเจ้าศิษย์หน้าใหม่นั้นก็งอกงามเติบโตใหญ่
ขึ้นตามวิสัยอารมณ์ปุถุชน นับวันก็ท่วมท้นประดังขึ้นมาทีละน้อย ๆ ตกเป็นอันว่าลูกสาว
ตะคะณีก็เกิดพิสมัยใจจ่อ จำความปฏิบัติจะเด็ดไว้เินอกตามประสาเด็ก

...ฉะนั้นถึงหากจะเด็ดจะละบ้านตะคะณีมารับราชการในเมืองตองอูแล้ว กันทิมาเพิ่ง
รู้ว่ารักเป็นฉันทก็ปักใจอยู่กับคนผู้สอนให้นางตระหนักรู้รักไม่มีวันลืม

(เล่ม 1, หน้า 277-278)

ตัวอย่างที่ 2

จะเด็ดเกลี้ยกล่อมกันขึ้นมาให้ช่วยตามหาเนงบา ผู้เป็นเพื่อนที่หลงรักนาง โดยขอให้ นางครองคู่กับเนงบาถ้าเนงบากลับมา แต่กันทิมาปฏิเสธเพราะนางรักบุเรงนอง (จะเด็ด) เมื่อเจรจาไม่ สำเร็จจะเด็ดก็สารภาพว่าตนรักนางแต่ไม่อาจให้กันทิมาเป็นภรรยาได้ด้วยเกรงว่าเนงบาจะเสียใจ ซึ่ง กันทิมาก็เข้าใจ

ข้าพเจ้าจึงขอสาบานเนื้อความที่จะเจรจานี้ต่อคมอาวุธ ด้วยท่านนั้นความซื่อที่จงรัก
ข้าพเจ้าก็เห็นประเสริฐสะอาดยิ่งกว่าหญิงธรรมดา เนื้อตัวอันจะอยู่ร่วมกันฉันเมียผัวบำรุง
กันนั้นไซ้ข้อจำเป็นเลย

...ด้วยนางนี้สวามีภักดีบุเรงนองโดยรักแก้วเกิดแต่น้ำใจเป็นมูลประการหนึ่ง กอปร
กับกันทิมาจำเริญแพกออกจากหมู่หญิงอยู่เหี่ยว แลหูได้รู้เรื่องสวาทชวนใจให้ฝักใฝ่ดูหญิง
อันปกติจำเริญอยู่ในหมู่หญิง อารมณ์อันคลุกคลีอยู่ด้วยชายฉกรรจ์อุดมอยู่ ยามผู้ใดได้ชี้ให้
รู้ทีเคราะห์ที่เด็ดเดี่ยวแมนยำ ก็เชื่อฟัง

(เล่ม 2, หน้า 1819)

อเทตยา

อเทตยาเป็นหญิงสาวที่กล้าเปิดเผยความรักของตนให้จะได้รับรู้ แต่จะเด็ดไม่ได้
ผูกพันรักใคร่กันนัก ทั้งนี้เพราะทะเลแม่กุสุมาลีอารมณ์หึงหวงอเทตยากับจะเด็ดอยู่เสมอ ด้วย
ความซื่อสัตย์ในความรักของอเทตยาส่งผลให้นางได้ครองคู่กับจะเด็ด ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

อเทตยากับสอพิण्याเป็นคู่หมั้นกันตั้งแต่เด็กโดยความเห็นชอบของผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่าย
แต่อเทตยาไม่ได้สนใจนัก เมื่ออเทตยารู้สึกรักจะเด็ด นางคิดว่าตนมีสิทธิ์ที่จะเปิดเผยความในใจให้
จะเด็ดรู้ว่านางซื่อสัตย์ต่อจะเด็ดเท่านั้น เนื่องจากในขณะนี้นางยังไม่ได้อภิเษกกับสอพิण्या

อันกุลสตรียอมเป็นสิทธิ์แก่ประเพณีนั้นชอบแล้ว แต่บัดนี้ยังไม่ถึงเวลาที่ตัวข้าพเจ้า
เป็นของสอพิण्या ไม่มีประเพณีใดจะครอบงำอย่าให้อเทตยาสวามีภักดีต่อขุนวังได้

(เล่ม 1, หน้า 228)

ตัวอย่างที่ 2

จะเด็ดและทะเลแม่กุสุมาเตรียมกลับเมืองตองอุ อเทยารู้ข่าวก็อาลัยจะเด็ดจึงนัดหมายให้มาพบที่สวนท้ายราชอุทยานพระเจ้าแปร จะเด็ดเกิดความลึกลับใจแต่ในที่สุดก็มาพบนาง ทำให้จะเด็ดรู้ว่าอเทยามีความรักที่มั่นคงต่อตนเองอย่างมาก พร้อมเกิดความละอายใจว่าที่ผ่านมาไม่ได้ให้ความใส่ใจในความรักของนาง

หนต้นข้าพเจ้าหรือจะได้ใส่ใจกับนางสักน้อย อเทยแม่เองดอกจงรักสลักมันเกินกว่าที่ข้าพเจ้าฝ่ายชายมี ข้าพเจ้าตระหนักน้ำใจท่านซึ่งวันนี้ ก็อดสูนึ่งซึ่งจะจากแปรแล้วยังไม่คิดเพื่อจะพบอ่าลางาน นี้หากอเทยแม่มากความซื้อดอกสู้ออกปากวอนเอาข้าพเจ้ามาที่นี่ นั่นแล้วข้าพเจ้าจึงมาพบสิ่งที่เป็นมงคลแก่ตัว

(เล่ม 1, หน้า 871)

เซงสบอ

เซงสบอเป็นหญิงสาวที่รักและช่วยเหลือจะเด็ดหลายครั้ง จะเด็ดเคยเจรจาเป็นพ่อสื่อให้นางชอบพอกับสีอ่อง แต่เนื่องจากเซงสบอมีจิตใจหนักแน่นและซื่อสัตย์ต่อจะเด็ด นางจึงไม่ยินยอม ภายหลังกนางได้เป็นภรรยาของจะเด็ด ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

เมงจะ (จะเด็ด) แก่ลั้งสัพยอกเซงสบอว่า หากเซงสบอได้เป็นนางข้าหลวงแล้วอาจจะเปลี่ยนใจไปรักใคร่ผู้ชายในวัง เซงสบอยืนยันด้วยคำสัตย์สาบานว่านางจะซื่อตรงต่อเมงจะเพียงผู้เดียว หากไม่เป็นเช่นนั้น จะเกิดชาติใด ๆ ก็อย่าให้ได้บวชพระเพื่อเป็นมงคล

ข้าพเจ้าจะอยู่ในวังนั้น เมงจะท่านอย่าได้วิตกว่า เปลี่ยนสถานที่แล้วจะพลอยเปลี่ยนใจเลย แม้นท่านยังแคลงน้ำใจอยู่ ข้าพเจ้าจะกล่าวคำมั่นสาบานแก่เทพยดาให้เป็นพยานไว้ว่า เซงสบอนี้มีอบใจหมายรักท่านมั่นไว้แต่ผู้เดียวแล้ว แม้นว่านานไปใจเบนไปจากปากว่าไม่เหมือนคำ เกิดชาติใดฉันใดขออย่าให้ได้พบสีผ้ากาสาวพัสตร์เป็นมงคลแก่ตาเลย

(เล่ม 1, หน้า 543)

ตัวอย่างที่ 2

หลังจากปอลละเตียงครองคู่กับจาเลงกะโบแล้ว จะเด็ดก็ต้องการให้เซงสอบูได้เป็นคู่ครองของสื่อ่อง นายกองม้าผู้เป็นเพื่อน จึงมาเกลี้ยกล่อมนาง เซงสอบูไม่ยินยอมโดยให้เหตุผลว่า นางรักเมงจะ คนพเนจรที่มาขออาศัยอยู่กับบิดาของนาง ณ พุ่งหันสาวัดดี และพร้อมจะบวชชีเพื่อมิให้ต้องตกเป็นภรรยาของชายอื่นและจะเด็ดจะได้หมดความกังวลในตัวนาง เมื่อจะเด็ดได้ฟังก็รู้สึกเอ็นดูที่เซงสอบูมั่นคงในความรักที่มีต่อตน

เซงสอบูไม่ขอมีสิ่งใดใกล้ชิดด้วยบุเรงนองท่านสืบไป จะฝังใจไว้ก็เพียงเมงจะคนผู้สอนให้ข้าพเจ้ารู้รักเมื่ออยู่พุ่งหันสาวัดดี ดังนั้นเห็นว่าข้าพเจ้าจะเป็นแม่ชีที่ครองใจได้สงบยืนนาน ตัวเองเป็นสุขแล้วบุเรงนองท่านก็ยังจักได้สุขเพราะขาดข้าพเจ้าเป็นเครื่องถ่วงให้กังวล จะเด็ดแจ้งกริยานางว่าน้ำใจต่างกว่าปอลละเตียง อันว่าบั้นปลายนี้ตัวละเอียดก็ฝักใฝ่ไปข้างยินดีด้วยจาเลงกะโบ แต่เซงสอบูน้อยนี้รักดีต่อตัวมั่นคงอยู่ เจ้าหนุ่มก็มากน้ำใจเอ็นดู

(เล่ม 1, หน้า 899)

โซอัว

โซอัวเป็นบาทบริจาริกาที่ซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อพระเจ้าตะเบงชเวตี้ (มังตรา) นางดูแลปรนนิบัติพระเจ้าตะเบงชเวตี้ พระสวามีของนาง เป็นอย่างดี ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

โซอัวถูกไขลุยุงว่าจะเด็ดคิดที่จะโค่นราชบัลลังก์ของพระเจ้าตะเบงชเวตี้ ด้วยความรักที่มีต่อพระสวามีประกอบกับนางผูกพยาบาทอาฆาตจะเด็ดมาก่อน นางจึงร่วมมือกับไขลุยุงทำลายจะเด็ดเพื่อป้องกันราชภัยที่จะเกิดขึ้น และในยามที่พระเจ้าตะเบงชเวตี้เสด็จมาหานาง โซอัวก็จะใส่ใจปรนนิบัติด้วยความจงรักภักดี

อนึ่งขณะตนคบไขลุยุงโดยสำคัญในความคิดว่าจะได้สนองพระคุณพระเจ้าตองอูโดยอ้อมฉะนี้ นางโซอัวก็อ้อมแอมในใจหนัก พระเจ้าตะเบงชเวตี้เสด็จมาเยือนเมื่อใด นางนั้นก็ปรนนิบัติถวายด้วยใจฮึกเหิมภักดี

(เล่ม 2, หน้า 1473)

ตัวอย่างที่ 2

หลังจากโชอ้าวสำนึกในความผิดของตนที่กระทำไม่ได้ไว้ต่อจะเด็ดแล้ว จะเด็ดก็คิดที่จะช่วยให้โชอ้าวกับนันทะวดีมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน จะเด็ดเริ่มต้นด้วยคำถามที่อ้างถึงความรักของโชอ้าวที่มีต่อพระเจ้าตะเบงชเวตี้ เพราะจะเด็ดเชื่อมั่นว่านางจงรักภักดีต่อพระสวามี ซึ่งนางก็ตอบว่าตนทำหน้าที่ของภรรยาได้เป็นอย่างดี

แลสิ่งนี้ข้าพเจ้าจะพึงได้ก็ต่อเมื่อท่านบันดาลให้เอง คือโชอ้าวจงรักภักดีพระเจ้าอยู่หัวให้ถึงขนาด สนมเอกก็ว่าชื่อนี้ข้าพเจ้าก็กลัวตักปากแลสาบานได้ว่าในตัวอุตมสมบูรณ์อยู่
(เล่ม 2, หน้า 1779)

เนื่องจากวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศเป็นเรื่องที่ยังแต่งไม่จบ แต่ยาขอบได้สรุปเรื่องไว้ว่า เมื่อพระเจ้าตะเบงชเวตี้สิ้นพระชนม์ สมิงสอดุดขึ้นเป็นกษัตริย์และปรารถนาจะได้โชอ้าวเป็นบาทบริจาริกา นางไม่ต้องการเป็นภรรยาของชายอื่นนอกจากพระเจ้าตะเบงชเวตี้ จึงยอมทำลายรูปโฉมโดยใช้เล็บขีดข่วนใบหน้าและเนื้อตัวให้เป็นแผลยับเยินจนรอดพ้นจากการตกเป็นบาทบริจาริกา แสดงให้เห็นว่าโชอ้าวเป็นผู้หญิงที่ซื่อสัตย์ต่อความรักอย่างมาก

ตัวละครหญิงเกือบทุกตัวที่มีภาพลักษณ์ด้านมีความซื่อสัตย์ต่อความรักล้วนเป็นความซื่อสัตย์ต่อจะเด็ดทั้งสิ้น แม้จะเด็ดจะไม่ซื่อสัตย์กับตน ดัง ตละแม่จันทรา หรือตนเองตกเป็นภรรยาของชายอื่นแล้ว ดัง ตละแม่กุสุมาและนันทะวดี หรือจะเด็ดไม่ได้ให้ความสนใจ ดัง อเทตยา หรือจะเด็ดสนับสนุนให้รักใคร่กับชายอื่น ดัง กันทิมาและเซงسوبู แต่ตัวละครหญิงเหล่านี้ก็ยังคงรักและซื่อสัตย์ต่อจะเด็ดเช่นเดิม มีเพียงโชอ้าวเท่านั้นที่ยาขอบสร้างให้เกลียดชังจะเด็ด แต่รักและซื่อสัตย์ต่อพระเจ้าตะเบงชเวตี้

1.2.2 มีความกตัญญูกตเวที

ความกตัญญูกตเวที คือ การรู้คุณในสิ่งที่ผู้อื่นทำให้จึงตอบแทนบุญคุณ (ส.รัตนรัตติ, 2552, หน้า 11) ความกตัญญูกตเวทีเป็นคุณธรรมที่บุคคลพึงมีต่อผู้ที่อุปการะหรือให้ความช่วยเหลือคนไทยเชื่อว่าผู้ที่กตัญญูกตเวทีต่อบิดามารดาหรือผู้มีพระคุณย่อมจะประสบแต่ความสุขและความเจริญก้าวหน้าในชีวิต

ตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์ด้านมีความกตัญญูกตเวที มี 4 ตัว ได้แก่ ตละแม่กุสุมา นันทะวดี เซงسوبู และกันทิมา ดังตัวอย่าง

ตละแม่มกุสุมา

ตละแม่มกุสุมาเป็นผู้มีความกตัญญูทศเวทที่ต่อพระราชมารดา โดยนางยอมเสียสละความสุขส่วนตนเพื่อพระราชมารดา และยังรู้สำนึกในบุญคุณของผู้อื่นที่มีต่อตนเองเสมอ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

ตละแม่มกุสุมาอธิบายให้จะได้เข้าใจว่า การที่นางอดทนอยู่กับสอพิณยามิใช่เพียงเพราะตกเป็นบาทบริจาริกาของสอพิณยาแล้วเท่านั้น แต่เพราะนางรักพระอัครเทวี พระราชมารดา และต้องการตอบแทนพระคุณจึงไม่คิดหลบหนีหรือฆ่าตัวตาย เพื่อให้สอพิณยาไว้ว่างใจและยินยอมให้พระอัครเทวีกลับเมืองแปรได้

ข้าพเจ้านี้รักชีวิตน้อยกว่าที่รักความบริสุทธิ์แห่งตัวแต่ทั้งชีวิตแลความบริสุทธิ์นั้นยังรักน้อยกว่าที่จะได้แทนคุณสมเด็จพระมารดา เราเป็นเชลยเขาทั้งแม่ลูกแล้ว แม้นข้าพเจ้าหุนหันทำลายตัวเสียพระมารดาหรือจะได้คืนแปร

(เล่ม 1, หน้า 580)

ตัวอย่างที่ 2

ตละแม่มกุสุมาพูดหวานล้อมให้โซ้อวยมเป็นบาทบริจาริกาของพระเจ้าตะเบงชเวตี้ พร้อมทั้งสอนการทำหน้าที่ของภรรยา พระเจ้าตะเบงชเวตี้จึงไม่ถือโทษโกรธนางที่เป็นต้นเหตุให้จะได้ไม่กลับเมืองตองอูไปอภิเษกกับตละแม่จันทรา ทำให้ตละแม่มกุสุมารู้สึกซาบซึ้งใจ จะเด็ดกล่าวชื่นชมตละแม่มกุสุมาที่สำนึกในบุญคุณของผู้อื่น

ข้าพเจ้าฟังคำน้องท่านสรรเสริญพระทัยพระเจ้าตะเบงชเวตี้ยิ่งนัก หนัดในกมลสันดานกตัญญูคือรู้สึกบุญคุณผู้มีคุณต่อตัว

(เล่ม 2, หน้า 1424)

ตัวอย่างที่ 3

บุเรงนองพาตละแม่มินบุ พระมเหสีของพระเจ้าสการะวุตพี ผู้ฆ่าตัวตาย มาอยู่ร่วมกับตละแม่มกุสุมาในฐานะภรรยา ซึ่งตละแม่มกุสุมาก็มีความยินดีเพราะไม่เคยลืมบุญคุณของตละแม่มินบุที่มีไมตรีต่อนางเมื่อครั้งนางอยู่ที่เมืองหงสาวดี

เมื่อได้ข่าวบุเรงนองเชิญที่นางท่านมาที่นี่ รู้ตัวถึงคราวตัวจะได้ฉลองคุณก็ค่อยคลาย
ใจ ที่นางท่านอย่าคิดอย่างอื่นคิดแต่คุณอันทำให้แต่ครั้งข้าพเจ้าพลัดไปอยู่หงสาวดีนั้น
ยิ่งใหญ่ ชั่วชีวิตข้าพเจ้าขอเทิดไว้ไม่ลืมเลย

(เล่ม 2, หน้า 1729)

นันทะวดี

นันทะวดีมีความกตัญญูทเวที่ต่อบิดา แม่ว่านันทะวดีจะรักจะเด็ดแต่นางก็ยินยอม
อภิเษกกับมังตรา ผู้ที่จะเป็นกษัตริย์เมืองตองอูองค์ต่อไป ตามความประสงค์ของบิดากับมังตรา
สอดคล้องกับสภาพสังคมไทยในสมัยก่อน ผู้หญิงเป็นเสมือนทรัพย์สินของผู้ชาย หากหญิงใดเป็นที่
ปรารถนาของชายก็จะมีราคาตัว ผู้เป็นธิดาจึงตอบแทนพระคุณของบิดามารดาด้วยการแต่งงาน
(บุญยงค์ เกศเทศ, 2532, หน้า 184) ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

มังตราต้องการอภิเษกกับนันทะวดี นันทะวดีไม่มีหนทางหลีกเลี่ยงเพราะมังตราเป็น
พระราชบุตรของพระเจ้ามหาสิริชัยะสุระ และเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งคือ นางต้องตอบแทน
พระคุณของบิดาและสร้างเกียรติยศชื่อเสียงให้วงศ์ตระกูล ทั้งที่นางก็รู้สึกเสียใจที่นางต้องยุติ
ความสัมพันธ์กับจะเด็ด

เกิดมาเป็นหญิงนี้ซึ่งเป็นบาปเป็นกรรม แม้จันการจะมีคู่ก็ได้เพื่อตนเอง ยังจะต้อง
แต่งงานเพื่อพ่อเพื่อตระกูล

(เล่ม 1, หน้า 82)

ตัวอย่างที่ 2

ทกะยอดิน บิดาของนันทะวดี สังเกตเห็นนันทะวดีดูโศกเศร้าจึงสอบถามนาง แต่
นันทะวดีเลือกที่จะไม่กล่าวถึงความรู้สึกของนางที่มีต่อจะเด็ดให้บิดาฟัง พร้อมทั้งยืนยันที่จะแสดง
ความกตัญญูทเวที่ต่อไป

นางนันทะวดีก็ว่าบิดาท่านเลี้ยงข้าพเจ้ามาแต่น้อย ข้าพเจ้าดีใจอยู่ที่จะได้สนองสนอง
พระคุณในครั้งนี้ ข้าพเจ้าพร้อมแล้วที่จะรับใช้บิดาท่านด้วยลักษณะเสมอด้วยร่างกาย
ข้าพเจ้าเป็นวัตถุชิ้นหนึ่ง

(เล่ม 1, หน้า 84)

กันทิมา

กันทิมาภาคัญญกตเวทีต่อตละแม่จันทรา ผู้เป็นนาย ด้วยการตั้งใจทำหน้าที่
นักการข่าวให้แก่ตละแม่จันทราอย่างเต็มกำลังความสามารถ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

ตละแม่จันทราต้องการผู้ที่ทำหน้าที่ส่งข่าวให้จะได้รู้ตัวว่า มังตราจะยกทัพไปตี
เมืองแปรเพราะคิดว่าจะได้ตลยศเมืองตองอู พร้อมกับสืบข่าวที่ว่าจะได้ตลยศเมืองตองอู
ยอมสวามิภักดิ์ต่อพระเจ้านเรศวติ กันทิมาจึงขอรับใช้ตละแม่จันทราเพื่อแสดงความกตัญญูตเวทีต่อ
ตละแม่จันทราที่เมตตาตนเองมาโดยตลอด กันทิมากล่าวว่าแม้ตนจะเกิดเป็นหญิง แต่มีความกล้าหาญ
ที่จะทำในสิ่งที่ตละแม่จันทราประสงค์ทุกประการ ทำให้ตละแม่จันทรารู้สึกซาบซึ้งใจเพราะการ
ช่วยเหลือของกันทิมาในครั้งนี้ ถือเป็นความช่วยเหลือจะเด็ดกับตละแม่จันทราไปพร้อมกัน

นางกันทิมาจึงว่าข้าพเจ้าทงนางตัวอยู่ว่าจะด้อยกว่าชายธรรมดาภิโดยถือกำเนิดเอา
เพศข้างหญิง แต่ความจงรักในตละแม่นั้น ข้าพเจ้ากล้าเอาตัวเข้าแลกแก่การที่ตละแม่จะ
ออกปากใช้ทุกประการ ขอให้ออกปากใช้เถิด ผิดจากการบนอากาศแลการในบาดาลแล้ว
ถ้ามันเป็นกรในพื้นดินถึงไม่เห็นทางสำเร็จก็จะพยายามเพียรทำดูก่อน เซษฐภคินี
พระเจ้าตองอูออกปากตอบว่าเราขอบคุณกันทิมาแม่ยิ่งนัก ครั้งนี้เป็นกรใหญ่เกี่ยวแก่
ความจะเป็นจะตายของคนผู้หนึ่งแต่คนนั้นมันเป็นอันตรายเมื่อใด เมื่อนั้นก็เหมือนหัวใจ
เราดับลงไปด้วย เราประมาธราคาคนผู้นั้นยิ่งกว่าราคาชีวิตของตนเอง ฉะนั้นกันทิมาช่วย
ทุกซ์ครั้งนี้เหมือนทำคุณไว้กับชีวิตถึงสองชีวิต นางกันทิมาว่าได้ฟังดังนี้ข้าพเจ้าร้อนใจใคร่
จะรับใช้ตละแม่เป็นที่สุดแล้ว

(เล่ม 1, หน้า 264)

ตัวอย่างที่ 2

กันทิมาปลอมเป็นชายและลงจะเด็ดว่าชื่อ นาคะตะเซโบ มาส่งข่าวแทนกันทิมาที่
ถูกโจรตักปล้นและถูกทำร้ายระหว่างทาง ทำให้จะได้ตลยศเมืองตองอู เหตุผลที่กันทิมารับอาสาทำการนี้เพราะ
นางมีความกตัญญู

จะเด็ดก็รับว่าข้าพเจ้าพูดโดยระลึกถึงแม่กันทิมาจริงแล้ว เอ็นดูนักลูกสาวท่านครู ตะคะณีผู้นี้ *อายุยังไม่ควรจะอาสาทำการใหญ่ แต่หากกันทิมาคงจะหนักอยู่ด้วยความกตัญญูเป็นแท้* จึงเอาชีวิตเข้าฝากลับบุกไปพรทیب โดยปรารถนาจะนำความจากตละแม่ มาบอกให้ถึงเรา

(เล่ม 1, หน้า 283)

ตัวอย่างที่ 3

ตะคะณี บิดาของกันทิมา ห่วงใยในความปลอดภัยของนางที่ต้องไปส่งสาส์นของ ตละแม่จันทราให้จะเด็ดหลายครั้ง แต่เพราะกันทิมามีความจงรักภักดีต่อตละแม่จันทราจึงยืนยันว่า จะทำหน้าที่นี้ต่อไปอย่างสุดความสามารถ มิฉะนั้นอาจไม่สำเร็จผลตามที่ตละแม่จันทราปรารถนา แล้วกล่าวว่าหากตนไม่รับใช้หรือกระทำการไม่สำเร็จก็จะทำให้ตละแม่จันทราเกิดความไม่สบายใจหรือ เป็นทุกข์ได้

กันทิมาแม่ทำการเกินหญิงนั้ก อย่างน้อยเหล่าทหารทั้งปวงรู้ก็จะถือเอาเป็น เครื่องหวัดตามประสาชาย คอยหลบหลีกตากคนไว้มิชอบกว่าหรือ นางกันทิมาก็ว่า*แม่น ข้าพเจ้าปฏิบัติตามคำบิดา การก็จะได้ผลไม่เสมอที่ตละแม่เจ้านายตั้งพระทัยใช้มา* ตละแม่ ผู้เป็นมุลนายหมายให้ข้าพเจ้ามาเอาข่าวข้างสุขของจะเด็ดนายทัพไปบอกเพื่อที่ตระหนัก แล้ว ตละแม่จักได้คลายพระทัยที่ห่วงถึง ฉะนั้นเบื้องนี้บุเรงนองจะกระทำความทุกข์แก่ ตัวเอง ก็แหละคนผู้นี้ได้ทุกข์แล้วหรือพี่น้องพระเจ้าตละแม่จะไม่พลอยเกิดทุกข์ร่วม

(เล่ม 1, หน้า 849)

เซงสบู

เซงสบูยึดมั่นในความกตัญญูทเวที่ต่อตละแม่กุสุมา เพราะว่าตละแม่กุสุมาเป็นผู้มี พระคุณต่อนางและครอบครัว ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

ตละแม่กุสุมาไว้วางใจเซงสบูจึงตัดสินใจระบายความทุกข์ว่า มังฉงาย (จะเด็ด) ได้ มาตามหานางที่เมืองหงสาวดี ตละแม่กุสุมาขอให้เซงสบูไปสอบถามมังฉงายเรื่องพระราชบิดาที่ พ่ายแพ้ศึกกับเรื่องการหลุดจงจำของมังฉงาย ซึ่งหากเซงสบูปลั่งปากเล่าให้ผู้ใดฟัง แม้วานางจะ เตื่อร้อนก็มีได้เกรงกลัว เซงสบูจึงกล่าวให้ตละแม่กุสุมาหมดสิ้นความกังวลว่า ตละแม่กุสุมาเป็นผู้มี พระคุณต่อเซงสบูและครอบครัว เพราะนางรู้ว่าเมงจะ (จะเด็ด) ไม่ใช่พี่ชายต่างมารดาของนางตามที่

ปอลเตียงอ้าง แต่ก็วางตนนิ่งเฉย ซึ่งความผิดนี้หากพระเจ้าสการะวุตพีทรงทราบจะมีโทษถึงประหารชีวิต ดังนั้นเซงสบูจึงมีความยินดีที่จะกตัญญูทเวทิด้วยการรับใช้ตละแม่กุสุมา

เราจะเคยหวังความจงรักภักดีจากชาวเมืองหงสาวดีคนใดนั้นมิได้ จนกว่ามาพบแม่เซงสบู ท่านนั้นรู้ซึ่งในเนื้อความอันไม่มีใครรู้ถึงเรื่องมั่งฉงายผู้เป็นที่สนิทแก่เราเดิม แลเราสังเกตุอาการเซงสบูจงรักแก่เราอยู่ฉะนั้น ความเร้นลับในอกก็อยากจะเปลื้องให้เซงสบูรู้ ผ่อนผันพอให้คลายพิชที่อดอกไว้ อนึ่งเรานี้เหมือนคนหาชีวิตไม่แล้ว ซิพอยู่ก็แมนคนตาย ดังนั้นเนื้อความข้อใดที่เราพูดบอก ถึงหากเซงสบูผละความภักดีในเราเสีย นำไปกล่าวแก่หูผู้อื่นจะเป็นโทษก็มีได้เกรง นางเซงสบูจึงว่าตละแม่อย่ากล่าวความข้อนี้เลย ข้าพเจ้าแลคร้วเรือนคือบิดาทำผิดจำคนอื่นเป็นบุตรตัว โทษจะฉิบหายเพราะเหตุที่จตุต่อพระเจ้าอยู่หัว ตละแม่ยังอดไว้มุ่งผลาญข้าพเจ้าแล้ว ศีรษะข้าพเจ้าก็ดี ศีรษะของไปพยุบิดาข้าพเจ้าก็ดี เหล่านี้ยอมเหมือนสมบัติเป็นสิทธิ์ของตละแม่สิ้น ความรู้สึกของข้าพเจ้าเซงสบูเป็นดังนี้แล้ว จึงจะคลายความภักดีในตละแม่นั้นเสียอย่าได้คิดเลย

(เล่ม 1, หน้า 564-565)

ตัวอย่างที่ 2

เมงจะเห็นว่าเซงสบูรู้ความสัมพันธ์ระหว่างตนกับตละแม่กุสุมาก็กลางแคลงใจในความซื่อตรงของนาง เพราะทั้งสองอาจร่วมมือกันทำให้เมงจะเข้าใจว่าตละแม่กุสุมามีความทุกข์ที่ได้อยู่กับสอพิญา เซงสบูจึงกล่าวว่าตนจะยินดีหากเมงจะทะเลาะบาดหมางกับหญิงอื่นที่รักเมงจะยกเว้นตละแม่กุสุมา เพราะตนรับรู้เรื่องราวทั้งหมดที่เกิดขึ้นกับนาง จึงไม่อาจกตัญญูด้วยการให้ร้ายนางได้ ดังนั้นหากตนเห็นว่าตละแม่กุสุมาประพฤติชั่วก็ไม่มีเหตุผลที่จะปกป้องนาง

แลข้าพเจ้าชอบที่จะยินดีในเมื่อท่านจะเกิดแตกกับหญิงที่มารักร่วมตัว แต่ทว่าข้าพเจ้าจะยินดีให้ท่านแตกกับตละแม่เสียนั้นมิได้แล้ว ตัวเป็นคนกลางได้รู้เห็นความจริง ไม่อาจทำใจให้ร้ายแก่ตละแม่ได้ เมงจะท่านก็เป็นคนมากความคิดจงทบทวนดูเถิด แมนเรื่องที่ข้าพเจ้ารู้มานั้นเห็นชัดว่าตละแม่ชั่ว ข้าพเจ้าจะมาเถียงแทนตัวตละแม่ด้วยเรื่องใด

(เล่ม 1, หน้า 568)

ตัวอย่างที่ 3

ในระหว่างที่เซงสบอรูปง่าวจากจะเต็ดเพื่อเตรียมส่งข่าวให้ตละแม่กุสุมารู้ จะเต็ด
แสร้งถามหยั่งเชิงว่าเซงสบอจะอยู่กับตนเองถึงยามค่ำคืนใช่หรือไม่ เซงสบอกก็กล่าวปฏิเสธเพราะ
ห่วงใยในตัวตละแม่กุสุมา

ตละแม่ประชวรใช้ ละเอียดอกมานอกวังก็จัดว่าผิดประเพณีนางข้าหลวงทั้งปวงแล้ว ยัง
จะละราตรีขณะตละแม่ป่วยเจ็บอีกเล่า *ก็จะเสียไปในเชิงกตัญญู*

(เล่ม 1, หน้า 572)

ตัวละครหญิงทั้งหมดมีภาพลักษณ์ด้านมีความกตัญญูกตเวที โดยเฉพาะ
ตละแม่กุสุมาที่กตัญญูกตเวทีต่อบุพการีและผู้มีพระคุณกับนาง นั้นท้าวตักตัญญูกตเวทีต่อบิดาโดย
ยอมอภิเษกกับชายที่ไม่ได้รัก เพื่อให้บิดามีตำแหน่งหรือฐานะในสังคมสูงขึ้น ส่วนกันทิมาภิกับเซงสบอ
กตัญญูกตเวทีต่อผู้เป็นนาย ทั้งสองรู้สำนึกในบุญคุณและตอบแทนด้วยการรับใช้อย่างจงรักภักดีใน
ฐานะนางข้าหลวง

1.2.3 มีความเมตตา

ความเมตตา คือ ความรักใคร่ ความปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญ
ความเมตตา มักใช้คู่กับคำว่า กรุณา ซึ่งหมายถึง ความสงสาร คิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ ความเมตตาเป็น
คุณธรรมของผู้ประเสริฐและเป็นหลักธรรมหนึ่งที่ผู้ปกครองควรยึดเป็นหลักธรรมประจำใจ
(ส.รัตนรัตติ, 2552, หน้า 89)

ตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์ด้านมีความเมตตา มี 2 ตัว ได้แก่ ตละแม่จันทรา
นันทะวดี ดังตัวอย่าง

ตละแม่จันทรา

ตละแม่จันทราเป็นผู้มีเมตตาต่อผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับจะเต็ดและหญิงสาวที่รัก
จะเต็ด ตละแม่จันทรามีความปรารถนาดีต่อทุกคน และให้ความช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนโดยไม่หวัง
ผลตอบแทน ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

จะเต็ดเจรจาหวานล้อมตละแม่จันทราให้ยอมรับตละแม่กุสุมาเป็นภรรยาของตน
จะเต็ดรู้ว่านางมีอุปนิสัยที่อ่อนโยนและมีเมตตา จึงคิดว่าตละแม่จันทราจะต้องเห็นใจตละแม่กุสุมา

อันแต่ก่อนกาลนั้นข้าพเจ้าเคยตระหนักว่าจันทราท่านนี้หัวใจโอนอ่อน แลมักจะหยั่ง
ออกผู้อื่นด้วยออกตัวเอง มาตราว่าอธยาศยาน้องท่านคงเหมือนก่อนแล้วพิเคราะห์โดยคำ
ข้าพเจ้าก็น่าจะเกิดเอ็นดูกุสุมาชาวแปรมีมากก็น้อยตามท่านองคนใจงาม

(เล่ม 2, หน้า 1135)

ตัวอย่างที่ 2

ตละแม่จันทราสอบถามความจริงจากเซงสบอจันรู้ว่า ตละแม่กุสุมาถูกมอมยาจนตก
เป็นภรรยาของสอพิญาและต้องอยู่อย่างระทมทุกข์ ซึ่งพระราชมารดาของตละแม่กุสุมาก็ยังสนับสนุน
ให้รักใคร่สอพิญาเพราะมีชาติตระกูลสูงกว่าจะเด็ด ตละแม่จันทราเกิดความเมตตาสงสารจึงยินยอม
ให้จะได้รับตละแม่กุสุมาอยู่ที่เมืองตองอู

พีนางพระเจ้าอยู่หัวเหี้ยบพูนด้วยลักษณะเอ็นดูคน พีนางข้าหลวงทูลถึงความทุกข์ก็
บังเกิดเวทนาตละแม่เมืองแปร ตรัสว่าราชาบิดาพระเจ้าแปรเคราะห์ร้ายหนัก จึงมาผจญกับ
ข้อที่ควรบัดสีสำหรับสตรี หลึงหนึ่งถูกทิ้งจากชายคู่สวาทไปสู่ชายอื่นเป็นสามีใหม่ที่ขมขื่น
หนักแล้ว แลจะเสียได้ประดุจสัตว์สิ้นเวรขึ้นจากนรกก็กลัน อนาคตแต่พระอัครเทวีผู้
ราชมารดากระไรไม่รู้พิเคราะห์อภิตาตัว บุญหนออย่างเราดีชั่วมาตรจะกระทบลำเค็ญ ก็
ยังไกลกับตละแม่เมืองแปรโดน

...แล้ว ถึงมิได้มีจิตยินดีด้วย แต่หากจะทนคุณหมกนรกซ้ำสองอีกนั้นเราทนดูมิได้
เรานี้ถือความตรงแลเมตตาเป็นใหญ่แล้ว

(เล่ม 2, หน้า 1278)

ตัวอย่างที่ 3

ตละแม่กุสุมาก็ติดกันความรักของอเทตยาที่จะเด็ด จะเด็ดจึงแนะนำให้อเทตยาไป
พบตละแม่จันทราที่เมืองตองอู เพราะตละแม่จันทราเป็นผู้มีความเมตตากรุณาต่อผู้อื่น นางจะต้องหา
หนทางช่วยเหลือให้อเทตยาได้เป็นภรรยาของจะเด็ด

แม่จำเป็นแล้วจึงต้องไปตองอู แต่ถึงที่โน้นอเทตยาจะได้ปะคนใจพระผู้หนึ่ง คนผู้นี้
ทำแต่สิ่งไม่ร้ายรานคน มุ่งแต่แผ่พระคุณเป็นประมาณ น้องท่านได้ร่ำเงาผู้นี้เป็นบารมีคุ้ม
เกล้าเมื่อใด เมื่อนั้นเราจะสมหวังด้วยประการทั้งปวง แลคนผู้นั้นหาใช่ใครอื่น คือราชาธิดา
เมงกะยีนโย

(เล่ม 2, หน้า 1565)

ตัวอย่างที่ 4

ตละแม่จันทราให้ความเมตตาอุปการะกันทิมา นางข้าหลวงคนสนิท เสมือนเป็น
เครือญาติ พร้อมให้นางได้เรียนรู้ขนบธรรมเนียมของสาวชาววัง อบรมกิริยามารยาท และวิชาเกี่ยวกับ
กุลสตรีต่าง ๆ ตามคุณลักษณะของนางใน

หนึ่งนั้นนางกันทิมานั้นเข้ามาสำนักอยู่ด้วยตละแม่นานหลายแล้ว จันทราแจ้งว่า
กันทิมาพอใจแต่กรายอาวุธอย่างชาติทหารก็ดี แต่ตละแม่เลี้ยงบำรุงดูจงสนิท แล้วก็
เคี้ยวเชิญให้นางผู้นี้ใส่ใจในมรรยาทแลวิชาการของกุลสตรี เป็นต้นการดุริยางค์ขับร้องแล
ร้องเพลงรำสมแก่นางชาวใน

(เล่ม 2, หน้า 1789)

นันทะวดี

นันทะวดีมีเมตตาต่อหญิงสาวที่มั่งคั่งรัก โดยนันทะวดีให้ความเมตตาโช้วที่สำนึก
ผิดในการกระทำของตนเอง และเตรียมการต้อนรับตละเจ้ามุกช้อย บาทบริจาริกาคนใหม่ของมั่งตรา
(พระเจ้าตะเบงชเวตี้) พระสวามีของนาง เป็นอย่างดี ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

เมื่อโช้วสำนึกผิดที่ได้ล่วงเกินนันทะวดีก็หันมาเคารพนอบน้อมนาง ทำให้นันทะวดี
เกิดความเมตตาเอ็นดูโช้วเหมือนน้อง ให้อภัยโดยไม่ถือโทษ เพราะเหตุผลที่นันทะวดีเคยไม่ชอบ
โช้วมาจากอุปนิสัยที่ถือดีของนาง มิใช่มีอคติหรือเห็นว่าโช้วเป็นภรรยาอีกคนของมั่งตรา

ส่วนแม่นางนันทะวดีนั้น เนื้อแท้แต่เดิมมีใจชิงโช้ว ก็มีใจจะชิงโดยอหยาตย์หญิง
ภริยาฝ่ายหนึ่ง ชิงเอาแก่หญิงอีกฝ่ายหนึ่งอันเป็นภรรยาของสามีตัวหามีได้ หากชิงเพราะ
ความอันโช้วกำเริบทิฐิ ครั้นนางนั้นละที่กำเริบ นางแม่อยู่หัวก็รักบำรุงเอาประหนึ่ง
น้องสาวตัว

(เล่ม 2, หน้า 1836)

ตัวอย่างที่ 2

จะเด็ดเล่าให้ตละเจ้ามุกช้อยฟังถึงความเมตตาที่นันทะวดีมีให้นาง ก่อนที่นางจะมา
อยู่ที่เมืองตองอยู่ในฐานะบาทบริจาริกาของพระเจ้าตะเบงชเวตี้ เพื่อให้นางสำนึกในบุญคุณและให้
ความเคารพนอบนอบต่อนันทะวดี

คือนันทะวดีเมียเอกนั้นเตรียมพระทัยไว้เมตตามุขಾಯอยู่แล้ว กระทั่งรู้ว่า พระเจ้ายะข่ายถวายพระราชธิดาแล้ว พระอัศรมเสด็จอยู่ทางนี้ก็พลอยยินดี มีน้ำใจรักใคร่ ตละเจ้ามุขಾಯแต่ยังไม่เห็นตัว แลเป็นธุระสั่งการให้พนักงานเตรียมสำนักที่อยู่ไว้รอรับ มุขಾಯเสียเองเป็นต้น

(เล่ม 2, หน้า 1856)

ตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์ด้านมีความเมตตาเด่นชัดที่สุด คือ ตละแม่จันทรา นางมีจิตใจเมตตากรุณา ทั้งกับคนรัก สามี หรือผู้ใกล้ชิด ด้วยเหตุนี้ตละแม่จันทราจึงเป็นที่เคารพรัก ของตัวละครอื่น ส่วนนันทะวดีมีเมตตาต่อบาทบริจาริกา หญิงสาวผู้เป็นที่รักของพระสวามี ซึ่งจาก ความมีเมตตาของตละแม่จันทราและนันทะวดีได้ทำให้ตัวละครอื่น ๆ มีความสุข และทำให้ ความสัมพันธ์ระหว่างกันเป็นไปอย่างราบรื่น

1.3 ภาพลักษณ์ด้านความมีวุฒิภาวะ

วุฒิภาวะ คือ ความมีภูมิรู้ ความเจริญ ความองงาม หรือความเป็นผู้ใหญ่

(ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 868, 1127)

นักจิตวิทยาเชื่อว่าวุฒิภาวะมีความสัมพันธ์กับการเจริญเติบโตของมนุษย์ แสดงให้เห็น ถึงความพร้อมภายในตัวบุคคลและการเรียนรู้ อันเป็นผลมาจากประสบการณ์หรือการฝึกหัด หาก บุคคลมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ก็จะเป็นผลให้บุคคลมีพัฒนาการ ทางด้านความรู้สึก ความต้องการ การแสดงออกทางอารมณ์ และการวางตัวหรือปรับตัวให้เข้ากับ สภาพแวดล้อม (รวีวงศ์ ศรีทองรุ่ง, 2543, หน้า 53)

การศึกษาพบว่า ตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศที่มีภาพลักษณ์ด้าน ความมีวุฒิภาวะ มี 7 ตัว ได้แก่ ตละแม่จันทรา ตละแม่กุสุมา นันทะวดี กันทิมา ปอละเตียง ทองสา และเซงسوبู โดยพบว่ามีวุฒิภาวะ 2 แบบ คือ เป็นผู้ที่มีสติปัญญาและความสามารถ และเป็นผู้วางตน ได้เหมาะสม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.3.1 เป็นผู้ที่มีสติปัญญาและความสามารถ

ผู้มีสติปัญญาและความสามารถ คือ ผู้ที่มีความรู้ ความคิด โดยจะแสดงออกมาทาง คำพูดหรือการกระทำ อันสะท้อนถึงความเป็นผู้รู้และผู้ที่สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี นอกจากนี้ การเป็นผู้มีสติปัญญาและความสามารถจะทำให้บุคคลเกิดความภาคภูมิใจในตนเองว่ามีศักยภาพแล้ว ยังทำให้ผู้อื่นยอมรับและเชื่อมั่นศรัทธาในบุคคลนั้นอีกด้วย (อทิติ วัลญ์เพียร, 2555, หน้า 10)

ตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์เป็นผู้มีสติปัญญาและความสามารถ มี 6 ตัว ได้แก่ กันทิมา นันทะวดี ปอละเตียง ตละแม่จันทรา ตละแม่กุสุมา และตองสา พบว่ามีสติปัญญาและความสามารถ 5 คุณลักษณะ คือ มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีความรู้ความชำนาญ มีเหตุผล สุขุมรอบคอบ และมีความเชื่อมั่นในตนเอง ดังตัวอย่าง

กันทิมา

กันทิมาเป็นผู้หญิงที่มีลักษณะเด่นคล้ายกับผู้ชาย คือ นางมีความรู้ความชำนาญในวิชาดาบ และมีความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าหาญ นอกจากนี้กันทิมายังมีสติปัญญาเฉลียวฉลาด สามารถใช้ปฏิภาณไหวพริบแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี มีเหตุผล และมีความสุขุมรอบคอบ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

เนื่องจากกันทิมาได้รับการฝึกฝนวิชาดาบจากบิดามาตั้งแต่เด็ก นางจึงมีวิชาความรู้ในการต่อสู้หรือเอาตัวรอดได้ ดังครั้งที่นางเดินทางไปเมืองแปร เพื่อสืบข่าวของจะเด็จและส่งข่าวของตละแม่จันทราให้จะเด็จรู้ แต่นางถูกขโมยเงินไปในขณะนอนหลับ กันทิมาจึงแสดงการร้ายร้ายอาวุธให้ผู้สัญจรไปมาชมเพื่อขอแลกกับเงินค่าอาหาร

ครั้งจะเข้าไปขอกินเปล่า ๆ ปลี ๆ ก็กระดากใจ เหมือนตัวเป็นขอทาน วนเวียนคำนึงอยู่เป็นครู่คิดตกว่าบัดนี้เราเข้าที่อับจนไม่มีอาหารจะประทังท้อง จำจะต้องผ่อนปรน ขวนขวายเอาตามเพลงที่ชอบ เพลงกระบี่บิดาก็ฝึกปรือเราไว้เสมอด้วยชายนักกระบี่ฝีมือเอก เมื่อเรายังไม่ถึงโอกาสจะใช้ดาบประหารคนอันจะมาเป็นศัตรูก็ควรที่จะใช้ประหารศัตรูอันไม่แลเห็นตัวคือความหิวนี้เสียก่อน

(เล่ม 1, หน้า 268)

ตัวอย่างที่ 2

ตละแม่กุสุมาขอให้กันทิมาลอบเข้าไปพบจะเด็จที่เรือนจำ เพื่อสอบถามถึงความสัมพันธ์ระหว่างจะเด็จกับอเทตยา แม้การจะลอบเข้าไปพบทำได้ยาก แต่กันทิมาก็เชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง จึงได้รับทำหน้าที่นี้

เพราะว่าเป็นการสำแดงความคิดภายในว่าตระแม่รักเจ้าหนุ่มชาวตองโงโดยใจ
สะอาด จึงรับปากว่าขอพระราชธิดาท่านจงวางใจเถิด ถึงหากเรือนหลวงที่จะเด็ดพักจะ
ควบคุมกันแข็งแรงอย่างไร ข้าพเจ้าก็จะลอบเอาความในอกของพระราชธิดาท่านไปว่า
กล่าวแก่ตัวขุนวังให้จงได้

(เล่ม 1, หน้า 338-339)

ตัวอย่างที่ 3

ตระแม่กุสุมาปลอมตัวเป็นนางข้าหลวงไปบอกข่าวร้ายว่า พระราชบิดาของนางจะ
จำคุกจะเด็ดเนื่องจากไม่ยอมสวามิภักดิ์กับเมืองแปร ตระแม่กุสุมาได้พบกับนาคะตะเซโบ (กันทิมา) ที่
เรือนของจะเด็ด แม้นาคะตะเซโบจะไม่เคยเห็นตระแม่กุสุมา แต่เพราะนางมีสติปัญญาเฉลียวฉลาด
และมีเหตุผลจึงรู้ว่าหญิงที่ปลอมตัวมาคือใคร

แลขณะนี้ผ้าคลุมศีรษะไว้ก็เลื่อนลงมา นาคะตะเซโบเคยเป็นข้าหลวงคนสนิทตระแม่
อยู่แล้ว มีตาสูงสังเกตแม่นยำในเครื่องรูปพรรณ เห็นปิ่นอันปักอยู่บนยอดผมคู่สนทนาของ
ตัวแล้วก็แจ้งว่าสตรีผู้นั้นคงเป็นราชนารี นาคะตะเซโบแจ้งอยู่ว่าธิดาพระเจ้าแปรปลงใจ
สวาทเจ้าหนุ่มอยู่ ก็เดาถูกว่าสตรีนั้นคงเป็นราชธิดาพระเจ้าแปรเป็นแน่แล้ว

...ตระแม่ถูกถามออกชื่อปักกลางกระนั้นก็สะดุ้งใจ ด้วยไม่รู้เพราะเหตุใดชาว
ทรงทวยจึงกล่าวชื่อนางได้ถูกต้อง จึงถามว่าท่านไม่เคยรู้จักข้าพเจ้ามาแต่ก่อน ไฉนจึง
มาต่อเอาเป็นพระราชธิดา นาคะตะเซโบก็ว่าจุฑามาศที่ปักผมท่านอยู่นั้น รูปร่างตัวดัดแล
ปากคาบมณีรัตน์น้ำแวววามประหนึ่งประกายไฟฉะนั้น แลทองรัดข้อพระบาทก็ทำ
รูปพรรณเป็นนาคราชไว้อีกเล่า ประกอบกับสรีระโฉมเลอเลิศกว่าสตรีอื่น

(เล่ม 1, หน้า 297)

ตัวอย่างที่ 4

กันทิมาใช้สติปัญญาอันเฉลียวฉลาดวางแผนช่วยเหลือจะเด็ดได้อย่างรอบคอบใน
เวลาอันรวดเร็ว ด้วยการลงมือวางแผนสร้างสถานการณ์ลวง เพื่อให้พนักงานในเรือนจำเข้าใจผิดว่า
ข้าศึกมาเผาบริเวณเรือนจำ จากนั้นกันทิมาก็บุกเข้าไปช่วยเหลือจะเด็ดเพียงลำพัง จนกระทั่งจะเด็ด
หลุดพ้นจากการถูกจองจำในที่สุด แสดงให้เห็นว่ากันทิมาเป็นผู้มีสติปัญญาและความสามารถเป็น
อย่างมาก

ขณะนี้แปรกำลังจะเสียเมือง แม่กันทิมาก็ตกใจ แต่ได้สติคิดถึงจะได้ดอันต้องจำอยู่ใน
 คุกว่า หากข้าศึกเข้าเมืองได้แล้วผิดหนักข้าร้ายจะอันตรายยิ่งขึ้น ทั้งคนกำลังตื่นเต้นเช่นนี้
 หากเจ้าหน้าที่ไม่ระมัดระวังแลได้ช่องจะช่วยแก้เอาตัวจะได้ออกมาให้พ้นโรงจำให้จึงได้
 แม่กันทิมารู้คิดถึงความข้อนั้นแล้วก็เร่งแต่งตัวเป็นชายคาดดาบสำคัญของบิดากระซบมัน
 กับเอวแล้วก็ออกจากบ้าน

...ลูกสาวตะคะญี่ก็จุดเพลิงขึ้นมีซ้าก็ลามอย่างรวดเร็ว พนักงานที่ยืนอออยู่ทั้งนั้น
 นึกว่าข้าศึกมาเผาบริเวณของตัวก็อลหม่าน ที่กลัวก็หนีเตลิดที่กล้าก็วิ่งไปสถานเกิดไฟ
 แม่กันทิมาย้อนกลับมาตามทางเข้า วิ่งปนเปกับพนักงานทั้งนั้นเข้าไปจนถึงคุกภายใน หาก
 ผู้คุมอื่นละทิ้งหน้าที่เสียละไว้แต่เพียงคนเดียวเฉพาะยืนอยู่หน้าที่ซึ่งจะเต็ด ผู้คุมคนนั้นเห็น
 คนวิ่งตรงเข้ามาใกล้สงสัยเห็นหน้ายังอ่อนไม่ใช่ว่าพวกตัว พอลูกทะเลิ่งขึ้นถามว่าใคร ลูกสาว
 ตะคะญี่ก็จ้วงฟันด้วยดาบคู่มือถูกที่สำคัญล้มลงนิ่งไป

(เล่ม 1, หน้า 370)

ปอละเตียง

ปอละเตียงเป็นนางข้าหลวงที่มีความรอบรู้เกี่ยวกับเรื่องภายในพระราชวังเป็นอย่างดี
 นางมีสติปัญญาเฉลียวฉลาด และเชื่อมั่นในความคิดที่สุขุมรอบคอบของตนเอง โดยสามารถหาเหตุผล
 รองรับได้อย่างน่าเชื่อถือ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

ปอละเตียงเริ่มสนใจเมงจะจึงแอบไปค้นเรือของเมงจะ พบผ้าสไบลายนาคะมินทร์
 และตำราศึก ทำให้นางสงสัยว่าเมงจะน่าจะเป็นคนรักของตละแม่กุสุมาและเป็นนายทัพ จากการ
 ช่างสังเกตและมีปัญญาคิดไตร่ตรองอย่างมีเหตุผลของนาง ทำให้ผู้อ่านรู้ว่าข้อสันนิษฐานของ
 ปอละเตียงเป็นจริงทั้งหมด

เปิดปกพบตัวรงเหลืองอร่ามเขียนเป็นอักษรว่ามหาเอรสังฆราชาให้ศิษย์รักไว้
 สำหรับทะนุบำรุงแผ่นดิน ต่อเมื่อเปิดเข้าไปข้างในนั้นก็กล่าวแก่การยุทธ์ นางปอละเตียงก็
 เต่าได้ถนัดว่า สมุดนั้นชะรอยจะเป็นยอดคัมภีร์สงครามแล้วมิใช่อื่น นางนั้นก็ยิ่งข้องใจ
 สงสัยยิ่งขึ้น สงบอารมณ์ระลึกเหตุทั้งปวงมาต่อเนื่อกำหนดเข้าด้วยกัน เบื้องต้นจับ
 พิจารณาเอาตรงผ้า แลนางปอละเตียงเป็นข้าหลวงคนสนิท การใดภายในพระราชมณฑล
 พระเจ้าหงสาวดีนางก็แทบแจ้งทั้งสิ้น แลเมื่อลายนาคะมินทร์เหมือนลายบนสไบนี้ นางก็
 ประหวัดไปถึงการที่ตละแม่ละแปรมาสู่หงสาวดี โดยมีใช้พระทัยสมัครหากสอพิณยาอุปราชา

ทำอุบายเอา ตละแม่จนมุมแล้วก็สุดทางแก่ แลนางหวนคิดถึงเมงจะเล่าตามคำที่ว่ามาจาก แผ่นดินแปร เพียงแต่ข้าศึกล้อมตัวอยู่ชายป่าไยจะต้องล่าหนีดูผลไม่สมเหตุ ประกอบทั้ง เมงจะแสดงตัวคล้ายคนไร้ถิ่นฐานภูมิวิชา ก็แล้วกลใจจะมีตำราศึกษาสำหรับนายทัพอยู่กับตัว ทั้งทำที่ก็ดูมิใช่ชุ่มชุ่มตึงตึงตามลักษณะคนบ้านนอกปลายแดน จะกล่าวถ้อยคำฟัง สละสลวยเป็นที่น่านิยม เมื่อทบทวนหว่านล้อมเอาด้วยปัญญาดังนี้ นางก็คิดได้ซึ่งข้อสงสัย นั้นว่า หรือชะรอยชายนี้จะเป็นเชื้อพระวงศ์แปรคู่สาวทละแม่คนเดิม ต่อสอพิณยาขอบพา นางอันเป็นที่รักแห่งตัวมาจึงแสรังแปลงปลอมร่างแลฐานะให้เพี้ยนผิด เพื่อจะติดตามมา ตรีบ่ช่าว นางปอละเตียงตีความที่ตัวสงสัยไว้ตั้งนี้ยิ่งตรองยิ่งเห็นจริง

(เล่ม 1, หน้า 494)

ตัวอย่างที่ 2

ปอละเตียงนำเหตุการณ์ที่ตละแม่กุสุมาไปหาสอพิณยาที่เมืองเมาะตะมะมาสนทนา กับเมงจะ เพื่อจับพิรุษาเมงจะคือนายทัพเมืองตองอูหรือจะเด็ดปลอมตัวมา เมงจะไม่คาดคิดว่า ปอละเตียงจะล่วงรู้เรื่องราวของตน กลับชอบใจในการพูดจาที่เฉลียวฉลาดของนาง ปอละเตียงเห็นว่าเมงจะคงไม่ยอมรับสถานะที่แท้จริงของตนเอง หากไม่บอกความจริงเรื่องที่นางรู้ความลับที่เมงจะ ปิดบังไว้แล้ว

แล้วว่าแม่นข้าพเจ้าเป็นอย่างตละแม่แลท่านเป็นหนึ่งในสอพิณยาแล้ว ข้าพเจ้าไม่ยอม ให้จากไปเมาะตะมะเสีย ช้านานแล้วจึงเยือนดอก ปอละเตียงจะติดตามท่านไปเสียวันแรกที่จากกันนั้นแล้ว จะเด็ดฟังนางเจรจาเฉลียวฉลาดก็พลอยหัวเราะด้วยเหมือนคนอารมณ์ดี แต่นัยน์ตานั้นเหม่อมองสำแดงว่าตริกตรองถึงความสำคัญอยู่ นางปอละเตียงแน่ใจว่า เมงจะคือเจ้านายทัพตองอูแน่แท้แล้ว แต่เห็นจะเด็ดพูดล้อเลี้ยวด้วยโวหารฉะนี้ จึงคิดว่าเราจะคอยตะล่อมคนผู้นี้ให้คายออกมาเองนั้นเห็นยากจะสำเร็จด้วยเมงจะระมัดระวังตนเป็น อันดี จะจับกันให้มันก็ได้โดยหนทางเดียวคือยันเอาตั้งว่ารู้เนื้อความมาก่อนแล้ว

(เล่ม 1, หน้า 595)

ตัวอย่างที่ 3

ปอละเตียงรู้ว่าเมงจะนัดพบกับเชิงสบูในยามวิกาล นางจึงแกล้งขูให้เชิงสบูกลัว ว่า หากเชิงสบูไปพบเมงจะตามทีนัดหมายไว้ ตนจะบอกให้บิดามารดาลงทัณฑ์ แล้วปอละเตียงก็ สวมรอยปลอมเป็นเชิงสบู เมงจะรู้ทันเล่ห์ก็แกล้งพาดพิงมาถึงนาง แต่ปอละเตียงใช้สติปัญญาในการเอาตัวรอดไปได้

สิ่งใดที่เมงจะท่านกล่าววันนี้เทพเจ้าจงช่วยรักษาไว้ให้คงค่า ข้าพเจ้าจักได้ฟังท่านไป
วันหน้า จะเด็ดได้ฟังแล้วก็หิวอยู่ในที่แล้วแกล้งเข้าว่า ท่านกล่าวดังนี้เหมือนหนึ่งจะเป็นตัว
แม่ปอละเตียงเสียเอง นางผู้ที่ได้คิดก็สะอึ้งใจ แต่กล่าวแก้โดยไวปัญญาว่า แม้นท่านจงรัก
แก่พี่ข้าพเจ้าตลอดไปไม่หันเห เซงสบูจักได้พลอยฟังท่านเป็นร่มโพธิ์ร่มไทร

(เล่ม 1, หน้า 489)

นันทะวดี

นันทะวดีเป็นผู้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีเหตุผล ด้วยภาระหน้าที่ของนันทะวดีที่
ต้องรับผิดชอบแทนมารดา โดยมีอำนาจในการบ้านการเรือนแต่เพียงผู้เดียว จึงทำให้นันทะวดีมี
ความรู้ความชำนาญในงาน และมีความเชื่อมั่นในตนเองอีกด้วย ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

จะเด็ดได้รับโทษให้เป็นพนักงานผู้น้อยอาศัยอยู่กับทกะยอดิน บิดาของนันทะวดี
นางใช้สติปัญญาพิจารณาจะเด็ดว่า จะเด็ดอายุยังน้อยและไม่มียศถาบรรดาศักดิ์ แต่คำพูดของจะเด็ด
กลับมีพลังดุจผู้มีอำนาจ แตกต่างจากพนักงานผู้น้อยทั่วไป คือ จะเด็ดมีความเชื่อมั่นในตนเอง แต่
ขณะเดียวกันก็มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ด้วยคุณลักษณะเช่นนี้จึงน่าจะทำให้ทะเลแม่จันทรรักใคร่
จะเด็ด

นางนันทะวดีเป็นคนคงแก่เรียนแลชอบอ่านลักษณะคน พิจารณาจะเด็ดแล้วคำนึงว่า
อันชายผู้นี้ลักษณะหนึ่งพญาม้าต้น อายุผู้น้อยยศถาบรรดาศักดิ์หนึ่งเล่ามิได้มีติดตัว แต่
พูดจาเฉียบขาดหาสะทกสะท้านต่อใครมิได้ยิ่งใหญ่เสมอด้วยคนขนาดบิดาเรา หาก
พนักงานผู้น้อยผู้อื่นแล้ว คงสมัครเดินหลังไม่กล้าเดินหน้าเราตั้งนี้แน่ แต่นี้จะเด็ดทำเหมือน
หนึ่งเรามีใช้ลูกนาย จะหาว่าจงหองก็ว่ามีถนัด ด้วยถ้อยคำทางเสียงก็ละมุนละม่อม
อ่อนน้อมอยู่ ต่ำต้อยดอกแต่ทว่าไว้ตัวคนหยิ่งโดยรู้จักประมาณตนขณะนี้ ก็ชอบแล้วจะเป็นที่
พิสมัยของทะเลแม่เมืองตองอุ

(เล่ม 1, หน้า 66)

ตัวอย่างที่ 2

มังตราชกเหตุการณ์ที่ตนเองวางอำนาจกับนันทะวดีจนเกิดการโต้เถียงกันมาสนทนา
นันทะวดีตอบอย่างนอบน้อมและมีไมตรี เพราะขณะนี้นางรู้แล้วว่ามังตราเป็นพระราชบุตรของกษัตริย์
เมืองตองอุ ซึ่งการมีสติปัญญาดี มีปฏิภาณไหวพริบของนันทะวดีได้สร้างความประทับใจให้แก่มังตรา

ข้าพเจ้ามาวันนี้มิใช่จะมาปากกล้าตำหนิใครต่อใครเช่นวันก่อน ความตั้งใจข้อใหญ่ที่มานั้นก็โดยสำนึกกว่าผิด จึงมาจะขอยอมตัวให้ธิดาท่านขุนวังพิพากษาโทษหนักเบาตามเชิงชั้นความผิดตัว นางนั้นทระวดียิ้มแล้วว่าเมื่อพระองค์รู้ผิดแล้ว ข้าพเจ้าก็จะพิพากษาโทษให้นั่งวางสง่าอยู่บนตั่งนั้น คอยรับการวาทจาการจากเด็กหญิงชาวเมืองตองอู อันมีน้ำใจกตัญญูต่อเชื้อพระวงศ์พระเจ้าเมงกะยินโยโดยเต็มเปี่ยม มังตราฟังแล้วตรีในพระทัยว่า ลูกสาวทกะยอดินผู้นี้เฝ้าจาเฉียบแหลมเป็นที่น่าสนทาสเน่ห์หาอยู่

(เล่ม 1, หน้า 50)

ตัวอย่างที่ 3

เนื่องด้วย ทกะยอดินไว้วางใจให้นันทะวดี ผู้เป็นธิดา ทำหน้าที่ปกครองข้าทาสบริวาร และดูแลการบ้านการเรือนแทนมารดาที่เสียชีวิตไป จึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ นันทะวดี มีความรู้ ความชำนาญในงานดังกล่าว และมีความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าคิด กล้าตัดสินใจ

แลการบ้านทั้งปวงทกะยอดินก็มอบให้นางเป็นใหญ่แทน ข้าทาสทั้งปวงอยู่ในอำนาจนางทั้งสิ้น ฉะนั้นนางจึงเจนการเรือน และจะเฝ้าจาการใดก็ได้พบความประหม่าผิดคิดว่าหญิงทั้งหลายซึ่งถูกกักตามประเพณีตั้งแต่วัยรุ่น ครั้นเมื่อทูตเมืองหงสาวดีกับเมืองแปรมาสำนักยังเรือนนี้ นางผู้นั้นก็เป็นหัวแรงสั่งงานทั้งปวง

(เล่ม 1, หน้า 40)

ตัวละครจันทรา

ตัวละครจันทราเป็นหญิงสาวที่มีอายุน้อย (อายุไม่เกินยี่สิบปี) แต่นางมีความคิดเป็นผู้ใหญ่ มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีเหตุผล และสุขุมรอบคอบ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

หลังจากสอพิณยาพูดโอ้อวดจะเด็ดว่าตนจะได้ไปงานลอยกระทงกับตัวละครจันทรา ก็ทำให้จะเด็ดเกิดความหึงหวง จนเมื่อตัวละครจันทราอธิบายเหตุผลว่าเพราะนางต้องการพบจะเด็ด ซึ่งจะเด็ดน่าจะไปกับสอพิณยาด้วยในฐานะทูตมอญ ในขณะที่นั้นจะเด็ดก็ใกล้ชิดกับตัวละครจันทราในห้องบรรทมของนาง จะเด็ดกลัวว่าตนเองจะหักห้ามใจไว้ไม่ได้ ตัวละครจันทราจึงสอนจะเด็ดให้รู้จักชนะใจตนเอง

ตละแม่จันทราว่าท่านนั้นบ่มตัวอยู่ด้วยศิลปศาสตร์อันสูง คือการยุทธ์ซึ่งจะเอาชนะ แก่คนนับหมื่นนับแสน แต่เอนจึงไม่บ่มใจให้เหนือตนเองตามลักษณะของคนจะเป็นนายคน จะเด็ดฟังกตละแม่เจรจาเป็นหลักฐานก็ยินดี จวบข้าแล้วคิดว่าคิดถึงที่ได้สนิทสนมชมเชยนี้แล้ว เป็นสัจจะยิ่งแล้ว บางขณะก็น้อยใจตัวของตัวเองเพราะน้องท่านค่าดีเกินกว่าจะลดตัวมารัก ข้าพเจ้า อายุน้อยแต่เจรจาความแก่นสารตั้งผู้ใหญ่ อุปมาว่าแผ่นดินในพุกามประเทศเป็น สิทธิแก่ข้าพเจ้า ก็ขอเอาวางเป็นเดิมพันแลกเอาตำแหน่งเจ้าของจันทรามาได้

(เล่ม 1, หน้า 60-61)

ตัวอย่างที่ 2

มังตราয়โกรธเคืองจะเด็ดจากการทะเลาะโต้เถียงกันในครั้งก่อน มังตราจึงขอให้ ตละแม่จันทราเป็นผู้มาลงถามจะเด็ดถึงอุปายในการเอาชนะศึกโมนยวิน จะเด็ดรู้เท่าทันแผนการ ของมังตราจึงกล่าวกับตละแม่จันทราว่า แม้ตละแม่จันทราจะมีสติปัญญาเฉลียวฉลาดตามลักษณะ อภิชาติบุตร² แต่หากเป็นเรื่องศึกสงครามแล้ว นางไม่อาจลงถามได้สำเร็จ

เจ้าหนุ่มก็สำคัญว่า ซึ่งตละแม่ฉลาดในความคิดอย่างอื่น ก็โดยลักษณะอภิชาติบุตร ถือกำเนิดในตระกูลดี แต่ในการสงครามนั้นผู้ฉลาดล้ำในกลศึกย่อมเกิดแต่การอบรมนั้น ดอก ฉะนั้นมาตรว่าน้องท่านมีความสามารถฉลาดประจำตัวก็ดี แต่เกี่ยวกับกลสงคราม อย่างนี้ยังไม่อาจสามารถลงข้าพเจ้าได้

(เล่ม 2, หน้า 1075)

ตัวอย่างที่ 3

จะเด็ดกล่าวถึงชาติกำเนิดของตนที่เป็นเพียงสามัญชนและไม่มียศศักดิ์ใด ๆ แต่ ขณะนี้มีตำแหน่งทางราชการได้เพราะมีมูลเหตุมาจากตละแม่จันทรา จะเด็ดยกย่องตละแม่จันทราว่า นางเป็นผู้มีปัญญา มีเหตุผล คอยสอนจะเด็ดให้รู้จักมานะพากเพียรในการศึกษาหาความรู้ และหมั่น สร้างคุณความดี

² ในทางพระพุทธศาสนาถือว่า บุตรที่มีลักษณะอภิชาติบุตรจะต้องมีคุณสมบัติดังนี้ มีความดี มีความรู้ ความสามารถ และมีปัญญาเฉลียวฉลาดหลักแหลม (สมมติ จินดาพิชฐาน, 2555, หน้า 90)

จันทราเอย ข้าพเจ้านี้คือผู้ใดเล่า มาตราว่าท่านมองแต่ต้นให้ถูกถ้วนแล้วก็คงจะทราบได้ว่ามิใช่ใครอื่น นอกจากว่าชายผู้หาคัดดีตระกูลมิได้ หากแต่ตละแม่เมืองตองอุเอินดูช่วยกล่อมเกล่าให้คนผู้นั้นได้รู้ได้คิดชวนชวายเป็นความรู้อะดับตน แลตั้งมั่นคิดแต่จะสร้างสมคุณความดี ลำพังวิสัยจะเด็ดผู้เดียวไหนจะหนักไปด้วยวิริยะพากเพียร เรียนจบพิชัยสงครามแต่อายุยังน้อยเพียงเท่านี้ อันจะเด็ดผู้ต่ำศักดิ์หนาขึ้นด้วยคุณสมบัติ ก็เพราะตละแม่เป็นผู้ปั้นขึ้นโดยแท้

(เล่ม 1, หน้า 409)

ตัวอย่างที่ 4

นันทะวัตีเล่าเรื่องราวที่จะเด็ดหลงไหลตละแม่กุสุมาให้ตละแม่จันทราฟัง แม่ตละแม่จันทราจะตกใจแต่ก็สามารถควบคุมสติได้ พร้อมทั้งยังไม่ปักใจเชื่อจนกว่านางจะรู้แน่ชัดด้วยตนเอง แสดงให้เห็นถึงความสุขุมรอบคอบของตละแม่จันทรา

ตละแม่จันทราจึงว่าข้าพเจ้ารักจะเด็ดยิ่งกว่าชีวิต เพราะรักมากดอกจึงไม่อาจทิ้งโดยมูมมาม ธรรมดาคนรักถึงกับจะร่วมเป็นร่วมตายนั้น เมื่อมีข้อกล่าวโทษอีกฝ่ายหนึ่ง ไม่พอที่เราจะฟังคำนั้นว่าเป็นจริง ดังนั้นเมื่อมีผู้กล่าวโทษจะเด็ดดังนี้ ข้าพเจ้าจึงไม่ขอปลงใจเชื่อจนกว่าจะได้พบด้วยเหตุด้วยตาเอง

(เล่ม 1, หน้า 262)

ตละแม่กุสุมา

ตละแม่กุสุมาเป็นหญิงสาวที่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีเหตุผล และสุขุมรอบคอบ (ยกเว้นยามที่ตละแม่กุสุมาเกิดอารมณ์หึงหวงจะเด็ดกับอเทตยาจนขาดสติ) ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

จะเด็ดเล่าถึงพฤติกรรมของตละแม่กุสุมาให้กันทิมาฟังว่า ตละแม่กุสุมาเป็นผู้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดยกเว้นเวลาหึงหวง ดังเช่นที่นางปาวประกาศให้ผู้อื่นรู้ว่าจะเด็ดกับอเทตยาอยู่ร่วมกันตามลำพังในห้อง ซึ่งนอกจากจะทำให้อเทตยาเสียหายแล้ว ยังรวมไปถึงตละแม่กุสุมาและจะเด็ดที่จะครองคู่กันในอนาคตด้วย

กุสุมาตละแม่นั้น *ความคิดความอ่านยามปกติก็เฉลียวฉลาดครั้น* แต่ครั้งความหึง
กำเริบขึ้นเมื่อใด เมื่อนั้นความคิดความอ่านก็มีดมนลงสิ้น ทำการว่าวามเอาแต่โทษไม่คิดถึง
ผลได้ผลเสีย เหมือนหนึ่งความที่เกิดขึ้นครั้งนี้

(เล่ม 1, หน้า 340)

ตัวอย่างที่ 2

ตละแม่กุสุมาให้เซงสบอนำสาส์นไปแจ้งกับจะเด็ดถึงเหตุผลที่นางต้องหนีไปหา
สอพิण्याที่เมืองเมาะตะมะ เนื่องจากนางคิดไตร่ตรองอย่างรอบคอบแล้วว่า ถ้านางหลบหนีไปกับ
จะเด็ดย่อมส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่น ๆ โดยเฉพาะพระราชบิดาของนางที่กำลังเสียพระทัยจากการ
เสียเมือง และนางคิดว่าผู้ที่มีความสุขจะมีเพียงนางกับจะเด็ด แต่ถึงกระนั้นจะเด็ดก็ยังมิตละแม่จันทรา
ตละแม่กุสุมาจึงเลือกที่จะยอมอดทนเป็นภรรยาของสอพิण्याต่อไป

*หากแต่ว่าการทนอยู่ด้วยสอพิण्याนั้นมาตราว่าความเข้าใจเกิดก็เกิดเพียงกับข้าพเจ้า
แลท่านสองคน มีหน้าจะเด็ดท่านก็มีนางแก้วพี่สาวมั่งตราเป็นที่รักแล้ว ที่ข้าก็ข้าเพียงว่าถูก
สอพิण्याชิงข้าพเจ้ามาเท่านั้นดอก ข้อนี้จึงตกเหมือนว่า คนที่เจ็บข้าเป็นที่สุดในเรื่องนี้ก็มีแต่
ตัวข้าพเจ้ากุสุมาผู้เดียว แต่ถ้าข้าพเจ้าจะสอพิण्याเสีย ความสุขจะเกิดแก่ข้าพเจ้ากับท่าน
นั้นจริงแล้ว แต่ความข้าก็พลอยเกิดกับผู้อื่นทั่วไป สอพิण्याข้าในฐานะเจ้าผัว แต่ตัว
สอพิण्याข้าพเจ้าตัดเสียไม่ปรารมภ์ถึง แต่ความเจ็บอายอันจะเกิดกับอีกผู้หนึ่ง ซึ่งข้าพเจ้า
จะตัดเสียมิได้คือ สมเด็จพระเจ้าแปรอันประเสริฐ*

(เล่ม 1, หน้า 601)

ตองสา

ตองสาเป็นหญิงสาวที่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด และเชื่อมั่นในตนเอง ด้วยเหตุนี้นาง
จึงทำหน้าที่สื่อข่าวให้กับจะเด็ดได้สำเร็จ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

ระหว่างที่จะเด็ดอยู่กับตองสาในห้องของนางเพื่อรอเวลาหลบเข้าหาตละแม่กุสุมา
จะเด็ดสังเกตเห็นว่าตองสาเป็นผู้มีปัญญาฉลาดหลักแหลมและยังมีบุคลิกท่าทางคล่องแคล่ว ดังนั้นควรจะ
มีไมตรีจิตกับนางเพราะนางอาจช่วยทำหน้าที่สื่อข่าวให้ในภายหน้าได้

อันคนรูปนี้ได้คบแล้วมิคบเข้าชิดมิตรก็จะกลับเป็นศัตรู แลตองสาเล่าที่วังทีฉลาด
แหลมอยู่ เบื้องหน้าจะใช้เดินเห็นลือข่าวก็คั่งคล่องสมคะเน อนึ่งนิสัยคนรูปนี้ คบหาให้สบ
อัธยาศัยการของเราก็คงทำดั่งว่าเป็นของตัวเอง

(เล่ม 1, หน้า 136)

ตัวอย่างที่ 2

ทัพเมืองหงสาวดีล้อมระหว่างเมืองตองอุกับเมืองแปร บุเรงนองขอให้ตองสาช่วยเป็น
คนลือข่าวให้ทหารตองอุที่เมืองแปรคืนกลับมาตามอุบายศึก แม้จะต้องเสี่ยงอันตรายแต่ตองสาก็
เชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง จึงตัดสินใจกระทำเพื่อลบล้างความผิดโทษฐานที่นางหลบหนีออก
จากวัง

นางตองสาก็กราบลงตรงหน้าแล้วว่า บุเรงนองท่านอย่าสงสัยว่าข้าพเจ้าดีแต่ปากเลย
การของท่านทั้งนี้ข้าพเจ้าจะรับทำให้ปรากฏความมั่นคงแก่ท่านไว้ แต่ทว่าบุตรพระนมท่าน
อย่าเห็นเป็นข้าพเจ้าอาสาโดยเห็นแก่รางวัลเลย ข้าพเจ้าใคร่ทราบความสำคัญเสียก่อนสัก
ข้อ ว่าการอาสาท่านทั้งนี้สิ่งใดจะได้แก่ข้าพเจ้าเป็นเครื่องล้างความชั่วแต่เดิมเล่า อันความ
ข้อนี้แล้วข้าพเจ้าจะได้ระลึกไว้เป็นเครื่องกำกับใจตัวให้ขึ้น *ถึงที่คับขันก็ยิ่งหวังผลเบื้องหน้า
มาย่อมใจได้ไม่ทอดถอยเสีย*

(เล่ม 2, หน้า 1155-1156)

กันทิมาและปอละเตียงเป็นตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์เป็นผู้มีสติปัญญาและ
ความสามารถครบทั้ง 5 คุณลักษณะ คือ มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีความรู้ความชำนาญ มีเหตุผล
สุขุมรอบคอบ และมีความเชื่อมั่นในตนเอง นันทะวดีขาดความสุขุมรอบคอบ ส่วนตละแม่จันทราบกับ
ตละแม่กุสุมา ผู้อยู่ในสถานะของนางกษัตริย์ที่มีนางข้าหลวงคอยรับใช้ ทำให้ไม่ปรากฏว่านางทั้งสอง
เป็นผู้มีความรู้ความชำนาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือมีความเชื่อมั่นในตนเองอย่างชัดเจน และตองสา
ขาดด้านมีความรู้ความชำนาญ มีเหตุผล และความสุขุมรอบคอบ แต่ต่อมาเมื่อตองสามีบุตรและมีอายุ
มากขึ้น นางก็มีเหตุผลและสุขุมรอบคอบยิ่งขึ้น

1.3.2 เป็นผู้วางตนได้เหมาะสม

ผู้ที่ย่างตนได้เหมาะสม หมายถึง ผู้ที่รู้จักวิธีการปรับตัวให้เข้ากับเหตุการณ์หรือความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยเลือกที่จะแสดงออกมาให้เหมาะสมกับสถานะและบทบาทของตน ทั้งนี้การวางตนของแต่ละบุคคลเป็นวุฒิภาวะที่มักจะปรับได้ตามอายุที่เพิ่มขึ้น (รวีวงศ์ ศรีทองรุ่ง, 2543, หน้า 51)

ตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์เป็นผู้วางตนได้เหมาะสม มี 4 ตัว ได้แก่ ตละแม่กุสุมา ตละแม่จันทรา นันทะวดี และเซงสอพู พบว่าวางตนได้เหมาะสม 3 คุณลักษณะ คือ รักนวลสงวนตัว รู้กาลเทศะและหน้าที่ และรู้ประมาณตน ดังตัวอย่าง

ตละแม่กุสุมา

ตละแม่กุสุมาเป็นผู้หญิงที่รักนวลสงวนตัว นางรักเกียรติและศักดิ์ศรีของตนเอง อีกทั้งรู้กาลเทศะว่าด้วยสถานะของนางควรจะประพฤติตนเช่นไร แม้ต่อมาตละแม่กุสุมาจะตกเป็นภรรยาของสอพิण्या นางก็ฝืนปฏิบัติหน้าที่ของภรรยาได้ และหลังจากจะเด็ดตามซิงตัวตละแม่กุสุมาจากสอพิण्याได้แล้ว นางยังรู้ประมาณตนที่ต้องไปอยู่ร่วมกับตละแม่จันทรา ณ เมืองตองอุ อย่างเคารพอ่อนน้อม ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

อเทตยาได้เถียงกับจะเด็ดแล้วนางก็วิ่งหนีเข้าห้องบรรทม จะเด็ดตามอเทตยาไปแต่เข้าห้องผิดเป็นห้องของตละแม่กุสุมา เมื่อตละแม่กุสุมาเห็นจะเด็ดก็ตกใจและคิดว่าจะเด็ดเข้ามาลวนลามนาง นางจึงต่อว่าจะเด็ดอย่างรุนแรง ซึ่งบ่งบอกได้ว่าตละแม่กุสุมาเป็นผู้รักนวลสงวนตัว

ถ้าหากท่านมีน้ำใจแก่ข้าพเจ้าเป็นแก่นสารแล้วโฉนเลยจะลวงล้าเข้ามาที่นี่ ทำการประหนึ่งข้าพเจ้าเป็นผู้หาคัดดีตระกูลไม่ จู่ๆก็ลอบเข้ามาถึงบริเวณนอน ผิดเชิงซู้จะคบหากันโดยมวงคลเป็นที่สุด แลเมื่อใดให้สิ่งซึ่งท่านมิได้มีโดยซื่อจะนี้ข้าพเจ้าก็รับมิได้ อดสูดูตัวว่าแมนพลอยมีความยินดีก็จะเหมือนหนึ่งสตรีตามตลาด เมื่อท่านยังรักจะกระทำแก่ข้าพเจ้า โดยท่านองนี้ ป่วยการจะมัวกล่าวไยว่ารักข้าพเจ้าโดยซื่อ ท่านซื่อหรือจะกล่าลวงเข้ามาให้ผิดประเพณี

(เล่ม 1, หน้า 179-180)

ตัวอย่างที่ 2

หลังจากที่สอพิณยามาเข้าเฝ้าพระเจ้านระบตีและร่วมเสวยพระกระยาหารด้วยแล้ว สอพิณยาได้เชื่อเชิญให้ตละแม่กุสุมาอยู่สนทนากับตนเอง ตละแม่กุสุมาจึงพูดคุยด้วยตามมารยาทเพียง สักครู่ เพราะนางเห็นว่าผู้หญิงไม่สมควรอยู่สนทนาตามลำพังกับผู้ชายเป็นเวลานาน

ตละแม่อดิเอื่อนไม่อยากจะคุยนานเพราะไม่งามด้วยประเพณีนั้น ประการหนึ่งถึง หากเป็นที่แจ้งท่ามกลางนางข้าหลวงทั้งปวงเดินไขว่พลุกพล่านกันอยู่ก็ดี แต่นางเป็น ราชธิดาพระเจ้าอยู่หัว อันจะต้องยึดประเพณีนั้น

(เล่ม 1, หน้า 244)

ตัวอย่างที่ 3

ตละแม่กุสุมารู้ว่าจะเด็ดล้มป่วยเมื่อได้ข่าวว่าทัพเมืองตองอูพ่ายแพ้ทัพเมืองแปร นาง รู้สึกห่วงใยและปรารถนาจะไปเยี่ยมอาการจะเด็ด แต่เห็นว่าไม่เหมาะสมที่จะแสดงพฤติกรรมออกมา

ตละแม่ฟังถึงความข้อนี้ก็เร่าร้อนในพระทัยใครจะเข้าไปเห็นอาการจะเด็ด แต่จะ ผลุนผลันไปในทันทีทันใดเล่า ผิดวิสัยขัตติยนารี จะเหมือนสตรีระริกน้ำใจจะได้เยื่อนชาย

(เล่ม 1, หน้า 324)

ตัวอย่างที่ 4

ตละแม่กุสุมากล่าวกับพระเจ้าสการะวุตพีว่า นางไม่สามารถพูดคุยหยอกเย้ากับ สอพิณยาอย่างครู่รักได้ เพราะยังแค้นใจที่สอพิณยามอมยาและขึ้นใจนาง แต่นางก็รู้หน้าที่ของภรรยา และปฏิบัติต่อสอพิณยาได้ครบถ้วนแล้ว

สอพิณยายึดกรรมสิทธิ์ในกายข้าพเจ้าไว้โดยกิริยาหยาม จะใช้โดยมงคลควรแก่ กุลนารีนั้นหามิได้ ข้าพเจ้ามองหน้าสอพิณยาครั้งใด ความรู้สึกนึกคิดในความข้อนี้ก็ตรึงตรา ใจอยู่ แต่ที่สู้ทนก็เพราะหวั่นกว่าตนตกเป็นภรรยาแห่งท่านแล้ว ก็จะทำหน้าที่ภรรยาให้พึง ตลอดไป แต่หากการจะให้รักชอบหยอกเย้าขึ้น ข้อนี้อะไรที่ภรรยาหากเป็นหน้าที่ของตน ที่มีใจรักเข้าหากันดอก ข้าพเจ้าเป็นเพียงชายาสอพิณยา จะใช้คนรักที่สอพิณยาด้วยนั้นมิได้ กุสุมาทนทำหน้าที่ภรรยาครบถ้วนแล้ว ซึ่งจะพลอยให้ทำหน้าที่คนคู่สวาทประจ้อประแจ หยอกเอนด้วยนั้นหลอกตัวเองทำลงไปมิได้

(เล่ม 1, หน้า 532)

ตัวอย่างที่ 5

จะเด็ดสอบถามความรู้สึกของตละแม่กุสุมาที่มีต่อตละแม่จันทรา เพราะจะเด็ดต้องการให้ทั้งสองมีมิตรไมตรีต่อกัน ตละแม่กุสุมาเป็นผู้รู้ประมาณตนจึงตอบว่า นางรู้สำนึกในความเมตตาของตละแม่จันทราจึงไม่มีจิตคิดริษยาแต่อย่างใด

ถึงหากมองไปใต้ต้นไม้ใหญ่เห็นรากหยั่งลงในที่ใกล้น้ำแลดินดี *สำนึกตัวแล้วไม่อาจริษยาไม่ใหญ่ที่ได้โอกาสยื่นต้นสำราญ* อันคำทั้งนี้เป็นสัจจริงแท้

(เล่ม 2, หน้า 1432)

ตละแม่จันทรา

ตละแม่จันทราเป็นผู้ที่รักนวลสงวนตัว และยึดมั่นในการปฏิบัติตามประเพณีให้ถูกต้อง แม้ว่าจะเด็ดจะลอบเข้าห้องบรรทมมาพบตละแม่จันทราหลายครั้ง แต่นางก็ไม่ยินยอมตกเป็นภรรยาของจะเด็ดจนกว่าจะถึงวันที่ได้เข้าพิธีอภิเษก ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

จะเด็ดระลึกถึงตละแม่จันทราหลังจากไม่ได้พบกันมานาน จึงลอบเข้าห้องบรรทมของนาง แล้วฉวยโอกาสสอดรัดให้นางใจอ่อนและยอมตกเป็นภรรยา แต่เพราะตละแม่จันทราเป็นผู้หญิงที่รักนวลสงวนตัว อันเป็นสิ่งที่นางกษัตริย์พึงมีและเป็นคุณสมบัติของกุลสตรี นางจึงโกรธพร้อมตัดพ้อจะเด็ดที่กระทำในสิ่งที่เป็นการละเมิดศักดิ์ศรีและสถานะของตน

ส่วนเทพยดานั้นคงประจักษ์ความบริสุทธิ์ของข้าพเจ้าอยู่ ครั้นบัดนี้ท่านจะมาคิดการดังนี้ ก็เหมือนจะทอนค่าข้าพเจ้าเสียสิ้น *ขอท่านอย่าหาญหักเอาแต่ใจเลย* จะเด็ดมิฟังเฝ้าโน้มเหนียวโดยยังลำพองใจ ตละแม่จันทราแค้นนักจึงว่า เป็นกรรมที่ข้าพเจ้าสำคัญผิดเดิมทีก็คิดว่าจะเด็ดรักข้าพเจ้าโดยใจพระ สนทนสนมในเชิงอภัยอาศัยอันต้องกันอันเป็นความรักเบื้องสูง มิได้หมายมั่นราคะจริตอันเป็นความรักเบื้องต่ำ จันทราจึงสู้ออดตัวมา สวามีภักดีด้วย *แม้ได้แจ้งว่าจะฉุดข้าพเจ้าลงฝ่ายต่ำดังนี้ แต่เดิมทีแล้ว ถึงรักจนใจจะขาดก็ไม่ปรารถนาจะลำแดงออกมาให้แจ้ง* แล้วนางก็คืนรนพุ่มพวยอยู่ จะเด็ดฟังพระราชธิดาพูดด้วยปรีชาฉลาดก็ตันใจ

(เล่ม 1, หน้า 37)

ตัวอย่างที่ 2

จะเด็ดหึ่งหวงทะเลแม่จันทรากับสอพิณยาจึงลอบเข้ามาพบทะเลแม่จันทรา ภายหลังที่ทั้งสองปรับความเข้าใจกันแล้ว จะเด็ดก็พยายามข่มใจไม่ล่วงเกินนาง ทะเลแม่จันทรายินดีที่จะเด็ดคิดเช่นนั้นเพราะนางต้องการเป็นสาวพรหมจรรย์จนถึงวันที่ได้อภิเษกกับจะเด็ด

แลว่าข้าพเจ้ามิได้เป็นสิทธิ์ขาดแก่ท่านก็เฉพาะร่างกายซึ่งสงวนไว้มิให้ผิดประเพณี ส่วนสิ่งอื่นนอกจากร่างกายแล้วยังจะเหลือมีสิ่งใดที่มีใจของท่านหาไม่แล้ว จะเด็ดว่า กุศลข้อซึ่งเราได้อยู่ร่วมบนที่น้อยนี้ถึงสองครั้งสองหนแล้วมิได้ปล่อยใจมมามาเอาแต่ได้ ความดีข้อนี้เทพยดาเบื้องบนคงจะรู้เห็นเป็นสักขีพยาน

(เล่ม 1, หน้า 61)

นันทะวดี

นันทะวดีเป็นผู้รู้กาลเทศะและหน้าที่ของตน เมื่อนางจำเป็นต้องอภิเษกกับมังตรา นันทะวดีก็คิดว่าจะทำหน้าที่ของภรรยาที่ดีอันพึงมีต่อสามี และนางก็สามารถทำได้เช่นนั้น ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

นันทะวดีนัดพบจะเด็ดในคืนก่อนวันอภิเษกกับมังตรา นางกล่าวกับจะเด็ดอย่าง อาลัยว่า นับจากนี้แม้นางจะคิดถึงจะเด็ดแต่ก็ขอเก็บไว้ในใจ หากเข้าพิธีอภิเษกแล้วนางก็จะตั้งใจทำ หน้าที่ภรรยาของมังตราให้ดี

ข้าพเจ้านั้นอบรมมาจากบิดาก็ได้รู้หน้าที่ของสตรีอยู่ แม้นตกลไปถึงเงื่อมมือมังตรา แล้ว ถึงหากจะคิดถึงท่านใจแทบขาดก็จะไม่แสดงให้ผู้ใดแจ้งกริยา จะก้มหน้ารับใช้มังตรา ให้สมกับหน้าที่ที่เป็นภรรยา

(เล่ม 1, หน้า 86)

ตัวอย่างที่ 2

นันทะวดีหึ่งหวงจะเด็ดเมื่อรู้ว่าจะเด็ดรักอยู่กับทะเลแม่กุกสุมา เพราะนางยังคงรัก จะเด็ด แต่นันทะวดีตระหนักว่าสิ่งใดควรกระทำหรือไม่ควรกระทำ นางจึงซื่อสัตย์ต่อมังตราและปฏิบัติ หน้าที่ของภรรยาต่อไป

วันคืนแลความสัมพันธ์ที่เคยมีแก่จะเด็ด ถึงมาตราอุกฤษเษกเป็นปิ่นนารีฉะนี้แล้วก็ไม้อาจหักให้ลืมิได้ สิ่งใดที่พ้อที่พูดไว้กับเจ้าจะเด็ดครั้งโน้น ก็เหมือนตราเหล็กนาบไว้บนทรวงอก แต่เพราะนางเป็นคนคงแก่เรียนรอบรู้ผิดชอบ เห็นแจ้งว่าสิ่งใดชั่วสิ่งใดดี จึงครองตัวโดยสัจสุจริตต่อมัจตราเป็นที่ยิ่ง

(เล่ม 1, หน้า 259)

เซงสบู่

เซงสบู่เป็นผู้รู้ประมาณตน หลังจากที่นางพบว่าเมงจะ (มังฉงายหรือจะเด็ด) มิใช่คนเร่ร่อนพเนจรเหมือนที่เมงจะอ้าง แต่มีตำแหน่งเป็นนายทัพ ก็ทำให้เซงสบู่เกิดความประหม่าและไม่กล้าวางตนสนิทสนมด้วย เพราะคิดว่าตนอยู่ในฐานะที่ต่ำต้อย ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

เมื่อเซงสบู่เห็นเมงจะ นางก็มีท่าทีเปลี่ยนไปจากเดิม เพราะเซงสบู่ได้รู้มาจากตละแม่กุสุมาว่าแท้จริงแล้วเมงจะก็คือ มังฉงาย นายทัพเมืองตองอู ด้วยตำแหน่งที่สูงจึงทำให้เซงสบู่พยายามวางตัวให้เหมาะสมจนเป็นเสมือนคนไม่สนิทสนมคุ้นเคย

ความที่ตัวรักเมงจะนั้นมาตราจะเคยมีมาแต่ก่อน แต่ทว่าความรู้ที่มาใหม่ว่า เมงจะซึ่งคิดว่าเป็นพรานล่าช้างผู้นี้ เนื้อแท้ยศศักดิ์อัครฐานก็โอ้อ่าเป็นเสนาบดีผู้ใหญ่ในราชสำนักแปร แม่เซงสบู่ก็เกิดอันประหม่า จะลุกนั่งก็กระเถิบกระถดไม่อาจดีเสมอเมงจะ

(เล่ม 1, หน้า 566)

ตัวอย่างที่ 2

เซงสบู่ประมาณตนว่านางเป็นเพียงสาวชาวทุ่งที่ไม่มีชาติตระกูลและฐานะอันคู่ควรกับเมงจะ นางจึงไม่อาจคิดทะเยอทะยานเกินตัวไปใกล้ชิดกับเมงจะได้

แม้บัดนี้นัยน์ตาข้าพเจ้ายังรู้สึกว่าคนที่นั่งอยู่นี้คือเมงจะ อันมาแต่ทุ่งหันสาวัดดีแล้วซึ่งจะอดใจไว้ไม่ทอดคอเจ้าเมงจะนั้นอย่าหมาย เซงสบู่เป็นคนฐานะต่ำต้อยแลบุญน้อยจึงไม่กล้าจะทอดคนที่อยู่เกินกว่าฐานะตัว ข้าพเจ้าเป็นเสมอลูกพรานช้างจะปลงจิตพิสมัย ก็สมควรแต่กับชายอันอยู่ในฐานะเป็นพรานช้างศักดิ์ตระกูลเสมอกัน เซงสบู่รำลึกความข้อนี้ไว้มั่น จึงไม่อาจเขย่งไปทอดขุนวังมังฉงายเมืองแปร

(เล่ม 1, หน้า 567)

ตละแม่มกุสุมาเป็นตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์เป็นผู้วางตนได้เหมาะสมครบทั้ง 3 คุณลักษณะ คือ รักนวลสงวนตัว รู้กาลเทศะและหน้าที่ และรู้ประมาณตน ส่วนตัวละครหญิงตัวอื่นพบเพียงคุณลักษณะใดคุณลักษณะหนึ่งเท่านั้น ตละแม่จันทราเป็นผู้รักนวลสงวนตัวเช่นเดียวกับตละแม่มกุสุมา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนางทั้งสองเป็นตัวละครเอกหญิงผู้สูงศักดิ์ จึงต้องประพฤติตนให้มีคุณค่าสมกับชาติกำเนิดของตน ส่งผลให้เป็นที่รักใคร่เทิดทูนของจะเด็ด นันทะวดีเป็นผู้ที่รู้กาลเทศะและรู้หน้าที่ภรรยาของมังตรา แม้ว่านางจะรักจะเด็ดเพียงใดก็ตาม และเชิงสออบุเป็นผู้รู้ประมาณตนโดยนางคิดที่จะยุติความสัมพันธ์กับจะเด็ด เพราะเห็นว่ามีความฐานะทางสังคมแตกต่างกัน

สรุปการศึกษาภาพลักษณ์เชิงบวกของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศได้
ดังตารางที่ 2-1

ตารางที่ 2-1 ตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์เชิงบวก

ที่	ตัวละครหญิง	ภาพลักษณ์ ด้านรูปโฉม	ภาพลักษณ์ด้านความมีคุณธรรม			ภาพลักษณ์ด้านความมีวุฒิภาวะ	
			มีความซื่อสัตย์ ต่อความรัก	มีความกตัญญู กตเวที	มีความ เมตตา	เป็นผู้มีสติปัญญา และความสามารถ	เป็นผู้วางตน ได้เหมาะสม
1	นันทะวดี	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2	ตละแม่จันทรา	✓	✓		✓	✓	✓
3	ตละแม่มกุสุมา	✓	✓	✓		✓	✓
4	เชิงสออบุ	✓	✓	✓			✓
5	กันทิมา	✓	✓	✓		✓	
6	อเทตยา	✓	✓				
7	โซฮั่ว	✓	✓				
8	ตองสา	✓				✓	
9	ปอละเตียง	✓				✓	
10	ตละเจ้ามูขอยาย	✓					
	รวม	10	7	4	2	6	4

ตารางที่ 2-1 แสดงให้เห็นว่า ตัวละครหญิงทั้ง 10 ตัว มีภาพลักษณ์ด้านรูปโฉมที่งดงามตัวละครหญิง 7 ตัว มีภาพลักษณ์ด้านความมีคุณธรรม ทั้งหมดมีความซื่อสัตย์ต่อความรัก 4 ตัว มีความกตัญญูกตเวที และ 2 ตัว มีความเมตตา และตัวละครหญิง 7 ตัว มีภาพลักษณ์ด้านความมีวุฒิภาวะ ในจำนวนนี้เป็นผู้มีสติปัญญาและความสามารถ 6 ตัว และเป็นผู้วางตนได้เหมาะสม 4 ตัว

เมื่อพิจารณาภาพลักษณ์เชิงบวกของตัวละครหญิงแต่ละตัว พบว่า นันทะวดี เป็นตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์เชิงบวกครบทุกลักษณะ ตละแม่จันทราขาดภาพลักษณ์ด้านมีความกตัญญูตเวที ตละแม่กุสุมาขาดภาพลักษณ์ด้านมีความเมตตา เสงสอขาดภาพลักษณ์ด้านมีความเมตตาและเป็นผู้มีสติปัญญาและความสามารถ กันทิมาขาดภาพลักษณ์ด้านมีความเมตตาและเป็นผู้วางตนได้เหมาะสม ตัวละครหญิงที่เหลือขาดภาพลักษณ์เชิงบวกมากกว่า 3 ด้าน

สรุปได้ว่า ตัวละครหญิง 5 ตัว ได้แก่ นันทะวดี ตละแม่จันทรา ตละแม่กุสุมา เสงสอ และกันทิมา เป็นตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์เชิงบวกชัดเจน

2. ภาพลักษณ์เชิงลบ

ภาพลักษณ์เชิงลบ หมายถึง ภาพที่เกิดจากความนึกคิดของบุคคลที่เป็นไปในทางที่ไม่ดีหรือทางทำลาย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 808, 1034) ภาพลักษณ์เชิงลบเป็นสิ่งที่บุคคลไม่ต้องการให้เกิดขึ้น เพราะจะทำให้ผู้ที่รู้จักหรือพบเห็นเกิดภาพในใจที่ไม่ดีและมีทัศนคติที่ไม่พึงประสงค์ต่อบุคคลนั้น อันมีแนวโน้มให้การมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันเป็นไปอย่างไม่สะดวกราบรื่น

การศึกษาภาพลักษณ์เชิงลบ พบว่า ตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศมีภาพลักษณ์เชิงลบ 2 ด้าน ได้แก่ ภาพลักษณ์ด้านการขาดคุณธรรม และภาพลักษณ์ด้านการขาดวุฒิภาวะ ซึ่งภาพลักษณ์ในแต่ละด้านมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ภาพลักษณ์ด้านการขาดคุณธรรม

การขาดคุณธรรม คือ การขาดคุณงามความดี ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่สังคมปรารถนา แม้สังคมจะมีได้มีค่านิยมว่า คุณงามความดีเป็นปัจจัยที่ทำให้บุคคลมีศักดิ์และสถานะสูงกว่าผู้อื่น แต่ผู้ที่ประกอบคุณงามความดีก็มักจะได้รับคำชื่นชมยกย่อง (กุสุมา รักขมณี, เสาวณิต จุลวงศ์ และสายวรุณ น้อยนิมิต, 2550, หน้า 175)

การศึกษาพบว่าตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศที่ขาดคุณธรรม มี 4 ตัว ได้แก่ ตละเจ้ามูขอย โขอ้ว ปอละเตียง และตองสา โดยพบว่าขาดคุณธรรม 3 ประการ คือ ไม่ซื่อสัตย์ต่อสามี มีความมักใหญ่ใฝ่สูง และมีความอาฆาตพยาบาท ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.1 ไม่ซื่อสัตย์ต่อสามี

คุณลักษณะของผู้หญิงตามความคาดหวังของสังคมต้องระวังรักษาตนในการติดต่อสัมพันธ์กับเพศตรงข้าม เพื่อมิให้มีราศีและเป็นที่ยินนิทาได้ โดยเฉพาะผู้หญิงที่มีสามีแล้วจะต้องมีความซื่อสัตย์ จงรักภักดีต่อสามี และรักษาตนไม่ให้ชายอื่นมาล่วงล้ำก้ำเกินได้ (กุสุมา รักขมณี, เสาวณิต จุลวงศ์ และสายวรุณ น้อยนิมิต, 2550, หน้า 138-139) ดังนั้นผู้หญิงที่ไม่ซื่อสัตย์ต่อสามีจึงถูกรหาหรือถูกประณามจากคนในสังคม

ตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์ด้านไม่ซื่อสัตย์ต่อสามี พบว่า มี 2 ตัว ได้แก่ ตละเจ้ามูขอย และตองสา ดังตัวอย่าง

ตละเจ้ามูขอยาย

ตละเจ้ามูขอยายเป็นผู้ที่ประพฤตินไม่ซื่อสัตย์ต่อมั่งตรา พระสวามี นางลอบเป็นชู้กับ
สมิงสอดตุด และยังแสดงท่าที่พึงพอใจจะเด็ด ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

สมิงสอดตุดต้องการให้ตละเจ้ามูขอยายร่วมมือในการกำจัดจะเด็ดและมั่งตรา จึงสร้าง
พุดใส่ความให้นางหึงหวงไขว้กับมั่งตรา ก่อนจะแสดงท่าที่เห็นอกเห็นใจนาง จากความใกล้ชิด
สนิทสนมทำให้สมิงสอดตุดกับตละเจ้ามูขอยายลอบรักกัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการไม่ซื่อสัตย์ต่อสามีของ
ตละเจ้ามูขอยาย

*นานวันเข้าก็เอนไปข้างสมิงสอดตุด ยินดีผูกกรักด้วยรามัญสมิงปลัดวังผู้นั้น แต่ตำแหน่ง
ถึงมิใช่ขุนวังก็ตั้งตัวขุนวัง ทั้งเสมือนพี่เลี้ยงสนิทแห่งพระเจ้าอยู่หัว เข้านอกออกในคลุกคลี
ฝ่ายหญิงโดยสะดวกทั้งนี้ประกอบเป็นที่รู้ทั่วกันว่า คนทั้งสองนี้ถูกอภัยอาศัยกันมาแต่ครั้ง
พระเจ้าอยู่หัวรับนางนั้นมาแต่เมืองยะชาย จึงลักษณะการเหล่านี้ก็เป็นเครื่องพรางตาผู้อื่น
มิให้ระแวงซึ่งคนทั้งสองผูกกรักต่อกัน หากคนทั้งสองยังไม่สบโอกาสจักจำเริญสวาทต่อกันให้
ถึงขีดสุด แต่สมิงสอดตุดใคร่หาช่องลอบกระทำสมัครล้างวาสด้วยนางอันผูกใจเป็นชู้กันยิ่งนัก
(เล่ม 2, หน้า 1869)*

ตัวอย่างที่ 2

จะเด็ดวางอุบายพิสุจน์ความซื่อสัตย์ของตละเจ้ามูขอยายต่อมั่งตรา โดยจะเด็ดแนะ
เป็นรหัสว่า หากตละเจ้ามูขอยายชอบตนเองก็ให้นำผ้าคลุมไหล่ชุบน้ำแล้วมากองไว้กลางลำเรือที่
ตละเจ้ามูขอยายและมั่งตราทรงนั่ง ซึ่งนางก็กระทำตามเช่นนั้น จะเด็ดจึงกล่าวกับนันทะวดีว่า
ตละเจ้ามูขอยายกล้าแสดงออกให้ผู้ชายที่มาเกี่ยวพาราสิรู้ว่านางพึงพอใจทั้งที่รู้จักกันเพียงไม่นาน ทำให้
เชื่อมั่นได้ว่านางจะไม่ซื่อสัตย์ต่อมั่งตรา เพราะตละเจ้ามูขอยายรู้จักสนิทสนมกับสมิงสอดตุดมานานยิ่ง
กว่าจะเด็ด

*ครั้งนี้เกิดสิ่งอัปมงคลขึ้นในราชสำนักจักรพรรดิมั่งตรา จะเด็ดก็ชี้ผ้าไหล่มูขอยายที่
เปียกน้ำแลกองอยู่กลางลำเรือ แล้วเล่าเรื่องถวายแล้วว่ามั่งตราเลี้ยงหญิงนี้ปานฉะนี้แล้วมา
ยินดีเอาแต่คำชวยวอนเพียงชั่วแฉ้วหามากหนึ่ง แลหรือจะไม่ยินดีกับชายหนึ่งก็คลุกคลีกัน
มานานช้ำ*

(เล่ม 2, หน้า 1943)

ตองสา

ตองสาไม่ซื่อสัตย์ต่อสอพิญา สามีของนาง ตองสาตั้งใจช่วยวนให้จะเด็ดล่วงเกินนาง ซึ่งนางก็พร้อมที่จะพลิกภัยให้ด้วยความเต็มใจ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

สอพิญยาวางแผนให้ตองสาหลวงจะเด็ดเข้ามาในพระราชวัง โดยขากลับสอพิญาจะให้พรรคพวกมาดักกรอทำร้ายจะเด็ด ระหว่างที่ตองสากับจะเด็ดอยู่ร่วมกันในห้อง ตองสาได้แสดงออกอย่างเปิดเผยว่านางต้องการเป็นภรรยาของจะเด็ด ทั้งที่มีสอพิญาเป็นสามีอยู่แล้ว

ตองसान้อยเพียงอยู่ห่างฟังการจะเด็ด อันว่ากล่าวลดเลี้ยวเป็นกลสวาทแก่ตัวในอก ก็ร้อนระอุ ใครจะได้อุทิศตนเป็นที่เชยชมแห่งจะเด็ดยิ่งอยู่แล้ว มิหนำเปื้องนี้มาต้องไอออกจากอกเจ้าหนุ่มซ้ำอีกเล่า ก็ดาลฤติเป็นที่สุดแล้ว แลชบหน้าอยู่กับกบฏนมแม่เลาซี

(เล่ม 1, หน้า 134)

ตัวอย่างที่ 2

ตองสาเกิดความลังเลใจเมื่อจะเด็ดต้องออกจากห้องของนางกลับไปยังที่พัก ในที่สุดนางก็ตัดสินใจบอกแผนการของสอพิญาแก่จะเด็ด เพราะนางรู้สึกรักใคร่ในตัวจะเด็ดมากกว่าผู้เป็นสามี

นางตองสาฟังคำเตือนได้คิดถึงคำสั่งที่ตัวรับปากสอพิญาก็สะดุ้งหนัก *รสรักอันเกิดแก่คนซึ่งเปรียบเสมอชู้ ซาบซึ่งเกาะกินใจเสียวกว่าที่ได้รับจากสอพิญาผู้เคยเป็นผัว* เกยหน้าขึ้นพิณจึงจะเด็ดเต็มตาเล่า แวววอนที่ปรากฏตรงนัยน์ตานั้น อ่อนโยนเป็นที่ชวนให้เกิดความเอ็นดู

(เล่ม 1, หน้า 137)

การที่ตัวละครเจ้ามุขชายและตองสาเป็นตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์ด้านความไม่ซื่อสัตย์ต่อสามี เริ่มต้นจากทั้งสองกล้าแสดงออกในเชิงชู้สาวต่อผู้ที่ตนชอบพอแต่มิใช่สามี ด้วยแรงปรารถนาทั้งความหลงใหลรักใคร่และความมักมากในกามารมณ์ จึงเป็นเหตุผลให้ตัวละครเจ้ามุขชายและตองสามีขาดความละอายและประพฤตินอกใจผู้เป็นสามี

2.1.2 มีความมักใหญ่ใฝ่สูง

ความมักใหญ่ใฝ่สูงมาจากการไม่พอใจในสิ่งที่ตนมี จึงเกิดความทะเยอทะยานอยากได้จนเกินพอดี (ส.รัตนรัตติ, 2552, หน้า 181) ซึ่งถือเป็นกิเลสพื้นฐานที่มีอยู่ในจิตใจของมนุษย์ และความต้องการนี้จะก่อให้เกิดพฤติกรรมอื่น ๆ ตามมา เช่น การหลอกลวง หรือปกปิดซ่อนเร้น (อิงอร สุพันธ์วิณิช, 2552, หน้า 4-5)

ตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์ด้านมีความมักใหญ่ใฝ่สูง พบว่า มี 2 ตัว ได้แก่ ตละเจ้ามูขอยาย และตองสา ดังตัวอย่าง

ตละเจ้ามูขอยาย

ตละเจ้ามูขอยายมีความมักใหญ่ใฝ่สูง เพราะนางต้องการเป็นพระมเหสีเอกเพื่อให้มีอำนาจและเป็นใหญ่แต่เพียงผู้เดียว รวมถึงได้ครอบครองทรัพย์สมบัติของมังตรา ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

สมิงสอดตุดคอยยุยงตละเจ้ามูขอยายว่า หากวันใดที่มังตราโปรดปรานนางน้อยลง จะเด็ดจะต้องเข้าข้างโซ้อัวกับนันทะวดีแล้วอาจร่วมกันข่มเหงนางได้ จึงยิ่งทำให้ตละเจ้ามูขอยายเกิดความอึดหิมต้องการเป็นพระมเหสีเอกเพียงคนเดียว

มูขอยายมีใจกำเริบอยากได้เป็นใหญ่อยู่แล้ว ซ้ำความอันถูกกระทบมาแต่โซ้อัว ซึ่งเหมือนคนภายใต้บุญแม่ นางนันทะวดียังทำให้เกิดมูในใจอีก ก็เห็นดีแก่คำสมิงสอดตุด
(เล่ม 2, หน้า 1853)

ตัวอย่างที่ 2

สมิงสอดตุดลวงตละเจ้ามูขอยายให้กำจัดจะเด็ด โดยวิธีการหาโอกาสอยู่ใกล้ชิดกับจะเด็ด เพื่อให้มังตราเข้าใจผิดในความสัมพันธ์ ตละเจ้ามูขอยายมีความมักใหญ่ใฝ่สูงจึงกระทำตามแผนการของสมิงสอดตุดโดยดี

ราชธิดาพระเจ้ายะช่ายกำเริบแต่จะได้เป็นใหญ่แล้วผูกแค้นเมียก่อนพระเจ้าอยู่หัวอยู่ก็รับเอาอุบายสมิงสอดตุดทั้งสิ้น แล้วแม่น้ำเจ้าเป็นสุขมันคงยังยืนตั้งท่านตั้งใจอุปถัมภ์แล้ว พระคุณสมิงสอดตุดท่านจนใจนอกจากชีวิตวายแล้วไม่ลืมเลย

(เล่ม 2, หน้า 1854)

ตองสา

ตองสาเป็นนางข้าหลวงที่มักใหญ่ใฝ่สูง ตองสาต้องการยกระดับตนเองให้ได้เป็นนางสนมของสอพิण्याที่เมืองหงสาวดี เพื่อให้มีฐานะความเป็นอยู่และฐานะทางสังคมที่ดีขึ้น ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

สอพิण्याให้ตองสา นางข้าหลวงของตละแม่จันทรา ช่วยเหลือตนในการได้พบปะกับตละแม่จันทรา ตองสายนีตร่วมมือเพราะสอพิण्याเสนอเงื่อนไขว่า หากตองสาช่วยให้ตละแม่จันทรา รักสอพิण्याได้สำเร็จ ก็จะทำให้พานางไปอยู่ที่เมืองหงสาวดีด้วยในฐานะนางสนม

แลเจ้าสอพิण्याก็หวนมากล่าวความเรื่องพระราชธิดาและเกลี้ยกล่อมว่าเชื้อสายเจ้าเป็นชาวมอญ จะมาตายกระดูกถมแผ่นดินในเมืองตองอูโย แม้นเจ้าช่วยธุระเราสุดกำลังแล้วก็จะพาไปเมืองหงสาวดีด้วย *นางตองสาจึงว่าข้าพเจ้าไม่ยอมแรงในการอาสาท่านดอก*

(เล่ม 1, หน้า 62)

ตัวอย่างที่ 2

ตองสาขอให้เจ้าเต็ดช่วยรับบุตรของนางที่เกิดกับสอพิण्याไว้เลี้ยงดูเพราะนางจะลาไปบวชชี่ จะเต็ดจึงให้นางย่อนเล่าความสัมพันธ์ระหว่างนางกับสอพิण्याให้ฟังหลังจากที่ไม่ได้พบกับตองสามาช้านาน ซึ่งการยินยอมเป็นภรรยาของสอพิण्याก็มีมูลเหตุมาจากการที่ตองสามีความมักใหญ่ใฝ่สูง

แลว่าชานเป็นคำมั่นไว้ว่า ถึงหากศกดีตระกูลต่างชั้นจะครองกันให้สมควรเบื่องหน้าไม่ถนัดก็ดี แต่กระนั้นสอพิण्याก็รับว่า แม้นกลับหงสาวดีแล้วจะสู้อบหิวข้าพเจ้าไปด้วยแลบำรุงไว้ในฐานบริจาริกาสนิทธิให้คนได้หมิ่น สอพิण्याว่าไว้เป็นหลักฐานมั่นคงฉะนี้ ข้าพเจ้าจึงครุ่นคิดว่า *นางตองสาอยู่เมืองตองอูเสมอขึ้นข้า แต่ถ้าไปถึงหงสาวดีแล้วจะได้เป็นหม่อมเมียเจ้านาย เหมือนโศดจากกันเหวไปสู่ออดเขาเป็นที่ผาสุกกว่าจนเปรียบกันมิได้* ดังนี้ ก็ชอบที่จะอุทิศตัวเป็นเครื่องบูชาน้ำรักของท่านสอพิण्या มีอยากชั่วก็เกิดเครื่องยวนใจให้ชั่ว *ข้าพเจ้าตองสาก็ทอดกายลงสู่บาทมูลสอพิण्याด้วยประการฉะนี้*

(เล่ม 2, หน้า 1142)

ตละเจ้ามุกชวยและตองสาเป็นตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์ด้านความมั่งคั่งใหญ่ใฝ่สูง เพราะนางทั้งสองเห็นแก่ตำแหน่งทางสังคม อันเป็นสิ่งที่จะนำมาซึ่ง ลาภ ยศ สรรเสริญ ที่ปรารถนา เห็นได้จาก ตละเจ้ามุกชวยที่ทะเยอทะยานอยากยึดตำแหน่งพระมเหสีเอกของมังตรา และตองสาที่อยากได้ตำแหน่งนางสนมของสอพิण्या แต่ท้ายที่สุดความมั่งคั่งใหญ่ใฝ่สูงก็ได้ส่งผลดีต่อตละเจ้ามุกชวยและตองสา ทั้งสองได้รับความลำบากยิ่งไปกว่าเดิม

2.1.3 มีความอาฆาตพยาบาท

ความอาฆาตพยาบาท คือ การผูกใจเจ็บ อยากแก้แค้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 1401) ในทางพระพุทธศาสนา ความอาฆาตพยาบาทเกิดจากความโกรธอย่างแรงกล้า จนคิดจะปองร้ายหรือล้างผลาญบุคคลนั้น (ส.รัตนรัตติ, 2552, หน้า 127) ความอาฆาตพยาบาทจึงไม่ทำให้ผู้ใดมีความสุข

ตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์ด้านมีความอาฆาตพยาบาท พบว่ามีเพียงตัวเดียว ได้แก่ โขอ้าว ดังตัวอย่าง

โขอ้าว

โขอ้าวเป็นผู้ที่มีความอาฆาตพยาบาท นางผูกใจเจ็บว่าบุเรงนองหรือจะเด็ดเป็นตัวการที่ทำให้บิดาของนางต้องตาย ทำให้นางเกลียดชังบุเรงนองรวมถึงทหารชาวตองอู โขอ้าวจึงพยายามทำทุกวิถีทางเพื่อล้างแค้นแทนบิดา โดยนางหวังให้บุเรงนองได้รับความทุกข์ทรมานหรือความยากลำบากจากสิ่งที่นางกระทำไว้ ส่งผลให้นางตกเป็นเครื่องมือของไขลูในการหาประโยชน์ใส่ตัวได้โดยง่าย ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

โขอ้าวโกรธแค้นบุเรงนองที่เป็นต้นเหตุให้ปะชันห่วนญี บิดาผู้เป็นนายทัพเมืองแปรฆ่าตัวตาย เมื่อนางพบบุเรงนองจึงใช้คำพูดและแสดงการกระทำที่ไม่เคารพ ทั้งที่บุเรงนองมีวิญญูติและคุณวุฒิสองกว่านาง เมื่อถูกโขอ้อบ ผู้เป็นมารดาตำหนิ โขอ้อบก็ยิ่งเพิ่มความเกลียดชังในตัวบุเรงนองมากขึ้น นางจึงคิดที่จะใช้ความหึงหวงอเทยยาของตละแม่กุสุมาเป็นชนวนเหตุให้บุเรงนองกับตละแม่กุสุมาผิดใจกัน

ครั้นนึกถึงเรื่องที่ว่ากล่าวล่วงเกินบุเรงนองแล้วมารดาเอาวันนี้ นางโซ้อ้วผูกใจ
 แค้นก็หาทางคิดจะก่อให้เกิดยากแก่เจ้านายทัพทองอยู่ มิได้ข้างมากก็จะทำข้างน้อย อย่า
 ให้สำราญเป็นปรกติสุขได้ แล้วนางลูกปะชั้นก็ระลึกไปถึงความที่นางอเทตยากล่าวหาว่า
 ตละแม่ราชิดานั้นหึงหวงกีดกันขุนวังหนัก ก็อุกคิดได้ถึงการจะก่อร้อนให้เจ้านายทัพ
 ราวฉานกับตละแม่เสีย

(เล่ม 1, หน้า 818)

ตัวอย่างที่ 2

โซ้อ้วยุยงตละแม่กุสุมาว่าบุเรงนองคอยดักพบอเทตยา เพื่อนสนิทของนาง อยู่เสมอ
 เพื่อให้ตละแม่กุสุมาโกรธแค้นหึงหวง และเมื่อโซ้อ้วรู้ว่าอเทตยานัดพบกับบุเรงนอง นางจึงแนะให้
 ตละแม่กุสุมาติดตามไป เพื่อให้จะเด็ดได้รับเดือดร้อน

ฝ่ายโซ้อ้วนั้นหมกอยู่ข้างจิตพยาบาท หนั้นมาตราว่าจะเห็นแก่ความทุกข์ของ
 หลานหลวงเพื่อนตัวก็จริงอยู่

...ครั้งนี้นางโซ้อ้วเล็งด้วยประทุษจิตก็เห็นว่าการถึงคราวสมคะเน บุเรงนองปานนี้คง
 มาเรียงโลมแม่หลานหลวงอยู่ทำยสวนเป็นมั่นคงแล้ว ฝีมือการทั้งนี้ปรากฏแก่ตละแม่จะได้ดู
 หน้าบุเรงนองว่าจะทำประการใด

(เล่ม 1, หน้า 868)

ตัวอย่างที่ 3

โซ้อ้วบอกให้บุเรงนองเจ็บใจว่า นางต้องการล้างแค้นแทนบิดา จึงลอกใช้จิสะเบง
 บุตรทองหุ่ณญ์ โดยทำให้จิสะเบงหลงรักนางอย่างหัวปักหัวปำ จนกระทั่งยอมเป็นไส้ศึกทรยศต่อ
 บ้านเมืองตนเอง ซึ่งก็คือเมืองตองอู

จิสะเบงเสมอเป็นเครื่องมือของข้าพเจ้า หรือจะรักผู้นั้นโดยใจจริง บุเรงนองท่านเป็น
 นายทหารผู้ใหญ่ฝ่ายตองอูผู้หนึ่งแล้วยังจะแจ้งอยู่หรือว่าอันจิสะเบงเบนใจเสียจากตองอู
 ครั้งนั้น เพราะหญิงผู้หนึ่งคือข้าพเจ้าชักชวนให้ไป สลดใจเพราะได้ยินจิสะเบงชื่อต่อตัว
 เป็นธรรมดาแล้ว แต่จะได้สลดเพราะรักคนผู้นั้นด้วยหามีไม่เลย ข้าพเจ้าโซ้อ้วถึงอายุน้อย
 หากเลือดบิดามีจึงสิ้นสุดตั้งแต่รู้สึกชังชาวตองอู

(เล่ม 2, หน้า 1370)

ตัวอย่างที่ 4

ไขลูกกล่าวหาจะเต็ดว่า ในภายหน้าจะเต็ดและนันทะวดีจะร่วมมือกันโค่นราชบัลลังก์ของมังตรา พระสวามีของไข่อ้ว และหลอกว่าปะขันหุ่ณฐี บิดาของนาง มาเข้าฝืนฝักฝิงนางไว้ ไข่อ้วผูกพยาบาทในตัวจะเต็ดอยู่แล้วจึงหลงเชื่อ พร้อมให้ความช่วยเหลือไขลูจนหลุดพ้นจากการถูกจองจำ

ฝ่ายไข่อ้วอ่อนแก่ความอยู่ ทั้งหน้าด้วยความริษยาอาฆาตเป็นประมาณ อารมณ์ก็ตกเป็นทาสแก่ถ้อยคำของไขลู และมีใจตั้งเต็มเปี่ยมจะช่วยคนผู้นั้นให้พ้นที่คุมขัง เพื่อประโยชน์แก่ความจำนงตัว

(เล่ม 2, หน้า 1473)

ไข่อ้วเป็นตัวละครหญิงเพียงตัวเดียวที่มีภาพลักษณ์ด้านความอาฆาตพยาบาทอย่างแรงกล้า โดยศัตรูของไข่อ้วก็คือจะเต็ด แต่จะเต็ดมิได้คิดเช่นนั้น จะเต็ดกลับเมตตาเอ็นดูนางเสมือนน้องและถวายนางให้แก่มังตรา เพื่อให้ไข่อ้วได้เป็นบาทบริจาริกาหรือภรรยาของกษัตริย์ ด้วยคุณความดีและความปรารถนาดีที่จะเต็ดมีต่อนางมาโดยตลอด ทำให้ไข่อ้วสามารถกลับใจหันมาเคารพนับถือจะเต็ดได้ในที่สุด

2.2 ภาพลักษณ์ด้านการขาดวุฒิภาวะ

นักจิตวิทยา กล่าวว่า มนุษย์ทุกคนมีจิตใจ 2 ลักษณะ คือ อารมณ์กับเหตุผล ถ้าทั้งสองอย่างทำงานได้สมดุลกันก็จะส่งผลให้บุคคลเกิดความสุข แต่ถ้าไม่สมดุลก็จะเกิดความทุกข์และเกิดปัญหา (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2543, หน้า 48)

การขาดวุฒิภาวะเกิดจากการไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้หรือมีความยึดมั่นถือมั่น ไม่มีความอดทนต่อแรงกดดันหรือสิ่งเร้าจากภายนอก ทำให้แสดงอารมณ์ที่มากเกินไป เหตุ โดยไม่เหมาะสมกับบุคคล เวลา สถานที่ (รวิวงศ์ ศรีทองรุ่ง, 2543, หน้า 64)

ตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์เป็นผู้วางตนไม่เหมาะสม มี 5 ตัว ได้แก่ ไข่อ้ว อเทตยา ตองสา ตละแม่กุสุมา และตละเจ้ามุขอายุ พบว่าวางตนไม่เหมาะสม 2 คุณลักษณะ คือ ขาดการควบคุมอารมณ์และความสำรวม และขาดความอ่อนน้อมถ่อมตน ดังตัวอย่าง

ไข่อ้ว

ไข่อ้วเป็นเด็กสาวอายุน้อย (ไม่เกินสิบห้าปี) มีวุฒิภาวะต่ำ นางไม่ควบคุมอารมณ์ของตนเองและแสดงกิริยาที่ไม่สำรวมเสมอ โดยเฉพาะเวลาโกรธ อีกทั้งไข่อ้วยังขาดความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้อื่น ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

โซอิปตำหนิโซอัวที่แสดงกิริยาไม่สุภาพต่อหน้าบุเรงนองหลายครั้ง ทำให้โซอัวน้อยใจจนไม่สามารถระงับอารมณ์ได้ และพาลแสดงพฤติกรรมไม่เหมาะสมกับมารดา คือ กระที่บเท้าแล้วเดินหนีเข้าห้องก่อนจะลั่นดาลประตู

ครั้นบุเรงนองกลับแล้ว มารดามาตำหนิเอาหลายยกหลายคราวก็ทวีความน้อยใจ
กระที่บเท้าเข้าห้องแล้วลั่นดาลเสีย

(เล่ม 1, หน้า 817)

ตัวอย่างที่ 2

พระเจ้าตะเบงชเวตตี้ชวนบุเรงนองมาแอบดูรูปโฉมของโซอัวที่กำลังเล่นน้ำอยู่กลางสระกับบรรดานางข้าหลวง จากนั้นพระเจ้าตะเบงชเวตตี้เกล้งถือผ้าถุงของนางไว้ เมื่อโซอัวเห็นก็โกรธจนมิได้นึกถึงความอาย นางได้ต้อว่าด้วยถ้อยคำที่รุนแรงว่าพระเจ้าตะเบงชเวตตี้เป็นคนรุ และจะให้ผ้าถุงของนางไว้ให้เป็นผ้าเกล้าของพระองค์

ร้องขึ้นมาว่าตัวเป็นคนรุเพิ่งขึ้นจากแผ่นดินที่อาศัยไม่เคยเห็นคนธรรมดาอย่างเรา
หรือ จึงเฝ้าตามองมิได้รำลึกถึงกิริยาอันดี ผ้าเราจะเอาไปหนีบรักแร้ไว้โย หรืออยากได้ไว้
เป็นผ้าเกล้าจงออกปากเราจะอุทิศให้เป็นทาน พระเจ้าตะเบงชเวตตี้ย่นคำล่วงเกินไปถึงที่
สูงมิได้โกรธ กลับพึงใจในกิริยาเร่าร้อนแห่งนางนั้น

...นางโซอัวฟังอีกฝ่ายเล่นลั่นเจรจาโอหัง ทั้งหนีบผ้ามันก็แฉ่งในทันทีว่าจะพุดติเอา
ผ้าคืนนั้นมิได้แล้ว นอกจากจะลงตัวให้เผยแพร่ขึ้นเหนือจากน้ำประการเดียว โซอัวมี
อารมณ์ร้อนทั้งอัยยาศัยแฉกกว่าตรูอื่นอื่น ขณะโกรธมิได้นึกถึงความที่ควรอาย

(เล่ม 2, หน้า 1351)

ตัวอย่างที่ 3

นันทะวดีเล่าพฤติกรรมของโซอัวให้จะเด็ดฟังว่า โซอัวถือตัวว่าเป็นนางสนมคนโปรดของมังตรา จึงมีท่าทีหยิ่งโสโอหังและไม่ให้ความเคารพนับถือ นันทะวดี ผู้เป็นพระมเหสี ซึ่งถือเป็นการวางตนที่ไม่เหมาะสม

ตละแม่จึงว่าอย่าหวังตรงซ้อจะฝากตัวเลย ความเกรงกันตามศักดิ์น้อยหนึ่งยังมีได้มี นางโช้อ้วกล้าพูดให้เข้าหูคนทั้งหลายว่า พระมเหสีพระเจ้าตองอุ้นแต่เดิมก็เสมอบุตรี ชุนนางเสนาบดีผู้ใหญ่ ฝ่ายตัวก็บุตรีชุนพลแปรมิเห็นตนศักดิ์ด้อยกระทั่งจะคอยเคารพให้ ชอบพิธี

(เล่ม 2, หน้า 1490)

อเทตยา

อเทตยาเป็นหญิงสาวที่ขาดความสำรวมโดยเฉพาะทางวาจา รวมถึงขาดการควบคุม อารมณ์และความยั้งคิดในการแสดงความรักต่อจะเด็ด ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

จะเด็ดสอบถามตละแม่กุสุมาถึงสาเหตุที่นางชุนเคื่องใจจนไม่มีสมาธิในการเรียนพิน ตละแม่กุสุมากล่าวว่าสาเหตุมาจากอเทตยาที่แกล้งพูดเย้านางอย่างคะนองปากเรื่องความสัมพันธ์ของ นางกับจะเด็ด โดยอเทตยาเชื่อว่าหากเป็นไปในเชิงชู้สาวจะทูลให้พระอัครเทวีทราบ

นางอเทตยา ลูกแม่น้ำข้าพเจ้าซึ่งเข้ามาอยู่ด้วยพระมารดานั้น เป็นคนเจรจาไม่ระวัง ถ้อยคำ จะพูดสิ่งใดก็ไม่กระดากปาก แลเมื่อวันก่อนนางอเทตยาก็ล้อข้าพเจ้าว่า ให้ระวังตัว ให้จงดี แม้นลับหลังพระมารดา การเรียนพินมิได้เป็นไปแต่การเรียนพินแล้ว นางอเทตยา จะเป็นคนนำความไปทูลฟ้อง พอตีกับวันนี้พระมารดาติดด้วยการอื่น ละให้ข้าพเจ้ากับท่าน อยู่กันโดยลำพัง เมื่อกันางอเทตยาก็มองแล้วทำยิ้มอยู่ เห็นที่พของท่านไปแล้ว ข้าพเจ้าก็จะ ตกเป็นทาสปากนางอเทตยาอีกเป็นมันคง

(เล่ม 1, หน้า 165)

ตัวอย่างที่ 2

อเทตยาเห็นมังฉงาย (จะเด็ด) กับตละแม่กุสุมากำลังแ่งนอนกันอยู่ ตละแม่กุสุมา รู้สึก กระดากอายจึงเดินหนีไป ส่วนมังฉงายนึกถึงเหตุการณ์ในครั้งก่อนที่อเทตยามาตรวจถามความในใจของ ตนที่มีต่อตละแม่กุสุมา จึงจ้องหน้านางอย่างไม่พอใจ อเทตยาก็พูดจาตอบโต้อย่างไม่ลดละหรือ หวั่นเกรง

แต่นางหลานหลวงผู้นี้เป็นคนไว้จริตแลนิสัยคะนอง ยิ่งเห็นเจ้าหนุ่มจ้องเขม็งเอา เช่นนั้นก็จ้องตาสู้บ้าง แล้วว่าเราเข้ามาปะความลับฉะนี้ ท่านผูกใจแค้นเราหรือ มั่งฉางถามว่า ท่านเห็นประการใดจึงเรียกว่าการลับ นางอเทยยาว่าซึ่งขุนวังหนุ่มกุมหัตถ์ราชธิดาสาวไว้ตั้งเมื่อก็มีใช้ความลับหรือ แลความที่ท่านกับพี่น้องกุมมาถ้อยที่ถ้อยผากรักกันนั้นมีใช้ความลับจะให้เรียกเป็นการเปิดเผยหรือ ข้าพเจ้าไม่ทราบวาทังนี้เป็นความที่ท่านเปิดเผยแล้ว จึงสู้อุตสาห์ปิดบังไม่บอกความแก่พระเจ้าป่า ซึ่งท่านถือว่าการกุมมือพี่น้องกุมมาไม่ใช่เรื่องลับก็ดีแล้ว ข้าพเจ้าจะได้ไปเที่ยวเล่าสู่ผู้อื่นฟัง

(เล่ม 1, หน้า 205-206)

ตัวอย่างที่ 3

เมื่ออเทยยาเห็นว่าการกลับไปเมืองตองอุในครั้งนี่ของจะเด็ดกับตละแม่กุมมา มีอาจล่วงรู้ได้ว่าจะทำให้ท่านมีโอกาสได้พบกับจะเด็ดอีกหรือไม่ อเทยยาจึงขอร้องให้จะเด็ดเป็นสามีของตน เพราะในยามที่จะเด็ดจากเมืองแปรไป นางจะได้มีบุตรของจะเด็ดไว้แทนตัว

แต่สิ่งนั้นเป็นความคิดที่เชื่อมั่นแล้วมิได้ละอายเลย หญิงหนึ่งคือข้าพเจ้าจะกล่าววอนชายให้เป็นภัสดาตน พี่เอ๋ย ท่านจะจากแปรแล้วข้าพเจ้าขอเอาสิ่งหนึ่งไว้รักแทนตัวท่าน สิ่งนั้นคือทารกอันเกิดแต่อกข้าพเจ้า แลที่ท่านเป็นผู้ให้กำเนิดแก่ทารกนั้น

(เล่ม 1, หน้า 871-872)

ตองสา

ตองสาเป็นผู้หญิงที่ขาดคุณสมบัติของกุลสตรี นางไม่สามารถควบคุมอารมณ์ทางเพศของตนเองได้ และยังแสดงออกถึงความไม่สำรวมทั้งทางกาย วาจา ใจ เมื่อมีโอกาสอยู่ใกล้กับผู้ชาย ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

ตองสามาพบสอพิญาตามคำนัดหมายในฐานะแม่สื่อ ด้วยความหลงใหลในตัวสอพิญยานางจึงได้แสดงจริตกิริยาที่กระตุงกระตั่ง ดิดดิ้น เกินงาม

อันนางตองสานั้นคนเสมอชั้นข้า พอพูดจาก็เสริมจริตจะก้านวางที่กระตุงกระตั่ง ดิดดิ้นทับทวี ได้พูดกับผู้ชายหนุ่มด้วยแลเป็นเจ้าด้วยก็เล่นตัวมากขึ้น

(เล่ม 1, หน้า 61)

ตัวอย่างที่ 2

ตองสาใช้มารยาทหญิงเชิญชวนให้จะเด็ดเคลิบเคลิ้มจนไม่อาจข่มใจได้ กระทั่งสร้อยกลักงาของตละแม่จันทราที่จะเด็ดคล้องคอไว้ร่วงหล่นลง จึงทำให้จะเด็ดรู้สึกตัวและเกิดความละอายใจต่อตละแม่จันทราที่ไม่เชื่อสัจย์ต่อนาง ถึงกระนั้นจะเด็ดก็มิได้เห็นว่าตองสาเป็นหญิงสาวที่ร่าเริงใจ กลับเอ็นดูนางที่มาสวามิภักดิ์กับตน พร้อมคิดหาเหตุผลให้ตองสายอมรับว่าตนเองไม่อาจเป็นสามีของตองสาได้

แต่วิสัยจะเด็ดมักนิยมคิดแต่เนื้อความในข้างที่เป็นมงคล *ความร่าเริงใจของตองสา มิได้แลไปถึง* เล็งเห็นแต่ข้างความสวามิภักดิ์อันตองสามีแก่ตัว แลเจ้าหนุ่มก็เอ็นดูอยู่ ต่อถูกเข้าชี้ให้ตอบคำจำนรรจา กำหนดแต่ในใจตัวว่าไหนเราก้ทำการเกินเลยมาถึงเพียงนี้แล้ว มาตราว่าจะยังเสียโดยมิให้เหตุผลฉำใจนางข้าหลวงผู้เยาว์เกิดละอายหนักจะโศกเศร้าตีตนเหมือนเมื่อแรกอีก

(เล่ม 1, หน้า 139-140)

ตัวอย่างที่ 3

จะเด็ดพยายามบ้ายเบี่ยงและเกลี้ยกล่อมตองสาที่ทอดสะพานให้เพื่อที่นางจะได้หยุดการกระทำ แต่ตองสาไม่ละความพยายามเพราะต้องการได้จะเด็ดมาเป็นสามี จึงใช้เสน่ห์ช่วยวนและแก้งเปิดเผยเรือนกายของตน เพื่อกระตุ้นอารมณ์ทางเพศให้จะเด็ดขาดความยับยั้งชั่งใจ

พิเคราะห์เหมือนเหยื่อจะเข้าปากแล้ว แต่ผู้หย่อนเหยื่อขยักเสียโดยความเขลา มิได้จงใจ นางตองสาจึงมิได้สิ้นความมานะ ครั้นเห็นเจ้าหนุ่มกลัดคุดมิให้ตัว ก็คะเนว่าเจ้าหนุ่มคิดตัดเสียซึ่งรสสัมผัสทางตาจะยวนใจ แม้ข้าหลวงตัวสำคัญก็*หมายจะเอาชนะด้วยรูปลักษณะอันเป็นเสน่ห์แห่งตน* ใส่โคล้เอาด้วยมารยาตั้งว่ากำเริบความน้อยใจหนัก มือหนึ่งทั้งมุ่นผม *อีกมือหนึ่งทั้งเลื้อตัวฉีกออก* แล้วสองมือก็ทุบอกพุ่มพวย *มิได้อาลัยแก่ทรงจะปรากฏแก่ตาชายเลย*

(เล่ม 1, หน้า 140)

ตละเจ้ามูขอยาย

ตละเจ้ามูขอยายเป็นหญิงสาวที่ถือกำเนิดในตระกูลกษัตริย์และได้อภิเษกกับมังตรา ผู้เป็นกษัตริย์ แต่นางประพฤติตนไม่เหมาะสมกับสถานะของนาง เมื่อตละเจ้ามูขอยายพบชายหนุ่มที่พึงพอใจ นางก็จะขาดการควบคุมอารมณ์และความสำรวม ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

บุเรงนองสงสัยในความสัมพันธ์ของสมิงสอดต่อกับตระเจ้ามุขอ้าย สมิงสอดตจจึงให้คำตอบว่า สาเหตุที่สมิงสอดตทำที่สนิทสนมกับตระเจ้ามุขอ้ายเพราะเห็นนางไม่สำรวมกิริยาด้วยการเล่นหูเล่นตา จึงต้องการสืบให้รู้แน่ชัดว่าตระเจ้ามุขอ้ายวางตัวไม่เหมาะสมกับการเป็นบาทบริจาริกาของพระเจ้าตะเบงชเวตี้ หากเป็นเช่นนั้นก็จะกราบทูลพระองค์

มุขอ้ายแลข้าพเจ้าตามเสด็จพระเจ้าอยู่หัวที่นั่นนอกเขตประเพณี จึงประจักษ์กิริยามุขอ้ายทอดตัวทำหุตากิริยาไม่สมกุลสตรี ข้าพเจ้าจึงเจรจาด้วยให้พาดพิงไปทางเสนาหา แลเจรจาแต่เพียงที่ให้เห็นความนัยลับแยะยล หากมุขอ้ายชำนาญเชิงอยู่ คำใดมาตรงว่าจะเป็นสองงามแลมุขอ้ายก็สู้แปลตีความให้ตระหนักออกมาเอง *ข้าพเจ้าพิเคราะห์เหมือนนางยะชายผู้นี้แล้วสวาทอยู่*

(เล่ม 2, หน้า 1932)

ตัวอย่างที่ 2

บุเรงนองแสร้งทำเป็นชอบพอตระเจ้ามุขอ้าย เพื่อหยั่งดูปฏิริยาของนางและจับพิรุธว่านางมีความซื่อตรงต่อมังตรา ผู้เป็นพระสวามี เพียงใด หลังจากที่ไขอ้อกับนันทะวดีสงสัยว่านางลักลอบเป็นชู้กับสมิงสอดต ซึ่งตระเจ้ามุขอ้ายก็กล้าแสดงออกให้บุเรงนองรับรู้ ว่านางมีความยินดีที่บุเรงนองมารักใคร่ นาง

ตระเจ้ายะชายน้ำใจมักมากในทางชู้สาวอยู่ ก็เกรงแก่บุเรงนองจะไม่รู้ว่าตัวปลงใจผูกสวาทด้วยเป็นการแมนยำ ก็รีบเปลี่ยนแพรงสะออกชুব่น้ำแล้ว ทิ้งกองไว้กลางลำเรือตามคำแนะนำของบุเรงนอง

(เล่ม 2, หน้า 1941)

ตระแม่กุสุมา

ตระแม่กุสุมาเป็นผู้ที่วางตนไม่เหมาะสมเฉพาะในเวลาที่น่างเห็นหวงจะเด็ดกับอเทตยานางจะไม่สามารถควบคุมอารมณ์และอยู่ในอาการที่สำรวมได้ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

ตระแม่กุสุมาพบมังฉงายกำลังรวบตัวอเทตยาไว้ นางจึงเกิดอารมณ์เห็นหวงคนทั้งคู่จนไม่อาจควบคุมตนเองได้ นางเข้าทำร้ายร่างกายอเทตยาพร้อมกล่าวตำหนิอเทตยา

ก็พอดีกับขุนวังรวบตัวนางหลานหลวงไว้มันมือ พระราชธิดาแค้นนัก เอาศักดิ์ที่เป็นพี่เข้าข่ม พอมังฉงายละจากการคลุกคลี *ตละแม่กุสุมาก็ทุบเอาลูกผู้น้องเข้าเต็มผาด* แล้วว่าตัวทำการนี้งามหน้าสมเป็นประยูรญาติราชตระกูลแล้วหรือ มังฉงายเล็งการเห็นความจะเกิดลูกกลมใหญ่ก็เข้าขวางกลางไว้

(เล่ม 1, หน้า 206)

ตัวอย่างที่ 2

เมื่อจะเต็ดรู้ว่าทัพตองอูที่มั่งทรายมาพ่ายแพ้แก่เมืองแปรก็เสียใจจนสิ้นสติ ส่วนสอพิण्याได้รับบาดเจ็บจากการสู้รบ ตละแม่กุสุมาและอเทตยามาเยี่ยมสอพิण्याแทนพระอัครเทวี อเทตยาแอบไปหาจะเต็ดที่เรือนใกล้กัน ตละแม่กุสุมารู้ก็ตามไปและแสดงความหึงหวงอย่างขาดสติ โดยต่อว่าคนทั้งคู่ท่ามกลางนางข้าหลวงผู้ติดตาม

ตละแม่เห็นกิริยาดังนั้นพิษหวงก็กำเริบขึ้นสุดขีด ลืมคิดถึงความควรไม่ควรทั้งสิ้น ร้องเรียกนางข้าหลวงทั้งสามคน อันคอยอยู่ข้างนอกเข้ามาแล้วประกาศว่าใครยังจะเคยพบเคยเห็นชายหญิงผู้หมดยางเช่นคนทั้งคู่นี้บ้าง *เจ้าหนุ่มเห็นตละแม่ตั้งนั้นก็โกรธจึงว่ากุสุมาทำการไม่คิดถึงข้างเสีย ความอ้ออิงถึงหูถึงตาคนอื่นรังแต่จะมากำนิทา*

(เล่ม 1, หน้า 329)

ตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์เป็นผู้วางตนไม่เหมาะสม ทั้งขาดการควบคุมอารมณ์และความสำรวม และขาดความอ่อนน้อมถ่อมตน คือ โชอั่ว ส่วนตัวละครหญิงตัวอื่น ๆ พบขาดการควบคุมอารมณ์และความสำรวม โดยเฉพาะตองสาและตละเจ้ามุขอยที่แสดงพฤติกรรมที่ขัดต่อคุณสมบัติของหญิงไทยในอุดมคติ อเทตยากับตละแม่กุสุมารักชายคนเดียวกันคือจะเต็ด อเทตยามักแสดงความรักกับจะเต็ดอย่างเปิดเผย และทุกครั้งที่ตละแม่กุสุมาพบคนทั้งคู่ก็จะแสดงอารมณ์หึงหวงในเรื่องของความรัก ทั้งอเทตยาและตละแม่กุสุมาต่างไม่สามารถควบคุมอารมณ์ให้เป็นปกติและระมัดระวังตนให้อยู่ในความสำรวมได้

สรุปการศึกษาภาพลักษณ์เชิงลบของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศได้
ดังตารางที่ 2-2

ตารางที่ 2-2 ตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์เชิงลบ

ที่	ตัวละครหญิง	ภาพลักษณ์ด้านการขาดคุณธรรม			ภาพลักษณ์ด้านการขาดวุฒิภาวะ
		ไม่ซื่อสัตย์ ต่อสามี	มีความ มักใหญ่ใฝ่สูง	มีความอาฆาต พยาบาท	เป็นผู้วางตนไม่เหมาะสม
1	ตละเจ้ามุขอายุ	✓	✓		✓
2	ตองสา	✓	✓		✓
3	โซอัว			✓	✓
4	อเทตยา				✓
5	ตละแม่กุสุมา				✓
	รวม	2	2	1	5

ตารางที่ 2-2 แสดงให้เห็นว่า ตัวละครหญิง 3 ตัว มีภาพลักษณ์ด้านการขาดคุณธรรม ในจำนวนนี้ไม่ซื่อสัตย์ต่อสามี 2 ตัว มีความมักใหญ่ใฝ่สูง 3 ตัว และมีความอาฆาตพยาบาท 1 ตัว และตัวละครหญิง 5 ตัว มีภาพลักษณ์ด้านการขาดวุฒิภาวะ คือเป็นผู้วางตนไม่เหมาะสม

เมื่อพิจารณาภาพลักษณ์เชิงลบของตัวละครหญิงแต่ละตัว พบว่า ตละเจ้ามุขอายุและตองสา เป็นตัวละครที่มีภาพลักษณ์เชิงลบเกือบครบทุกลักษณะ ยกเว้นภาพลักษณ์ด้านมีความอาฆาตพยาบาท โซอัวมีภาพลักษณ์ด้านมีความอาฆาตพยาบาทและเป็นผู้วางตนไม่เหมาะสม ตัวละครที่เหลือมีภาพลักษณ์เชิงลบเพียงด้านเดียว

สรุปได้ว่าตัวละครหญิง 3 ตัว ได้แก่ ตองสา ตละเจ้ามุขอายุ และโซอัว เป็นตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์เชิงลบชัดเจน

บทที่ 3

กลวิธีการนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครหญิง ในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

กลวิธีการนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครเป็นสิ่งที่ผู้แต่งควรให้ความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นวิธีการสื่อสารที่ช่วยเชื่อมโยงความคิดของผู้แต่งกับการรับรู้ของผู้อ่านให้เข้าใจตรงกันได้ ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านเข้าถึงวรรณกรรมได้ละเอียดลึกซึ้งในที่สุด จากการศึกษากลวิธีการนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ผู้วิจัยพบว่ายาขอบใช้กลวิธีการนำเสนอภาพลักษณ์สองกลวิธีดังนี้ กลวิธีแรก คือ กลวิธีการนำเสนอตัวละคร เป็นวิธีการต่าง ๆ ที่ยาขอบใช้เพื่อสื่อความหมายให้ผู้อ่านรู้จักตัวละครหญิงมากยิ่งขึ้น และกลวิธีที่สอง คือ การใช้ภาพพจน์ และการใช้สัญลักษณ์ เป็นการใช้ศิลปะทางภาษาเชิงวรรณศิลป์อันประณีต ละเมียดละไมของยาขอบ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพของตัวละครหญิงได้ชัดเจน ทั้งนี้ การที่ยาขอบใช้กลวิธีต่าง ๆ เพื่อนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงอย่างผสมผสานสอดคล้องกันเป็นอย่างดี ย่อมส่งผลให้ผู้อ่านเห็นภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอตัวละคร โดยปรับจากแนวคิดในการนำเสนอตัวละครของ ธัญญา สังขพันธานนท์ (2539) ยุวพาส์ (ประทีปเสนา) ชัยศิลป์วัฒนา (2542) และ Rimmon-Kenan (1983 อ้างถึงใน อีราวดี ไตลิ่งคะ, 2543) และได้วิเคราะห์ภาพพจน์และสัญลักษณ์ตามเกณฑ์ของ ธเนศ เวศร์ธาดา (2549) สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา (2549) และสมเกียรติ รัชฌมณี (2551) ผู้วิจัยสามารถสร้างกรอบการวิเคราะห์เกี่ยวกับกลวิธีการนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศได้ดังต่อไปนี้

1. กลวิธีการนำเสนอตัวละคร

1.1 การบรรยายลักษณะของตัวละคร

1.1.1 การบรรยายลักษณะของตัวละครทางตรง

1.1.1.1 การบรรยายลักษณะของตัวละครโดยผู้เขียน

1.1.1.2 การบรรยายลักษณะของตัวละครโดยตัวละครอื่น ๆ

1.1.2 การบรรยายลักษณะของตัวละครทางอ้อม

1.1.2.1 การบรรยายลักษณะของตัวละครจากการกระทำของตัวละคร

1.1.2.2 การบรรยายลักษณะของตัวละครจากบทสนทนาของตัวละคร

1.1.2.3 การบรรยายลักษณะของตัวละครจากความคิดของตัวละคร

1.2 การตั้งชื่อตัวละคร

1.3 การใช้คู่ตรงข้าม

2. การใช้ภาพพจน์และสัญลักษณ์

2.1 การใช้ภาพพจน์

2.1.1 อุปมา (Simile)

2.1.2 นามนัย (Metonymy)

2.1.3 อติพจน์ (Hyperbole)

2.1.4 อุปลักษณ์ (Metaphor)

2.1.5 การอ้างถึง (Allusion)

2.2 การใช้สัญลักษณ์

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. กลวิธีการนำเสนอตัวละคร

กลวิธีการนำเสนอตัวละคร หมายถึง วิธีการที่ผู้แต่งแสดงลักษณะนิสัย ความคิด พฤติกรรม และคำพูด ตลอดจนรูปร่างหน้าตาให้ปรากฏแก่ผู้อ่าน (กาญจนา วิชญาปกรณ์, ม.ป.ป., หน้า 49)

การศึกษากลวิธีการนำเสนอตัวละครของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ พบว่า มี 3 กลวิธี ได้แก่ การบรรยายลักษณะของตัวละคร การตั้งชื่อตัวละคร และการใช้คู่ตรงข้าม ซึ่งกลวิธีการนำเสนอตัวละครในแต่ละกลวิธี มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 การบรรยายลักษณะของตัวละคร

การบรรยายลักษณะของตัวละคร เป็นกลวิธีที่ผู้เขียนใช้ในการบอกบุคลิกลักษณะและนิสัยใจคอของตัวละคร (ยุวพาส์ (ประทีปเสนา) ชัยศิลป์วัฒนา, 2542, หน้า 165)

การบรรยายลักษณะของตัวละครแบ่งออกเป็น 2 แบบ ได้แก่

1.1.1 การบรรยายลักษณะของตัวละครทางตรง

1.1.2 การบรรยายลักษณะของตัวละครทางอ้อม

การบรรยายลักษณะของตัวละครทั้งสองแบบมีรายละเอียดต่อไปนี้

1.1.1 การบรรยายลักษณะของตัวละครทางตรง

การบรรยายลักษณะของตัวละครทางตรง เป็นการกล่าวถึงรายละเอียดและข้อมูลของตัวละครอย่างตรงไปตรงมา ไม่สลับซับซ้อน โดยอาจเป็นการบรรยายข้อมูลทั้งหมดเกี่ยวกับตัวละครครั้งเดียวจนหมด หรืออาจบรรยายแบบกระจายไปตลอดทั้งเรื่อง (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2539, หน้า 174-175)

จากการศึกษาพบว่า การบรรยายลักษณะของตัวละครทางตรงของยาขอบในการนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครหญิง มี 2 วิธี ได้แก่ การบรรยายลักษณะของตัวละครโดยผู้เขียน และการบรรยายลักษณะของตัวละครโดยตัวละครอื่น ๆ ดังนี้

1.1.1.1 การบรรยายลักษณะของตัวละครโดยผู้เขียน

การบรรยายลักษณะของตัวละครโดยผู้เขียน หมายถึง ผู้เขียนเป็นผู้ที่รู้แจ้งเกี่ยวกับตัวละครนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นรูปร่างหน้าตา พฤติกรรมการแสดงออก สภาพจิตใจ หรือความคิด ทั้งในอดีต ปัจจุบัน หรืออนาคต โดยเป็นการมองผ่านสายตาของผู้เขียนเพียงคนเดียว (ัญญา สังขพันธ์, 2539, หน้า 175)

ยาขอบได้ใช้กลวิธีการนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ด้วยวิธีการบรรยายลักษณะของตัวละครโดยผู้เขียน ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

ยาขอบบรรยายการแต่งกายตามวัฒนธรรมของสาวพม่าและตำหนิไฝที่บริเวณริมฝีปากของอเทตยา ซึ่งตำรานรลักษณ์ศาสตร์ (หริต เรื่องฤทธิ์, 2508, หน้า 499) กล่าวว่า ผู้มีไฝบริเวณริมฝีปากกลางจะเป็นคนช่างพูดช่างเจรจา แต่หาสาระมิได้ สอดคล้องกับภาพลักษณ์ของอเทตยาที่ขาดความสำรวม โดยเฉพาะทางวาจา

ใบหน้าแลท้วงที่สะคราญกว่าบรรดานางข้าหลวงทั้งหลาย เรือนผมขมวดเกล้าไว้ทรงสูง ประดับด้วยดอกไม้เป็นอันงาม ผ่าไหมนุ่งกรอมเท้าสีสดจ้ำเสื่อแพรขาวสั้นเพียงสะเอว ขับสีแพรที่ห้อยพาดสองบ่าดูเป็นที่เจริญตา ไฝเม็ดน้อยเบื้องริมฝีปากนั้นบอกชัดว่าเป็นคนช่างเจรจา

(เล่ม 1, หน้า 175)

ตัวอย่างที่ 2

เมื่อตละแม่จันทราารู้จากเซงสอว่าตละแม่กุสุมาตกเป็นภรรยาของสอพินยา เพราะถูกขืนใจ นางก็เกิดความเมตตาสงสารตละแม่กุสุมา และยินยอมให้จะเต้ได้รับตละแม่กุสุมาไว้ในฐานะภรรยาอีกคนหนึ่ง จากการบรรยายของผู้เขียนแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ด้านความมีเมตตาของตละแม่จันทรา

พี่น้องพระเจ้าอยู่หัวเพียบพูนด้วยลักษณะเอ็นดูคน ฟังนางข้าหลวงทูลถึงความทุกข์ก็
บังเกิดเวทนาต่อแม่เมืองแปร ตรัสว่าราชาธิดาพระเจ้าแปรเคราะห์ร้ายหนัก จึงมาผจญกับ
ข้อที่ควรบัดสีสำหรับสตรี หญิงหนึ่งถูกทิ้งจากชายคู่สวาทไปสู่ชายอื่นเป็นสามีนำที่จะขมขื่น
หนักแล้ว และเสียได้ประจักษ์ตัวสิ้นแวรขึ้นจากรกก็กลกัน

(เล่ม 2, หน้า 1278)

ตัวอย่างที่ 3

กันทิมา มีลักษณะกล้าหาญและเข้มแข็งคล้ายผู้ชาย ซึ่งแตกต่างจากหญิงสาว
ทั่วไป ทั้งนี้เพราะตะคะณี ผู้เป็นบิดา ฝึกฝนวิชาดาบให้นางจนมีฝีมือเทียบเท่ากับจาเลงกะโบ บุตรชาย
และเนงบาก็สื่่อง ผู้เป็นศิษย์ แทนการอบรมวิชาकुสตรีให้แก่ นาง จากการบรรยายของผู้เขียน
แสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์เป็นผู้มีสติปัญญาและความสามารถของกันทิมา ทั้งการเชื่อมั่นในตนเอง
และมีความรู้ความชำนาญในการใช้อาวุธดาบ

เพราะกันทิมา นั้นถึงได้ชื่อว่าหญิง ก็เป็นหญิงที่ต่างกว่าหญิงทั้งปวง ความกล้าหาญ
แข็งแกร่งมิได้เป็นรองชายฉกรรจ์ โดยนางนั้นเป็นน้องสาวจาเลงกะโบบุตรตะคะณี ครูดาบ
ตะคะณีก็อบรมนางประหนึ่งว่าเป็นชายเหมือนจาเลงกะโบด้วย การบ้านการเรือนนั้นมิได้
ฝึกปรือให้เจนจัด แต่ตะคะณีฝึกปรือลูกสาวเอาจนชำนาญเชิงอาวุธดาบ มิได้ด้อยกว่า
บรรดาศิษย์ขนาดดีทั้งหลายเป็นต้นว่าเนงบาก็สื่่องนั้น

(เล่ม 1, หน้า 263)

ตัวอย่างที่ 4

เมงจะนัตเซงสอุมมาพบในยามวิกาล ปอละเตียงผู้เป็นน้องว่าหากไปตามนัตจะ
นำความไปฟ้องบิดา แล้วปอละเตียงก็ปลอมตัวไปพบเมงจะแทน นางต้องการรู้เหตุผลที่ทั้งสองคน
นัดหมายกันจึงได้หลอกถามเมงจะ จากการบรรยายของผู้เขียนแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์เป็นผู้มี
สติปัญญาเฉลียวฉลาดของปอละเตียง

นางปอละเตียงเป็นคนเจ้าปัญญา ก็คิดสวมรอยทำอุบายจะซักถามว่าเมงจะสั่ง
น้องตัวไปบอกประการใด ก็แก้งหัวเราะเสียแล้วว่าอันคำที่รับปากนั้นข้าพเจ้าลืมเสียแล้ว
อภัยเถิดแม้อย่างเปิดให้แก้ตัว เมงจะท่านจงได้บอกข้าครั้งนี้นี้ข้าพเจ้าจะจดจำไม่ให้ลืมอีก

(เล่ม 1, หน้า 488)

ตัวอย่างที่ 5

พระเจ้าตะเบงชเวตี้เป็นผู้มีอุปนิสัยก้าวร้าว แต่พระองค์จะไม่กล้าแสดงพฤติกรรมดังกล่าวในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับนันทะวดี ผู้เป็นพระมเหสี เนื่องจากพระเจ้าตะเบงชเวตี้เกรงใจในตัวนันทะวดี จากการบรรยายของผู้เขียนแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์เป็นผู้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดและมีเหตุผลของนันทะวดี

พระเจ้าตะเบงชเวตี้ถึงหากจะก้าวร้าวต่อการอย่างอื่น แต่การเกี่ยวกับพระมเหสีแล้ว
แม่นันทะวดีช่างฉลาดรู้ที่ผ่อนปรน ทักท้วงแต่ในคราวที่สมควร กษัตริย์หนุ่มไม่กลัวสิ่งอื่น
แต่ตรงสิ่งนี้เกรงนัก

(เล่ม 2, หน้า 1443)

ตัวอย่างที่ 6

นันทะวดีเคยไม่พอใจในอุปนิสัยที่ยังโง่โง่ของโช้ว แต่เมื่อโช้วสำนึกผิดหันมาให้ความเคารพบนอบนางเป็นอย่างดี นันทะวดีก็รักและเอ็นดูโช้วเหมือนเป็นน้องสาว จากการบรรยายของผู้เขียนแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ด้านความมีเมตตาของนันทะวดี

ส่วนแม่นางนันทะวดีนั้น เนื้อแท้แต่เดิมมีใจชังโช้ว ก็มีไช้จะชังโดยอัยยาศัยหญิง
ภริยาฝ่ายหนึ่ง ชังเอาแก่หญิงอีกฝ่ายหนึ่งอันเป็นภรรยาของสามีตัวหาไม่ได้ หากชังเพราะ
ความอันโช้วกำเริบทีไร ครั้นนางนั้นละที่กำเริบ นางแม่อยู่หัวก็รักบำรุงเอาประหนึ่ง
น้องสาวตัว

(เล่ม 2, หน้า 1836)

ตัวอย่างที่ 7

โช้วยังคงโกรธแค้นชาวตองอุที่บิดาของนางมาทำศึกแล้วพ่ายแพ้จนฆ่าตัวตาย
แม่เหล่าทหารจะดูแลครอบครัวของนางเป็นอย่างดีก็ตาม อีกทั้งนางถือตัวว่าตนเองเป็นที่เมตตาของ
พระอัครเทวีเมืองแปร ซึ่งเอ็นดูรูปโฉมของนางที่ดูจิ้มลิ้มพริ้มเพรา ประกอบกับเห็นว่าโช้วเป็นธิดา
ของปะขันห่วนญี่ ขุนพลเมืองแปร จากการบรรยายของผู้เขียนแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ด้านมี
ความอาฆาตพยาบาทของโช้ว

แล้วว่าจาเลงกะโบไปคุมเองกระนี้ไม่ต่างกว่าตัวข้าพเจ้าไปเอง นางโชอื่บว่าก็เพียงหมู่
ทหารตองอุไปรักษาบ้านก็เป็นคุณหนักแล้ว อย่าถึงให้ตองนายกองคชพลอยล่าปากเลย
...แต่นางโชอื่บตรีนั้นความผูกใจแค้นในชาวเมืองตองอุมิได้คลายลงเลย ทั้งนี้โดยที่
นางโชอื่บนั้นพระอัครเทวีเมืองแปรเอ็นดู ลักษณะจิ้มลิ้มพริ้มเพรา แลเป็นเชื้อสาย
ปะขันขุนพลคนเก่า

(เล่ม 1, หน้า 811-812)

ตัวอย่างที่ 8

อเทยามีอุปนิสัยที่ไม่เปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะกาลเวลาจะล่วงเลยไปนานเพียงใด เมื่อ
นางพบกับโชอื่บ ผู้เป็นเพื่อน ก็จะไปพูดคุยหยอกเย้าเล่นกันเหมือนเมื่อครั้งเป็นสาวแรกรุ่น จากการ
บรรยายของผู้เขียนแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ด้านการขาคูศมิภาวะอันพึงมีตามวัยที่เป็นผู้ใหญ่ขึ้นของ
อเทยยา

จันทราเอ็นดูแก่ความโชอื่บคิดถึงเพื่อนเก่า ก็พาอเทยยามาด้วยอีกผู้หนึ่งเป็นนิจ แล
อเทยยานั้นมาตรว่าจะล่วงความเป็นสตรีครองเรือนแล้ว หากเป็นภริยาคนใหญ่แลอยู่กับอก
เมียเอกบ่ารุงฉะนี้ จิตใจก็มีได้เป็นผู้ใหญ่เขียบตามวัยอายุที่เพิ่มปีมา จะหยอกเอนสนทนา
ด้วยผู้ใด ก็พบลักษณะตรุณีดุจครั้งยังเป็นกุมารีจำเริญรุ่นอยู่กับราชวงศ์แปร

(เล่ม 2, หน้า 1836)

1.1.1.2 การบรรยายลักษณะของตัวละครโดยตัวละครอื่น ๆ

การบรรยายลักษณะของตัวละครโดยตัวละครอื่น ๆ หมายถึง การให้ตัวละคร
ตัวใดตัวหนึ่งเป็นผู้บอกกล่าวกับผู้อ่านหรือกับตัวละครอื่น ผู้อ่านจึงรู้จักตัวละครนั้นผ่านทางทัศนคติ
ของตัวละครที่ผู้แต่งใช้เป็นสื่อกลางโดยการบอกกล่าวอย่างตรง ๆ (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2539,
หน้า 175)

ยาขอบได้ใช้กลวิธีการนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่อง
ผู้ชนะสิบทิศ ด้วยวิธีการบรรยายลักษณะของตัวละครโดยตัวละครอื่น ๆ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

จะเด็ดกล่าวกับตละแม่กุสุมาว่า ถึงแม่ตละแม่กุสุมาจะถือทิฐิ แต่ก็รู้ว่าสิ่งใด
สมควรกระทำ ส่วนตละแม่จันทราที่มีจิตใจอ่อนโยนและโอบอ้อมอารี จะเด็ดคิดว่าหากทั้งสองได้รู้จักกัน
ความมีเมตตาของตละแม่จันทราจะทำให้ความมีทิฐิของตละแม่กุสุมาลดน้อยลง จากการบรรยายของ

จะเด็ดแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์เป็นผู้รู้กาลเทศะของตละแม่กุสุมา และภาพลักษณ์ด้านความมีเมตตาของตละแม่จันทรา

*กุสุมามาตรจะเจ้าทิจู อธิยาตัยก็ยงรู้ที่ต่ำสูง เคารพคนดี พระพี่นางลักษณะแหม่ซ้อย
แลเผื่อแม่เอ็นดูคน ได้ปลงใจเข้าใกล้คบหากันครั้งหนึ่งแล้ว นานไปทิจูข้างตละแม่ชาวแปร
ถูกทรมานล้าลงเอง*

(เล่ม 2, หน้า 1378)

ตัวอย่างที่ 2

ตองสาเห็นว่าตละแม่จันทรา มีจิตใจหนักแน่นต่อจะเด็ดและมีปัญหาหลักแหลม ดังนั้นในการทำหน้าที่แม่สื่อของตองสาที่ช่วยให้สอพินยาได้พบหรือใกล้ชิดกับตละแม่จันทรา หากนางรู้ว่าแผนการของสอพินยากับตองสา และไม่มีใจเอนเอียงตาม ตองสาก็จะเดือดร้อนต้องอาญาวิง สอดคล้องกับกฎหมายตราที่ 132 ที่กำหนดบทลงโทษนางในไว้ว่า ห้ามใช้หนังสือกาพย์ โคลงเข้าวังเพื่อสื่อชักคบบ้า มีโทษถึงตาย (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2548, หน้า 308) จากการบรรยายของตองสาแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ด้านมีความซื่อสัตย์ต่อความรักและภาพลักษณ์เป็นผู้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดของตละแม่จันทรา

*นางตองสาจึงว่าข้าพเจ้าไม่อ้อมแรงในการอาสาทำนดอก แต่เพราะด้วยอธิยาตัย
พระราชธิดานั้นเป็นคนหนักแน่นหลักแหลม หากนำความนี้ไปกล่าวโดยไม่ต้องใจนางแล้ว
อิงขึ้นถึงพระราชมารดา อาชญาจักเกิดกับข้าพเจ้าได้*

(เล่ม 1, หน้า 62)

ตัวอย่างที่ 3

จะเด็ดเห็นว่าโซอ้วมีความจงรักภักดีต่อมั่งตราแต่ไม่ให้ความเคารพนับท้าวดี ซึ่งหากตนไม่ทำเล่ห์อุบายเพื่อให้โซอ้วสำนึกผิดที่กระทำไม่ดีไว้กับนันทะวดี ก็คงยิ่งสร้างความยุ่งยากลำบากใจให้นันทะวดีต่อไป จากการบรรยายของจะเด็ดแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ด้านมีความซื่อสัตย์ต่อความรักและภาพลักษณ์เป็นผู้ขาดความอ่อนน้อมถ่อมตนของโซอ้ว

เจ้าหนุ่มยินฉะนั้นก็รำพึงแต่ในอกว่านางนี้ดีชั่วก็ช่างภักดีในมั่งตราอยู่ แต่จะเด็ดนั้น
 ถนัดว่าอภัยยศโยอ้าวกระด้าง น้ำใจมิใคร่ลงแก่คนใดเลย มีคาดคั้นให้ตระหนักฐานะนางเอง
 ไว้บ้างเล่า เบื้องหน้าก็จะตื้อตึงเพราะถือตัวทะนงว่าเป็นคนโปรดสืบไป

(เล่ม 2, หน้า 1773)

ตัวอย่างที่ 4

จะเด็ดได้เปรียบเทียบสถานภาพเพื่อแสดงความสัมพันธ์ของตนกับทะเลแม่จันทรา
 ให้ทะเลแม่กุสุมาฟังว่า นางผู้นี้อายุน้อยกว่าจะเด็ดจึงอยู่ในฐานะน้อง แต่เมื่อเติบโตขึ้นนางได้สั่งสอนให้
 จะเด็ดรู้จักคิดและหมั่นหาวิชาความรู้ อบรมให้สร้างคุณความดี นางจึงเป็นเสมือนพี่ เมื่อจะเด็ดต้อง
 จากนางมาเพื่อสร้างฐานะ นางก็แสดงความห่วงใยดุจมารดา จากการบรรยายของจะเด็ดแสดงให้เห็น
 ถึงภาพลักษณ์ด้านความมีวุฒิภาวะและภาพลักษณ์ด้านความมีคุณธรรมของทะเลแม่จันทรา

เมื่อน้อยนางผู้เป็นเจ้าของผมนี้อ่อนอายุกว่าก็น้อยอยู่ในฐานะน้อง พออายุเติบโตแล้ว
 รู้จักเรียนรู้จักคิด นางนั้นก็คอยบำรุงใจตักเตือนให้ทำความดีใฝ่ใจประหนึ่งนางเป็นที่
 ครั้นบัดนี้เพื่อจะทวิตัวให้มีราคาว่าแก่ข้าพเจ้าจึงต้องละถิ่นเดิมมา นางผู้นั้นก็คงเป็นห่วง
 คอยข้าพเจ้าประหนึ่งมารดาห่วงบุตร

(เล่ม 1, หน้า 181-182)

ตัวอย่างที่ 5

พระเจ้านระบตีกล่าวว่า หากให้ทะเลแม่กุสุมาไปขอให้จะเด็ดยอมสวามีภักดีต่อ
 เมืองแปรคงจะสำเร็จผล เพราะทั้งจะเด็ดและทะเลแม่กุสุมาต่างอยู่ในวัยหนุ่มสาวแรกรุ่ง และ
 ทะเลแม่กุสุมาก็มีรูปโฉมที่งดงาม จากการบรรยายของพระเจ้านระบตีแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ด้าน
 รูปโฉมที่งดงามตามลักษณะเบญจกัลยาณีของทะเลแม่กุสุมา

จะเด็ดเป็นชายกำลังมีวัยเหลิงอยู่ในโลกียรส กุสุมาลูกเราก็ทราบก่าตัดสมบรูณ์ด้วย
 ลักษณะแก้วกัลยาณี เห็นที่จะทำการใหญ่สำเร็จเป็นแท้

(เล่ม 1, หน้า 290)

ตัวอย่างที่ 6

จะเห็นได้ว่าในวินบรจจุลิจของปะขันหุณญิงลงในสฎูปเมืองแปร ก็คิดว่าโซ้อัว มีหน้าตาที่ดูจิมลิมและมีรูปร่างบอบบาง โดยนางน่าจะมีอายุไม่เกินสิบห้าปี ไม่ได้มีการมุ่นผมหรือ ตกแต่งใบหน้า จากการบรรยายของจะเด็จแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ด้านรูปโฉมที่งตามตามแบบ จิมลิมพริ้มเพรา และมีรูปร่างบอบบาง สมส่วน ของโซ้อัว

หุตาควี้คางจิมลิมรับกับร่างน้อย ชนษาคะเนรูว่าไม่เกินสิบห้าเสียชั่ว ประกอบทั้ง ครองผ้าไหมขาวกรอมแลเสือกก็เดียวกัน ส่วนผมนั้นทอดทรงตามเครื่องทูกซ์ มิได้แต่งมุ่น ทรงผมให้ได้เรื่อน ที่หน้านางนวลแปงสัคนิตมิได้ฉาบไว้

(เล่ม 1, หน้า 807)

ตัวอย่างที่ 7

จะเด็จแนะนำให้อเททยาไปพบตละแม่จันทราที่เมืองตองอู เพราะนางจะช่วย เจรจาหว่านล้อมกับตละแม่กุสุมาให้รับอเทยามาเป็นภรรยาของจะเด็จอีกคนหนึ่งได้ จากการ บรรยายของจะเด็จแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ด้านความมีเมตตาของตละแม่จันทรา

แต่ถึงที่โน้นอเททยาจะได้ปะคนใจพระผู้หนึ่ง คนผู้นี้ทำแต่สิ่งไม่ร้ายรานคน มุ่นแต่แม่ พระคุณเป็นประมาณ น้องท่านได้ร่เงาผู้นี้เป็นบารมีคุ้มเกล้าเมื่อใด เมื่อนั้นเราจะสมหวัง ด้วยประการทั้งปวง แลคนผู้นั้นหาใช่ใครอื่น คือราชธิดาเมงกะยินโย

(เล่ม 2, หน้า 1565)

1.1.2 การบรรยายลักษณะของตัวละครทางอ้อม

การบรรยายลักษณะของตัวละครทางอ้อม เป็นการกล่าวถึงรายละเอียดและข้อมูล เกี่ยวกับตัวละครที่สลับซับซ้อนยิ่งขึ้น เพราะไม่ใช่ถ้อยคำที่ตรงไปตรงมา แต่จะสอดแทรกอยู่ในการเล่า เหตุการณ์ต่าง ๆ ผู้อ่านจะรู้จักตัวละครผ่านทางพฤติกรรมที่แสดงออก คำพูด ความคิด หรือการ บรรยายทางอวัจนภาษา ซึ่งผู้อ่านสามารถสรุปสถานภาพ ลักษณะทางกาย และนิสัยใจคอของ ตัวละครได้ (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2539, หน้า 175)

จากการศึกษาพบว่า การบรรยายลักษณะของตัวละครทางอ้อมของยาขอบในการ นำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครหญิง มี 3 วิธี ได้แก่ การบรรยายลักษณะของตัวละครด้วยการกระทำ ของตัวละครตัวนั้น การบรรยายลักษณะของตัวละครจากบทสนทนาของตัวละคร และการบรรยาย ลักษณะของตัวละครจากความคิดของตัวละคร ดังนี้

1.1.2.1 การบรรยายลักษณะของตัวละครด้วยการกระทำของตัวละครตัวนั้น การบรรยายลักษณะของตัวละครด้วยการกระทำของตัวละครตัวนั้น อาจเป็นการนำเสนอตัวละครจากการกระทำที่เกิดเพียงครั้งเดียวของตัวละครแต่มีความสำคัญต่อเนื้อเรื่อง หรือการกระทำที่เกิดเป็นนิสัยโดยไม่เปลี่ยนแปลง จนสามารถเน้นย้ำภาพลักษณ์ของตัวละครให้ผู้อ่านสังเกตเห็นได้โดยง่าย (Rimmon-Kenan, 1983, pp. 59-70 อ้างถึงใน อีราวัตติ ไตลังคะ, 2543, หน้า 57)

ยาขอบได้ใช้กลวิธีการนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ โดยวิธีการบรรยายลักษณะของตัวละครด้วยการกระทำของตัวละครตัวนั้น ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

หลังจากทะเลเจ้ามุกชวยายกับสมิงสอดตุดลักลอบเป็นชู้กัน ทั้งสองก็มักจะนัดหมาย ออกมาพบกันอยู่เสมอ โดยทะเลเจ้ามุกชวยายจะหาโอกาสอยู่กับสมิงสอดตุดครั้งละนาน ๆ จากการบรรยายการกระทำของทะเลเจ้ามุกชวยายแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ด้านไม่ซื่อสัตย์ต่อสามี และภาพลักษณ์ขาดการควบคุมอารมณ์และความสำรวมของทะเลเจ้ามุกชวยาย

แลทะเลเจ้าชาวยะช่ายอันลอบเล่นสวาทด้วยสมิงสอดตุดนั้น สมิงสอดตุดโง่โลกก็อ่อนน้อมเอาใจกว่าพระเจ้าอยู่หัวอันถืออำนาจเป็นใหญ่ มุกชวยายอาลัยแก่เชิงของชู้มีน้ำใจอาวรณ์ในสมิงปลัดวงผู้้นั้น คนทั้งสองออกมาปะกัน ณ พระที่นั่งหอนพระขณะพระเจ้าอยู่หัวเสวย และเสด็จเข้าในหลับที่ปริกรรมแล้ว มุกชวยายยังมีใครจะกลับจากที่นั่นโดยง่าย มักจะรื้อสนทนาด้วยสมิงสอดตุดนาน ๆ ว่างที่มุกชวยายออกมาเข้า จะกลับก็ต่อใกล้เพล

(เล่ม 2, หน้า 1923)

ตัวอย่างที่ 2

มังกรรายกทัพมาทำศึกกับเมืองแปรทำให้เกิดความโกลาหลขึ้น กันทิมาคิดว่าหากผู้คุมไม่ระมัดระวังในความปลอดภัยก็น่าจะช่วยเหลือจะเด็ดให้เป็นอิสระได้ นางจึงวางเพลิงบริเวณหลังเรือนจำเพื่อให้พนักงานผู้คุมไปช่วยกันดับไฟ จากนั้นกันทิมาก็จะฉวยโอกาสเข้าไปช่วยจะเด็ดที่อยู่ภายใน จากการบรรยายการกระทำของกันทิมาแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์เป็นผู้มีสติปัญญาและความสามารถของกันทิมา

ครั้นถึงโรงจำนั้น เห็นพนักงานผู้คุมมายืนนอกกันอยู่ข้างบริเวณ ลูกสาวตะคะณีได้คิด
จึงอ้อมไปข้างหลังคุกอันเป็นโรงเก็บสิ่งของซึ่งสร้างโดยฝีมือนักโทษ เอาเชื้อเพลิงกองสูงขึ้น
ได้กองใหญ่แล้ว ลูกสาวตะคะณีก็จุดเพลิงขึ้นมีซาก็ลามอย่างรวดเร็ว พนักงานที่ยืนอออยู่
ทั้งนั้น นึกว่าข้าศึกมาเผาบริเวณของตัวก็อลหม่าน ที่กลัวก็หนีเตลิดที่กล้าก็วิ่งไปสถานเกิด
ไฟ แม่กันทิมาย้อนกลับมาตามทางเข้า วิ่งปนเปกับพนักงานทั้งนั้นเข้าไปจนถึงคุกภายใน
(เล่ม 1, หน้า 370)

ตัวอย่างที่ 3

หลังจากสอพิณยาวานตองสาเป็นแม่สื่อให้ตนเองได้พบกับตะละแม่จันทรา ตองสา
ก็หลงใหลในตัวสอพิณยาและมักกลับมาพบสอพิณยาอยู่เสมอ จากการบรรยายการกระทำของตองสา
แสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ด้านขาดการควบคุมอารมณ์และความสำรวมของตองสา

แลสอพิณยาก็คอยวันทีนางตองสาจะออกมาหาตน อันนางตองสาอายุเพิ่งรุ่นสาว
ไว้จรีตติคตินสะเทินไปทั่วร่าง ต่อมือชายเจ้าชู้เชื่อผู้ดีเช่นสอพิณยาก็หลงใหลใฝ่ฝันยั้งนัก
กลับมาหาสอพิณยาปรนนิบัติเนื่อง ๆ มิได้ข้ามเกินสองวันไปได้ แลรุ่งขึ้นของวันที่สอพิณยา
กับจิสะเบงปรึกษากันนั้น นางตองสาก็กลับมาหาดังเคย

(เล่ม 1, หน้า 127)

ตัวอย่างที่ 4

จะเต้ตยกทัพมาตีเมืองแปรจนได้รับชัยชนะ เมื่อจะเต้ตเข้าไปภายในพระราชวังก็
เห็นอเทตยา นางรัฐสิกษินดีมากที่สุดที่เฝ้าจะเต้ตจึงเฝ้ามองเข้าไปทอดชายหนุ่มต่อหน้าธารกำนัล จากการ
บรรยายการกระทำของอเทตยาแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ด้านขาดการควบคุมอารมณ์และ
ความสำรวมของอเทตยา

อเทตยาน้อยสดับคำพ้อประกอบทั้งอารมณ์คิดถึงเมื่ออยู่ห่างมารูมก็มีกิริยาเหมือน
หนึ่งปลาค้ำงหนองลูฝนปรอยได้น้ำก็เรใจ ลืมกลัวหมู่ประมงแลพรานเบ็ด โลดเต้นตีตัวอยู่
ข้างเหนือน้ำด้วยจิตหฤหรรษ์ ราชภาคิไนยพระเจ้าแปรลืมหิวว่าเป็นกุมารีในราชวงศ์แล
ไม่ได้นึกถึงกฏมณเฑียรวัง ลมปากแห่งอัครราชวัลลภพระเจ้าลู่ เป่าเพลิงในหทัยนางให้
ฮึกเหิม ก็ละความกลัวความอายทั้งสิ้น เข้ามากอดเอาเจ้านายทัพตองอุไว้ ทั้งต่อหน้าชะแม่
ชาววังเมืองแปร แลจาเลงกะโปยยืนอยู่ที่นั่นด้วยก็มีได้อดสู

(เล่ม 1, หน้า 450)

ตัวอย่างที่ 5

โซอิวบอกจะเด็ดว่าจะนำเรื่องที่จะเด็ดกับอเทตยาพบกันไปฟ้องทะเลแม่กุสุมา จะเด็ดจึงเห็นยั้งไว้ แล้วพูดเยาะเย้ยว่านางไม่สามารถไปไหนได้เพราะจะเด็ดมีอำนาจในการสั่งการ ให้ออกเรือ และแสร้งว่าการที่โซอิวเป็นแม่สื่อได้นำความสุขใจมาให้ทั้งจะเด็ดและอเทตยา ทำให้นาง ยิ่งโกรธแค้นและอาละวาดทำร้ายร่างกายบุเรงนอง จากการบรรยายการกระทำของโซอิวแสดงให้เห็น ถึงภาพลักษณ์ด้านขาดการควบคุมอารมณ์และความสำรวมของโซอิว

แค่นักก็ร้องไห้เอาตั้งเด็กทารกแล้วสองมือก็ป้ายข่วนจะให้เป็นที่เจ็บแก่เจ้านายทัพ ตองอู แต่จะเด็ดนั้นทนคมเล็บ จะปกป้องลูกสาวปะขันห่วนฎีประการใดนั้นหาไม่ นาง โซอิวเห็นนายทัพนั่งเสียตั้งวาระรอยเล็บตัวหาได้ทำความเจ็บปวดให้ ก็ยิ่งเดือดดาลเป็นที่สุด คว่าเอาแขนได้แล้วก็ก้มกุดลงที่ต้นแขนถัดลงจากไหล่สักฝ่ามือหนึ่งเต็มแรง รอยข่วนแต่ต้น ยังว่าพอทนได้ แต่รอยฟันเจ้านายทัพตองอูเป็นที่เหลือทน เจ้าจะเด็ดตื่นรนก็ไม่ถนัด ขึ้นตื่น เนื้อตัวคงขาดติดฟัน

(เล่ม 1, หน้า 839)

1.1.2.2 การบรรยายลักษณะของตัวละครจากบทสนทนาของตัวละคร

การบรรยายลักษณะของตัวละครจากบทสนทนาของตัวละคร เป็นการนำเสนอ ตัวละครที่ทำให้ผู้อ่านได้รู้จักนิสัยใจคอ ขนชั้น ฯลฯ ของตัวละคร (Rimmon-Kenan, 1983, pp. 59-70 อ้างถึงใน อีราวดี ไตลังคะ, 2543, หน้า 57)

ยาขอบได้ใช้กลวิธีการนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ด้วยวิธีการบรรยายลักษณะของตัวละครจากบทสนทนาของตัวละคร ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

บุเรงนองเห็นปอละเตียงรักกับจาเลงกะโบก็ปรารถนาจะให้เซงสบูมีคู่ครอง เช่นเดียวกับพี่สาว จึงเกลี้ยกล่อมให้เซงสบูรักกับสี่อง นายกองม้าผู้เป็นเพื่อน แต่นางไม่ยินยอม เซงสบูให้เหตุผลว่า นางมิได้ต้องการจะเป็นภรรยาของนายทัพหรือนายกอง เพราะความสุขของนาง อยู่ที่ไ้รักบุเรงนอง (เมงจะ) โดยได้รับความสงสารตอบกลับมาบ้างเท่านั้น จากบทสนทนาที่เซงสบู กล่าวกับบุเรงนองแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ด้านมีความซื่อสัตย์ต่อความรักและภาพลักษณ์เป็นผู้รู้ ประมาณตนของเซงสบู

ข้าพเจ้าจะได้อะไรทั้งนี้เพราะรักศักดิ์นายทัพตีเกินนายกองนั้นหาไม่ ด้วยเมื่อข้าพเจ้ารู้จักท่านนั้น ถึงรู้จักเสมอฐานะเมงจะคนเรือลอย ซึ่งข้าพเจ้ากล่าวทวนรหัสเดิมแต่แรกรู้จักกระทั่งยกผลงานที่ได้วอนบิดาให้เป็นไส้ศึกทั้งนี้เนื้อแท้หาใช่ลำเลิกเรื่องเก่าหวังเอาความดีของตัวเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวท่านไม่เลย บุเรงนองท่านหมายปลุกฝังข้าพเจ้าข้อนี้เป็นคุณหนักแล้ว แลการที่ท่านทำดังนี้เพื่อให้ข้าพเจ้าเป็นสุข แต่เมื่อท่านแจ้งจากปากข้าพเจ้าเชิงสบอเองว่าอันความสุขแห่งนางเซงสบอนั้นจะได้เกิดเพราะได้ผู้เป็นนายกองนายทัพก็หาไม่ได้ ความสุขแห่งข้าพเจ้าเกิดแต่ได้รู้ว่ารักท่านแลท่านสงสารบ้างข้อนี้คือ

(เล่ม 1, หน้า 899)

ตัวอย่างที่ 2

ตละแม่กุสุมาให้เหตุผลกับมังฉงาย (จะเด็ด) ว่า สาเหตุที่ตนต้องอยู่กับสอพิण्याเพราะต้องการให้พระราชมารดากลับเมืองแปรได้อย่างสะดวก และแม้ว่าตละแม่กุสุมาจะตกเป็นภรรยาของสอพิण्याแล้ว แต่นางก็ยังรักมังฉงายไม่เสื่อมคลาย จากบทสนทนาที่ตละแม่กุสุมาอธิบายกับมังฉงายแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ด้านมีความกตัญญูทเวทิตีและภาพลักษณ์ด้านมีความซื่อสัตย์ต่อความรักของตละแม่กุสุมา

ทุกวันนี้ที่ข้าพเจ้าทรงชีวิตอยู่ทั้งที่เสียรู้เสียรักแล้วก็เพราะขอข้อเดียวให้แทนพระคุณผู้ให้กำเนิดตน ทั้งสิ้นนี้เป็นความจริงแล้วมังฉงายท่านจงเปลื้องความเข้าใจผิดเสีย มังฉงายท่านถือตัวว่าเลิศชายก็ยังเลือกรักไว้หลายนาง แต่ข้าพเจ้าถือตัวซื่อจะขอรักมันไว้แต่ชายเดียว

...มังฉงายเอ๋ย ชายนั้นสอนเพียงให้ข้าพเจ้ารู้จักรัก แต่กุสุมารักแล้วไม่รู้ลืมชายนั้นเองวันคืนที่ตัวเป็นสาวอยู่ในพระมหาราชวงศ์แปร ข้าพเจ้าได้ทำสิ่งใดไว้สิ่งนั้นก็ตามมาหลอนอารมณ์อยู่เนื่อง ๆ ได้สำเนียงเสียงพิณลิบสามสายเมื่อใด เมื่อนั้นก็อดคิดถึงชายที่สอนทั้งรักแลทั้งพิณแก่ตัวมิได้

(เล่ม 1, หน้า 581)

ตัวอย่างที่ 3

พระราชเทวีเมืองตองอูมิรับสั่งให้ตละแม่จันทรามาอาศัยอยู่ที่ตำหนักหลวงแพนการอยู่ที่สำนักนางเลาซี เพราะเห็นว่าจะเด็ดและตละแม่จันทราเริ่มโตเป็นหนุ่มสาวแล้ว จึงไม่เหมาะสมที่จะให้อาศัยอยู่ด้วยกัน จากบทสนทนาที่ตละแม่จันทราให้คำมั่นสัญญาว่าจะเด็ดแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ด้านมีความซื่อสัตย์ต่อความรักของตละแม่จันทรา

ครั้งนี้มาตรว่าจะห่างก็เพียงร่างกายของข้าพเจ้าดอกที่จะมิได้อยู่คอยประโลมใจท่าน เช่นเคย แต่ความเคารพแลเชื่อตรงนั้นใจฉันทราบนี่เป็นอย่างไร ก็จะเป็นอย่างนั้นสืบไป เบื้องหน้าจันสิ้นอายุขัย

(เล่ม 1, หน้า 23)

ตัวอย่างที่ 4

มังฉงายมาพบนั้นท้าวติตามทีนัดหมายก่อนที่นางจะเข้าพิธีอภิเษกกับมังตรา นันทะวติกกล่าวอย่างหนักแน่นว่า นับจากนี้ขอให้มังฉงายอย่าได้แสดงความรักความอาลัยให้นางรู้สึก หวั่นไหว เพราะนางจะต้องทำหน้าที่ภรรยาที่ดีของมังตรา จากบทสนทนาที่นันทะวติกกล่าวกับมังฉงาย แสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์เป็นผู้รู้กาลเทศะและรู้หน้าที่ของนันทะวดี

นางว่ากับมังฉงายว่า ต่อแต่นี้ท่านกับข้าพเจ้าจะหันหลังให้กันแล้วในเชิงสวาท จึง ใครจะขอสิ่งความไว้สักร้อยหนึ่งว่า หากท่านจะคิดรักข้าพเจ้าบ้างก็ให้จำไว้เพียงในใจ อย่าเหลือเป็นเชื้อกระเส็นกระสายแสดงให้รู้สึกตัวอีก ในเมื่อข้าพเจ้าตกไปรองบาท พระราชบุตรแล้ว ด้วยเกรงในขณะที่มีลูกแล้ว ยังรู้ว่าท่านรักใคร่อาลัยอยู่ ก็จะไม่เสีย ความรักที่อันจะมีอยู่แก่มังตราผิตวิสัยเมียดีไป

(เล่ม 1, หน้า 88)

ตัวอย่างที่ 5

ตละแม่กุสุมาเล่าให้จะเด็ดฟังว่า เมื่อนางตกเป็นภรรยาของสอพิण्याและมีการ เข้าพิธีอภิเษกตามราชประเพณี สอพิण्याก็ทำหน้าที่ของสามีที่พึงปกป้องภรรยา แม้ว่านางจะไม่ได้รัก สอพิण्या แต่ในฐานะภรรยาต้องซื่อสัตย์ต่อสามี จากบทสนทนาที่ตละแม่กุสุมากล่าวกับจะเด็ด แสดง ให้เห็นถึงภาพลักษณ์เป็นผู้รู้กาลเทศะและรู้หน้าที่ของตละแม่กุสุมา

สอพิण्याผู้ครองความเป็นสามีแห่งข้าพเจ้าโดยครบถ้วนกระบวนนิยม ณ บัดนี้นั้น ข้าพเจ้าไม่เคยคิดมีใจสมัครในเชิงชู้สวาทแม้แต่ขณะจิตเดียว แต่การนี้เป็นการปรากฏ เฉพาะในอกตัวมิใช่ส่วนที่ปรากฏกับตาผู้อื่น หรือถึงหากจะปรากฏแก่คนคนเดียวคือ สอพิण्याบ้าง คนผู้นั้นก็เฉยเมินเสีย สอพิण्याรักข้าพเจ้าเหมือนอย่างสามีที่ดีทั้งหลายจะพึง ปกป้องครองรักภรรยาตนทั้งที่กุสุมานี้ไม่มีใจสมัครตาม ฉะนั้นข้าพเจ้าจะถืออยู่สถานหนึ่ง ว่าเมื่อไม่มีน้ำใจรักตอบแทนเจ้ามหาอุปราชแล้วก็จะตอบแทนด้วยความซื่อในหน้าที่ภรรยา

(เล่ม 1, หน้า 583)

ตัวอย่างที่ 6

โซอ็อปไม่ทราบว่าเป็นคนที่มีฝีมือในการเล่นพิณสิบสามสาย โซอ็อปจึงพูดเหน็บแนมขึ้นมาว่า บุเรงนองเคยเป็นครูสอนพิณของตละแม่กุสุมา ซึ่งการเรียนอย่างใกล้ชิดนี้ ทำให้ตละแม่กุสุมารักบุเรงนอง จากบทสนทนาที่โซอ็อปกล่าวกับโซอ็อปแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์เป็นผู้ขาดความสำรวม และขาดความอ่อนน้อมถ่อมตนของโซอ็อป

มารดาท่านมิรู้หรือท่านผู้นี้เมื่อเป็นขุนวัง เข้านอกออกในได้คล่องนั้นเป็นครูบอกพิณตละแม่อยู่ แลเพราะนั่งชิดคลอเคลียบอกพิณกันหรือมิใช่ ตละแม่เมืองแปรจึงผูกใจรักขุนวัง นางโซอ็อปฟังลูกสาวเจรจาแล้วถึงหากบุเรงนองยังเยาว์อายุแก่กว่าบุตรไม่กี่ปี แต่ตำแหน่งราชการของคนผู้ใหญ่นี้ก็ดูเอาว่าโซอ็อปผู้นี้เจรจาหยาบช้านักหลู่ผู้ใหญ่เอาความไม่สมควรมากแล้วดังนี้ไม่เคยต้องโทษด้วยมือเราก็จะต้องเสียในบัดนี้

(เล่ม 1, หน้า 815)

ตัวอย่างที่ 7

แม้ันนทะวดีจะอภิเษกกับมังตราไปแล้ว แต่นางก็ใคร่รู้ในเรื่องที่เกี่ยวกับบุเรงนองชายที่นางรัก นางจึงสอบถามอเทตยาถึงการปฏิบัติระหว่างสามีภรรยาของบุเรงนองกับบรรดาภรรยา อเทตยาไม่รู้จักความในใจของนันทะวดี นางได้เล่าให้นันทะวดีฟังอย่างละเอียดไม่ปิดบัง จากบทสนทนาที่อเทตยาเล่าแก่นันทะวดีแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์เป็นผู้ขาดความสำรวมทางวาจาของอเทตยา

ครั้นนางแม่อยู่หัวล้วงถามความในเรือนอย่างอื่นสัพยอกขับทำนองพิศواس ซึ่งบุเรงนองปฏิบัติแก่เมียอื่นแล้วด้วยอเทตยานางนั้น อเทตยาน้อยกำลังอิมอกใคร่คุยโอ้ความดีงามน่ารักแห่งคนผู้ผู้ ก็เล่าเรื่อยเรื่อยมิได้ประหยัดความที่ควรกระดากเลย

...ยามบุเรงนองสำราญใจอยู่ในที่รโหฐานห้อมล้อมด้วยหญิงอันเป็นเมียที่รักแล้ว เจ้าผู้ไว้ตัวดูผู้เยาว์ ระริกกระร่อนอยู่กลางนางนม บัดหนึ่งซบเกล้าหนุนอยู่กับตักเมียหนึ่ง ครั้นเมียหนึ่งกล่าวขับสัพยอกเป็นกลเหน็บแนม แลนางเจ้าของตักบังเกิดความอดสูผลักใส่ให้เจ้าหนุ่มผู้ผู้ไปเสียจงพันตัวเล่า เจ้าหนุ่มก็กลับถือเอาตักนางคนที่กล่าวขับเหน็บแนมเป็นที่ซบเกล้าแล้วหนุนให้นางฝ่ายที่ถูกขับเมื่อครู่เร่งเหน็บแนมแก้ตัว ก็เป็นที่ระเริงแก่ทุกผู้ในบรรดาที่นั่น

(เล่ม 2, หน้า 1839)

ตัวอย่างที่ 8

ตองสาพาจะเต็ดมาหลบซ่อนตัวในห้องของนาง เพื่อรอเวลากลางดึกให้จะเต็ด
 ลอบเข้าหาตละแม่กุสุมา ตองสาได้กล่าวกับจะเต็ดว่าตนไม่ปรารถนาจะหวงแหนพรหมจารีให้เป็น
 สาวบริสุทธิ์ เมื่อพบชายที่พึงพอใจนางพร้อมที่จะตกเป็นภรรยาของชายผู้นั้น จากบทสนทนาที่ตองสา
 กล่าวกับจะเต็ดแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์เป็นผู้ขาดการควบคุมอารมณ์และความสำรวมของตองสา
 ซึ่งในที่นี้คือ ไม่รักษาวลสงวนตัว

อกเอยเกิดมาเป็นหญิงนี้ยากอยู่สุดจะรู้จะพูดให้กระจ่างถึงความในอกตัวถนัด
 พรหมจารีเป็นของสุดหวงสำหรับสตรีนั้นจริงแล้ว แต่ทว่ายากนักจะมีสตรีใดหอบพรหมจารี
 ติดตัวไปจนตาย หญิงนั้นย่ออมอุทิศสิ่งสุดหวงมิแก่ชายหนึ่งก็ชายหนึ่ง อันชายนั้นเป็นที่รัก
 แห่งตัวดูจกนตั้งข้าพเจ้านี้ มาตราว่าของหวงแห่งตัวจะต้องตกเป็นเครื่องลำแดงความภักดี
 ต่อท่าน ตองสาก็ยินดีครั้น

(เล่ม 1, หน้า 138)

1.1.2.3 การบรรยายลักษณะของตัวละครจากความคิดของตัวละคร

การบรรยายลักษณะของตัวละครจากความคิดของตัวละคร เป็นการนำเสนอ
 ตัวละครโดยการใช้ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ถ่ายทอดความคิดของตัวละครออกมา (Rimmon-Kenan, 1983,
 pp. 59-70 อ้างถึงใน อีราวตี ไตลิงคะ, 2543, หน้า 58) แม้จะเป็นการบรรยายผ่านความคิดของ
 ตัวละครโดยตรงแต่เป็นการนำเสนอทางอ้อม เพราะผู้อ่านจะต้องตีความเองว่าความคิดนั้นสะท้อน
 ภาพลักษณ์ของตัวละครอย่างไร

ยาขอบได้ใช้กลวิธีการนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่อง
 ผู้ชนะสิบทิศ ด้วยวิธีการบรรยายลักษณะของตัวละครจากความคิดของตัวละคร ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

เมื่อเซงสบูนำอาหารเข้ามาให้จะเต็ด จะเต็ดเห็นรูปโฉมของนางไกล้ ๆ ก็คิดว่า
 เซงสบูมีลักษณะรูปร่างแบบสาวชาวป่าเช่นเดียวกับกันทิมา รูปหน้าดูเป็นคนมีเสน่ห์ อีกทั้งตั้งแต่
 ริมฝีปากอันบางขึ้นไปจนจดมูกยั้งเหมือนกันกับตละแม่จันทรา จากการบรรยายความคิดของจะเต็ด
 แสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ด้านรูปโฉมที่มีรูปหน้าและเครื่องสำอางงามของเซงสบู

เจ้าหนุ่มก็มองดูนางโดยพิณิจพิจารณา พิศทั่วแล้วก็หลงใจ ดำริว่านางผู้นี้มีลักษณะ
ละม้ายน้องสาวจาเลขกะโบเป็นแท้ รุ่งรังตามวิสัยชาวป่า แม้ว่าตีนหนักก็ได้จับรอยกันไร
แต่หากวงหน้าประพิมพ์ประพายเป็นคนเจ้าเสน่ห์อยู่ ริมฝีปากบางแลมีลิ้นกระหว่างเบื่อง
ริมฝีปากขึ้นไปจดจมูกนั้นพิมพ์เดียวกับตะละแม่จันทราเมืองตองอู

(เล่ม 1, หน้า 473)

ตัวอย่างที่ 2

ปอละเตียงทบทวนในสิ่งที่เคยสังเกตและเห็นเป็นพิรุณหลายอย่างเกี่ยวกับฐานะที่
แท้จริงของเมงจะ จนมั่นใจว่าเป็นนายทัพเมืองตองอูที่ปลอมตัวมาเป็นเมงจะ คนพเนจรที่มาขออาศัย
อยู่กับไปพยู เพื่อจะหาช่องทางในการเข้าไปพบตะละแม่กุสุมา ชายาของสอพิณยา ดังนั้นปอละเตียงจึง
เป็นคนเดียวที่รู้ความลับของเมงจะทั้งหมด จากการบรรยายความคิดของปอละเตียงแสดงให้เห็นถึง
ภาพลักษณ์เป็นผู้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีเหตุผล และสุขุมรอบคอบ ของปอละเตียง

นิกย่อนไปถึงความหลังเมื่อตนกลับไปพบเมงจะ ณ พุงหันสาวัดดี ได้ยินเสียงชาย
ผู้นั้นร้องเพลงเป็นเพลงรบก่ล่าวด้วยชาติเชื้อตองอูสถานหนึ่ง หนังสือกล่าวด้วยการสงคราม
จารึกว่ามหาเถรสังฆราชาให้ศิษย์คู่ใจเผด็จศึกสถานหนึ่ง แลผ่านางปกลายกระหนก
พญานาคนั้นเล่า เห็นแก่ตาก็แต่สไปตะละแม่ชยาเจ้ามหาอุปราชผู้เดียว ครั้นบัดนี้เหลียวมา
ดูความที่ออกจากปากมาเร็ว กล่าวว่าเป็นนายทัพตองอูนั้นเคยปลอมกายเข้ามาเอาราชการ
แปร จนกระทั่งว่าได้ยศขุนวัง ทั้งพระเจ้าแปรก็เออวยจนจะออกปากนับเอาเป็นเขยตั้งนี้
เห็นที่ขุนวังแลพระราชาธิดาจะลอบปลงใจรักไว้ต่อกันแล้ว ทั้งปัจจุบันกาลนี้มาใช้กล่าวอายุ
แม่ทัพตองอูคะเนว่าอยู่ในรุ่นราวคราวเดียวกับคนที่ต้องสงสัย มีหน้าปรากฏซ้ำว่าการทหาร
ตองอูก็อยู่ในความดูแลของปลัดทัพ แม่ทัพตองอูมิได้ประจำอยู่กับกองทหารตัว นาง
ปอละเตียงคิดมาที่ละข้อก็แลเห็นที่คล้ายปลอมออกคราวละเปลาะ ๆ จนว่าไม่เห็นมีตอนใดจะ
เป็นปัญหาสำหรับคนผู้นั้น

(เล่ม 1, หน้า 592)

ตัวอย่างที่ 3

จะเด็ดจะช่วยให้ตะละแม่กุสุมาพ้นจากสภาพการเป็นบาทบริจาริกาของสอพิณยา
แต่นางระลึกถึงพระราชบิดาที่อยู่เมืองแปรว่าคงจะเสียพระทัยอย่างมากที่ถูกเมืองตองอูยึดเมืองไว้ได้
และหากตะละแม่หนีตามจะเด็ดไป พระราชบิดาคงไม่อาจอดทนต่อความอับยศนี้ นางจึงตัดสินใจไปหา
สอพิณยาที่เมืองเมาะตะมะ เพื่อธำรงไว้ซึ่งศักดิ์ศรีเกียรติยศของวงศ์ตระกูล จากการบรรยายความคิด

ของตละแม่กุสุมาแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ด้านมีความกตัญญูทเวทีและภาพลักษณ์เป็นผู้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดและมีเหตุผลของตละแม่กุสุมา

ตละแม่ก็เกิดวิตกถึงพระเจ้าแปรผู้บิดาข้า มีเมืองก็เสียเมืองแล้ว มีลูกถูกชายลักมา อภิเษกเอาตามใจชอบ ครั้นเราผู้ลูกจะเล่นตามซู้รักเดิมไปตามใจตัวเราเล่า ความอภัยศสองข้าสามข้าประดังมา สมเด็จพระราชบิดามีพระอภัยค้ำยามนัก รังเกียดความชั่ว เหมือนว่าพญาหงส์เหมราชรังเกียดน้ำสีขุนด้วยดินโคลน เมืองแปรอันสืบเนื่องมาชั่วหก พระองค์กษัตริย์มาแหลกลาญลง เพราะพระองค์รักษาไว้มิได้ ก็เป็นที่ทุกขโศกประจำ พระราชหฤทัยทุกขหนึ่ง ข้าสองจะมาทุกขด้วยลูกสาวตนหน่วยผัวหนีตามชาย พระเจ้าแปรผู้บางไม่ทนต่อบ่าปีกจะดูหน้าผู้ใดมิได้เห็นที่จะเจ็บใจอายุสั้นไปเอง ตละแม่เพิ่งเล็งหนักไปทางข้อความนี้แล้วก็คิดทักใจลงเสียว่าจะก้มหน้าสู้กรรมอยู่ด้วยอนุชาพระเจ้าหงสาวดี มาตราว่ารักนั้นจักไม่มีในตัวก็จะขอถนอมซื้อถนอมหน้าอย่าให้สมเด็จพระราชบิดาอภัยศข้าไว้

(เล่ม 1, หน้า 587)

ตัวอย่างที่ 4

โช้วโอรธแค้นบุเรงนองที่วางอุบายให้บิดาของนางฆ่าตัวตาย นางจึงคิดที่จะใช้ความหึงหวงอเทตยาของตละแม่กุสุมาเป็นชนวนเหตุให้บุเรงนองกับตละแม่กุสุมาผิดใจกัน โดยนางจะวางแผนให้บุเรงนองกับอเทตยาได้พบกันก่อนไปทูลให้ตละแม่กุสุมาทราบ จากการบรรยายความคิดของโช้วแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ด้านมีความอาฆาตพยาบาทของโช้ว

แล้วนางลูกปะชันก็ระลึกไปถึงความที่นางอเทตยากล่าวหาว่า ตละแม่ราชธิดานั้น หึงหวงก็ตักกันขุนวังหนัก ก็อุกคิดได้ถึงการจะก่อร้อนให้เจ้านายที่พัวฉานกับตละแม่เสียบุตรีปะชันเจ้าปัญญาที่หมายใจจะกระทำการ หาทางให้อเทตยาหลานหลงได้ปะกับบุเรงนอง แล้วจะเอาเนื้อความอันบุเรงนองระเริงทั้งนั้นไปเป่าเข้าพระกรรมตละแม่ตั้งนี้ ความขุนหมองจะก่อให้เกิดขึ้นเอง

(เล่ม 1, หน้า 818)

ตัวอย่างที่ 5

สอพิณยานัดหมายต้องสามาพบ เพื่อให้นางช่วยเหลือตนเองให้ได้พบปะใกล้ชิดกับตละแม่จันทรา เมื่อสอพิณยาเห็นท่าทางของนางที่ดูมีจริตมารยาและทอดสะพานเชิญชวนสอพิณยาแล้วก็คิดว่า ก่อนจะกลับเมืองหงสาวดีจะต้องได้นางเป็นภรรยาเสียก่อน จากการบรรยายความคิดของสอพิณยาแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ด้านขาดความสำรวมของตองสา จนสอพิณยาคิดว่านางเป็นผู้หญิงที่ไม่รักนวลสงวนตัว

อันนางตองส้านั้นคนเสมอชั้นข้า พอพูดจาก็เสริมจริตจะก้านวางที่กระตุงกระตัง ติดดินทับทิว ได้พูดกับผู้ชายหนุ่มด้วยแลเป็นเจ้าด้วยก็เล่นตัวมากขึ้น สอพิณยาเป็นคนมีนิสัยมักมากในอิสตรีอยู่ ครั้นดูเชิงนางท่าทางเหมือนปีกเป่ากำลังเพลิงก็คะเนในใจว่า ถ้ากูจะจากนางข้าหลวงคนนี้ไปโดยมือเปล่า ก็เหมือนหนึ่งเกิดมาเป็นชายไม่ครบบริบูรณ์ อาหารใส่สำหรับมาเทียบตรงหน้าทั้งที่เจ้าของพอใจอยู่แล้ว หากเราออกปากขอแล้วคงได้ลิ้มรส เป็นการลงทุนเล็กน้อยเบาแรงฉะนี้จะละไว้ดูกระไรอยู่

(เล่ม 1, หน้า 61)

การบรรยายลักษณะของตัวละครหญิงทั้งทางตรงและทางอ้อมเป็นกลวิธีที่ยาขอบใช้ในการนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงมากกว่ากลวิธีอื่น โดยแสดงให้เห็นในภาพลักษณ์เชิงบวก และภาพลักษณ์เชิงลบ ยาขอบบรรยายลักษณะของตัวละครหญิงทั้งการกระทำ คำพูด หรือความคิด ได้ชัดเจน มีการขยายความแสดงรายละเอียด การให้เหตุผลหรือใช้เหตุการณ์มาสนับสนุน และอื่น ๆ

1.2 การตั้งชื่อตัวละคร

โดยทั่วไปการตั้งชื่อตัวละครของผู้แต่งอาจมาจากเหตุผลสี่ประการ ได้แก่ ประการแรก ตั้งชื่อตัวละครเพื่อนำเสนอลักษณะตัวละคร ประการที่สอง ตั้งชื่อที่มีความหมายตรงกันข้ามกับตัวละครเพื่อยั่วล้อหรือเยาะเย้ย ประการที่สาม ตั้งชื่อตามเทพปกรณัมหรือนิทานเพื่อโยงลักษณะหรือแนวคิด และประการที่สี่ ตั้งชื่อเป็นสัญลักษณ์ให้นำไปตีความลักษณะของตัวละครนั้น ๆ (Rimmon-Kenan, 1983, pp. 59-70 อ้างถึงใน อีราวดี ไตลังคะ, 2543, หน้า 58-59)

การตั้งชื่อตัวละครบางตัวของยาขอบในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการนำเสนอลักษณะตัวละครหรือภาพลักษณ์ของตัวละครนั้น จากการศึกษาพบว่าชื่อของตัวละครหญิงที่มีความหมายสัมพันธ์กับภาพลักษณ์มี 4 ตัว ได้แก่ ตละแม่จันทรา ตละแม่กุสุมานันทะวดี กันทิมา ดังนี้

1.2.1 ตละแม่จันทรา

จันทรา มีความหมายว่า “ดวงจันทร์” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 312) ดวงจันทร์ เป็นสิ่งที่ผู้ประพันธ์มักนำมาเทียบเคียงกับสิ่งที่เป็นความงามตามอุดมคติหรือให้ความรู้สึกว่างดงาม โดยเฉพาะดวงจันทร์ที่เต็มดวงจะมีแสงนวลอร่ามงามสว่างไสวกว่าดวงจันทร์ยามปกติหลายเท่า และแสงของดวงจันทร์ให้ความรู้สึกเย็นตาเย็นใจ บ่งบอกถึงความนุ่มนวล อ่อนหวาน อ่อนโยน ปลอดภัยให้มีความสุข (ญาดา อารัมภีร์, 2545, หน้า 157)

ฉะนั้น การตั้งชื่อตละแม่จันทราของยาขอบช่วยในการนำเสนอภาพลักษณ์ด้านรูปโฉมอันงดงาม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

จะเด็ดเฟ่งพินิจใบหน้าของตละแม่จันทราที่กำลังบรรทม แล้วนำดวงจันทร์มาเปรียบกับใบหน้าของตละแม่จันทราว่ามีผิวขาวนวลเนียนดูงามตาประหนึ่งดวงจันทร์เต็มดวง ความสว่างไสวของดวงจันทร์ถูกล้อมรอบด้วยเมฆสีดำในฤดูฝน ซึ่งหมายถึงผมของตละแม่จันทรา

จะเด็ดพิจารณาความงามอันต้องตามลักษณะกัลยาณีของตละแม่ไปทีละอย่างหัวใจก็เหมิมโหมแรงร้อนอยู่ด้วยเพลิงพิศवास *หน้านางเหมือนเดือนเมื่อวันเต็มดวง* แลถูกห้อมด้วยเมฆดำในคืนวันสันตฤกษ์คือผม

(เล่ม 1, หน้า 35)

ตัวอย่างที่ 2

ตะคะณี ครูดาบชาวกะเหรี่ยง ขึ้นชมความงามของตละแม่กุสุมาว่ามีใบหน้าผ่องนวลเหมือนดวงจันทร์ จะเด็ดจึงตามไปซิงนางคืนจากสอพิณยาถึงเมืองหงสาวดี ฝ่ายตละแม่กุสุมากล่าวอย่างถ่อมตนว่าเมืองตองอูก็มีตละแม่จันทรา ผู้เป็นที่เลื่องลือว่ามีใบหน้างามเด่นดุจดวงจันทร์ที่พ้นจากเงาโลกหมดสิ้นเมื่อเกิดจันทร์ปราศ หมายความว่า เป็นดวงจันทร์ที่ขาวนวลสว่างตา

ก็แลเชษฐภคินีพระเจ้าตะเบงชเวตตี้ นั้น ยินข่าวกล่าวโฉมว่าอันเรือนพักตร์แห่งตละแม่องค์นั้น แม้นโหมกขบริสุทธ์จันทร์เด่นดวงวันข้างขึ้นคืนสุดท้ายเมื่อใด เมื่อนั้นผิวใครมิเคยเห็นหน้าตละแม่ตองอูแล้ว *ดูเดือนก็ดูจหน้านางแล*

(เล่ม 1, หน้า 672)

ตัวอย่างที่ 3

นางเลาซีไม่ยินยอมให้จะเต็ดนำตละแม่กุสุมาเข้าพิธีอภิเษกพร้อมกันกับ
ตละแม่จันทรา โดยขู่ว่าหากจะเต็ดยังคงต้องตั้งจะผูกคอตาย ทำให้เห็นว่านางเลาซียกย่องเทิดทูน
ตละแม่จันทราที่เพียบพร้อมทั้งรูปสมบัติและคุณสมบัติจนไม่อาจให้ใครมาเทียบกับนางได้
เช่นเดียวกับบนท้องฟ้าที่ต้องมีดวงจันทร์เพียงดวงเดียว

แต่ถึงคราวอภิเษกแล้ว ในสถานกระทำพิธีจะมีแต่จันทราผู้เดียว ประหนึ่งนภากาศ
ไม่ควรจะมีสิ่งอื่นแข่งรัศมีจันทร์

(เล่ม 1, หน้า 1416)

ในการตั้งชื่อตละแม่จันทรา ยังนำเสนอภาพลักษณ์ด้านความมีเมตตาของ
ตละแม่จันทรา ซึ่งตรงกับคุณสมบัติของแสงจันทร์ที่ให้แสงสว่างแก่ทุกสรรพสิ่งบนโลก แสดงถึงความมี
เมตตาและโอบอ้อมอารี ดังนี้

ตัวอย่าง

เหล่าภรรยาของจะเต็ดได้สนทนากันว่าจะเต็ดรักนางคนใดมากที่สุด ในระหว่างนั้น
อเทตยาสังเกตเห็นตละแม่จันทราเปลี่ยนสีหน้าไป ทำให้คิดว่าตนพลังปากพูดในสิ่งที่ทำให้
ตละแม่จันทราไม่พอใจ แต่ตละแม่จันทราไม่ได้คิดเช่นนั้น นางให้เหตุผลว่าเกิดจากความปิติยินดีที่
จะเต็ดรักภรรยาทุกคน จากบทสนทาระหว่างตละแม่จันทรากับอเทตยาที่แสดงให้เห็นถึงการ
ปลอบประโลมและความโอบอ้อมอารีของตละแม่จันทราที่ต้องการให้ทุกคนมีความสุข สะท้อนให้เห็น
ภาพลักษณ์ด้านความมีคุณธรรมของตละแม่จันทราในฐานะคนรัก และกับบรรดาภรรยาของจะเต็ด
ในฐานะพระมเหสีเอก คือ นางเป็นผู้มีเมตตา

นางแม่อยู่หัวอัศวมเหสีก็ว่าคำท่านมิได้มีสิ่งไรเป็นโทษแก่ข้าพเจ้า หนึ่งนั้นข้าพเจ้ารัก
ท่านดุจน้อง สิบไปพูดสิ่งใดด้วยข้าพเจ้าแล้ว ท่านอย่าวิตกดังนี้เลย

...หากเกิดแต่ความที่ตื่นตันใจ ด้วยเจ้ามหาอุปราชแต่ครั้งยังน้อยคนทั้งปวงเรียกนาม
เดิมว่าจะเต็ดนั้น คุณเคยสนิทธธาศัยด้วยข้าพเจ้า ทั้งลุ่มใหญ่กล้าเอาราชการได้อ่านา
ยศใหญ่ยิ่งแล้ว คนผู้นี้ก็ยังอารีจิตด้วยข้าพเจ้าดุจพี่เสมอต้นเสมอปลายมา จึงยามได้ยินเรื่อง
คนที่คล้ายพี่ มีอารีประหลาดกว่าผู้อื่น ความเต็ดฉันทอันผู้อื่นทั้งปวงมักมีและเต็ดมิได้มี
ดังนี้ ก็อดอึ้งใจในอารีจิตของคนผู้นี้ที่สำแดงแก่ผู้อื่นมิได้เลย

(เล่ม 2, หน้า 1838-1839)

1.2.2 ตละแม่กุสุมา

กุสุมา มีความหมายว่า “ดอกไม้” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 138) โดยทั่วไป ผู้ประพันธ์นิยมนำดอกไม้มาเปรียบกับความงามของหญิงสาว ซึ่งยาขอบเป็นหนึ่งในนั้น นอกจากนี้ ยาขอบยังนำดอกไม้ที่อยู่บนยอดไม้สูง มาเปรียบกับชาติกำเนิดที่สูงศักดิ์ของตละแม่กุสุมาอีกด้วย ยาไทย (2556, หน้า 403) สันนิษฐานว่ายาขอบนำชื่อกุสุมามาจากคำว่า กุสุมาลยชาติ ที่แปลว่า เกิดมาจากสกุลที่ดีทั้งฝ่ายบิดามารดา

ฉะนั้น การตั้งชื่อตละแม่กุสุมาของยาขอบช่วยในการนำเสนอภาพลักษณ์ด้านรูปร่าง อารมณ์ และบุคลิกของตละแม่กุสุมา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

สอพิณยาเดินทางมาเมืองแปรเพื่อเตรียมอภิเษกกับอเทตยาตามความเห็นชอบของผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่าย แต่เมื่อสอพิณยาเห็นตละแม่กุสุมา พระราชธิดาของพระเจ้านระบดี ก็พึงพอใจในรูปร่างที่งดงามสมวัยเหมือนดอกไม้ที่กำลังเบ่งบานแรกแย้มของตละแม่กุสุมา

ระหว่างนั้นราชอนุชาพระเจ้าหงสาวดีจับตาสอพิณยาอยู่ที่ตละแม่กุสุมา เวียนมองมิให้เป็นที่สงสัยแก่พระเจ้าอยู่หัวแลพระอัครเทวีได้ ส่วนดวงกมลก็ไหวหวั่นอุปมาตั้งชายตรงเมื่อต้องลม ยิ่งพิศก็ยิ่งตระหนกกว่า พระราชธิดาประกอบด้วยเขี้ยวรูปสิริวิลาสเป็นอันงาม สอพิณยาเป็นผู้มักกำเริบในกามรส *ปะตละแม่รู้่นจำเรฎฐประหนึ่งบุปผชาติกำลังขยายกลีบจะเบ่งบาน* ฉะนี้ สะกดใจอย่าให้กำเริบนั้นมิได้

(เล่ม 1, หน้า 225)

ตัวอย่างที่ 2

อเทตยากล่าวเปรียบเทียบรูปร่างและชาติกำเนิดของตละแม่กุสุมา พระราชธิดาของกษัตริย์เมืองแปรกับจะเด็จว่า ตละแม่กุสุมาเปรียบเสมือนกับดอกไม้ที่อยู่บนยอดสูง

ตละแม่กุสุมาเหมือนไม้ดอกยอดสูง ลมสะบัดมาตราว่าไม่ร่วงก็เอน ท่านรักนางเป็นธรรมดานางจะเกิดมิตรจิตตอ

(เล่ม 1, หน้า 451)

1.2.3 นันทะวดี

นันทะวดี มีความหมายว่า “หญิงผู้ควรแก่การยินดี” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า หน้า 616, 1098) กล่าวคือ เป็นที่รักใคร่ชอบพอของผู้ที่พบเห็น ความหมายดังกล่าวมีความสอดคล้องกับเหตุการณ์ตามเนื้อเรื่องที่มีชายหนุ่มสามคนพากันหลงรักนันทะวดี อันได้แก่ สอพิณยา มังตรา และจะเต็ด

ฉะนั้น การตั้งชื่อนันทะวดีของยาขอช่วยในการนำเสนอภาพลักษณ์ด้านรูปโฉมและภาพลักษณ์ด้านความมีวุฒิภาวะของนันทะวดี ดังตัวอย่างที่ 1-3 ต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

จะเต็ดถูกลงทัณฑ์ให้เป็นพนักงานผู้น้อยอาศัยอยู่กับทกะยอดิน ขุนวังผู้เป็นบิดาของนันทะวดี ในแต่ละครั้งที่จะเต็ดสนทนากับนันทะวดีก็ทำให้จะเต็ดคลายความทุกข์ใจไปได้

ฝ่ายจะเต็ดนั้นความในคอยทรมาณให้เป็นคนเจ้าทุกข์ นับแต่อยู่ด้วยอาจารย์มิได้รับความไฝ่ใจจากใครเหมือนเมื่ออยู่ในอภิมารดา ซึ่งเหงาเหมือนคนพลัดเมือง ครั้นมาอยู่ ณ บ้านขุนวังมีนางนันทะวดีพอใจพูดด้วยเสมอเพื่อน ความเหงาค่อยบรรเทาลง ต่อมาวันทั้งสองฝ่ายยิ่งถูกใจกัน จะเต็ดค่อยเข้มแข็งขึ้น

(เล่ม 1, หน้า 41)

ตัวอย่างที่ 2

สอพิณยาหลงใหลนันทะวดีและต้องการให้จะเต็ดเป็นพ่อสื่อ จึงผลอบอกความในใจของตนกับจะเต็ด ทำให้จะเต็ดเกิดความไม่พอใจเป็นอย่างมากเพราะจะเต็ดก็ชอบพอนันทะวดีเช่นกัน

สอพิณยาไม่คิดว่าตนจะเป็นฝ่ายต้องกลักบอกความในใจให้ทราบที่ตัวนั้นพึงใจนางนันทะวดี จะเต็ดแจ้งแล้วความที่ไม่เคยชังน้ำหน้าเจ้าสอพิณยาก็กลับชังขึ้น เกือบจะลูแก้มโหมพลุ่งออกไปแล้ว

(เล่ม 1, หน้า 47)

ตัวอย่างที่ 3

มังตราพบนันทะวดีโดยบังเอิญ ด้วยรูปโฉมและการเจรจาที่คมคายทำให้มังตราหลงรักนันทะวดีจึงชื่นชมนางให้จะเต็ดฟัง

มังกรก็ออกปากชมว่าลูกสาวขุนวังอาเราผู้นี้ รูปร่างอรชรอ่อนแอ้นช่างเป็นที่ถูกใจ
ข้าพเจ้า ข้าถ้อยคำสำนวนของนางยิ่งตรึงใจเป็นเปลาะสอง พี่ท่านอายุเกินข้าพเจ้ายังจะ
เห็นคำซึ่งข้าพเจ้าว่าเป็นประการใด จะเด็กรู้ที่ว่ามังกรพึงใจนาง

(เล่ม 1, หน้า 51)

1.2.4 กัณฑิมา

ยาไทย (2556, หน้า 403) สันนิษฐานว่ายาขอ बदแปลงชื่อ กัณฑิมา มาจากคำว่า
จันทิมา ซึ่งเวชยันต์ คีตโกมล (2543, หน้า 43) ให้ความหมายของคำว่า จันทิมา ไว้ว่าหมายถึง
“งามเหมือนดวงจันทร์”

จากคำไวพจน์สามคำ คือ จันทิมา จันทร และ จันทร่า ที่มีความหมายว่า ดวงจันทร์
หรือ งามเหมือนดวงจันทร์ ผู้วิจัยได้นำคำว่า กัณฑิมา มาเทียบกับคำไวพจน์สองคำ คือคำว่า กัณฑิ
และ กัณฑิมา ที่หมายถึง “ถ้า ซอกเขา” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 106) จึงสันนิษฐานว่าชื่อ
กัณฑิมาน่าจะมีความหมายว่า ถ้าหรือซอกเขา และความหมายว่า ถ้าและซอกเขา มีความสอดคล้อง
กับภาพลักษณ์ของกัณฑิมา สาวงามชาวกะเหรี่ยงที่ผูกพันกับธรรมชาติมาตั้งแต่กำเนิด

ฉะนั้น การตั้งชื่อกัณฑิมาของยาขอช่วยในการนำเสนอภาพลักษณ์ด้านรูปร่างที่
งดงามทั้งในความหมายว่า งามเหมือนดวงจันทร์ และในความหมายว่า ถ้าและซอกเขา ของกัณฑิมา
เพื่อแสดงให้เห็นถึงความงามอย่างสาวชาวป่า ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง

เมื่อมังกรายอยู่ใกล้กัณฑิมาก็ได้บรรยายถึงเครื่องหน้าทั้งงดงามและรูปร่างที่งามตา
ของกัณฑิมา ไว้ว่า

ยิ่งดูนานยิ่งเห็นงามเด่นตามปกติวิสัย คิ้วโก่งยาวตักพันทางดาร์กับคางดูจิ้มลิ้ม
พริ้มเพราหาใช่ชั่ว หากนางจะรู้จักแต่งให้เสมอหญิงสาวชาวเมืองแล้ว ก็จะไม่ยเกินบุตร
ขุนนางผู้ใหญ่โดยมากเสียด้วยซ้ำ ต่อพิศนาน ๆ แล้ว ดูนั้นดูนั้นก็งามไปตัวเอง มังกรายก็
อัศจรรย์ในรูปสมบัติของแม่สาวชาวป่าเป็นอันมาก

(เล่ม 1, หน้า 101)

การตั้งชื่อตัวละครหญิงของยาขอ พบว่า ชื่อตัวละครหญิงสามารถนำเสนอภาพลักษณ์
ด้านรูปร่างมากที่สุด รองลงมาคือ ภาพลักษณ์ด้านความมีคุณธรรม ได้แก่ มีความเมตตา และ
ภาพลักษณ์ด้านความมีวุฒิภาวะ ได้แก่ เป็นผู้มีความสติปัญญาและความสามารถ

1.3 การใช้คู่ตรงข้าม

การใช้คู่ตรงข้าม หมายถึง การที่ผู้เขียนสร้างให้ตัวละครแต่ละคู่มีลักษณะแตกต่างกัน เพื่อเน้นหรือเสริมให้ลักษณะที่ตรงข้ามกันของอีกฝ่ายหนึ่งเด่นขึ้น (ยุวพาส์ (ประทีปเสนา) ชัยศิลป์ วัฒนา, 2542, หน้า 128)

ยาขอใช้คู่ตรงข้ามในการนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ จำนวน 2 คู่ ได้แก่ ตละแม่กุสุมากับอเทตยา และปอละเตียงกับเซงสอพู ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.3.1 ตละแม่กุสุมากับอเทตยา

ตละแม่กุสุมากับอเทตยา เป็นตัวละครหญิงที่เติบโตมาด้วยกันตั้งแต่เด็ก โดยที่ ตละแม่กุสุมาเป็นพระราชธิดาของพระเจ้านระบตี กษัตริย์เมืองแปร กับพระอัครมเหสี ส่วนอเทตยา เป็นพระนัดดาของพระเจ้านระบตีที่กำพร้าบิดามารดา พระอัครมเหสีจึงทรงรับมาอุปการะแต่เยาว์วัย อย่างไรก็ตาม ตัวละครทั้งสองมีอุปนิสัยใจคอไม่เหมือนกัน

ยาขอใช้ตัวละครคู่ตรงข้าม ตละแม่กุสุมากับอเทตยา ในการนำเสนอภาพลักษณ์ ด้านความมีวุฒิภาวะและภาพลักษณ์ด้านการขาดวุฒิภาวะ ดังนี้

ตละแม่กุสุมาเป็นตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์ด้านความมีวุฒิภาวะชัดเจน โดยนางมีภาพลักษณ์เป็นผู้มีสติปัญญาและความสามารถ คือ มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีเหตุผล และ สุขุมรอบคอบ ในยามอารมณ์ปกติตละแม่กุสุมาจะเป็นผู้รู้กาลเทศะ ยกเว้นยามที่นางเกิดอารมณ์ หึงหวง ซึ่งมาจากนางพบอเทตยาอยู่กับจะเด็ดหรือเห็นคนทั้งสองใกล้ชิดกัน จึงจะไม่สามารถควบคุม อารมณ์หรืออยู่ในอาการที่สำรวมได้ ดังคำพูดของจะเด็ด ผู้เป็นคนกลางที่รู้จักอุปนิสัยของ ตละแม่กุสุมาเป็นอย่างดี

กุสุมาตละแม่นั้น *ความคิดความอ่านยามปกติก็เฉลียวฉลาดครั้น แต่ครั้นความหึง*
กำเรบขึ้นเมื่อใด เมื่อนั้นความคิดความอ่านก็มีดมนลงสิ้น ทำการวู่วามเอาแต่โทษไม่คิดถึง
ผลได้ผลเสีย เหมือนหนึ่งความที่เกิดขึ้นครั้งนี้

(เล่ม 1, หน้า 340)

ส่วนอเทตยาเป็นตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์ด้านการขาดวุฒิภาวะ ทั้งนี้ไม่ปรากฏว่านางมีภาพลักษณ์เป็นผู้มีสติปัญญาและความสามารถที่เด่นชัด และแม้ว่าอเทตยาจะมีอายุเพิ่มขึ้น จากสาวแรกรุ่นจนกระทั่งเป็นสาวที่ครองเรือนแล้ว อเทตยาก็ยังคงมีอุปนิสัยเช่นเดิม ดังการบรรยายของผู้เขียน

แลอเตหยานัน้มาตรวาจะลวงความเป็นสตรีครองเรือนแล้ว หากเป็นภริยาคนใหญ่ แลอยู่กับอกเมียเอกบารุงฉะนี้ จิตใจก็มีได้เป็นผู้ใหญ่เขยิบตามวัยอายุที่เพิ่มปีมา จะหยอกเอนสนทนาด้วยผู้ใด ก็พบลักษณะครุณีดุจครั้งยังเป็นกุมารีจำเรียมรู่อยู่กับราชวงศ์แปร

(เล่ม 2, หน้า 1836)

นอกจากนี้ ตละแม่กุสุมายังมีภาพลักษณ์เป็นผู้วางตนได้เหมาะสม โดยเฉพาะการรักษนวลสงวนตัว เมื่อนางเห็นจะเต็ดเข้ามาห้องบรรทมของนาง นางก็ตำหนิจะเต็ดอย่างรุนแรง เพราะคิดว่าจะเต็ดจะเข้ามาลวงล้ำก้าเกินนาง ดังตัวอย่าง

ทำการประหนึ่งข้าพเจ้าเป็นผู้หาคัดดีตระกูลไม่ จู่ก็ลอบเข้ามาถึงบริเวณนอน ผิดเชิงซู่จะคบหากันโดยมกคลเป็นที่สุด แลเมื่อใดให้สิ่งซึ่งท่านมิได้มิโดยซื่อฉะนี้ข้าพเจ้าก็รับมิได้ อุดสูตูตัวว่าแม่นพลอยมีความยินดีก็จะเหมือนหนึ่งสตรีตามตลาด เมื่อนางยังรักจะกระทำแก่ข้าพเจ้าโดยท่านองนี้ ปวยการจะมวกกล่าวไยว่ารักข้าพเจ้าโดยซื่อ ท่านซื่อหรือจะกล้าลวงเข้ามาให้ผิดประเพณี

(เล่ม 1, หน้า 179-180)

ในขณะที่อเทหยามีภาพลักษณ์เป็นผู้วางตนไม่เหมาะสม เมื่อนางอยู่กับจะเต็ดตามลำพัง นางจะมีได้คำนิงถึงคุณสมบัติของกุลสตรีและการวางตนในฐานะนางกษัตริย์ เห็นได้ชัดเจนจากการที่นางกล้าเปิดเผยความรักของตนที่มีต่อจะเต็ดอย่างโจ่งแจ้ง และขอให้จะเต็ดเป็นสามีของนาง เพราะนางต้องการมีบุตรกับจะเต็ด ดังตัวอย่าง

แต่สิ่งนั้นเป็นความคิดที่เชื่อมั่นแล้วมิได้ละอายเลย หญิงหนึ่งคือข้าพเจ้าจะกล่าววอนชายให้เป็นภัสดาตน พี่เอย ท่านจะจากแปรแล้วข้าพเจ้าขอเอาสิ่งหนึ่งไว้รักแทนตัวท่าน สิ่งนั้นคือทารกอันเกิดแต่อกข้าพเจ้า แลพี่ท่านเป็นผู้ให้กำเนิดแก่ทารกนั้น

(เล่ม 1, หน้า 871-872)

ในเรื่องการวางตนของตละแม่กุสุมาและอเทหยามีต่อชายหนุ่ม ยาขอบได้ให้สอพิณยา ตัวละครเอกชายผู้เป็นคู่หมั้นของอเทหยา เปรียบเทียบคุณค่าของนางทั้งสองว่า อเทหยาด้อยค่ากว่าตละแม่กุสุมาจนไม่อาจเทียบได้แม้แต่น้อย ดังตัวอย่าง

สอพิณยาก็เอ่ยซ้ำว่า ซึ่งคำโบราณว่า ไม้ลำเดียวเกิดปล้องยังมีเสมอกันมีสั้นมียาว
อุปมาเหมือนพี่น้องยังต่างอธยายคัย ข้าพเจ้าดูพระราชธิดาท่านแล้วหวนกลับไปดูอเทยยา
เล่าเห็นชัดว่าค่ามิได้เสมอกัน อย่าวว่าแต่ทัดเทียมกันเลย หากอเทยยาได้เพียงเลี้ยวหนึ่งของ
พระราชธิดาท่านแล้ว มาตราว่าจะเดินจากหงสาวดีมาเมืองแปรกลับไปแล้วกลับมาสัก 10
ตลบ ก็ไม่กริ่งกล้วแก่ความยาก

(เล่ม 1, หน้า 227)

เนื่องจากตัวละครหญิงทั้งสองถูกเลี้ยงดูมาอย่างเท่าเทียมกัน ทำให้อเทยยาไม่ได้
เคารพยำเกรงต่อแม่กุสุมาที่มีศักดิ์เป็นพี่ เมื่อนางทั้งสองต้องมารักผู้ชายคนเดียวกัน ซึ่งก็คือจะเด็ด
ทำให้ต่อแม่กุสุมาและอเทยยาต้องทะเลาะบาดหมางกันอยู่เสมอ โดยผู้ที่เป็นฝ่ายเริ่มต้นใน
การโต้เถียงแต่ละครั้งก็คือต่อแม่กุสุมา แต่อเทยยาก็ไม่ยอมลดราวาศอกให้กับนางเช่นกัน หลังจาก
ต่อแม่กุสุมาเป็นภรรยาของจะเด็ดแล้ว นางก็ยังคงกีดกันความรักของอเทยยากับจะเด็ด จนกระทั่ง
ต่อแม่จันทราช่วยเกลี้ยกล่อมให้นางเห็นแก่ความรักของอเทยยากับจะเด็ด จจนกระทั่ง
จึงยอมโอนอ่อนผ่อนตาม ทำให้อเทยยาได้เป็นภรรยาของจะเด็ดในที่สุด

1.3.2 ปอละเตียงกับเซงสบู

ปอละเตียงกับเซงสบู เป็นตัวละครสองพี่น้องที่เกิดและเติบโตมาในครอบครัวของ
ไปพยู จำบ้านทุ่งหันสาววัดดี จนกระทั่งเป็นสาวรุ่น ปอละเตียงได้มีโอกาสเข้าไปเป็นนางข้าหลวงในวัง
เมืองหงสาวดี ส่วนเซงสบูอาศัยอยู่กับบิดา ด้วยสภาพแวดล้อมและบทบาทหน้าที่เป็นสาเหตุสำคัญที่
ทำให้ตัวละครหญิงทั้งสองแตกต่างกัน

ยาขอบใช้คู่ตรงข้าม ปอละเตียงกับเซงสบู ในการนำเสนอภาพลักษณ์ด้านรูปโฉมที่
งดงามเหมือนกันแต่มีรายละเอียดต่างกัน ดังนี้

เมงจะหรือจะเด็ดเปรียบเทียบกับรูปโฉมและลักษณะท่าทางของปอละเตียงกับเซงสบู
ว่า ปอละเตียงเหมือนกับดอกไม้ที่บานแรกแย้ม มีกลิ่นหอมฉุน ในขณะที่เซงสบูเหมือนกับดอกไม้ตูม
และแม้ว่าดอกไม้ตูมจะมีกลิ่นหอมน้อยกว่าดอกไม้บาน แต่ก็มีความหอมอย่างพอเหมาะพอดีตาม
ธรรมชาติ

นางคนนี่ลักษณะคล้ายเซงสบูผู้น้องแต่กลิ่นอายชาววังจับแลไว้จริตกิริยาเปรียบนางทั้งสองเช่นดอกไม้ นางนี้ก็เหมือนดอกกำลังเบิกบาน ส่วนนางผู้น้องลิเหมือนดอกไม้ตูมที่ยังไม่แย้มกลีบจะงดงามก็สุดแต่ธรรมชาติจะตกแต่งเป็นเรือนทรงระลอะเอี้ยคมิได้หอมฉุนเหมือนนางผู้พี่

(เล่ม 1, หน้า 480)

ทั้งนี้ รูปโฉมของปอละเตียงและเซงสบูที่แตกต่างกันมาจากการแต่งเครื่องหน้าหรือการแต่งกายเป็นส่วนสำคัญ กล่าวคือ ปอละเตียงจะมีการบำรุงผิวพรรณ และแต่งกายให้สง่าสมกับเป็นนางข้าหลวงในวัง ในขณะที่เซงสบูจะตกแต่งแต่พอดีพองาม ดังการบรรยายของผู้เขียนและบทสนทนาระหว่างเซงสบูกับปอละเตียง

นางปอละเตียงผู้พี่แต่งตัวผัดผิวลูบไล้อยู่ช้านาน ส่วนนางน้องแต่งเอาแต่พองาม แลเมื่อพี่สาวบรรจงประติษฐ์หน้าดั่งนั้น แม่เซงสบูอดปากไว้มิได้ก็แก้มก่กล่าวเคาะขึ้นว่า พี่ท่านแต่งกายเสียประหนึ่งว่าจะเข้าเฝ้าดั่งนี้ หมายถึงจะให้บิดาเรายินดีว่า เข้าบ้านแล้วมีนางฟ้ากรายกรมารับหรือ นางปอละเตียงอดสูใจอยู่จึงว่าเราละบ้านนี้ไปอยู่ในวังเสียนาน ครั้นบัดนี้ตั้งใจจะออกไปดูช้างที่บิดาคล้องได้ ณ ชายทุ่งโน้น หากแต่งตัวปอนชาวบ้านจะตำหนิได้ว่า ลูกสาวไปพวยอยู่ในวังมีอย่างนางชีครอกหรือจิงหาสง่ามิได้เลย

(เล่ม 1, หน้า 503)

หรือดังคำพูดที่ปอละเตียงกล่าวกับเซงสบู ผู้เป็นน้อง ว่า หากเซงสบูได้ดูแลบำรุงผิวพรรณให้ผุดผ่อง ยามที่ได้เข้าไปเป็นนางข้าหลวงในวัง รูปโฉมที่งดงามของนางจะไม่เป็นรองใคร

ปีนี้เซงสบูน้องเราเติบโตขึ้นผิวดากว่าปีกลาย เสียตายแต่ไม่รู้จักบำรุงตัวผิวพรรณ น้องรักเราผ่อง แม้รู้ประดับร่างแล้วตกไปหมู่สตรีในวังหลวง ก็ยังจัดว่าเป็นคนงามที่อยู่แถวหน้า

(เล่ม 1, หน้า 482)

ยาขอบนำเสนอภาพลักษณ์ของปอละเตียงให้เด่นชัดในด้านการเป็นผู้มีสติปัญญาและความสามารถ โดยเฉพาะการมีสติปัญญาที่เฉลียวฉลาด มีเหตุผล และมีความสุขรอบคอบของนาง ด้วยคุณลักษณะเหล่านี้ทำให้ปอละเตียงเป็นหญิงสาวเพียงคนเดียวที่รู้ความลับของจะเด็ดในการปลอมตัวมาเป็นเมงจะ เพื่อชิงตัวตละแม่กุสุมาคืนจากสอพิण्या ส่วนการนำเสนอภาพลักษณ์ของ

เซงสบู่ ยาขอบมุ่งเน้นในด้านความมีคุณธรรมของเซงสบู่ ทั้งด้านการซื่อสัตย์ต่อความรัก ความกตัญญูกตเวที และความเมตตา ซึ่งภาพลักษณ์ของปอละเตียงข้างต้นจะไม่ปรากฏชัดเจนในตัวเซงสบู่ ในขณะที่เดียวกันภาพลักษณ์ของเซงสบู่ก็ไม่ปรากฏชัดเจนในตัวปอละเตียงเช่นกัน

นอกจากนี้ ยาขอบยังนำเสนอภาพลักษณ์การเป็นผู้รู้ประมาณตนของเซงสบู่ที่มีอิทธิพลต่อความรักของนาง เนื่องด้วยเซงสบู่เห็นว่าฐานะทางสังคมของตนกับจะแตกต่างกันมาก จึงคิดที่จะยุติความสัมพันธ์กับจะเด็ด ดังคำพูดของเซงสบู่ที่กล่าวไว้กับจะเด็ด (มังฉงาย)

เซงสบู่เป็นคนฐานะต่ำต้อยแลบุญน้อยจึงไม่กล้าจะกอดคนที่อยู่เกินกว่าฐานะตัวข้าพเจ้าเป็นเสมอลูกพรานข้างจะปลงจิตพิสมัย ก็สมควรแต่กับชายอันอยู่ในฐานะเป็นพรานข้างศักดิ์ตระกูลเสมอกัน เซงสบู่รำลึกความข้อนีไว้มั่น จึงไม่อาจเขย่งไปกอดขุนวังมังฉงายเมืองแปร

(เล่ม 1, หน้า 567)

แม้เซงสบู่รู้ว่าตนจะได้ไปเป็นนางข้าหลวงในวังเมืองหงสาวดีก็มิได้ทำให้นางยินดีในลาภ ยศ ที่จะตามมา ดังคำพูดของเซงสบู่ที่ว่า

จากบ้านหลายร้อยก้าวโดยมิพูด มิใช่คิดเรียงไปในลาภยศอันจะได้ตำแหน่งข้าหลวงดอก

(เล่ม 1, หน้า 543)

ส่วนปอละเตียง ผู้เป็นพี่ มีลักษณะตรงกันข้ามกับเซงสบู่ นางมีความพึงพอใจในยศถาบรรดาศักดิ์ เมื่อนางรักเมงจะหรือจะเด็ดก็ปรารถนาจะให้เมงจะมีความดีความชอบ เพื่อให้มีฐานะทางสังคมที่เหมาะสมกับนาง ดังการบรรยายความคิดของเซงสบู่ น้องสาวผู้รู้อุปนิสัยของปอละเตียง

นางปอละเตียงนั้นพึงใจในยศศักดิ์ เพราะเคยเห็นขุนนางเป็นที่เจนนามาแต่ในพระราชวัง ครั้นมาพึงใจเอาเมงจะคนชาวบ้านพื้น ๆ หายศศักดิ์อันใดประดับตนมิได้ ปอละเตียงที่นางก็เพียรจะให้คนรักได้ตำแหน่งโอ้อ่าสมหน้าตัว

(เล่ม 1, หน้า 505-506)

ปอลเตียงได้เร่งให้เมงจะสร้างฐานะให้มียศศักดิ์และทรัพย์สินสมบัติ เพื่อที่นางจะได้ครองคู่ด้วยโดยไม่อับอายผู้อื่น ดังที่จะเด็ดกล่าวไว้กับปอลเตียง

ข้าพเจ้าเร่งคืนวันอันจะนำยศแลทรัพย์สินมาถึงตัวนั้นจริงแล้ว ก็ปอลเตียงยอดเสน่ห์ ข้าพเจ้ามิได้บอกหรือว่าข้าพเจ้ามากยศมากทรัพย์วันใดวันหนึ่ง จึงจะเป็นวันที่ท่านจะพึงอยู่กับข้าพเจ้าได้ โดยไม่ต้องอาศัยแสงตะวันเป็นเครื่องระงับความอาย

(เล่ม 1, หน้า 525)

ภายหลังยาขอบได้สร้างให้ตัวละครหญิงทั้งสองมีวิถีชีวิตและทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่สลับกัน จาก ปอลเตียง นางข้าหลวงในวังเมืองหงสาวดีที่ต้องการให้เมงจะหรือจะเด็ดมียศศักดิ์สูงก่อนเป็นสามีของนาง แต่ต่อมานางรักใคร่กับจาเลงกะโบ พี่ชายของกันทิมา และตัดสินใจกลับไปใช้ชีวิตคู่ที่หมู่บ้านกะเหรี่ยง อันมีสภาพแวดล้อมเป็นไปในทำนองเดียวกับสถานที่ที่ปอลเตียงเกิดและเติบโตมา ส่วนเซงสบอ อาศัยอยู่กับบิดาที่ทุ่งหันสาวัดดี แต่ทะเลแม่กุสุมาต้องการให้นางไปรับใช้ในวังจึงทำให้นางได้เป็นนางข้าหลวง ด้วยความซื่อสัตย์ต่อความรักทำให้เซงสบอได้เป็นภรรยาของจะเด็ด อยู่ร่วมกับภรรยาคนอื่น ๆ ในเมืองตองอู อย่างไรก็ตาม ทั้งปอลเตียงและเซงสบอต่างก็มีความสุขในชีวิตเหมือนกัน

2. การใช้ภาพพจน์และสัญลักษณ์

ภาพพจน์และสัญลักษณ์ต่างก็เป็นการใช้ภาษาวรรณศิลป์ที่มุ่งสื่ออารมณ์และความรู้สึก โดยการพรรณนารายละเอียดอย่างประณีตลึกซึ้งไปกว่าการใช้ภาษาปกติ (สุจิตรา จงสถิตวิวัฒนา, 2549, หน้า 2)

อย่างไรก็ตาม สุจิตรา จงสถิตวิวัฒนา (2549, หน้า 47-48) ได้แสดงทัศนะไว้ว่า สัญลักษณ์เป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับภาพพจน์ แต่มิใช่ประเภทหนึ่งของภาพพจน์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ประเภท คือ การใช้ภาพพจน์ และการใช้สัญลักษณ์ ซึ่งมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 การใช้ภาพพจน์

ราชบัณฑิตยสถาน (2545, หน้า 182) ให้ความหมายของภาพพจน์ไว้ว่า ภาพพจน์ เป็นสำนวนภาษารูปแบบหนึ่ง เกิดจากการเรียบเรียงคำด้วยวิธีการต่าง ๆ ให้ผิดแผกไปจากการเรียงลำดับคำหรือความหมายของคำตามปกติ เพื่อให้เกิดภาพหรือให้มีความหมายพิเศษ

จากการศึกษาพบว่า ยาขอบใช้ภาพพจน์ 5 ประเภท ในการนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครหญิง ได้แก่ อุปมา (Simile) นามนัย (Metonymy) อติพจน์ (Hyperbole) อุปลักษณ์ (Metaphor) และการอ้างถึง (Allusion) ดังนี้

2.1.1 อุปมา (Simile)

อุปมา หมายถึง การเปรียบสิ่งหนึ่งเหมือนอีกสิ่งหนึ่ง คำเชื่อมที่ใช้ได้แก่ เหมือน ราว ราวกับ เปรียบ ดุจ ประดุจ ดัง ดั่ง เฉก เช่น เพียง เพียง ประหนึ่ง ถนัด กล เล่ห์ ปาน ละม้าย แม่น เป็นต้น (ธเนศ เวศร์ธาดา, 2549, หน้า 41) ยาขอบใช้ภาพพจน์อุปมานำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครหญิง ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

จะเต้ตระลึกลึงตละแม่จันทราหลังจากไม่ได้พบกันมานาน จึงลอบเข้าไปหาในขณะที่นางบรรทมอยู่ แล้วจะเต้ก็พิณิจพิจารณาเครื่องหน้าที่ละส่วนของตละแม่จันทรา

*หน้านางเหมือนเดือนเมื่อวันเต็มดวงแลถูกห้อมด้วยเมฆดำในคืนวันสันตฤกษ์คือผม
เหมือนคันธนูน้อยที่ถูกโก่งสายเต็มแล้วอยู่เหนือตาทั้งสองคิ้ว อันแก้มนางนั้นเล่าเหมือน
กระพุ้งพุ่มของหลวงอันพิมพ์ด้วยซี่ผึ้งสีนวลถวายไว้หน้าพระพุทธรูปในอุโบสถกุโลศ*

(เล่ม 1, หน้า 35)

ยาขอบใช้ภาพพจน์อุปมา เปรียบเทียบว่า ตละแม่จันทรมีใบหน้าที่สวยงามเหมือนดวงจันทร์ ผมเหมือนเมฆสีดำ คิ้วเหมือนคันธนู และแก้มเหมือนพุ่มหลวงสีนวล

ตัวอย่างที่ 2

กันทิมาปลอบตละแม่กุสุมาให้คลายความวิตกกังวลเรื่องตละแม่จันทรา ที่ทราบเรื่องราวความสัมพันธ์ของนางกับจะเต้ได้แล้ว

*อันพระพี่นางพระเจ้าตองอุนั้น น้ำพระทัยสมเป็นแก้วกัลยา โอบอ้อมอารีประหนึ่ง
ร่มไม้ใหญ่ให้ความร่มเย็นแก่ผู้เดินทางพักอาศัย*

(เล่ม 1, หน้า 304)

ยาขอบใช้ภาพพจน์อุปมา เปรียบเทียบว่า ตละแม่จันทรา มีความเมตตาเหมือนร่มไม้ใหญ่ที่แผ่กิ่งก้านสาขาและให้ความร่มเย็นแก่ผู้ที่มาพักพิงได้

ตัวอย่างที่ 3

ตลอดเวลาจะเด็ดเข้าใจผิดคิดว่าตละแม่กุสุมาหนีตามสอพิण्या ศัตรูของตนเอง ไปด้วยความเต็มใจ ทำให้เกิดความโกรธแค้นนางเป็นอย่างมาก ทั้งที่ก่อนหน้านี้พฤติกรรมของนางมีท่าที่รักนวลสงวนตัว

ท่วงทีของกุสุมานั้นอุดมด้วยลักษณะนางแก้วยี่งนก ทำที่รักกายเสียตายตัวเมื่อรู้ถึงความชั่วใกล้เข้ามา ข้าพเจ้าเคยลอบไปหานางถึงห้องบรรทม ร่างนางอ่อนอยู่ในอ้อมแขนทั้งสองแล้ว แม้ข้าพเจ้าเป็นคนดีในแบบแผนชาย ค่อยตระโหมโลมเล้าลวงเอาพรหมจารีแห่งนางเสียก็ยอมทำได้ แต่ข้าพเจ้าเชื่อดีในลูกสาวพระเจ้าแปรเกินไบนัก *หวังว่าใจนางจะเปี่ยมไปด้วยความสะอาดเหมือนนางหงส์เหิมราชไม่ปรารถนาลงน้ำโคลน* ข้าพเจ้าจึงยับยั้งชั่งใจไว้ แลไม่ล่วงเกินนาง

(เล่ม 1, หน้า 462)

ยาขอใช้ภาพพจน์อุปมา เปรียบเทียบว่า ตละแม่กุสุมามีความรักในเกียรติและศักดิ์ศรี เหมือนกับหงส์ที่มีความงามจนได้เป็นพญาแห่งนก มีตระกูลสูงกว่านกทั่วไป และเป็นสัตว์ที่ยอมแตกฝูงจึงไม่สมสู่กับสัตว์ปีกประเภทอื่น (บุญเกิด รัตนแสง, 2550, หน้า 245-246)

ตัวอย่างที่ 4

จะเด็ดเห็นสาส์นของพระอัครเทวีที่เขียนมาถึงสอพิण्या มีเนื้อความตอนหนึ่งที่นางระบุว่ารานอง อุปราชเมืองแปร ได้แนะนำให้พระเจ้าันระบดิรับจะเด็ดเป็นคู่ครองของตละแม่กุสุมา เพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง

กุสุมาลูกเราแลจะเด็ดผู้เป็นขุนวังครั้งนั้นก็สนิทสนมกันอยู่ แลเจ้าจะเด็ดนั้นเหมือนคนยากได้กลิ่นอาหารทิพย์ก็งุนงงหลงไหลในรูปรสแห่งกุสุมาลูกเราเป็นที่สุด

(เล่ม 1, หน้า 626)

ยาขอใช้ภาพพจน์อุปมา เปรียบเทียบว่า ตละแม่กุสุมามีรูปโฉมงดงาม ชวนให้จะเด็ดหลงใหลรักใคร่ เหมือนกับอาหารวิเศษ ย่อมทำให้คนที่ยากจนที่ได้กลิ่นหอมน่าลิ้มลองโยเยหาและปรารถนาในกลิ่นหรืออาหารนั้น

ตัวอย่างที่ 5

ทหารรับใช้ของจิสะเบงกล่าวว่า โซอ้วมีรูปโฉมงามเป็นที่เลื่องลือราวกับพระพรหมผู้สร้างโลกที่สร้างนางขึ้นมา เพื่อให้เป็นบาทบริจาริกาของจิสะเบง

ถึงหากเราจะเป็นเพียงคนชั้นไพร่ ตามิได้แลเห็นก็เหลือหูไว้พอจะได้ยินอยู่ว่า อันอิสตรีขึ้นชื่อเด่นในเมืองแปร ณ บัดนี้ก็ถือกันว่าแม่นางโซอ้วเป็นเอก อ้ายเกลอยังจะรู้อยู่หรือ ไช้ลูว่าถ้าหามีเกียรติยศถึงยินชื่อนางโซอ้วบ้างแล้ว ข้าพเจ้าหรือจะเป็นข้าพเจ้าในฐานะนี้ ทหารใช้จิสะเบงชอบคารมไช้ลูก็ว่า อันนางโซอ้วนั้นตั้งว่าพระพรหมสร้างมาสำหรับเป็นบริจาริกาท่านจิสะเบง *ลักษณะกายอ่อนช้อยอ่อนแอ้นเหมือนนางที่ช่างวาด*

(เล่ม 1, หน้า 975)

ยาขอบใช้ภาพพจน์อุปมา เปรียบเทียบว่า โซอ้วมีกิริยาท่าทางและรูปร่างงดงาม บอบบาง เหมือนรูปร่างที่ช่างได้บรรจงวาดอย่างตั้งใจ

ตัวอย่างที่ 6

จะเด็ดเคยไม่พอใจในอเทตยาที่แสดงกิริยาจาเข้าแห่เกี่ยวกับความรักของตนกับตละแม่กุสุมา แต่เมื่อรู้ว่าอเทตยาชื่อตรงต่อตนเองก็คลายทิฐิลง จะเด็ดเปรียบอเทตยาเหมือนนางทรายวัยไร่ไฉียงสา ที่เปิดเผยความรู้สึกออกมาโดยไม่มีเก็บงำไว้

แต่พอเห็นนางชื่อต่อตัวฉะนี้ ความที่เคยซังก็ละลายไป ยิ่งพิจารณานางท่วงที่เปรียบเหมือนนางทรายเพิ่งรุ่นยังไม่ไฉียงสา จะรักจะเศร้าสถานไรก็เผยออกมาสิ้น ไม่มีมารยาทงำไว้

(เล่ม 1, หน้า 219)

ยาขอบใช้ภาพพจน์อุปมา เปรียบเทียบว่า อเทตยามีรูปโฉมที่งดงาม และบอบบาง สมส่วน เหมือนนางทราย (เนื้อทราย) วัยแรกรุ่น ซึ่งเป็นกวางขนาดเล็ก นัยน์ตาสวย เพราะอเทตยายังขาดความมีวุฒิภาวะ โดยเฉพาะการควบคุมอารมณ์

ตัวอย่างที่ 7

นันทะวัตินี้ไม่ได้รักมังตรา แต่ก็ต้องการเป็นภรรยาเพียงคนเดียว นางจึงน้อยใจที่ มังตราหลงใหลโซ้อัวและให้ความสำคัญกับโซ้อัวมากกว่าตน แม้จะเด็ดจะปลอบใจว่าการมีนางสนม ของพระมหากษัตริย์จะแสดงถึงบุญญาบารมี และจะเสริมส่งให้นางมีอำนาจมากขึ้นในฐานะ พระมเหสีเอกก็ตาม

ข้าพเจ้าปรารถนามาตรว่าจะเป็นวาน้อย ก็จะสำแดงแสงอันน้อยอยู่ดวงเดียวบน ท้องฟ้าแล้ว แลนางโซ้อัวผู้นี้เปรียบดาวก็เหมือนดาวประจำเมือง กระทำรัศมีให้ประจักษ์แก่ ตาผู้อื่นให้เป็นที่ปรากฏทะนงว่าเนื้อกรรมมาบังเกิดเป็นดวงดาว ถึงรัศมีแจ่มแต่ดวงน้อย กว่าดอก จึงไม่อาจชมจันทร์ มังตราพอใจหญิงอื่นหมิ่นแสน ข้าพเจ้าเมียใหญ่จะสู้กัดฟัน ยอมหาถวายประดับบุญพระมหากษัตริย์ แต่โซ้อัวยามโปรดกระทำกิริยาไวยศ แลพูดไว้ แพร่หลายนักรว่า เหมือนทำบุญภายหลังข้าพเจ้าจึงมิได้เป็นตำแหน่งเมียเอกพระเจ้าอยู่หัว (เล่ม 2, หน้า 1759)

ยาขอบใช้ภาพพจน์อุปมา เปรียบนันทะวัตินั้นว่า นางต้องการเป็นเพียงดาวน้อย ที่มี แสงสว่างไม่มากนักแต่มีดวงเดียวบนท้องฟ้า และเปรียบโซ้อัวว่า เป็นดาวประจำเมือง ที่มีความสว่าง สุกใส เพราะโซ้อัวมักโอ้อวดทะนงตนเหมือนดาวประจำเมือง (ดาวศุกร์) ที่แสดงรัศมีให้ผู้อื่นเห็น

2.1.2 นามนัย (Metonymy)

นามนัย หมายถึง การใช้คำหรือวลีที่บ่งลักษณะหรือคุณสมบัติของสิ่งใดสิ่งหนึ่งมา แสดงความหมายแทนสิ่งนั้นทั้งหมด (ธเนศ เวศร์ธาดา, 2549, หน้า 46) ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

จาเลงกะโบเห็นจะเด็ดกำลังโกรธ โดยรีบเดินไปยังตำหนักพระเจ้าันระบตีเพื่อ สอบถามข้อเท็จจริง หลังทราบจากอเทตยาว่าตละแม่กุสุมาหนีตามสอพิण्याไป เมื่อจาเลงกะโบเห็น รูปโฉมของอเทตยาแล้วก็คิดว่าเป็นตละแม่กุสุมา

เจ้าจาเลงกะโบยังคงอยุ่ที่เก่า หนแรกเห็นเพื่อนโอบนางงามเลี้ยงไปเฉลียงก็คิดว่า จะเด็ดพบคู่สวาทตัวแล้ว

(เล่ม 1, หน้า 453)

ยาขอบใช้ภาพพจน์นามนัย โดยใช้คำว่า “นางงาม” แทน อเทตยา เพื่อสื่อให้รู้ว่า อเทตยามีรูปโฉมที่งดงาม

ตัวอย่างที่ 2

เนงบาซี้ม้ายู่ข้างหลังกันทิมมาแล้วเฝ้ามองนางที่อยู่เบื้องหน้า พร้อมกล่าวชื่นชมในความงามของนางให้จะเด็ดฟัง จะเด็ดไม่พอใจเพราะชอบกันทิมมาอยู่เช่นเดียวกัน

แต่เนงบาราพันความถึงแม้งามข้างหน้าเป็นเสียนนามแก่อารมณ์ตัวฉะนี้ จะเด็ดใคร่อุบายให้เนงบาสงบคำรำพันนั้นเสีย

(เล่ม 2, หน้า 1522)

ยาขอบใช้ภาพพจน์นามนัย โดยใช้คำว่า “แม้งาม” แทน กันทิมมา เพื่อสื่อให้รู้ว่านางเป็นผู้มีรูปโฉมที่งดงามจนมีชายหนุ่มสองคนมารักนาง

ตัวอย่างที่ 3

โชอ้าวางอุบายให้จาเลงกะโบไปแจ้งบุเรงนองว่าขอให้บุเรงนองแวะมารับตนไปเรียนพิณสิบสามสายกับตะล่แม่กุสุมา โดยแกล้งบอกว่าตนเองได้นัดอเทตยาไว้ที่บ้านด้วย ซึ่งจาเลงกะโบก็วิตกกังวลว่าบุเรงนองจะต้องได้รับความเดือดร้อนเพราะอเทตยา

จาเลงกะโบก็ว่า ลูกทหารกผู้นี้ท่านมิเห็นหรือ ยुरยาตรตั้งว่านางทรายสะเท็นลักษณะจิริตอย่างอื่นก็เจริญตา กระพุงแก้มเล่าเต่งบ่มสายเลือด ข้าพเจ้านี้วิตกแต่บุเรงนองท่านจะได้อ่อนเพราะนางลูกทหารกทำให้ข้องใจเป็นแท้

(เล่ม 1, หน้า 820)

ยาขอบใช้ภาพพจน์นามนัย โดยใช้คำว่า “นางลูกทหารก” แทน โชอ้าว เพื่อสื่อให้รู้ว่าโชอ้าวมีอุปนิสัยเหมือนเด็กผู้ขาดวุฒิภาวะ

ตัวอย่างที่ 4

จะเด็ดเล่าให้มังตราฟังว่าจะนำโชอ้าวมาถวายให้เป็นบาทบริจาริกา ซึ่งนางแตกต่างไปจากนั้นทะวดีที่เป็นผู้วางตนได้เหมาะสม คือ ในยามที่นั้นทะวดีเห็นมังตราเสวยน้ำจันทน์ก็จะมองด้วยสายตาตำหนิและไม่ต้องการให้มังตราเข้ามาใกล้ จะเด็ดจึงต้องการให้โชอ้าวที่มีชาติตระกูลดีมาเป็น

บาทบริจาริกา เพราะคิดว่าด้วยอุปนิสัยของนาง จะยอมรับสภาพไปพร้อมกับดูแลปรนนิบัติมั่งตราในตอนนั้นมาได้

แต่ที่ท่านป่าวข่าวว่าข้าพเจ้าจะได้เรือโอ้ลำเพรียว ข้าพเจ้าคะเนว่านางนั้นมีกิริยาพยศกระด้างก็ชอบแล้วจะมาอยู่เคียงข้าพเจ้าขณะมีนมา ข้าพเจ้าจะกอดจูบลูบโลมสถานใด นางโซ้อ้วจะได้ไม่แลดูข้าพเจ้าด้วยนัยน์ตาของมารดาตำหนิบุตรเหมือนอย่างแม่นางนั้นทรวดี

(เล่ม 2, หน้า 1336)

ยาขอใช้ภาพพจน์นามนัย โดยใช้คำว่า “เรือโอ้ลำเพรียว” แทน โซ้อ้ว เพื่อสื่อให้รู้ว่าโซ้อ้วเป็นหญิงสาวรูปร่างบอบบาง มีพยศ คือ ตี้อรันและถือตัว เช่นเดียวกับเรือโอ้ ซึ่งเป็นเรือต่อชนิดหนึ่ง คล้ายเรือสำปั้น แต่มีขนาดเล็กและเพรียวกว่า ล่องง่าย ผู้ชำนาญจึงจะพายได้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 1020)

ตัวอย่างที่ 5

โซ้อ้วได้พูดขอร้องวิงวอนให้กับพระเจ้าตะเบงชเวตี้ปล่อยไขลูที่ถูกจองจำไป โดยสร้างอ้างถึงปะขันห่วนญี บิดาของนาง ว่าได้มาเข้าฝืนบอกว่าไขลูได้สวดภาวนาสาบแข่งจึงต้องการให้ไขลูถูกปลดปล่อยเป็นอิสระจะได้ไม่วุ่นวายกับบิดาของนาง

พระเจ้าอยู่หัวเอ็นดูทาสผู้ซื่อให้สบโอกาสสนองคุณบิดาแล้วละจำไขลูเสีย คนผู้นั้นก็ยอมจะสิ้นจองเวรบิดาข้าพเจ้าด้วยกัน

(เล่ม 2, หน้า 1481)

ยาขอใช้ภาพพจน์นามนัย โดยใช้คำว่า “ทาสผู้ซื่อ” แทน โซ้อ้ว เพื่อสื่อให้รู้ว่าโซ้อ้วมีความซื่อสัตย์ต่อมั่งตรา

ตัวอย่างที่ 6

จะดีดกล่าวกับอเทตยาว่า ตนจะเขียนหนังสือถึงตละแม่จันทรากล่าให้นางทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างจะดีดกับอเทตยา เพื่อให้ตละแม่จันทราสงสารและช่วยเจรจาเกลี้ยกล่อมให้ตละแม่กุสุมายินยอมรับอเทตยาเป็นภรรยาอีกคนหนึ่งของจะดีด

ข้าพเจ้าจะมีหนังสือไปถึงนางแก้วผู้ก่อปรด้วยเมตตาจิตนั้น เล่าความผูกพันระหว่างเราทั้งสองให้จงสิ้นแล้ว แน่แล้วคนอย่างจันทราอดเอ็นดูมิได้ คงว่ากล่าวมายังกุสุมาเอง
(เล่ม 2, หน้า 1566)

ยาขอบใช้ภาพพจน์นามนัย โดยใช้คำว่า “นางแก้วผู้ก่อปรด้วยเมตตาจิต” แทน ตละแม่จันทรา เพื่อสื่อให้รู้ว่านางเป็นผู้เปี่ยมไปด้วยความเมตตากรุณา

ตัวอย่างที่ 7

ตองสาพบสอพิณยา และแสดงกิริยาท่าทางอย่างชัดเจนว่าชอบสอพิณยาอย่าง ออกนอกหน้า สอพิณยาจึงคิดว่าในเมื่อตองสาทอดสะพานให้เช่นนี้แล้ว หากตนเองนิ่งเฉยคงเสียชาติ เกิดที่เป็นชาย เพราะตองสาพร้อมจะยินยอมเป็นภรรยาของตน

ครั้นดูเชิงนางท่าทางเหมือนปักเป้ากำลังเหล็กก็คะเนในใจว่า ถ้ากูจะจากนางข้าหลวง คนนี้ไปโดยมือเปล่า ก็เหมือนหนึ่งเกิดมาเป็นชายไม่ครบบริบูรณ์ *อาหารใส่สำหรับมาเทียบ* ตรงหน้าทั้งที่เจ้าของพอใจอยู่แล้ว หากเราออกปากขอแล้วคงได้ลิ้มรส

(เล่ม 1, หน้า 61)

ยาขอบใช้ภาพพจน์นามนัย โดยใช้คำว่า “อาหารใส่สำหรับที่อยู่ตรงหน้า” แทน ตองสา เพื่อสื่อให้รู้ว่านางเป็นผู้ไม่รักนวลสงวนตัว

2.1.3 อติพจน์ (Hyperbole)

อติพจน์ หมายถึง การเปรียบเทียบโดยการกล่าวข้อความที่เกินจริง มักเปรียบเทียบในเรื่องปริมาณว่ามีมากเหลือเกิน มีเจตนาเน้นข้อความที่กล่าวนั้นให้มีน้ำหนักยิ่งขึ้น (ธเนศ เวศร์ธาดา, 2549, หน้า 46) ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

เมื่อสอพิณยาเห็นตละแม่จันทรา ก็จัดจ้องอย่างไม่ละสายตา และคิดว่าตละแม่จันทรา มีรูปโฉมที่งดงามเป็นอย่างมากจนไม่อาจมีใครเทียบได้

สอพิण्याเห็นพระราชธิดาก็พิเนิจจนตานั้นมองไม่กะพริบ ประหนึ่งจะลืมนเสียสิ้นว่า ณ ที่นั้นมีได้มีตละแม่จันทราแต่ผู้เดียว ชมพลงเจ้าสอพิण्याครุ่นคิดอยู่ในใจว่า มาตราแม้นจะเลือกเอาสิ่งดีงามของบรรดาอิสตรีในเมืองหงสาวดีมาบั้นรวมกันเข้า ก็คงได้ไม่งามเท่าธิดาพระเจ้าตองอูผู้นี้

(เล่ม 1, หน้า 56)

ยาขอบใช้ภาพพจน์อุปมา โดยกล่าวเปรียบเทียบว่า แม้จะเลือกนำสิ่งดีงามที่สุดของบรรดาหญิงสาวในเมืองหงสาวดีมาบั้นรวมกันก็ยังไม่งามเท่าตละแม่จันทรา

ตัวอย่างที่ 2

หลังจากสิ้นศึกบุเรงนองให้สร้างสถูปบรรจุอัฐิของปะขันหฺว่นฎี ขุนพลชั้นผู้ใหญ่เมืองแปร ไว้เพื่อเป็นเกียรติยศ เมื่อถึงวันเคลื่อนอัฐิมาบรรจุ จาเลงกะโบสังเกตเห็นโซอัว ผู้เป็นธิดาที่มองมายังบุเรงนอง

ส่วนสายตาธิดापะขันหฺว่นฎีเขม่นท่านมาตราว่าหน้านั้นกำลังโตกและเปียกน้ำให้หากตานั้นลำแดงแววแห่งโทสคนีตั้งว่าเพ่งแล้วจะประหารร่างบุเรงนองท่านให้เป็นจุมพลกไปเพราะแสงตา

(เล่ม 1, หน้า 808)

ยาขอบใช้ภาพพจน์อุปมา โดยกล่าวถึงสายตาของโซอัวที่เต็มเปี่ยมไปด้วยแรงอาฆาตแค้นดุจเปลวไฟที่พร้อมจะลุกไหม้บุเรงนองให้เป็นเถ้าธุลี เพราะคิดว่าบุเรงนองเป็นตัวการที่ทำให้บิดาของนางสิ้นชีวิต

ตัวอย่างที่ 3

เมื่อจะเด็ดกลับมาเมืองตองอูก็ลอบเข้าหาตละแม่จันทราในห้องบรรทม โดยเชื่อมั่นว่าตละแม่จันทรายังคงมีจิตใจที่หนักแน่นมั่นคงต่อตนเสมอ เหมือนดังฐานของพระมหาธาตุเจดีย์ชเวดากองที่ทนทานต่อภัยธรรมชาติ

จันทราเอย ข้าพเจ้าเชื่อน้ำรักแลน้ำใจนาง เหมือนเชื่อความมั่นคงแห่งรากฐาน
พระสฤประเวทหองมหาเจดีย์ศรีพุทธามประเทศ มาตราว่าฝนจะตกลักพันท่า พายุจะพัด
กล้าเป็นเวลาแรมปี รากฐานพระเจดีย์ชะเวทหองทนฝนทนมได้ฉั่นใด ข้าพเจ้าจาก
จันทราไปถึงร้อยปี ใจนางก็คงจะมั่นคงฉั่นนั้น

(เล่ม 1, หน้า 404-405)

ยาขอบใช้ภาพพจน์อดีตพจน์ โดยกล่าวถึงความซื่อสัตย์ในความรักของตละแม่จันทรา
ว่า หากจะเด็ดจากนางไปถึงร้อยปี นางก็จะยังคงมั่นคงต่อจะเด็ดเช่นเดิม

2.1.4 อุปลักษณ์ (Metaphor)

อุปลักษณ์ หมายถึง การเปรียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีคุณสมบัติบางประการ
ร่วมกัน มักใช้คำว่า “คือ” และ “เป็น” หรือบางครั้งไม่มีคำเชื่อมโยง (ธเนศ เวศร์ธาดา, 2549,
หน้า 43) ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

ตละแม่กุสุมารู้ว่าจะเด็ดมีตละแม่จันทราเป็นคนรักอยู่ก่อนแล้ว เมื่อตละแม่จันทรา
ยอมรับนางในฐานะคนรักของจะเด็ด นางก็สำนึกในความเมตตาของตละแม่จันทรา จึงกล่าวกับจะเด็ด
ว่าตนไม่ได้มีจิตคิดริษยาตละแม่จันทรา

กุสุมาเหมือนกาฝากอาศัยกิ่งอื่นยืนต้นแห่งตัวแล้ว ถึงหากมองไปใต้ต้นไม้ใหญ่เห็น
รากหยั่งลงในที่ใกล้น้ำแลดินดี สำนึกตัวแล้วไม่อาจริษยาไม้ใหญ่ที่ได้โอกาสยืนต้นสำราญ
อันคำทั้งนี้เป็นสัจจริงแท้

(เล่ม 2, หน้า 1432)

ยาขอบใช้ภาพพจน์อุปลักษณ์ คือ (ต้น) ไม้ใหญ่ มาเปรียบเทียบกับตละแม่จันทรา
เนื่องจากต้นไม้ใหญ่ได้เติบโตอย่างสมบูรณ์ โดยให้กาฝากเช่นตละแม่กุสุมาได้พึ่งพาอาศัยไปด้วย
เช่นเดียวกับตละแม่จันทราหญิงสาวผู้สูงศักดิ์ที่มีเมตตาต่อผู้อื่น

ตัวอย่างที่ 2

หลังจากสอพิณยาอ่านสาส์นของพระอัครเทวีเมืองแปรที่เล่าเรื่องความสัมพันธ์ของ
 ตละแม่กุสุมากับจะเด็ด และการออกติดตามตละแม่กุสุมาถึงเมืองหงสาวดีของจะเด็ด สอพิณยาก็เกรง
 ว่านางอาจจะกลับไปหาจะเด็ด แต่เพราะตละแม่กุสุมาเป็นผู้รู้หน้าที่จึงไม่คิดจะกระทำเช่นนั้น

อันการจะรักมารักน้อยช้อย่อมเกิดแต่น้ำเนื้อในดวงกลมเป็นใหญ่ ข้าพเจ้าไม่อาจ
 หยิบความสนิทสัมพันธ์อันมีต่อท่านขึ้นมาเรียกว่าความรักแล้ว ดังนั้นข้าพเจ้าจะรักท่านให้
 เสมอกับคนที่เคยรักนั้นมีได้ ท่านสิเป็นสามี ข้าพเจ้าก็เป็น*เกือกทองรองบาท*ท่านใช้ชอบ
 ด้วยหน้าที่ภรรยาแล้ว ข้าพเจ้าเป็นเมียไม่เคยผิดหน้าที่เมีย

(เล่ม 1, หน้า 630)

ยาขอใช้ภาพพจน์อุปลักษณ์ คือ เป็นเกือกทองรองบาท มาเปรียบเทียบกับ
 ตละแม่กุสุมาว่านางเสมือนตอกอยู่ใต้อำนาจของสอพิณยา ทั้งนี้มาจากค่านิยมของภรรยาในสมัยก่อน
 คือ การปรนนิบัติรับใช้สามีเยี่ยงทาสผู้จงรักภักดี

2.1.5 การอ้างอิง (Allusion)

การอ้างอิง หมายถึง การกล่าวถึงเรื่องอื่น เช่น กล่าวถึงบุคคล เหตุการณ์ นิทาน
 หรือวรรณกรรมอื่น ๆ (ธเนศ เวศร์ธาดา, 2549, หน้า 58) ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

จะเด็ดหึ่งหวางตละแม่กุสุมากับสอพิณยา จึงแกล้งเดินชมสวนในพระราชอุทยานกับ
 อเทตยาเพื่อเย้ยตละแม่กุสุมา ในระหว่างนั้นจะเด็ดเห็นดอกมะลิซ้อนในกระถางจึงโน้มมาเทียบกับ
 ผิวพรรณที่ละเอียดขาวนวลของอเทตยา แล้วกล่าวว่าดอกมะลิซ้อนสีขาวดูดีไปเมื่อนำมาเปรียบกับ
 ผิวของอเทตยา

โน้มมะลิซ้อนดอกใหญ่ในกระถางข้างทางมาเทียบกับเนื้อแม่หลานหลวงแล้วว่า *ผิว*
เนื้ออเทตยาแม่นั้นขาวละเอียดอ่อน เทียบกับไม้ดอกในกระถางนี้แล้ว ก็ดูเหมือนหนึ่งมะลิ
ซ้อนกลับดำไปเสียสิ้น

(เล่ม 1, หน้า 230)

ยาขอบน่าจะได้รับความคิดในการชมความงามของสตรีมาจากบทละครดึกดำบรรพ์
เรื่อง “ศกุนตลา” ในตอนที่ว่า

นี่ฤๅตรีพระดาบส	งามหมดหาใครจะเปรียบได้
อนิจจาบิดาท่านสร้างໃ	มารดต้นไม้พวนดิน
ดูผิวสีนวลลอลองอ่อน	มลิซ้อนคู่คำไปหมดสิ้น
สองเนตร้งามกว่ามฤคิน	นางนี้เป็นปิ่นโลกา

(ศกุนตลา, หน้า 25)

ตัวอย่างที่ 2

หลังจากที่จะเด็ดถูกลงโทษให้เป็นเจ้าพนักงานผู้น้อย จะเด็ดก็คิดถึงทะเลแม่จันทร์รา
จต้องลอบไปหานางในห้องบรรทม พลองพินิจรูปโฉมและเครื่องหน้าของนางที่ละส่วน กล่าวคือ
ใบหน้าเหมือนพระจันทร์วันเพ็ญ ผมเหมือนเมฆดำ คิ้วเหมือนคันธนูน้อย และแก้มเหมือนพุ่มของ
หลวง ซึ่งทำให้จะเด็ดรู้สึกหวนไหวเป็นอย่างมาก

จะเด็ดพิจารณาความงามอันต้องตามลักษณะกัลยาณีของทะเลแม่ไปทีละอย่าง หัวใจ
ก็เหมียวโหมแรงร้อนอยู่ด้วยเพลิงพิศवास หน้านางเหมือนเดือนเมื่อวันเต็มดวงแลถูกหอมด้วย
เมฆดำในคืนวสันตฤดูคือผม เหมือนคันธนูน้อยที่ถูกโค้งสายเต็มแล้วอยู่เหนือตาทั้งสองคิ้ว
อันแก้มนางนั้นเล่าเหมือนกระพุ่มพุ่มของหลวงอันพิมพ์ด้วยขี้ผึ้งสีนวลถวายไว้หน้า
พระพุทธรูปในอุโบสถกุโสศอ

(เล่ม 1, หน้า 35)

ยาขอบน่าจะได้รับความคิดในการชมความงามของสตรีมาจากวรรณคดีเรื่อง
“นิทานเวตาล” ในตอนที่ว่า

นางนั้นมีหน้าเหมือนพระจันทร์วันเพ็ญ มีผมดั่งเมฆสีนิลโลหิต ซึ่งอุ้มฝนห้อยอยู่ในฟ้า
มีผิวซึ่งแยดยดกมะลิให้ได้อายุ มีตาเหมือนเนื้อทรายซึ่งระวางภัย

(นิทานเวตาล, หน้า 4)

2.2 การใช้สัญลักษณ์

สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา (2549, หน้า 48) ให้ความหมายของสัญลักษณ์ไว้ว่า สัญลักษณ์เป็นการใช้สิ่งหนึ่งแทนอีกสิ่งหนึ่ง จนเกิดเป็นความเข้าใจร่วมกันของผู้เขียนกับผู้อ่านโดยไม่จำเป็นต้องใช้กลวิธีการเปรียบเทียบ

ยาขอใช้สัญลักษณ์ “ดอกไม้” แทน “หญิงงาม” ในการนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

กันทิมาเห็นมัจฉายศูเครื่องขริบแปลกไปจากเดิมจึงเข้าไปชวนสนทนาด้วย ซึ่งมัจฉายได้บอกว่าตนเกิดความอาลัยที่ต้องจากบ้านของตะคะฉูเดินทางกลับไปเมืองตองอู กันทิมาได้กล่าวถึงความในใจของตนที่มีต่อมัจฉายให้รับรู้

มัจฉายว่าน้องสาวท่านจาเลงกะโบเจระจากมคายนัก ข้าพเจ้าคาดว่าหากที่ท่านได้เป็นขุนนาง แลรับท่านไปอยู่ด้วยในเมืองแล้ว ความงามของดอกไม้ป่า ณ บ้านกะเหรียงนี้ คงเป็นที่โจษขานของชาวเมืองตองอูเป็นที่ยิ่งแท้ ทั้งข้าพเจ้าจะเป็นผู้สรรเสริญชมเชยท่านเป็นปากแรก

(เล่ม 1, หน้า 119)

ยาขอใช้สัญลักษณ์ “ดอกไม้ป่า ณ บ้านกะเหรียง” แทน กันทิมา เนื่องจากนางเป็นสาวชาวกะเหรียงที่มีรูปโฉมงดงาม

ตัวอย่างที่ 2

ตองสาแกลั้งพูดจาตัดพ้อจะเด็ดที่กอดรัดนางโดยนางชบหน้าอยู่ทีอกกว่า จะเด็ดคงเห็นตองสาเป็นหญิงสาวที่ไร้ค่า

เบื้องหน้าท่านจะคิดการไว้กับข้าพเจ้าสถานใด หรือว่าราคานางตองสานี้ บุตรแม่เลาซีท่านประมาณแล้วไม่ต่างกับไม้ดอกกริมจรรยา ไกลมือเด็ดคล่องก็เหนียวแน่นเข้ามาดม แต่พออารมณ์ที่ชุ่มมัวคลาย

(เล่ม 1, หน้า 134)

ยาขอใช้สัญลักษณ์ “ไม้ดอกกรมทางจราจร” แทน ตองสา เนื่องจากนางมีรูปโฉมงดงาม แต่ไม่รักนวลสงวนตัว ทำให้ดูไร้ค่า

ตัวอย่างที่ 3

เซงสบู่เล่าเรื่องที่ปอละเตียง พี่สาวของนาง มีรูปโฉมงามจนเป็นที่พอพระทัยของ พระอัครมเหสี ทำให้ปอละเตียงได้เข้าไปเป็นนางข้าหลวงคนโปรดในวัง จะเด็ดจิ้งก่าวขมนางที่มีความงามเช่นกัน

อัครมเหสีพระเจ้าหงสาวดีตามเสด็จประพาสคลองซ่าง ณ ทุ่งนี้แปดปีก่อน เห็น ปอละเตียงผู้พี่ข้าพเจ้าแล้วขอพระทัย ก็ขอบิดาไปเลี้ยงเป็นนางข้าหลวงคนสนิทจะเด็ดก็ แสร้งว่าเป็นบุญนักที่ดอกไม้ของหลวงยังหลงอยู่ในทุ่งหันสาวดีอีกหนึ่ง พระอัครมเหสียัง เอ็นดูแก่ไพร่เมืองของพระองค์ผู้ตั้งไว้ให้ชาวทุ่งหันสาวดีชื่น

(เล่ม 1, หน้า 475)

ยาขอใช้สัญลักษณ์ “ดอกไม้ของหลวง” แทน เซงสบู่ เนื่องจากนางมีรูปโฉมที่งามตา เสมือนนางข้าหลวง

นอกจาก คำว่า “ดอกไม้” “ไม้ดอก” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนหญิงงามแล้ว ยาขอยังใช้ คำว่า “ซ่างเผือก” “ซ่างดำ” แทนหญิงสาวที่มีลักษณะเด่นกับหญิงสาวทั่วไปอีกด้วย ดังนี้

ตัวอย่างที่ 4

มั่งตราต้องการเห็นโซ้อ้ว บาทบริจาริกาที่จะเด็ดจะนำมาถวาย เมื่อมั่งตรารู้ว่าโซ้อ้ว กำลังเล่นน้ำอยู่ในสระก็ชวนจะเด็ดมาแอบดูนาง แม้ว่ามั่งตราจะไม่เคยพบเห็นโซ้อ้วมาก่อน แต่ก็บอก จะเด็ดได้ถูกต้องว่าเป็นนางคนใด

ซ่างเผือกปรากฏกายอยู่ในหมู่ซ่างดำนั้น อย่าย่าจะปะปนกันเพียงยี่สิบเลย มาตราว่า สักร้อยพันก็อาจมองปะตัวได้โดยง่าย โซ้อ้วของข้าพเจ้าเป็นแม่โจกสาดน้ำอยู่กลางฝูง กระจงมอกด้วยภูษิตสีชมพูนั้นเป็นไร ข้าพเจ้าตักยามละเอียดยกซ่างสังเกตุยั้งแล้ว กระจงทั้ง บรรดาหญิงทั้งปวงกระจงทุ้มเท่าหากำไลมิได้ แต่นางหนึ่งคือโซ้อ้ว

(เล่ม 2, หน้า 1349)

ยาขอบใช้สัญลักษณ์ “ข้างเผือก” แทน โขอิ้ว เนื่องจากนางมีลักษณะเด่นออกจากกลุ่มนางข้าหลวงคนอื่น ๆ คือ มีรูปโฉมงดงามกว่าหรือเห็นเป็นสง่าและมีราศียิ่งกว่าหญิงทั่วไป

การใช้ภาพพจน์และสัญลักษณ์ของยาขอบ พบว่า ยาขอบนิยมใช้ภาพพจน์อุปมา และนามนัย ในการนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงมากที่สุด ส่วนภาพพจน์อติพจน์ อุปลักษณ์ และการอ้างถึง และการใช้สัญลักษณ์พบไม่มากนัก

จะเห็นได้ว่า กลวิธีที่ยาขอบใช้ในการนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรม เรื่องผู้ชนะสิบทิศล้วนทำให้ผู้อ่านเห็นภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงได้อย่างชัดเจนทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการบรรยายลักษณะของตัวละคร การตั้งชื่อตัวละคร การใช้คู่ตรงข้าม และการใช้ภาพพจน์และสัญลักษณ์ นอกจากนี้ยังทำให้ผู้อ่านได้รับอารมณ์สไปกับการใช้ภาษาเชิงวรรณศิลป์ที่ละเอียดลึกซึ้งของยาขอบอีกด้วย

บทที่ 4

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ” เป็นการวิจัยเอกสาร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพลักษณ์และกลวิธีการนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ จากวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศของ ยาขอบ เล่ม 1-2 ฉบับพิมพ์เผยแพร่ของ สำนักพิมพ์ศรีปัญญา เมื่อ พ.ศ. 2551 โดยศึกษาตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์ที่ชัดเจน จำนวน 10 ตัว ได้แก่ ตละแม่จันทร์ธา ตละแม่กุสุมา นันทะวดี กันทิมา อเทตยา ทองสา ปอละเตียง เซงสอบู โซอัว และตละเจ้ามุกชಾಯ

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง การศึกษาภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ สรุปได้ดังนี้

ภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

ภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงแบ่งออกเป็นสองด้าน คือ ภาพลักษณ์เชิงบวก และ ภาพลักษณ์เชิงลบ

ภาพลักษณ์เชิงบวก มี 3 ด้าน ประกอบไปด้วย ด้านแรก ภาพลักษณ์ด้านรูปโฉมที่งดงาม (รูปโฉมงามตามลักษณะเบญจกัลยาณี รูปโฉมงามสง่า รูปโฉมงามแบบจิ้มลิ้มพริ้มเพรา มีรูปหน้าและเครื่องหน้าทั้งงดงาม มีรูปร่างบอบบาง สมส่วน) ด้านที่สอง ภาพลักษณ์ด้านความมีคุณธรรม (มีความซื่อสัตย์ต่อความรัก มีความกตัญญูกตเวที มีความเมตตา) และด้านที่สาม ภาพลักษณ์ด้านความมีวุฒิภาวะ (เป็นผู้มีสติปัญญาและความสามารถ ได้แก่ มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีความรู้ความชำนาญ มีเหตุผล สุขุมรอบคอบ มีความเชื่อมั่นในตนเอง และเป็นผู้วางตนได้เหมาะสม ได้แก่ รักนวลสงวนตัว รู้กาลเทศะและหน้าที่ รู้ประมาณตน)

ภาพลักษณ์เชิงลบ มี 2 ด้าน ประกอบไปด้วย ภาพลักษณ์ด้านการขาดคุณธรรม (ไม่ซื่อสัตย์ต่อสามี มีความมักใหญ่ใฝ่สูง มีความอาฆาตพยาบาท) และภาพลักษณ์ด้านการขาดวุฒิภาวะ ขาดการควบคุมอารมณ์และความสำรวม ขาดความอ่อนน้อมถ่อมตน)

ตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศทั้งสิบตัวมีภาพลักษณ์แต่ละด้านดังนี้

1. ตละแม่จันทร์ธา

ตละแม่จันทร์ธาเป็นตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์เชิงบวกครบทั้งสามด้าน คือ ภาพลักษณ์ด้านรูปโฉมที่งดงาม (รูปโฉมงามตามลักษณะเบญจกัลยาณี มีรูปหน้าและเครื่องหน้าทั้งงดงาม)

ภาพลักษณ์ด้านความมีคุณธรรม (มีความซื่อสัตย์ต่อความรัก มีความเมตตา) และภาพลักษณ์ด้านความมีวุฒิภาวะ (เป็นผู้มีสติปัญญาและความสามารถ ได้แก่ มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีเหตุผล สุขุมรอบคอบ และเป็นผู้วางตนได้เหมาะสม ได้แก่ รักนวลสงวนตัว) ตละแม่จันทราเป็นตัวละครหญิงที่ไม่มีภาพลักษณ์เชิงลบ

2. ตละแม่กุสุมา

ตละแม่กุสุมาเป็นตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์เชิงบวกครบทั้งสามด้าน คือ ภาพลักษณ์ด้านรูปโฉมที่งดงาม (รูปโฉมงามตามลักษณะเบญจกัลยาณี รูปโฉมงามสง่า มีรูปร่างและเครื่องหน้าที่งดงาม) ภาพลักษณ์ด้านความมีคุณธรรม (มีความซื่อสัตย์ต่อความรัก มีความกตัญญูทเวท) และภาพลักษณ์ด้านความมีวุฒิภาวะ (เป็นผู้มีสติปัญญาและความสามารถ ได้แก่ มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีเหตุผล สุขุมรอบคอบ และเป็นผู้วางตนได้เหมาะสม ได้แก่ รักนวลสงวนตัว รู้กาลเทศะและหน้าที่รู้ประมาณตน) ตละแม่กุสุมาเป็นตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์เชิงลบเฉพาะเมื่อเกิดอารมณ์หึงหวง คือ ภาพลักษณ์ด้านการขาดวุฒิภาวะ (เป็นผู้วางตนไม่เหมาะสม ได้แก่ ขาดการควบคุมอารมณ์และความสำรวม)

3. นันทะวดี

นันทะวดีเป็นตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์เชิงบวกครบทั้งสามด้าน คือ ภาพลักษณ์ด้านรูปโฉมที่งดงาม (รูปโฉมงามสง่า มีรูปร่างบอบบาง สมส่วน) ภาพลักษณ์ด้านความมีคุณธรรม (มีความซื่อสัตย์ต่อความรัก มีความกตัญญูทเวท มีความเมตตา) และภาพลักษณ์ด้านความมีวุฒิภาวะ (เป็นผู้มีสติปัญญาและความสามารถ ได้แก่ มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีความรู้ความชำนาญ มีเหตุผล มีความเชื่อมั่นในตนเอง และเป็นผู้วางตนได้เหมาะสม ได้แก่ รู้กาลเทศะและหน้าที่) นันทะวดีเป็นตัวละครหญิงที่ไม่มีภาพลักษณ์เชิงลบ

4. กันทิมา

กันทิมาเป็นตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์เชิงบวกครบทั้งสามด้าน คือ ภาพลักษณ์ด้านรูปโฉมที่งดงาม (รูปโฉมงามแบบจิมลิ้มพริ้มเพรา รูปโฉมงามตามลักษณะเบญจกัลยาณี มีรูปร่างบอบบาง สมส่วน) ภาพลักษณ์ด้านความมีคุณธรรม (มีความซื่อสัตย์ต่อความรัก มีความกตัญญูทเวท) และภาพลักษณ์ด้านความมีวุฒิภาวะ (เป็นผู้มีสติปัญญาและความสามารถ ได้แก่ มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีความรู้ความชำนาญ มีเหตุผล สุขุมรอบคอบ มีความเชื่อมั่นในตนเอง) กันทิมาเป็นตัวละครหญิงที่ไม่มีภาพลักษณ์เชิงลบ

5. อเทตยา

อเทตยาเป็นตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์เชิงบวกสองด้าน คือ ภาพลักษณ์ด้านรูปโฉมที่งดงาม (รูปโฉมงามตามลักษณะเบญจกัลยาณี รูปโฉมงามสง่า มีรูปร่างบอบบาง สมส่วน) และภาพลักษณ์ด้านความมีคุณธรรม (มีความซื่อสัตย์ต่อความรัก) อเทตยาเป็นตัวละครหญิงที่มี

ภาพลักษณ์เชิงลบด้านเดียว คือ ภาพลักษณ์ด้านการขาดวุฒิภาวะ (เป็นผู้วางตนไม่เหมาะสม ได้แก่ ขาดการควบคุมอารมณ์และความสำรวม)

6. ทองสา

ทองสาเป็นตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์เชิงบวกสองด้าน คือ ภาพลักษณ์ด้านรูปโฉมที่งดงาม (รูปโฉมงามตามลักษณะเบญจกัลยาณี มีรูปร่างและเครื่องหน้าทั้งงดงาม มีรูปร่างบอบบาง สมส่วน) และภาพลักษณ์ด้านความมีวุฒิภาวะ (เป็นผู้มีสติปัญญาและความสามารถ ได้แก่ มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีความเชื่อมั่นในตนเอง) ทองสาเป็นตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์เชิงลบสองด้าน คือ ภาพลักษณ์ด้านการขาดคุณธรรม (ไม่ซื่อสัตย์ต่อสามี มีความมักใหญ่ใฝ่สูง) และภาพลักษณ์ด้านการขาดวุฒิภาวะ (เป็นผู้วางตนไม่เหมาะสม ได้แก่ ขาดการควบคุมอารมณ์และความสำรวม)

7. ปอละเตียง

ปอละเตียงเป็นตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์เชิงบวกสองด้าน คือ ภาพลักษณ์ด้านรูปโฉมที่งดงาม (รูปโฉมงามตามลักษณะเบญจกัลยาณี มีรูปร่างบอบบาง สมส่วน) และภาพลักษณ์ด้านความมีวุฒิภาวะ (เป็นผู้มีสติปัญญาและความสามารถ ได้แก่ มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีความรู้ความชำนาญ มีเหตุผล สุขุมรอบคอบ มีความเชื่อมั่นในตนเอง) ปอละเตียงเป็นตัวละครหญิงที่ไม่มีภาพลักษณ์เชิงลบ

8. เซงสบู

เซงสบูเป็นตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์เชิงบวกครบทั้งสามด้าน คือ ภาพลักษณ์ด้านรูปโฉมที่งดงาม (มีรูปร่างและเครื่องหน้าทั้งงดงาม) ภาพลักษณ์ด้านความมีคุณธรรม (มีความซื่อสัตย์ต่อความรัก มีความกตัญญูกตเวที มีความเมตตา) และภาพลักษณ์ด้านความมีวุฒิภาวะ (เป็นผู้วางตนได้เหมาะสม ได้แก่ รู้ประมาณตน) เซงสบูเป็นตัวละครหญิงที่ไม่มีภาพลักษณ์เชิงลบ

9. โชอ้าว

โชอ้าวเป็นตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์เชิงบวกสองด้าน คือ ภาพลักษณ์ด้านรูปโฉมที่งดงาม (รูปโฉมงามแบบจิมลิ้มพริ้มเพรา มีรูปร่างบอบบาง สมส่วน) และภาพลักษณ์ด้านความมีคุณธรรม (มีความซื่อสัตย์ต่อความรัก) โชอ้าวเป็นตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์เชิงลบสองด้าน คือ ภาพลักษณ์ด้านการขาดคุณธรรม (มีความอาฆาตพยาบาท) และภาพลักษณ์ด้านการขาดวุฒิภาวะ (เป็นผู้วางตนไม่เหมาะสม ได้แก่ ขาดการควบคุมอารมณ์และความสำรวม ขาดความอ่อนน้อมถ่อมตน)

10. ตละเจ้ามุขอาย

ตละเจ้ามุขอายเป็นตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์เชิงบวกด้านเดียว คือ ภาพลักษณ์ด้านรูปโฉมที่งดงาม (รูปโฉมงามสง่า รูปโฉมงามตามลักษณะเบญจกัลยาณี) ตละเจ้ามุขอายเป็นตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์เชิงลบสองด้าน คือ ภาพลักษณ์ด้านการขาดคุณธรรม (ไม่ซื่อสัตย์ต่อสามี มีความมักใหญ่ใฝ่สูง) และภาพลักษณ์ด้านการขาดวุฒิภาวะ (เป็นผู้วางตนไม่เหมาะสม ได้แก่ ขาดการควบคุมอารมณ์และความสำรวม)

กลวิธีการนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

ยาขอบมีกลวิธีการนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ สองกลวิธี คือ กลวิธีการนำเสนอตัวละคร และการใช้ภาพพจน์และสัญลักษณ์

1. กลวิธีการนำเสนอตัวละคร ด้วยการบรรยายลักษณะของตัวละครทางตรง (การบรรยายลักษณะของตัวละครโดยผู้เขียน และโดยตัวละครอื่น ๆ) และการบรรยายลักษณะของตัวละครทางอ้อม (การบรรยายลักษณะของตัวละครจากการกระทำของตัวละคร บทสนทนาของตัวละคร และความคิดของตัวละคร) การตั้งชื่อตัวละคร และการใช้คำตรงข้าม
2. การใช้ภาพพจน์และสัญลักษณ์ พบว่ามีภาพพจน์ 5 ประเภท ได้แก่ อุปมา นามนัย อติพจน์ อุปลักษณ์ และการอ้างถึง และมีการใช้สัญลักษณ์

อภิปรายผล

จากการศึกษาภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ พบว่า มีลักษณะที่น่าสังเกต 7 ประเด็น ดังนี้

1. ยาขอบใช้ตัวละครหญิงในวรรณคดีไทยเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ โดยเฉพาะการสร้างภาพลักษณ์เชิงบวกของตัวละครหญิง ผู้วิจัยเห็นว่า ภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศมีภาพลักษณ์คล้ายกับนางในวรรณคดีไทย ดังนี้

1.1 ภาพลักษณ์ด้านรูปร่างงดงาม ในด้านรูปร่างของตัวละครหญิงหลายตัวในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ โดยเฉพาะนางกษัตริย์ จะมีความงามตามลักษณะเบญจกัลยาณี ยาขอบมักจะเลือกพรรณนาลักษณะเครื่องหน้าบางส่วน of ตัวละครหญิงให้เห็นว่างดงามโดยใช้การเปรียบเทียบ นอกจากนี้รูปร่างของตัวละครหญิงทุกตัวยังมีรูปร่างบอบบาง สมส่วน ลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะที่คล้ายคลึงกับตัวละครหญิงในวรรณคดีไทย ดังที่บุญยงค์ เกศเทศ (2532, หน้า 62-63) กล่าวว่า ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กวีนิยมพรรณนารูปร่างของสตรีในเกือบทุกส่วนของร่างกายและมักเปรียบเทียบกับสิ่งที่เป็นที่รู้จักแพร่หลายของคนทั่วไป และนิยมพรรณนารูปร่างลักษณะของสตรีตามคตินิยม คือ มีสรีระบอบบาง ทรวดทรงองค์เอวกลมกลิ้ง ได้สัดส่วน ซึ่งพลังแห่งความงามของตัวละครหญิงทั้งในวรรณคดีไทยและในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศต่างก็นำมาจิตใจให้ตัวละครชายลุ่มหลงรักใคร่กันได้

1.2 ภาพลักษณ์ด้านมีความซื่อสัตย์ต่อความรัก ตัวละครหญิงเกือบทุกตัวในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศจะซื่อสัตย์ต่อความรักโดยเฉพาะความรักที่มีต่อจะเด็ด นอกจากนี้ยังมีตัวละครหญิงสองตัวที่ซื่อสัตย์ต่อสามีทั้งที่นางไม่ได้รับรัก คือ นันทะวดี ผู้ที่อภิเษกกับมังตราหรือพระเจ้าตะเบงชเวตี้ เพื่อตอบแทนพระคุณของบิดา โดยการมีสามีได้ยกระดับให้นันทะวดีมีสถานะเป็นนางกษัตริย์ และ

ตละแม่กุสุมาผู้ที่อภิเษกกับสอพิณยาหลังจากถูกสอพิณยาขึ้นใจ เพราะยึดมั่นในโบราณราชประเพณีที่ว่าสตรีมีสามีได้เพียงคนเดียว ตัวละครหญิงทั้งสองยังคงซื่อสัตย์ต่อสามีและทำหน้าที่ของภรรยาที่ดี แม้ว่านางจะรักจะเด็ดก็ตาม ภาพลักษณ์ด้านมีความซื่อสัตย์ต่อความรักนี้เป็นไปในทำนองเดียวกับลักษณะของตัวละครหญิงหลายตัวในวรรณคดีไทยที่ถูกสร้างขึ้นจากแนวคิดอุดมคติ เช่น นางสีดา นางมัทรี นางบุษบา พระเพื่อนพระแพง ที่มีคุณสมบัติเด่นคือ มีความซื่อตรงและจงรักภักดีต่อชายคนรักหรือสามีเพียงผู้เดียว จนเป็นเสมือนสมบัติของผู้ชาย (رينฤทัย สัจจพันธุ์, 2545, หน้า 217)

อย่างไรก็ตาม ยาขอบสร้างภาพลักษณ์ด้านรูปโฉมที่งดงามและภาพลักษณ์ด้านมีความซื่อสัตย์ต่อความรักของตละแม่จันทรา รวมถึงเหตุการณ์ในเรื่องได้สอดคล้องกับลักษณะของนางเอกแบบอุดมคติในวรรณคดีไทยที่ว่า มีรูปโฉมงาม มีความซื่อสัตย์ และมักจะต้องอาศัยเวลาพิสูจน์ความอดทนและความจงรักภักดีของตน กว่าจะได้พบพระเอกหลังจากที่พลัดพรากจากกันไประยะหนึ่ง (สุกัญญา สุจฉายา, 2557, หน้า 181-182) ซึ่งเป็นไปดังเนื้อเรื่องที่ตละแม่จันทราต้องอดทนรอจะเด็ดที่ไปทำราชการอย่างมั่นคง จนเมื่อจะเด็ดกลับมาจึงได้อภิเษกกัน

2. ภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศสะท้อนสภาพสังคมไทยที่เป็นปิตาธิปไตยหรือชายเป็นใหญ่ (Patriarchal family) แม้ยาขอบจะแต่งวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศใน พ.ศ. 2475 เป็นต้นไป ซึ่งเป็นช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่ทว่าสภาพของตัวละครหญิงก็ยังเป็นเช่นเดิม ตัวละครหญิงในเรื่องตกเป็นฝ่ายถูกกระทำโดยตัวละครเอกชาย ตัวละครหญิงต้องอดทนกับความเจ้าชู้ของจะเด็ดและยังเต็มใจที่จะอยู่ในสถานะที่เป็นรอง เพราะปรารถนาจะได้เป็นภรรยาของชายอันเป็นที่รัก ฉะนั้นจะเด็ดผู้ที่มีภรรยาถึงหกคนหรือมंत्रาผู้มีบาทบริจาริกาสามคน จึงเป็นเสมือนภาพแทนของผู้ชายตามคติความเชื่อที่ว่า ผู้หญิงเป็นสัญลักษณ์เชิงคุณค่าของกษัตริย์หรือผู้มีคุณธรรมและอำนาจ (พรศิริ บุรณเขตต์, 2552, หน้า 37) จากโครงเรื่องของวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศสอดคล้องกับโครงเรื่องของวรรณคดีไทยว่ามักมีลักษณะรักซ้อนและรักสามเส้า ด้วยชนบประเพณีทำให้ตัวละครหญิงได้รับความทุกข์จากการกระทำของตัวละครชาย (رينฤทัย สัจจพันธุ์, 2534, บทคัดย่อ)

แม้ว่าภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงจะเป็นผู้มีสติปัญญาและความสามารถ แต่ก็ยังคงเป็นการนำความรู้ความสามารถมาใช้ในการช่วยเหลือตัวละครเอกฝ่ายชาย คือ จะเด็ด (บุเรงนอง) อย่างจงรักภักดี เช่น กันทิมา ที่ทำหน้าที่นักรบข่าวให้กับตละแม่จันทราและตละแม่กุสุมาในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับจะเด็ด หรือการช่วยเหลือจะเด็ดและจาเลงกะโอบจนหลุดพ้นจากการถูกจองจำ แม้กันทิมาจะมีความชำนาญในการใช้อาวุธดาบเช่นเดียวกับผู้ชาย แต่เพราะสังคมไทยนับถือภาพลักษณ์ของผู้ชายว่าอยู่ในฐานะผู้นำ และไม่ยอมรับภาพลักษณ์ของผู้หญิงในฐานะนั้น (สุวรรณภา เกรียงไกรเพชร, 2549, หน้า 169) จึงทำให้การแสดงบทบาทนี้ของกันทิมาต้องอยู่ในรูปของการปลอมตัวเป็นชายทุกครั้งไป

3. ภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศสะท้อนให้เห็นภาพลักษณ์ของผู้หญิงชาววัง ตัวละครหญิงในเรื่องมีทั้งที่เป็นสตรีในวังแต่กำเนิดและมีเหตุผันแปรให้ได้เป็นนางข้าหลวงในวัง ซึ่งผู้หญิงชาววังเหล่านี้จะได้รับการฝึกอบรมกิริยามารยาทและวิชาสำหรับกุลสตรีเป็นไปต่งเนื้อเรื่องที่มีกลวิธีการแต่งเรื่องผู้ชนะสิบทิศโดยใช้การบรรยายเรื่องตามค่านิยมของชนชั้นปกครอง (หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 2520, หน้า 90) แต่เนื่องจากยาขอบมุ่งให้ความบันเทิงแก่ผู้อ่านเป็นสำคัญ ตัวละครหญิงจึงไม่ได้ยึดถือปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ยิบย่อยอย่างเคร่งครัดนัก ยกเว้นตัวละครเอกหญิงสองตัว คือ ตละแม่จันทราและตละแม่กุสุมา ที่อยู่ในสถานะนางกษัตริย์ผู้สูงศักดิ์ แม้ว่าจะได้จะลอบเข้าห้องบรรทมของตละแม่จันทราและตละแม่กุสุมาหลายครั้ง แต่ทั้งสองมีความรักนวลสงวนตัวจึงไม่ยินยอมเป็นภรรยาของจะเด็ด การวางตนได้อย่างเหมาะสมกับการเป็นชัตติยนาารีของตละแม่จันทราและตละแม่กุสุมา ทำให้นางได้รับการยกย่องจากจะเด็ดว่าเป็นนางแก้ว ซึ่งหมายถึงสตรีที่คู่ควรกับกษัตริย์

4. ภาพลักษณ์บางประการของตัวละครหญิงแสดงอิทธิพลของวัฒนธรรมพม่า ยาขอบให้รายละเอียดขององค์ประกอบต่าง ๆ ในตัวละครหญิงได้สัมพันธ์สอดคล้องกับวัฒนธรรมของสาวพม่า ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกายของสาวพม่าที่ไว้ผมยาวและเกล้าผมสูง มักทัดดอกไม้ประดับผม นิยมเสื้อม้าสีสด (ภัทร อัครานุกัศน์ และคณะ, 2556, หน้า 56) การเรียนพิณสิบสามสายของธิดากษัตริย์หรือของขุนนาง ดังเช่น ตละแม่กุสุมา โชอ้าว ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่โดดเด่นที่สุดของพม่า มีความงดงามและประณีตมาก (จิระรัสมิ์ มนตรีมนัส, 2557, หน้า 86) หรือค่านิยมเรื่องการนิยมบวชชีเมื่อมีปัญหาทางโลก ซึ่งได้แก่ อเทตยา และเซงสบอู ที่เมื่อประสบปัญหาในความรักก็คิดที่จะบวชชี หรือนันทะวดีที่ออกบวชชีในตอนจบเรื่อง ทั้งนี้ สืบเนื่องมาจากพม่าเป็นประเทศที่มีศรัทธาแก่กล้าในพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง และแม้ว่าในสังคมพม่าจะไม่ยอมรับฐานะของแม่ชีเสมอเท่าพระสงฆ์ (วิรัช นิยมธรรม และอรนุช นิยมธรรม, 2551, หน้า 264-265) แต่ตัวละครหญิงดังกล่าวก็เลือกที่จะปฏิบัติเช่นนั้น หรือการรำผีของปอละเตียงและเซงสบอู ซึ่งแสดงถึงความเชื่อเรื่องการนับถือและบูชาผีหรือนัตของพม่า โดยรับมาจากชาวเขาตั้งแต่ครั้งโบราณ (พวงนิล คำปังสุ, 2557, หน้า 70) และแม้ว่ายาขอบจะเขียนเรื่องราวมาจากพงศาวดารของพม่า แต่ยาขอบก็นำมาเพียงกลิ่นอายของพม่าเท่านั้น เพราะการบรรยายเรื่องยังคงมีความเป็นไทย

5. ยาขอบสร้างตัวละครหญิงได้อย่างสมจริงกับลักษณะของความเป็นผู้หญิง ผู้วิจัยเห็นว่าตัวละครหญิงมักมีการตัดพ้อ ประชดประชัน หรือมีจริต กับตัวละครชาย และมีภาพลักษณ์เชิงบวกกับภาพลักษณ์เชิงลบตามลักษณะนิสัยของผู้หญิง เช่น ผู้หญิงที่รักนวลสงวนตัวกับผู้หญิงที่ขาดความสำรวม กล้าแสดงอาการเชิญชวนทางเพศ ซึ่งเป็นไปต่งงานวิจัยของมัทนา นาคะบุตร (2523) และกัญญารัตน์ ทวีรัตน์ (2541) ที่ว่า ยาขอบสร้างบุคลิกตัวละครหญิงได้สมบทบาท มีอารมณ์เหมือน

สตรีทั่วไปอย่างสมจริง อย่างไรก็ตาม ตัวละครหญิงที่ประพฤติตามสังคมอุดมคติก็ได้รับการยกย่อง ส่วนตัวละครหญิงที่ประพฤติตนแหวกขนบก็จะถูกติฉินนินทา นอกจากนี้ การที่ยาขอบสร้างให้ตัวละครหญิงบางตัวมีทั้งภาพลักษณ์เชิงบวกและภาพลักษณ์เชิงลบอยู่ในตัว ก็ยิ่งทำให้เห็นถึงความ เป็นมนุษย์ปุถุชน คือ มีทั้งรัก โลภ โกรธ หลง ในตัวละครหญิงเหล่านั้น

6. ยาขอบนิยมสร้างภาพลักษณ์เชิงบวกมากกว่าภาพลักษณ์เชิงลบ ผู้วิจัยเชื่อว่าการสร้างภาพลักษณ์เชิงบวกในตัวละครหญิงส่วนหนึ่งมาจากการเป็นผู้มีทัศนคติที่ดีของยาขอบหรือมองโลกในเชิงบวกของยาขอบ ทั้งนี้ ยาขอบยังใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นคุณธรรมของตัวละครหญิง เช่น ความมีเมตตา ในหลักธรรมพรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นธรรมของพระพรหมหรือผู้ปกครอง ดัง ตระกูลจันทรา ภรรยาคนแรกของจะเด็ด และนันทะวดี พระมเหสีเอกของมังตรา ผู้มีเมตตาทั้งสามมี และภรรยาคนอื่น ๆ ของสามมี

สำหรับตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์เชิงลบ ยาขอบจะมีเหตุผลรองรับการกระทำของตัวละครเสมอ และท้ายที่สุดมักจะสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ เช่น ตองสา ที่ขาดการควบคุมอารมณ์และขาดความสำรวม ส่วนหนึ่งมาจากมีอายุน้อยและมีความมักใหญ่ใฝ่สูง เมื่อนางมีวุฒิภาวะสูงขึ้นตามวัยและมีบุตร นางก็สามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ หรือไขว้ที่มีความอาฆาตพยาบาทต่อจะเด็ด และขาดความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อนันทะวดี ภายหลังนางสำนึกในความผิดและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้เช่นกัน ทำให้เป็นที่เมตตาของจะเด็ดและนันทะวดี ซึ่งพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีขึ้นของตัวละครหญิงนี้ ได้ส่งผลต่อทัศนคติของผู้อ่านที่มีต่อเรื่อง คือ มีความสุขใจและเกิดความเพลิดเพลินในการอ่าน

จากผลการศึกษาภาพลักษณ์เชิงบวกของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศในด้านบุคลิกภาพทั้งงาม ด้านความมีคุณธรรม และด้านความมีวุฒิภาวะ สอดคล้องกับ กัญญารัตน์ ทวีรัตน์ (2541) ที่ศึกษาผู้หญิงในเรื่องสั้นของยาขอบ ทำให้ผู้วิจัยเห็นภาพลักษณ์ที่ทับซ้อนกัน จนกล่าวได้ว่าเป็นแบบฉบับในการสร้างตัวละครหญิงของยาขอบหรือเป็นภาพลักษณ์ผู้หญิงในอุดมคติของยาขอบ เช่นเดียวกับการใช้สำนวนโวหารที่ยาขอบมีลักษณะเฉพาะตัว ด้วยความสามารถในการประพันธ์ของยาขอบที่มีความเป็นปัจเจกสูงทำให้ยากจะหาผู้ใดเสมอเหมือน

7. ยาขอบใช้กลวิธีการนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศได้เหมาะสมกับการนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครหญิง เห็นได้จากการบรรยายลักษณะของตัวละครทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นกลวิธีที่ยาขอบใช้ในการนำเสนอภาพลักษณ์มากที่สุดและช่วยให้เห็นภาพลักษณ์เป็นอย่างดี การตั้งชื่อตัวละครยาขอบใช้คำที่บ่งบอกภาพลักษณ์ของตัวละครหญิง การใช้คู่ตรงข้ามเพื่อเปรียบเทียบหรือขบขันให้รูปโฉม บุคลิกลักษณะ และพฤติกรรมของตัวละครปรากฏให้เห็นชัดเจนขึ้น ทำให้เห็นภาพลักษณ์ส่วนบุคคล การใช้ภาพพจน์และสัญลักษณ์ช่วยในการสื่อความหมายให้ภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงชัดเจนยิ่งขึ้น กล่าวได้ว่ากลวิธีการนำเสนอ

ภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงทั้งการนำเสนอตัวละคร และการใช้ภาพพจน์และสัญลักษณ์ ช่วยเสริมส่งให้เห็นภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับงานวิจัยของอรจิรา อัจฉริยะไพบุลย์ (2550) ที่ว่า ยาชอบใช้กลวิธีการสร้างภาพลักษณ์และลักษณะภาพลักษณ์ที่ยาชอบต้องการนำเสนอมีความสอดคล้องกัน และใช้กลวิธีการสร้างภาพลักษณ์ตัวละครชายในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศได้แตกต่างกันตามสถานภาพและบทบาทของตัวละครอย่างดียิ่ง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาที่พบ ผู้วิจัยเห็นว่า มีประเด็นที่ศึกษาต่อไปได้ดังนี้

1. ควรศึกษาสถานภาพของสตรีในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ
2. ควรศึกษาภาพลักษณ์และกลวิธีการนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ ของยาชอบ

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ. (2520). *ประวัตินักเขียนไทย เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: การศาสนา.
- กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2543). *อีคิว: ความฉลาดทางอารมณ์*. นนทบุรี: สำนักพัฒนาสุขภาพจิต.
- กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์, พระราชวรวงศ์เธอ. (2513). *นิทานเวตาล*. กรุงเทพฯ: รุ่งวัฒนา.
- กรรณิการ์ ฤทธิเดช. (2522). *วิเคราะห์เรื่องสั้นของยาขอบ*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- กัญญารัตน์ ทวีรัตน์. (2541). *วิเคราะห์สตรีในเรื่องสั้นของยาขอบ*. วิทยานิพนธ์การศึกษา มหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- กาญจนา วิชญาปกรณ์. (ม.ป.ป.). *หลักเบื้องต้นในการศึกษาเรื่องสั้นและนวนิยาย*. พิษณุโลก: ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- กุสุมา รัชชมณี. (2547). เหมือนจะตายเพราะอดเสนาหา ใน *เส้นสีลิววรรณกรรม* (หน้า 177-216). กรุงเทพฯ: แม่คำผาง.
- กุสุมา รัชชมณี, เสาวณิต จุลวงศ์ และสายวรุณ น้อยนิมิต. (2550). *ศักดิ์ศรีและความอับอายในวรรณกรรมไทย*. กรุงเทพฯ: แม่คำผาง.
- กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2538). *วรรณคดีวิจารณ์* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- กุหลาบ สายประดิษฐ์. (2504). ในคณานต์แห่งวรรณกรรมไทยได้สูญเสียอินทรียิปตัวหนึ่งใน *ยาขอบอนุสรณ์* (หน้า 74-76). พระนคร: แพร่พิทยา.
- กุหลาบขาว. (2504). ผู้ใดอยู่บ้านใกล้...ไปถึงก่อน ใน *ยาขอบอนุสรณ์* (หน้า 229-231). พระนคร: แพร่พิทยา.
- คัทลียา เหลี่ยมดี. (2555). *สาธารณสุขแห่งสหภาพเมียนมาร์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์.
- จันทร์ดำ สมใจ (2558, 18 ตุลาคม). สัมภาษณ์.
- จิระรัสมิ์ มนตรีมนัส. (2557). *มิงกะลาบา เมียนมาร์*. กรุงเทพฯ: อติตตา พรินต์ติ้ง (ประเทศไทย).
- จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ (2534). ผู้ชนะสิบทิศ วรรณกรรมครบวงจร ใน *กระจกส่องใจไปสู่วิเวกของอุจจาก ผู้ชนะสิบทิศ* (หน้า 70-71). กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พรินต์ติ้ง กรุ๊ป.
- จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ และบาทยัน อิมสำราญ. (2548). *ภาษากับการสื่อสาร*. กรุงเทพฯ: พี. เพรส.
- เจือ สตะเวทิน. (2518). *วรรณคดีวิจารณ์*. กรุงเทพฯ: สุทธิสารการพิมพ์.

- ชฌนาگانต์ ศิลปรัศมี. (2540). *วิเคราะห์ความขัดแย้งและการคลายปมขัดแย้งในนวนิยายเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ*. ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชุมสาย สุวรรณชมภู. (2546). *ภาพลักษณ์ของผู้หญิงลาวในบทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ใน ภาษาและวรรณกรรมสาร: ภาษาและวรรณกรรมไม่เคยตาย* (หน้า 76-87). กรุงเทพฯ: แชนพอร์ พรินต์ติ้ง.
- ญาดา อารุณเวช อารัมภีร. (2545). *เก็บตกชื่อดีดี รักร้อนมีไม่ยาก*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- เถกิง พันธุ์เถกิงอมร. (2541). *นวนิยายและเรื่องสั้น การศึกษาเชิงวิเคราะห์และวิจารณ์*. กรุงเทพฯ: สงขลา.
- ทักษ์นีย์ ทานตวณิช. (2558). *ภาพลักษณ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ใน บทเพลงเทิดพระเกียรติ. ใน เอกสารประกอบการนำเสนอบทความวิชาการวันบูรพา ภาษาไทย: ภาษาและวรรณกรรมอาเซียน วันที่ 3 กันยายน 2558* (หน้า ก-21). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ธเนศ เวศร์ภาดา. (2549). *หอมโลภวรรณศิลป์*. กรุงเทพฯ: ปาเจรา.
- ธรรมเกียรติ กันนอริ. (2542). *ผู้ชนะสิบทิศ. ใน สารานุกรมแนะนำหนังสือดี 100 ชื่อเรื่องของคนไทย ควรอ่าน* (หน้า 215-221). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ฉัญญา สังข์พันธานนท์. (2539). *วรรณกรรมวิจารณ์*. ปทุมธานี: นาคร.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2557). *โซน คาราบาว น้ำเน่าและหนังไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มติชน.
- บุญเกิด รัตนแสง. (2550). *เกร็ดวรรณคดี*. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2532). *สถานภาพสตรีไทย*. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรินต์ติ้ง.แฮ้าส์.
- บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล. (2520). *หัวเลี้ยวของวรรณคดีไทย. ใน วรรณไวทยากร สาขาวรรณคดี* (หน้า 90-91) (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล. (2539). *แว่นวรรณกรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พรินต์ติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.
- ประทีป เหมือนนิล. (2542). *100 นักประพันธ์ไทย*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ผดุงศึกษาบูรพา. (2550). *สามก๊ก ฉบับฉวีนิพนธ์ ภาค 1*. กรุงเทพฯ: รุ่งแสงการพิมพ์.
- พรรัตน์ ดำรุง. (2547). *บุเรงนอง: ตัวละครพม่าที่ชนะใจคนไทยข้ามศตวรรษ. ใน หลายคนยลพม่า* (หน้า 136-137). กรุงเทพฯ: ศรีบุรณคคอมพิวเตอร์.
- พรศิริ บุรณเขตต์. (2552). *นางใน: สถานภาพ พฤติกรรม และสัญลักษณ์ในวิถีชีวิตของสตรีฝ่ายใน สมัย ร.5*. กรุงเทพฯ: ฐานการพิมพ์.

- พวงนิล คำปิงส์. (2557). *พม่า*. กรุงเทพฯ: หน้าต่างสู่โลกกว้าง.
- พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2538). *ศกุนตลา*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานคร.
- ภัทร อัครานุกัศน์ และคณะ. (2556). *หนังสือชุดเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ประเทศเมียนมาร์*. กรุงเทพฯ: เพื่อนเรียน เด็กไทย.
- ภาสพันธ์ ปางสีดา (2558). *มหากาพย์แผ่นดินมองไกล*. กรุงเทพฯ: At Homes Digital.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช. (2552). *กลยุทธ์การประชาสัมพันธ์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- มัทนา นาคะบุตร. (2523). *ศิลปะการแต่งผู้ชนะสิบทิศของยาขอบในด้านท่วงทำนองแต่งและกลวิธี เสนอเรื่อง*. ปริญญาโทการศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ยาไทย. (2556). *ชื่อตัวละครในเรื่องผู้ชนะสิบทิศมาจากไหน ใน ผู้ชนะสิบทิศ ฉบับย่อของยาขอบและ อักษรารมภ์* (หน้า 385-407) (พิมพ์ครั้งที่ 5). นนทบุรี: ดอกหญ้า 2000.
- ยุวพาส์ (ประทีปเสนา) ชัยศิลป์วัฒนา. (2544). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวรรณคดี* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รวีวงศ์ ศรีทองรุ่ง. (2543). *การพัฒนาบุคลิกภาพเพื่อการประชาสัมพันธ์*. กรุงเทพฯ: ชุมนนท์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย*. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.
- รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. (2534). *ตัวละครหญิงในวรรณคดีไทยสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 1893-2394)*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. (2545). *มิใช่เป็นเพียง “นางเอก”*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แปลน พรินท์ติ้ง.
- ลิลลี่. (2558). *ภาพพจน์-ภาพลักษณ์*. เข้าถึงได้จาก <http://www.thairath.co.th/content/486992>
- วนิดา บำรุงไทย. (2544). *ศาสตร์และศิลป์แห่งนวนิยาย*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- วัฒน์ วรรณยางกูร. (2550). *ปากไก่ ฉบับ 100 ปี เพชรงามสามนักเขียนไทย ยาขอบ มั่นส จรรย์รงค์ หมอบุญส่ง เลขากุล*. กรุงเทพฯ: เม็ดทรายพรินติ้ง.
- วันชนะ ทองคำเภา. (2554). *ภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาในวรรณกรรมไทย*. กรุงเทพฯ: วี พรินท์ (1991).
- วาติกา. (2546). *ว่าด้วยเรื่องของ “ความรัก”*. *นิตยสารใกล้หมอ*, 27(1), 60.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. (2548). *กฎมณเฑียรบาล ฉบับเฉลิมพระเกียรติ: ผลงานวิจัย*. กรุงเทพฯ: สามลดา.

- วิภา กงกะนั้นท์. (2533). *วรรณคดีศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- วิรัช นิยมธรรม และอรนุช นิยมธรรม. (2551). *เรียนรู้สังคมและวัฒนธรรมพม่า*. พิษณุโลก: ตระกูลไทย.
- เวชยันต์ คีตโกมล. (2543). *คู่มือตั้งชื่อ*. กรุงเทพฯ: เปลวอักษร.
- เวทวงศ์. (2504). แด่วณิพกผู้ยากไร้แต่เพียงเรือนกาย ใน *ยาขอบอนุสรณ์* (หน้า 136-137). พระนคร: แพร่พิทยา.
- ส.พลายน้อย. (2535). *ยาขอบ ชีวิตและงานของผู้แต่งอมตนิยาย ผู้ชนะสิบทิศ* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: เยลโล่การพิมพ์.
- ส.รัตน์รัตติ. (2552). *ธรรมวิภาคบรรยาย นวโกวาทฉบับจำแนกแจกแจงธรรม หลักธรรมสำคัญสำหรับชาวพุทธ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- สงัด เปล่งวานิช. (2504). ยอดขุนพล ฉบับพิมพ์ครั้งที่หนึ่ง ใน *ยาขอบอนุสรณ์* (หน้า 95). พระนคร: แพร่พิทยา.
- สมรรัตน์ พันธุ์เจริญ. (2533). *วาทศิลป์ของยาขอบที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ*. ปรินญาณินพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมเกียรติ รักษมณี (2551). *ภาษาวรรณศิลป์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สายน้ำใจ.
- สมเกียรติ รักษมณี (2558). *การแตงนวนิยาย*. นนทบุรี: สัมปชัญญะ.
- สมดี จินดาพิชฐาน (2555). *มงคลชีวิต 38 ประการ ฉบับห้องสมุด เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: อุษากการพิมพ์.
- สุกัญญา สุฉายา. (2557). *วรรณคดีนิทานไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา (2549). *เจิมจันทร์กังสดาล: ภาษาวรรณศิลป์ในวรรณคดีไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุนทร ชูตินธรานนท์. (2548). *บุเรงนอง (กะยอติพนรธา) กษัตริย์พม่าในโลกทัศน์ไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มติชน.
- สุวดี บุญราศรี. (2548). *วิเคราะห์โวหารในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- สุวรรณา เกรียงไกรเพชร. (2549). *พระอภัยมณี: การศึกษาในเชิงวรรณคดีวิจารณ์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย.
- สุนทร คำยอด. (2552). *การสร้างภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือในนวนิยายของ อ.ไชยวรรศิลป์*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เสรี วงษ์มณฑา. (2541). *ภาพพจน์นั้น...สำคัญไฉน?*. กรุงเทพฯ: ธีระฟิล์ม และไซเท็กซ์.
- เสนาะ เจริญพร (2548). *ผู้หญิงกับสังคมในวรรณกรรมไทยยุคทอง*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.

- หญิงประเสริฐ ไพศาลพิสุทธิสิน. (2547). *จะเด็ดและตัวละครหญิงในผู้ชนะสิบทิศ*. ปริญญาานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ.
- หรีด เรืองฤทธิ์. (2508). *ตำราพรหมชาติ ฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: เลียงเชียงจงเจริญ.
- อติติ วลัยชูเพียร. (2555). *การพัฒนาบุคลิกภาพ*. พะเยา: จี ก๊อปปี เซ็นเตอร์.
- อภิชาจ พุกสวัสดิ์. (2556). *การประชาสัมพันธ์เพื่อการสร้างภาพลักษณ์*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- อรจิรา อัจฉริยไพบุลย์. (2550). *กลวิธีสร้างภาพลักษณ์ตัวละครชายในผู้ชนะสิบทิศ*. ปริญญาานิพนธ์
การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ.
- อรพินท์ คำสอน. (2548). เสน่ห์อันหลากหลายของนวนิยายเรื่อง “ผู้ชนะสิบทิศ”. ใน *ทางสาย
ใหม่แห่งวรรณกรรมไทย: ทศนะวิจารณ์ต่อนวนิยายยุคแรก* (หน้า 210-213). กรุงเทพฯ:
ชมขนาด.
- อรวินท์ เมฆพิรุณ. (2556). *เที่ยวพม่า ซ้ำอย่างอินดี*. กรุงเทพฯ: โปรวีชั่น.
- อักษรารณ. (2551). *ภาษาสวรรค์ในผู้ชนะสิบทิศ ตามสำนวนยาขอบ*. กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- อาภรณ์ ภูวิทย์พันธุ์. (2547). *เทคนิคการสร้างภาพลักษณ์ของตนเอง (Self Image) ให้ประทับใจ*.
เข้าถึงได้จาก [www.hrcenter.co.th/index.php?module=columns_detail&
ColumnID=236](http://www.hrcenter.co.th/index.php?module=columns_detail&ColumnID=236)
- อำนาจ วีรวรรณ. (2540). การแก้วิกฤติการณ์และสร้างภาพพจน์ให้แก่องค์กร ใน *ภาพพจน์นั้น
สำคัญยิ่ง: การประชาสัมพันธ์กับภาพพจน์* (หน้า 90) (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ:
ประกายพริก.
- อิงอร สุพันธุ์วณิช. (2547). *วรรณกรรมวิจารณ์*. กรุงเทพฯ: แอคทีฟ พรินท์.
- อิงอร สุพันธุ์วณิช. (2554). *ผู้หญิงกับสังคม: ภาพสะท้อนจากวรรณกรรม*. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อิงอร สุพันธุ์วณิช. (2552). *เลื่อมลายสายรุ้ง: ภาพสะท้อนสังคมในนวนิยายปัจจุบัน* (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อิราวดี ไตลังคะ. (2543). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.